



PIERWSZY RAPORT

PAŃSTWOWEJ KOMISJI do spraw wyjaśniania przypadków
czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej
i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15



PAŃSTWOWA KOMISJA do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko
wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15

PAŃSTWOWA KOMISJA

ul. Twarda 18
00-105 Warszawa
tel. 22 699 60 52
fax 22 699 60 48

www.pkdp.gov.pl
zgloszenie@pkdp.gov.pl (dla zgłaszających)
komisja@pkdp.gov.pl
media@pkdp.gov.pl (dla mediów)



PIERWSZY RAPORT

PAŃSTWOWEJ KOMISJI do spraw wyjaśniania przypadków
czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej
i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15

Lipiec 2021

CZŁONKOWIE PAŃSTWOWEJ KOMISJI



dr hab. Błażej Kmiecik

Przewodniczący
Państwowej Komisji



Barbara Chrobak

Zastępca Przewodniczącego
Państwowej Komisji



dr Hanna Elżanowska

Zastępca Przewodniczącego
Państwowej Komisji



Justyna Kotowska



Elżbieta Malicka



Andrzej Nowarski



Agnieszka Rękas

SPIS TREŚCI

| | |
|----------------------|----|
| WYKAZ SKRÓTÓW | 11 |
|----------------------|----|

| | |
|----------------------|----|
| SŁOWO WSTĘPNE | 13 |
|----------------------|----|

CZĘŚĆ I

| | |
|---|----|
| Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 – podstawowe informacje | 19 |
|---|----|

| | |
|-------------------------------------|-----------|
| 1. Status Państwowej Komisji | 20 |
|-------------------------------------|-----------|

| | |
|---|----|
| 1.1. Niezależność Państwowej Komisji | 20 |
| 1.2. Państwowa Komisja jako organ quasi-sądowy w postępowaniu wyjaśniającym | 22 |
| 1.3. Państwowa Komisja jako element systemu zgłaszania podejrzenia popełnienia przestępstwa | 23 |
| 1.4. Państwowa Komisja jako podmiot uprawniony do dostępu do informacji i dokumentów w zakresie swojej działalności | 24 |

| | |
|---|-----------|
| 2. Podstawy prawne funkcjonowania Państwowej Komisji | 24 |
|---|-----------|

| | |
|--|-----------|
| 3. Organizacja Państwowej Komisji | 26 |
|--|-----------|

| | |
|--------------------------------------|-----------|
| 4. Zadania Państwowej Komisji | 27 |
|--------------------------------------|-----------|

| | |
|---|----|
| 4.1. Czynności mające na celu wyjaśnianie przypadków wykorzystania seksualnego dzieci | 28 |
| 4.2. Działania mające na celu zapewnienie niezwłocznej reakcji organów państwa, organizacji i podmiotów oraz działania umożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców | 28 |
| 4.3. Działalność prewencyjna i edukacyjna | 29 |
| 4.4. Opracowywanie corocznych raportów | 29 |

CZEŚĆ II

| | |
|--|-----------|
| Opis zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci poniżej lat 15 | 31 |
| 1. Przepęstwa seksualne wobec małoletniego poniżej lat 15 w ujęciu prawnym | 32 |
| 1.1. Dziecko jako podmiot prawa | 32 |
| 1.2. Analiza przepisów rozdziału XXV <i>Kodeksu karnego</i> pt. <i>Przepęstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności</i> w aspekcie przępstw dotyczących małoletniego poniżej lat 15 | 34 |
| 1.2.1. Przepęstwo zgwałcenia | 34 |
| 1.2.2. Przepęstwo seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności | 36 |
| 1.2.3. Przepęstwo seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia | 37 |
| 1.2.4. Przepęstwo obcowania płciowego lub innych czynności seksualnych | 38 |
| 1.2.5. Przepęstwo prezentacji treści pornograficznych | 39 |
| 1.2.6. Przepęstwo prezentacji wykonania czynności seksualnej | 40 |
| 1.2.7. Przepęstwo propagowania treści pornograficznych | 40 |
| 1.2.8. Przepęstwo groomingu (kontakt zdalny w celu wykorzystania seksualnego w świecie realnym) | 41 |
| 1.2.9. Przepęstwo zdalnego nakłaniania do obcowania płciowego, innych czynności seksualnych lub udziału w produkcji treści pornograficznych | 42 |
| 1.2.10. Przepęstwo propagowania lub pochwalania zachowań o charakterze pedofilskim | 43 |
| 1.2.11. Przepęstwo kazirodztwa | 43 |
| 1.2.12. Przepęstwa związane z treściami pornograficznymi | 44 |
| 1.2.13. Przepęstwo zmuszania do prostytucji | 46 |
| 1.2.14. Przepęstwo sutenerstwa | 47 |
| 1.3. Działania legislacyjne mające na celu zwiększenie ochrony prawnokarnej małoletniego | 48 |
| 1.3.1. Zmiana znamienia w art. 200 § 1 k.k | 49 |
| 1.3.2. <i>Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy</i> | 50 |
| 1.3.3. <i>Ustawa z dnia 24 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw</i> | 53 |
| 1.3.4. <i>Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw</i> | 53 |

| | |
|---|-----------|
| 1.3.5. Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny | 54 |
| 1.3.6. Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym | 55 |
| 2. Wykorzystanie seksualne dzieci w ujęciu psychologiczno-seksuologicznym | 56 |
| 2.1. Kim jest sprawca czynów przeciwko wolności seksualnej | 56 |
| 2.2. Kim jest osoba z zaburzeniem pedofilnym | 57 |
| 2.3. Czym są zachowania pedofilne | 58 |
| 2.4. Dlaczego dochodzi do wykorzystania seksualnego dziecka | 59 |
| 2.5. Zaburzenie pedofilne a badania neurobiologiczne | 62 |
| 2.6. W jaki sposób leczy się zaburzenie pedofilne | 64 |
| 2.7. Relacje sprawca – pokrzywdzony | 65 |
| 2.8. Klasyfikacja aktywności stanowiących wykorzystywanie seksualne dziecka | 68 |
| 2.9. Symptomy wykorzystania seksualnego dziecka | 69 |
| 2.10. Konsekwencje wykorzystania seksualnego dziecka | 71 |
| 2.11. Psychologiczne interwencje wobec dziecka z doświadczeniem wykorzystania seksualnego | 74 |
| 2.12. Wykorzystywanie seksualne dzieci przy użyciu technologii cyfrowych | 77 |

CZĘŚĆ III

| | |
|---|------------|
| Zjawisko wykorzystania seksualnego małoletniego w Polsce w latach 2017–2020. Badania własne | 81 |
| 1. Metodologia i procedura badania | 82 |
| 2. Charakterystyka grupy | 83 |
| 2.1. Pokrzywdzeni | 84 |
| 2.2. Sprawca | 95 |
| 3. Czyn – charakterystyka | 112 |
| 4. Procedury w ramach postępowania sądowego | 116 |
| 5. Podsumowanie | 131 |

CZEŚĆ IV

Działalność Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15

141

| | | |
|-----------|--|-----|
| 1. | Zgłoszenia, o których mowa w art. 21 ust. 1 Ustawy, które wpłynęły do Państwowej Komisji w okresie od 24 listopada 2020 r. do 30 czerwca 2021 r. | 141 |
| 2. | Drogi przyjmowania zgłoszeń | 144 |
| 3. | Analiza spraw kierowanych do Państwowej Komisji | 149 |
| 3.1. | Informacja ogólna | 149 |
| 3.2. | Sprawy okołorozwodowe | 151 |
| 3.3. | Sprawy, w których jako sprawca wskazana jest osoba duchowna | 152 |
| 3.4. | Czyny popełniane w internecie | 153 |
| 3.5. | Niezawiadomienie właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa | 154 |
| 3.6. | Sprawy inne | 155 |
| 3.7. | Zgłoszenia przekazane prokuratorowi prokuratury właściwej ze względu na miejsce zamieszkania osoby poszkodowanej | 155 |
| 3.8. | Zgłoszenia oczywiście bezzasadne | 155 |
| 3.9. | Sprawy pozostające poza kompetencjami Państwowej Komisji | 156 |
| 3.10. | Sprawy podjęte z urzędu | 157 |
| 3.11. | Uczestniczenie w postępowaniach karnych na prawach oskarżyciela posiłkowego | 158 |
| 3.12. | Postępowania monitorowane przez Państwową Komisję | 160 |
| 3.13. | Zawiadomienia Państwowej Komisji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa lub niezawiadomieniu właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa | 162 |
| 3.14. | Wnioski do Prokuratora Generalnego o wniesienie skargi nadzwyczajnej albo kasacji od prawomocnego orzeczenia kończącego sprawę w zakresie przestępstw wykorzystania seksualnego małoletnich poniżej lat 15 | 164 |

CZEŚĆ V

Identyfikacja problemów w prowadzonych postępowaniach karnych na podstawie analizowanych spraw

167

| | | |
|-----------|--|-----|
| 1. | Brak właściwej reakcji na przypadki wykorzystywania seksualnego dzieci | 168 |
| 2. | Trudności w diagnozowaniu przejawów przemocy seksualnej | 170 |
| 3. | Przedwczesne decyzje o odmowie wszczęcia śledztwa lub jego umorzeniu | 171 |



| | | |
|----|---|-----|
| 4. | Przewlekłość postępowań karnych | 172 |
| 5. | Nienależyta ochrona praw dzieci jako pokrzywdzonych w postępowaniu karnym | 173 |
| 6. | Nieprawidłowa reprezentacja małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym | 176 |

CZEŚĆ VI

Postępowania wyjaśniające w przedmiocie wpisu w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym (Rejestrze Państwowej Komisji) po otrzymaniu prawomocnego postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania albo o umorzeniu postępowania ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka

179

CZEŚĆ VII

Inicjatywy Państwowej Komisji

189

| | | |
|------|--|-----|
| 1. | Wnioski o podjęcie inicjatywy ustawodawczej albo o wydanie lub zmianę innych aktów normatywnych | 189 |
| 2. | Działania zmierzające do zmiany niewłaściwego sposobu interpretacji art. 240 <i>Kodeksu karnego</i> | 201 |
| 2.1. | Uwagi wprowadzające | 201 |
| 2.2. | Problemy interpretacyjne art. 240 k.k. | 203 |
| 2.3. | Uwagi ekspertów na temat obowiązków wynikających z art. 240 k.k. | 206 |
| 2.4. | Wnioski | 210 |
| 2.5. | Stanowisko Prokuratury Krajowej dotyczące interpretacji art. 240 k.k. | 210 |
| 2.6. | Stanowisko Państwowej Komisji dotyczące interpretacji art. 240 k.k. | 211 |
| 3. | Kontakty Państwowej Komisji z Kościołem katolickim | 213 |
| 3.1. | Specyfika postępowań kanonicznych i procesów karno-administracyjnych w Kościele katolickim | 213 |
| 3.2. | Wystąpienie Państwowej Komisji w sprawie postępowań sędowo-kanonicznych oraz karno-administracyjnych | 218 |
| 3.3. | Spotkania z przedstawicielami Kościoła katolickiego | 221 |
| 3.4. | Wystąpienie Państwowej Komisji do Kongregacji Nauki Wiary Stolicy Apostolskiej | 224 |
| 4. | Kontakty Państwowej Komisji z kościołami i związkami wyznaniowymi na terenie Polski | 224 |
| 4.1. | Kościół greckokatolicki w Polsce | 225 |
| 4.2. | Kościół Ewangelicko-Reformowany | 225 |

| | | |
|-----------|--|------------|
| 4.3. | Kościół zielonoświątkowy | 225 |
| 4.4. | Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny | 226 |
| 4.5. | Świadkowie Jehowy w Polsce | 226 |
| 4.6. | Kościół Ewangelicko-Augsburski | 226 |
| 5. | Nawiązanie współpracy Państwowej Komisji z podmiotami państwowymi i organizacjami pozarządowymi | 227 |
| 5.1. | Współpraca z podmiotami państwowymi | 227 |
| 5.2. | Współpraca z organizacjami pozarządowymi | 233 |
| 6. | Wystąpienie w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym w Gostyninie | 234 |

CZEŚĆ VIII

| | |
|---------------------------------|-----|
| Rekomendacje Państwowej Komisji | 237 |
|---------------------------------|-----|

BIBLIOGRAFIA

248

WYKAZ SKRÓTÓW

| | |
|--------------------------|--|
| Państwowa Komisja | Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 |
| Przewodniczący | Przewodniczący Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 |
| Rejestr | Baza danych w Rejestrze Sprawców Przepięstw na Tle Seksualnym składająca się na Rejestr osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze. |
| Urząd | Urząd Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 |
| Ustawa | <i>Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15</i> (Dz. U. z 2020 r. poz. 2219) |



SŁOWO WSTĘPNE

Ochrona dzieci przed przemocą seksualną jest zagadnieniem obecnym w polskiej debacie publicznej od kilku dekad. Zarówno naukowcy, jak i przedstawiciele organizacji społecznych, a także politycy regularnie od dłuższego czasu wskazują na konieczność szerokiej ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym.

Ratyfikowana przez Polskę 30 lat temu *Konwencja o prawach dziecka* zobowiązuje Państwa-Strony do tego, by *podejmowały wszelkie środki ustawodawcze, administracyjne, socjalne i wychowawcze dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami gwałtu, zamachu, brutalności fizycznej lub psychicznej, porzucenia lub zaniedbania, złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dziecka, które pozostaje pod opieką jego rodziców (...) albo jakiegokolwiek innej osoby, której je powierzono*¹. Zobowiązanie to wytycza jedną z kluczowych dróg, którymi powinny

podążać instytucje państwowe oraz organizacje pozarządowe, chroniąc dzieci przed przemocą seksualną.

Zagadnienie ochrony małoletnich przed wykorzystaniem seksualnym pojawia się regularnie w krajowych mediach. Szczególnie istotnym momentem w tym zakresie była dyskusja społeczna, jaka miała miejsce na przełomie 2003 i 2004 r. To wówczas opinia publiczna została powiadomiona o aresztowaniu znanego ponańskiego dyrygenta, którego oskarżono o wielokrotne molestowanie seksualne kilkorga dzieci będących

¹ *Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989* (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526).

członkami kierowanego przez niego chóru². W połowie 2004 r. media przekazały także informację o aresztowaniu oraz postawieniu zarzutów karnych jednemu z najbardziej popularnych w tamtym okresie psychologów, który specjalizował się w psychoterapii dzieci doświadczających zaburzeń psychicznych³. W obu przypadkach – pierwszy raz na szerszą skalę – skupiono się na nieprawidłowych działaniach poszczególnych środowisk zawodowych, które reagowały w sposób nieodpowiedni na sygnały oraz informacje dotyczące wykorzystania seksualnego⁴.

Warto zwrócić uwagę na wyniki ogólnopolskich analiz, jakie w tym czasie przeprowadziły pracownie badań społecznych. Dla przykładu, osoby pytane przez Centrum Badania Opinii Społecznej w maju 2004 r. powszechnie potępiły czyn obcowania seksualnego osoby dorosłej z dzieckiem. Niemal co 10 badany oznajmił, że zna w swoim środowisku osobę, która doświadczała w dzieciństwie przemocy seksualnej. 77% badanych podkreśliło, że w stosunku do sprawców czynności seksualnych wobec małoletnich powinno się podejmować zarówno działania karno-izolacyjne, jak i lecznicze⁵.

W kolejnych latach można zauważyć istotne zmiany we wskazanych wyżej obszarach koniecznego działania. Dynamicznie rozwijają się instytucje oraz organizacje specjalizujące się w ochronie praw dzieci, w tym ochronie osób najmłodszych, przed przemocą seksualną. Działaniom tym towarzyszy ożywiona debata naukowa angażująca przedstawicieli różnych dyscyplin: lekarzy, prawników, socjologów, psychologów, pedagogów. Coraz wyraźniej wskazuje się na konieczność budowania sprawnie działającego systemu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży⁶. Dostrzec trzeba także zmiany legislacyjne, jakie w ciągu ostatnich lat w sposób istotny poszerzyły możliwości działań wspierających osoby skrzywdzone, jak i interwencji karnych wobec sprawców przestępstw.

Pojawiły się akty prawne, które m.in.

- służą ochronie małoletnich przed przemocą, w tym przemocą seksualną, również tą coraz częściej pojawiającą się w rzeczywistości wirtualnej;
- umożliwiają działania państwa w przypadku stwierdzenia przemocy;
- wyznaczają zasady informowania organów ścigania o podejrzeniu wykorzystania seksualnego dziecka⁷.

2 K. Szewczyk, R. Kubiak, *Wojciecha Kroloppa*, Interdyscyplinarne Centrum Etyki UJ, Kraków 2014, s. 1–9.

3 I. Fedorowicz, *Andrzej Samson – gwiazda skazana*, Policja 997, 2007, nr 2, s. 14.

4 M.Z., Stepulak, *Moralna odpowiedzialność psychologa w środkach społecznego przekazu*, Łódzkie Studia Teologiczne, 2008, nr 17, s. 332.

5 Cyt. za CBOS, *Jak postępować wobec osób karanych za pedofilię*, Komunikat z badań, oprac. M. Gwiazda, Warszawa 2004, nr 78, s. 2.

6 *Analiza Rzecznika Praw Dziecka w związku z opublikowanym w dniu 25 lipca 2007 r. Raportem Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczącym pobytu wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych w szpitalach psychiatrycznych w latach 2004–2006*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2007, s. 5.

7 W dalszej części raportu przedstawione zostaną konkretne przykłady dotyczące omawianej tutaj sfery.

Kolejnym obszarem działań jest aktywność mediów i szeroko rozumianego społeczeństwa obywatelskiego skutkująca informowaniem o przestępstwach na szkodę dzieci, stwierdzonych nieprawidłowych reakcjach instytucji i organizacji obowiązanych do działania zmierzającego do ukarania sprawcy. W ciągu ostatnich kilkunastu lat pojawiły się informacje dotyczące stwierdzonych przypadków wykorzystania seksualnego dzieci przez osoby im bliskie⁸. Opublikowano materiały wskazujące na podejrzenie dokonywania podobnych czynów przez osoby wykonujące zawody zaufania publicznego.

Ten ostatni wątek stał się szczególnie istotny dla obecnego kształtu debaty dotyczącej ochrony dzieci przed przemocą seksualną oraz sposobu reagowania w przypadku podejrzenia podobnych czynów. Jednym z kluczowych momentów mających szczególną wagę dla intensyfikacji działań związanych z wyjaśnianiem takich przypadków była emisja – w maju 2019 r. – filmu pt. *Tylko nie mów nikomu*. W produkcji tej oddano głos osobom skrzywdzonym przed laty przez kilku duchownych. Jednocześnie w materiale zwrócono uwagę na istotne błędy w sposobie reagowania kościelnych przełożonych na stwierdzone przypadki podejrzenia wystąpienia wykorzystania seksualnego dzieci⁹.

Z badań przeprowadzonych przez Centrum Badań Opinii Społecznej dwa miesiące po premierze tego filmu wynika, że 36% ankietowanych zapoznało się z jego treścią. W badaniu tym 83% ankietowanych wskazywało, że jeśli powołana zostałaby w tej sprawie państwowa komisja, to powinna ona zająć się przypadkami przemocy seksualnej wobec dzieci zarówno wśród księży, jak i we wszystkich innych środowiskach¹⁰. Ocena ta była zbieżna z działaniami przedstawicieli władzy państwowej, która pod koniec maja 2019 r. zapowiedziała powołanie państwowej komisji ds. badania przypadków wykorzystania seksualnego małoletnich. W doniesieniach medialnych zapowiedziano, że *prace komisji obejmą absolutnie wszystkich, oczywiście też nie wykluczając Kościoła, nie wykluczając duchownych, purpury, ale również i wszystkie środowiska artystyczne, nauczycielskie, tam, gdzie jest zwłaszcza styczność z dziećmi – opiekunów, trenerów*. W wypowiedziach dodano także, że celem powołania państwowej komisji jest uniknięcie *wszelkich przypadków tuszowania*¹¹ krzywdzenia dzieci.

8 arak, AP, *Pedofil, gwałcieciel, sutener, ojciec. Wyrok? Dożywocie*, https://www.tokfm.pl/Tokfm/1,103086,9304230,Pedofil__gwalcieciel__sutener__ojciec__Wyrok__Dozywocie.html (dostęp: 28.05.2021).

9 Dokument ten stał się istotnym elementem debaty naukowej. D. Popielec, „*Social media muckraking*” na przykładzie filmu dokumentalnego „*Tylko nie mów nikomu*” – charakterystyka i kierunki oddziaływania, Zarządzanie Mediami, 8(4)2020, s. 479–493 oraz R. Leśniczak, *Komunikowanie polskich biskupów w kontekście kryzysu pedofilii. W trosce o zasady skutecznej komunikacji*, Kultura – Media – Teologia, 2020, nr 42, s. 53–73.

10 CBOS, *Reakcje opinii publicznej na informacje o przypadkach pedofilii wśród księży*. Komunikat z badań, oprac. A. Głowacki, Warszawa 2019, nr 88, s. 9.

11 Cit. per A. Grochot, *Morawiecki zapowiada powołanie komisji do spraw pedofilii*, https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-morawiecki-zapowiada-powolanie-komisji-do-spraw-pedofilii,nld,3002466#crp_state=1 (dostęp: 28.05.2021).

Realizacja wskazanej zapowiedzi nastąpiła w ciągu kolejnych trzech miesięcy, czego efektem było uchwalenie *Ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*¹².

Ten akt prawny powołał zupełnie nową instytucję państwową, której celem jest m.in. pomoc osobom poszkodowanym w wyniku doświadczenia przemoc seksualnej w dzieciństwie. Obszar działania nakreślony przez Ustawę znacznie wykracza poza znane przykłady komisji działających w innych krajach. Nie jest to bowiem wyłącznie działanie o charakterze edukacyjno-badawczym, ale również wyjaśniająco-interwencyjnym.

W kolejnych miesiącach rozpoczął się proces wyłaniania członków Państwowej Komisji. W okresie tym trwała nadal ożywiona dyskusja dotycząca konieczności szybkiego oraz odpowiedzialnego reagowania państwa oraz instytucji i organizacji pozarządowych na przypadki wykorzystania seksualnego dzieci. Pojawiły się kolejne produkcje filmowe, które ujawniły szokujące zdarzenia. Ukazały one również sytuacje zatajania informacji o przestępstwie, którego ofiarą było dziecko, a sprawcą

osoba wykonująca zawód społecznego zaufania¹³. Rok od zapowiedzi stworzenia Państwowej Komisji powołani zostali jej członkowie, którzy 24 lipca 2020 r. złożyli ślubowanie przed Sejmem Rzeczypospolitej Polskiej i rozpoczęli działalność. Po zorganizowaniu Urzędu, od 24 listopada 2020 r., Państwowa Komisja rozpoczęła przyjmowanie zgłoszeń.

Przedstawiamy pierwszy raport Państwowej Komisji dotyczący jej aktywności po roku działania. Cały dokument składa się z ośmiu części. W pierwszej przedstawione zostały zadania i usytuowanie Państwowej Komisji na tle innych organów władzy publicznej i podmiotów sprawujących wymiar sprawiedliwości. W kolejnej części opisano zjawisko wykorzystania seksualnego dzieci w aspekcie prawnym i psychologiczno-seksuologicznym. Opis ten stanowi wstęp teoretyczny do – przeprowadzonych przez Państwową Komisję – ogólnopolskich badań nad problemem przestępczości seksualnej na szkodę dzieci poniżej lat 15 w latach 2017–2020, których wyniki zostały zaprezentowane w części trzeciej. W części czwartej znajduje się opis działań podjętych przez Państwową Komisję w związku ze zgłoszonymi sprawami, a także informacje o uczestnictwie w postępowaniach karnych na prawach oskarżyciela posiłko-

12 *Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15* (Dz.U. 2019 poz. 1820).

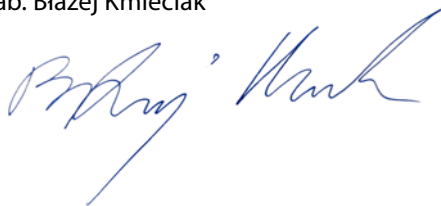
13 Mowa tutaj zwłaszcza o produkcjach: M. i T. Sekielskich *Zabawa w chowanego* oraz S. Latkowskiego *Nic się nie stało*.

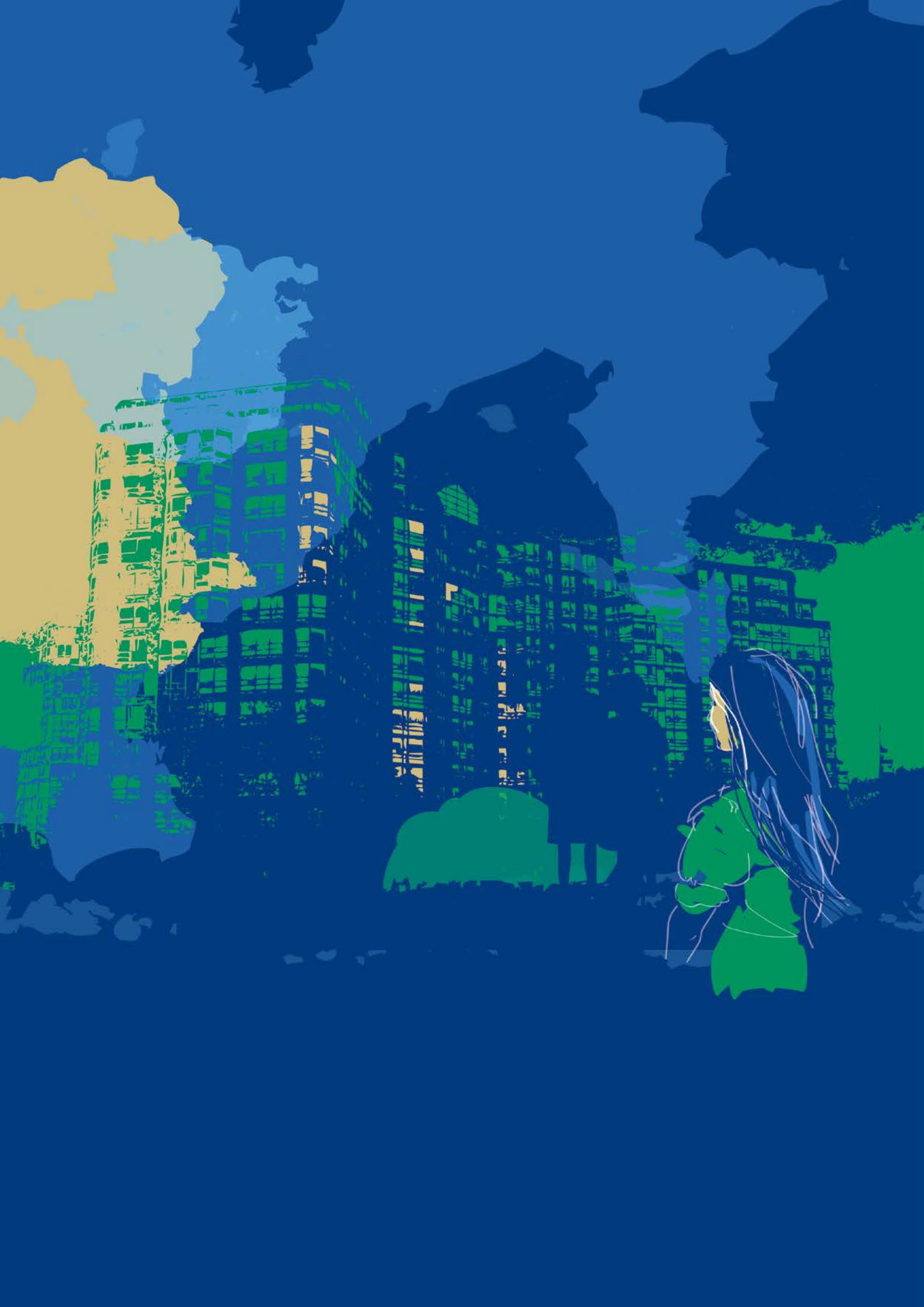
wego, monitorowanych postępowań i wnioskach do Prokuratury Krajowej. Na podstawie analizy przyjętych spraw możliwa była identyfikacja, występujących w prowadzonych postępowaniach karnych, problemów, które opisano w części piątej raportu. Następnie zaprezentowano specyfikę postępowań wyjaśniających prowadzonych w sprawach, w których doszło do przedawnienia karalności (część szósta). Ponadto w części siódmej opisano działania Państwowej Komisji w zakresie inicjatyw ustawodawczych i kontaktów z pod-

miotami państwowymi, organizacjami pozarządowymi oraz kościołami i związkami wyznaniowymi. Finalną część raportu stanowią rekomendacje stworzone na podstawie wniosków płynących z wysłuchań osób pokrzywdzonych, badań własnych i spraw powierzonych Państwowej Komisji.

Przewodniczący Państwowej Komisji

dr hab. Błażej Kmiecik





CZĘŚĆ I

Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 – **podstawowe informacje**

Powołanie Państwowej Komisji jest kolejnym krokiem państwa polskiego mającym na celu ochronę dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym, które należy do czynów o bardzo wysokim stopniu społecznej szkodliwości i narusza najbardziej intymną sferę życia człowieka.

Państwowa Komisja została ustanowiona dla wzmocnienia mechanizmów przeciwdziałania i zwalczania

przestępczości na tle seksualnym przeciwko małoletnim, którzy nie ukończyli 15 lat, wyjaśniania przypadków takich czynów, w których ściganie sprawców – z uwagi na upływ terminu przedawnienia karalności – jest niemożliwe, a także prowadzenia kompleksowych badań tego zjawiska oraz podejmowania odpowiednich działań edukacyjno-prewencyjnych.

1.

Status Państwowej Komisji

Status Państwowej Komisji wyznacza w szczególności jej niezależność od innych organów władzy publicznej, quasi-sądowe uprawnienia w zakresie prowadzenia postępowań wyjaśniających i zrównanie z organami ścigania w zakresie

skutków zgłoszenia podejrzenia o popełnieniu przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka oraz przestępstwa podejrzenia niezawiadomienia o wykorzystaniu seksualnym dziecka.

1.1. Niezależność Państwowej Komisji

Rozdział 3 Ustawy (*Skład i tryb powoływania Komisji*) określa pozycję ustrojową Państwowej Komisji oraz wskazuje zasady powoływania i odwołania jej członków.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 Ustawy Państwowa Komisja w zakresie swojej działalności jest organem niezależnym od innych organów władzy publicznej. Przyjęta konstrukcja systemowa ma na celu wzmocnienie pozycji Państwowej Komisji wobec ewentualnych działań pozostałych organów władzy publicznej nakierowanych na ograniczenie jej niezależności. Innymi słowy, ustawodawca przesądził, że decyzje i działalność Państwowej Komisji

powinny być systemowo wolne od wszelkich zewnętrznych nacisków. Tym samym zapewniono Państwowej Komisji możliwość w pełni swobodnego działania, z wyłączeniem czyjejkolwiek presji, prób udzielania instrukcji, bez wpływu z zewnątrz i bez systemowego ryzyka, że tego rodzaju wpływ mógłby być wywierany.

Niezależność Państwowej Komisji oznacza także zakaz tworzenia pomiędzy nią a innymi organami – poza wyjątkami przewidzianymi w Ustawie – więzi strukturalnych i funkcjonalnych, które mogłyby prowadzić do jakiegokolwiek zależności. Z powyższego wynika, że żaden z organów władzy państwowej nie może Państwowej

Komisji nakazać ani zakazać czegokolwiek, co mieści się w zakresie jej zadań i określonych Ustawą kompetencji¹⁴.

Niezależność Państwowej Komisji znajduje też potwierdzenie w jej składzie i sposobie powołania jej członków, kadencyjności, ściśle określonych warunkach odwołania członków oraz wyłączeniu ich odpowiedzialności za działalność wchodzącą w zakres sprawowanej funkcji.

Państwowa Komisja jest organem kolegialnym. Zgodnie z Ustawą w jej skład wchodzi siedmiu członków, w tym trzech powoływanych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej większością 3/5 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów, jeden powoływany przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej większością 3/5 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów, jeden powoływany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, jeden powoływany przez Prezesa Rady Ministrów i jeden powoływany przez Rzecznika Praw Dziecka.

Członkiem Państwowej Komisji może zostać osoba, która spełnia łącznie warunki określone w art. 6 ust. 6 Ustawy, tj. posiada obywatelstwo polskie, korzysta z pełni praw publicznych, ma pełną zdolność do czynności prawnych, nie była karana za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, cieszy się nieposzlakowaną opinią. Członkiem Państwowej Komisji nie może zostać osoba, która pracowała i pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w latach 1944–1990 lub współpracowała z tymi organami.

Ustawa określa krąg osób wyłączonych z możliwości pełnienia funkcji członka Państwowej Komisji (poseł, senator, europoseł, osoba pełniąca funkcję społecznego współpracownika tych podmiotów albo zatrudniona w ich biurze, osoba zajmująca kierownicze stanowisko państwowe, wskazani w Ustawie członkowie i przedstawiciele samorządów i organów władzy publicznej, osoba wchodząca w skład organu partii politycznej reprezentującego partię na zewnątrz oraz uprawnionego do zaciągania zobowiązań lub zatrudniona przez partię polityczną zarówno na podstawie umowy o pracę, jak i umowy cywilnoprawnej).

Ustawa przewiduje, że członka Państwowej Komisji przed upływem kadencji może odwołać jedynie organ, który go powołał, i to w ściśle określonych sytuacjach: w przypadku niespełniania przesłanek wymienionych w Ustawie, trwałej niezdolności do wykonywania obowiązków członka Państwowej Komisji wywołanej chorobą, w przypadku niewypełniania obowiązków nałożonych przez Ustawę albo działania na szkodę osób poszkodowanych przestępstwem przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec dzieci.

Ustawa stanowi, że członkowie Państwowej Komisji nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowanej funkcji.

¹⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 października 2010 r., K 35/09, OTK-A 2010/8/77.



Ślubowanie członków Państwowej Komisji przed Sejmem RP
(fot. Kancelaria Sejmu / Aleksander Zieliński)

Kadencja Państwowej Komisji trwa siedem lat. Liczona jest od pierwszego dnia posiedzenia komisji, które zwołuje Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

Przed przystąpieniem do wykonywania swoich obowiązków członkowie Państwowej Komisji składają przed Sejmem Rzeczypospolitej Polskiej ślubowanie:

Ślubuję uroczyście, że przy wykonywaniu powierzonych mi obowiązków członka Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 dochowam wierności Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, będę strzec praw dziecka, kierując się przepisami prawa, dobrem dziecka i dobrem rodziny. Ślubuję, że powierzone mi obowiązki będę wypełniać bezstronnie, z najwyższą sumiennością i starannością, że będę strzec godności powierzonego mi stanowiska oraz dochowam tajemnicy prawnie chronionej.

Ślubowanie może zakończyć zdanie: *Tak mi dopomóż Bóg.*

1.2. Państwowa Komisja jako organ quasi-sądowy w postępowaniu wyjaśniającym

Do czasu powołania Państwowej Komisji osoby, które zostały skrzywdzone wykorzystaniem seksualnym w dzieciństwie, po upływie okresu przedawnienia karalności, nie miały żadnej możliwości dochodzenia sprawiedliwości. Dzięki uprawnieniom nadanym przez Ustawę, Państwowa Komisja została wyposażona w niektóre kompetencje charakterystyczne dla władzy sądowniczej. W tym zakresie zostały jej przyznane kompetencje prowadzenia postępowań wyjaśniających

i wydawania postanowień o wpisie w Rejestrze. Podstawą wpisu w tym rejestrze jest ustalenie w toku postępowania wyjaśniającego, że czyn osoby wskazanej jako sprawca jest jednym z zachowań, o których mowa w rozdziale XXV Kodeksu karnego wobec małoletniego poniżej lat 15. Postanowienia Państwowej Komisji o wpisie w Rejestrze Sprawców Przystępstw na Tle Seksualnym przesądzają o odpowiedzialności osoby wskazanej jako sprawca.

Zgodnie z doktryną i orzecnictwem przedawnienie uchyla karalność czynu, choć nie odbiera czynowi charakteru przestępczego. Ustanie karalności następuje z mocy prawa i jest niezależne od woli stron postępowania oraz organu je prowadzącego. Stanowi wyłącznie konsekwencję upływu czasu. Niedopuszczalne staje się wówczas wymierzenie kary lub środka karnego. Innymi słowy, wpis w Rejestrze nie może być traktowany jako wymierzenie kary lub środka karnego. Spełnia funkcje szeroko pojętego zadośćuczynienia wynikającego z samego faktu umieszczenia sprawcy w Rejestrze, ma także funkcję prewencji ogólnej.

Przyznanie Państwowej Komisji niektórych kompetencji charakterystycznych dla władzy sądowniczej nakazuje zaliczyć ją do quasi-sądowych organów ochrony prawnej. Cechą charakterystyczną takich organów jest posiadanie kompetencji rozstrzygających, lecz brakuje im pewnych cech sądu. Państwowa Komisja wydając postanowienie o wpisie w Rejestrze Sprawców Przystępstw na Tle Seksualnym nie orzeka w postępowaniu wyjaśniającym o winie w sensie karnym, ale przesądza o odpowiedzialności sprawcy. Rozstrzygnięcia wydawane przez organy quasi-sądowe, podobnie jak rozstrzygnięcia Państwowej Komisji, z reguły podlegają możliwości weryfikacji przez sądy.

1.3. Państwowa Komisja jako element systemu zgłaszania podejrzenia popełnienia przestępstwa

Ustawodawca przesądził, że dokonanie zgłoszenia o podejrzeniu wykorzystania seksualnego małoletniego jest równoznaczne z zawiadomieniem organu powołanego do ścigania przestępstw w rozumieniu art. 240 k.k. W ten sposób ustawodawca zrównał Państwową Komisję z organami ścigania.

Do czasu powołania Państwowej Komisji, złożenie zawiadomienia do organu innego niż powołany do ścigania przestępstw nie realizowało obowiązku prawnego wynikającego z art. 240 k.k., nawet jeśli intencją zgłaszającego było przekazanie tego zawiadomienia do właściwego organu. Jest to istotna okoliczność z uwagi na wypełnienie prawnego obowiązku denuncjacji, która musi nastąpić niezwłocznie.

Ustawodawca decydując się na przyznanie Państwowej Komisji takiej kompetencji z jednej strony uczynił

z niej organ uczestniczący w inicjowaniu postępowania karnego, z drugiej zaś wyposażył ją w uprawnienia do swobodnego monitorowania wstępnej fazy tego postępowania. Niewątpliwie takie rozwiązanie stanowi wsparcie dla osób zgłaszających, które nie muszą osobiście dokonywać zgłoszenia podejrzenia przestępstwa na policję lub do prokuratury.

Państwowa Komisja po otrzymaniu zgłoszenia niezwłocznie przekazuje je do prokuratury właściwej ze względu na miejsce zamieszkania osoby poszkodowanej. Zgłoszenie to podlega najpierw wstępnej weryfikacji pod kątem jego zasadności.

Co ważne, w sytuacji gdy zgłaszający zawiadomienie do Państwowej Komisji świadomie fałszywie oskarża inną osobę o popełnienie przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka, podlega odpowiedzialności karnej.

1.4. Państwowa Komisja jako podmiot uprawniony do dostępu do informacji i dokumentów w zakresie swojej działalności

Uprawnienia Państwowej Komisji związane z dostępem do informacji i dokumentów wynikają z Ustawy regulującej jej funkcjonowanie. Jednym z podstawowych jej zadań jest badanie sposobu reagowania m.in. organizacji i podmiotów w zakresie wyjaśniania przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci (art. 2 ust. 2 pkt 2 Ustawy). Działalność ta jest realizowana w szczególności poprzez współdziałanie Państwowej Komisji z podmiotami działającymi na rzecz ochrony dzieci i przeciwdziałania przemocy wobec nich, w tym przemocy seksualnej (art. 44 ust. 3 pkt 2 Ustawy). Przy czym, jed-

nym z głównych obowiązków Państwowej Komisji jest monitorowanie działań podejmowanych przez właściwe organy oraz organizacje i podmioty na podstawie wniosków i zawiadomień (art. 3 ust. 2 pkt 5 Ustawy).

Zarówno badanie sposobu reagowania, jak i monitorowanie działań podejmowanych przez organizacje i podmioty wymaga dostępu do odpowiedniej dokumentacji. Współdziałanie w tym zakresie wiąże się po stronie organizacji i podmiotów z obowiązkiem udostępniania Państwowej Komisji rzetelnej dokumentacji.

2.

Podstawy prawne funkcjonowania Państwowej Komisji

Następujące akty powszechnie obowiązującego prawa regulują funkcjonowanie Państwowej Komisji:

1. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności

skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 (Dz.U. 2020 poz. 2219), wraz z aktem wykonawczym – *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 sierpnia 2020 r. w sprawie wykazu stanowisk w Urzędzie Pań-*

stwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, wymaganych kwalifikacji oraz zasad wynagrodzenia pracowników tego Urzędu (Dz.U.2020 poz. 1536),

2. Ustawa z dnia 31 lipca 1981 r. o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe (Dz.U.2020 poz.1637) wraz z aktem wykonawczym – *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 grudnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad wynagrodzenia osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe* (Dz.U.2020 poz. 2429),

3. Ustawa z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz.U.2020 poz. 537),

Zgodnie z art. 15 Ustawy Państwowa Komisja określa regulamin swojego działania. Uchwalenie regulaminu działania stanowi jej wyłączne uprawnienie. Regulamin Państwowej Komisji został przyjęty *Uchwałą Komisji nr 1/2020 z dnia 24 lipca 2020 r.* i stanowi jej załącznik. Regulamin określa zasady działania Państwowej Komisji, w tym tryb jej prac, sposób obsługi oraz zasady reprezentacji przed organami administracji publicznej, sądami powszechnymi, sądami administracyjnymi oraz innymi podmiotami.

Państwowa Komisja nadaje także statut Urzędowi, który określa zadania i organizację Urzędu. Obecnie obowiązujący statut stanowi załącznik nr 1 do *Uchwały Państwowej Komisji nr 2/2020 z dnia 24 września 2020 r.* Jego treść określa zadania i organizację Urzędu. Podstawowym zadaniem Urzędu jest zapewnienie wsparcia merytorycznego, administracyjnego i biurowego służącego realizacji przez Państwową Komisję zadań określonych w Ustawie.

Organizację wewnętrzną i szczegółowy zakres zadań Urzędu określa przewodniczący w regulaminie organizacyjnym. Regulamin stanowi załącznik nr 1 do *Zarządzenia Przewodniczącego Państwowej Komisji z dnia 1 października 2020 r.* Regulamin uszczegółowia zadania, prawa, obowiązki i kompetencje poszczególnych jednostek organizacyjnych. Ponadto wprowadza możliwość posługiwania się nazwą skróconą „Urząd Państwowej Komisji ds. Pedofilii” lub skrótem „UPKDP”.

Aktualnie obowiązujący regulamin pracy w Urzędzie został wprowadzony *Zarządzeniem nr 1 Zastępcy Przewodniczącego Państwowej Komisji z dnia 13 stycznia 2021 r.* Regulamin pracy ustala organizację i porządek pracy w Urzędzie oraz stanowi kompleksowe uregulowanie praw i obowiązków pracowników Urzędu, a także obowiązków Urzędu jako pracodawcy.

3.

Organizacja Państwowej Komisji

Ustawa powołująca Państwową Komisję weszła w życie 26 września 2019 r. Wtedy też rozpoczął się proces wyłaniania kandydatów na członków Państwowej Komisji.

PAŃSTWOWĄ KOMISJĘ TWORZĄ:

dr hab. Błażej Kmiecik, prof. ucz. – Przewodniczący Państwowej Komisji (powołany 18 maja 2020 r. przez Rzecznika Praw Dziecka),

Barbara Chrobak – Zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji (powołana 15 lipca 2020 r. przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej)

dr Hanna Elżanowska – Zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji (powołana 15 lipca 2020 r. przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej),

Justyna Kotowska (powołana 21 maja 2020 r. przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej),

Elżbieta Malicka (powołana 21 maja 2020 r. przez Prezesa Rady Ministrów),

mec. Andrzej Nowarski (powołany 15 lipca 2020 r. przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej),

Agnieszka Rękas, sędzia w stanie spoczynku (powołana 2 lipca 2020 r. przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej).

Przewodniczący Państwowej Komisji kieruje jej pracami, reprezentuje ją na zewnątrz, a także wykonuje inne czynności przewidziane w Ustawie oraz w regulaminie działania. Państwowa Komisja może na wniosek Przewodniczącego powołać ze swojego grona nie więcej niż dwóch zastępców. Przewodniczący Państwowej Komisji może upoważnić członka Państwowej Komisji do wykonywania niektórych swoich czynności.

Przewodniczący Państwowej Komisji może upoważnić pracownika Urzędu do załatwiania określonych spraw w jego imieniu, w szczególności do wydawania zaświadczeń oraz do poświadczania odpisów dokumentów za zgodność z oryginałem na potrzeby prowadzonych postępowań.

Właściwe funkcjonowanie Urzędu, w szczególności w zakresie spraw pracowniczych oraz pod względem organizacyjnym i finansowym, zapewnia dyrektor generalny Urzędu.

Komórkami organizacyjnymi Urzędu są:

- Departament Postępowań Indywidualnych,
- Departament Edukacyjno-Prewencyjny,
- Biuro Prezydialne,
- Biuro Administracyjno-Finansowe.

Każdym z departamentów merytorycznych kieruje dyrektor, który odpowiada za prawidłowe i zgodne z obowiązującymi przepisami prawa wykonywanie zadań podległej mu komórki organizacyjnej, w tym m.in. za merytoryczną i formalną zasadność czynności podejmowanych przez podległych pracowników, właściwą organizację pracy departamentu oraz przestrzeganie terminów załatwiania spraw.

Każda komórka organizacyjna wykonuje zadania z powierzonego jej zakresu spraw oraz koordynuje działania

innych komórek organizacyjnych służące realizacji tych zadań. Komórki organizacyjne są zobowiązane do wzajemnego, ścisłego współdziałania przy wykonywaniu zadań, w szczególności poprzez dokonywanie uzgodnień, przedstawianie opinii, udostępnianie materiałów i informacji oraz prowadzenie wspólnych spraw.

Wydatki związane z funkcjonowaniem Państwowej Komisji pokrywane są z budżetu państwa.

4.

Zadania Państwowej Komisji

Ustawodawca nałożył na Państwową Komisję szereg zadań mających na celu ochronę czci, praw i godności osób, które jako dzieci ucierpiały na skutek czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności.

Zadania Państwowej Komisji dotyczą następujących obszarów:

- prowadzenia czynności mających na celu wyjaśnianie przypadków wykorzystania seksualnego dzieci,

- podejmowania działań mających na celu zapewnienie niezwłocznej reakcji organów państwa oraz organizacji i podmiotów w zakresie zwalczania przypadków wykorzystania seksualnego dzieci, a także podejmowania działań umożliwiających pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców tych czynów,
- prowadzenia działalności prewencyjnej i edukacyjnej,
- opracowywania corocznych raportów.

4.1. Czynności mające na celu wyjaśnianie przypadków wykorzystania seksualnego dzieci

Państwowa Komisja wszczyna postępowanie wyjaśniające w przypadku wydania prawomocnego postanowienia o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu postępowania ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa. Celem tego postępowania jest ustalenie, czy wystąpił przypadek wykorzystania seksualnego, a jeżeli tak – dokonania wpisu w Rejestrze, który stanowi część Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym.

Przedmiotem zainteresowania Państwowej Komisji jest także badanie sposobu reagowania organów państwa, organizacji i podmiotów oraz osób prywatnych w za-

kresie wyjaśniania przypadków wykorzystania seksualnego dzieci, w tym ustalanie przypadków niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu wykorzystania seksualnego dziecka.

Badanie sposobu reagowania ma z kolei prowadzić do identyfikacji problemów pojawiających się w praktyce ścigania przypadków wykorzystania seksualnego dzieci i karania sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15.

4.2. Działania mające na celu zapewnienie niezwłocznej reakcji organów państwa, organizacji i podmiotów oraz działania umożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców

W tym zakresie do podstawowych zadań Państwowej Komisji należy:

- **zawiadamianie** właściwych organów o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego dzieci lub o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 240 § 1 k.k. (niezawiadomienie właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego dzieci);
- **interwencja i wspieranie** osób poszkodowanych w postępowaniach prowadzonych przed organami państwa, w tym uczestniczenie w postępowaniach

karnych na prawach oskarżyciela posiłkowego za zgodą osoby poszkodowanej lub jej opiekuna prawnego;

- **przekazywanie** władzom organizacji i podmiotów informacji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego dzieci lub przestępstwa z art. 240 § 1 k.k. celem wszczęcia odpowiedniego postępowania, w tym postępowania dyscyplinarnego;
- **kierowanie do Prokuratora Generalnego** wniosków o wniesienie skargi nadzwyczajnej albo kasacji od prawomocnego orzeczenia kończącego sprawę

w zakresie przestępstw wykorzystania seksualnego dzieci oraz o objęcie prowadzonych postępowań szczególnym nadzorem;

- **monitorowanie** działań podejmowanych przez właściwe organy oraz organizacje i podmioty na podstawie wniosków i zawiadomień.

4.3. Działalność prewencyjna i edukacyjna

Państwowa Komisja prowadzi działalność prewencyjną i edukacyjną mającą na celu badanie zjawiska, upowszechnianie wiedzy na temat zapobiegania i przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu dzieci oraz wspieranie kampanii i przedsięwzięć społecznych promujących właściwe postawy w zakresie zgłaszania organom ścigania przypadków wykorzystania seksualnego dzieci.

Zadania edukacyjne Państwowej Komisji mogą być wykonywane we współpracy ze stowarzyszeniami, samorządami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, ruchami obywatelskimi, innymi dobro-

wolnymi zrzeszeniami i fundacjami, organizacjami oraz z zagranicznymi i międzynarodowymi organami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony praw dzieci, w szczególności działającymi na rzecz ich ochrony i przeciwdziałania przemocy, w tym przemocy seksualnej.

Zadaniem Państwowej Komisji jest występowanie do właściwych organów z wnioskami o podjęcie inicjatywy ustawodawczej albo o wydanie lub zmianę innych aktów normatywnych. Do zadań Państwowej Komisji należy ponadto opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu swojej właściwości.

4.4. Opracowywanie corocznych raportów

Obowiązkiem Państwowej Komisji jest opracowywanie i przedstawianie raportów ze swojej działalności zawierających wnioski i rekomendacje dla organów państwa, organizacji i podmiotów w zakresie zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci i jego zwalczania, a także podejmowania działań umożliwiających pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców tych czynów.

W corocznym raporcie przedstawiane są działania dotyczące postępowań wyjaśniających w przedmiocie wpisu w Rejestrze Sprawców na Tle Seksualnym oraz w sprawach zgłoszonych do Państwowej Komisji przez osobę poszkodowaną lub zgłaszającą, posiadającą wie-

dzę na temat przestępstwa seksualnego wykorzystania dziecka. Te ostatnie dotyczą przekazywania zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, monitorowania postępowań karnych, występowania do prokuratora z wnioskami o podjęcie na nowo umorzonych postępowań lub o jego wznowienie.



CZĘŚĆ II

Opis zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci poniżej lat 15

Pojęcia używane przy opisywaniu zjawiska wykorzystania seksualnego osób małoletnich wymagają wyjaśnienia i uściślenia, gdyż w dyskursie publicznym niejednokrotnie używane są niewłaściwie lub nieprecyzyjnie. Trudności rodzi zwłaszcza połączenie zakresów znaczeniowych pojęć dotyczących tego obszaru, będącego z jednej

strony przedmiotem zainteresowania psychologów i seksuologów, a z drugiej prawników, w tym legislatorów. W niniejszej części zjawisko wykorzystania seksualnego zostanie przedstawione w tych dwóch aspektach: prawnym i psychologiczno-seksuologicznym.

1 Przestępstwa seksualne wobec małego poniżej lat 15 w ujęciu prawnym

Należy podkreślić, że system prawny powinien chronić dzieci tak, by nie stały się one ofiarami przestępstw. Chodzi zwłaszcza o prawnokarną ochronę życia i zdro-

wia dziecka, a także jego ochronę przed m.in. wykorzystaniem seksualnym.

1.1. Dziecko jako podmiot prawa

Definicja dziecka pojawia się przede wszystkim na gruncie prawa międzynarodowego. *Konwencja o prawach dziecka* przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r. w art. 1 definiuje dziecko jako *każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność*. Biorąc pod uwagę liczbę państw, które ratyfikowały *Konwencję o prawach dziecka*¹⁵, można określić powyższą definicję jako uniwersalną. Wynika z niej również, że przepisy prawa i instytucje je stosujące powinny osobę do 18 roku życia traktować w szczególny sposób, zapewniając jej specjalną oraz jednolitą ochronę prawną.

W polskim porządku prawnym definicję dziecka zawiera *Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r o Rzeczniku Praw Dziecka* – w art. 2 ust. 1 czytamy, że *dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletno-*

*ści*¹⁶. Definicja ta prezentuje szeroki zakres ujmowania pojęcia „dziecka”. Zatem dopiero chwila osiągnięcia pełnoletności oznacza koniec bycia dzieckiem. Co do zasady jest to wiek 18 lat. Wcześniej dziecko określane jest mianem małoletniego, a pełnoletnim staje się osoba, która ukończyła 18 rok życia¹⁷. Powyższa definicja nie obowiązuje jednak w całym systemie prawnym.

W polskiej literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na potrzebę wypracowania uniwersalnej definicji pojęcia „dziecko”, która miałaby moc obowiązującą we wszystkich gałęziach prawa¹⁸. Prawo polskie posługuje się przede wszystkim pojęciami: „małoletni”, „nieletni” czy „młodociany”. Poszczególne gałęzie prawa w sposób odmienny realizują funkcję ochrony prawnej dziecka i nie istnieje jeden akt prawny, który w sposób kompleksowy odnosiłby się do dziecka jako podmiotu prawa.

15 Stan na maj 2021 r. – 196; https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en (dostęp: 30.05.2021).

16 Dz.U. z 2020 r. poz. 141.

17 Art. 10 § 1 k.c.

18 B. Olszewski, *Uniwersalna definicja dziecka?*, Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji, 2011, nr 85, s. 205–216; A. Grześko-wiak, *Pojęcie dziecka w prawie karnym*, [w:] *Prawo karne w ochronie praw dziecka*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz, 2018, s. 23–24.

Na gruncie prawa cywilnego osobę, która nie ukończyła 18 roku życia¹⁹, określa się terminem „małoletni”. **Kodeks cywilny** rozróżnia ponadto osoby przed ukończeniem 13 roku życia oraz osoby pomiędzy 13 a 18 rokiem życia. Małoletni poniżej 13 lat nie posiadają zdolności do czynności prawnych, natomiast osoby pomiędzy 13 a 18 rokiem życia posiadają ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Osoby małoletnie z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych mogą np. zawierać umowy w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego czy dysponować swoim zarobkiem – pod warunkiem, że otrzymają zgodę swojego przedstawiciela ustawowego (najczęściej są to rodzice). Jeżeli czynność prawna została dokonana bez ich zgody, staje się nieważna. Osoba małoletnia uzyskuje pełnoletność wskutek zawarcia małżeństwa. Przepis ten dotyczy jedynie kobiet, które ukończyły 16 rok życia. Co istotne, nie tracą one pełnoletności w razie unieważnienia małżeństwa²⁰. Konsekwencją takich regulacji na gruncie prawa cywilnego jest konieczność reprezentacji i kierowania oraz sprawowania pieczy nad dzieckiem przez osoby dorosłe. Do 18 roku życia dziecko pozostaje więc pod władzą rodzicielską, którą sprawują rodzice i to oni będą podejmować wszelkie decyzje dotyczące dziecka, np. będą reprezentować dziecko pokrzywdzone przestępstwem w postępowaniu karnym.

Kolejnym terminem odnoszącym się do dziecka jest pojęcie „nieletni”, które nie pokrywa się z pojęciem „małoletni”. Zgodnie z przepisami **Kodeksu karnego** nieletni to osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła lat 17 (jest to wymagany wiek do

ponoszenia odpowiedzialności karnej według zasad określonych w **Kodeksie karnym**).

Natomiast przepisy **Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich** stosuje się w zakresie:

- zapobiegania i zwalczania demoralizacji – w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18;
- postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17;
- wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych – w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21²¹.

Zasadą jest, że dolna granica wieku, w którym można ponosić odpowiedzialność karną, to 17 lat²². Oznacza to, że za przestępstwo będzie odpowiadać także osoba, którą można uznać za dziecko. Wyjątkowo za przestępstwo może odpowiadać osoba młodszą. Zgodnie z art. 10 § 2 k.k. nieletni (po ukończeniu lat 15), który dopuszcza się czynu zabronionego określonego m.in. art. 197 § 3 lub 4 k.k. (zgwałcenie) odpowiada na gruncie przepisów **Kodeksu karnego**, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste (np. cechy charakteru, podejście do uniwersalnych wartości, warunki środowiskowe i osobiste) za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

19 Art. 10 k.c.

20 Art. 10 § 2 k.c.

21 Art. 1 § 1 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*.

22 Art. 10 § 1 k.k.

Definicję pojęcia „młodociany” wprowadza art. 115 § 10 k.k., według którego młodocianym jest sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat. Młodociany w okresie od 17 do 18 roku życia jest rozumiany jako dziecko.

Warto zaznaczyć, że dziecko w procesie karnym może występować w roli oskarżonego, pokrzywdzonego lub

świadka. Należy podkreślić, że dzieci w odpowiednim wieku są zdolne do postrzegania i odtwarzania spostrzeżeń, a zatem mogą być – po spełnieniu określonych kryteriów psychologicznych i prawnych – wiarygodnymi świadkami.

1.2. Analiza przepisów rozdziału XXV Kodeksu karnego pt. *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności w aspekcie przestępstw dotyczących małoletniego poniżej lat 15*

1.2.1. Przestępstwo zgwałcenia

Art. 197 k.k.

§ 1

Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2

Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3

Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia:

- 1) wspólnie z inną osobą,*
- 2) wobec małoletniego poniżej lat 15,*

3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 4

Jeśli sprawca czynu określonego w § 1–3 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5.

Zgwałcenie jest przestępstwem polegającym na tym, że sprawca przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego. Przestępstwo to popełnione jest również, gdy sprawca doprowadza do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności. Przepis sankcjonuje dwie odmiany przestępstwa zgwałcenia, wskazując, że różnica polega na odmiennej karalności. W jej kon-

tekście istotne jest rozróżnienie pomiędzy „obcowaniem płciowym” a „inną czynnością seksualną”²³.

Termin „obcowanie płciowe” odnosi się do stosunku płciowego między sprawcą a osobą pokrzywdzoną obejmującego kontakty dopochwowe, oralne oraz analne²⁴. Obcowanie płciowe nie musi ograniczać się tylko do penetracji dokonanej za pomocą narządu płciowego sprawcy, jeśli dla sprawcy surogatem spółkowania jest penetracja narządów pokrzywdzonego za pomocą innych przedmiotów.

Sformułowanie „inna czynność seksualna” to zachowanie niemieszczące się w pojęciu „obcowania płciowego”, które związane jest z kontaktem cielesnym sprawcy z osobą pokrzywdzoną o charakterze seksualnym – obejmuje sytuacje, w których sprawca, zmierzając do pobudzenia lub zaspokojenia swojego popędu seksualnego, nie tylko dotyka narządów płciowych pokrzywdzonego (choćby przez bieliznę lub odzież), lecz podejmuje również inne czynności w zetknięciu z jego ciałem (np. pieszczoty, pocałunki). Bez wątplenia w tym zakresie znaczeniowym mieści się także dotykanie piersi, pośladków czy ud²⁵.

W odniesieniu do omawianej regulacji ważne pozostaje – dla zakwalifikowania czynu jako zgwałcenie – czy sprawca, popełniając ten czyn, użył jednego z ww. spo-

sobów (przemocy, groźby bezprawnej lub podstęp)²⁶. Przemoc określana jest jako użycie siły fizycznej wobec samej ofiary, jak również w stosunku do osoby jej bliskiej lub rzeczy ofiary²⁷. Ma przełamać opór ofiary, który definiowany jest jako brak zgody na zachowanie sprawcy. Co więcej, opór musi być uzewnętrzniony w sposób zrozumiały dla sprawcy oraz rzeczywisty – czyli widoczny²⁸.

Termin „groźba bezprawna” zdefiniowany został przez ustawodawcę w art. 115 § 12 k.k. Charakter groźby bezprawnej rozpatrywany jest na gruncie art. 190 k.k.²⁹. Jest to więc działanie sprawcy polegające na tym, że u ofiary zostaje wywołana obawa, że groźba zostanie spełniona. Podstęp natomiast to takie zachowania sprawcy, które opierają się na działaniu wprowadzającym ofiarę w błąd lub wykorzystaniu takiego błędu. Ponadto to takie zachowanie sprawcy, które przez wprowadzenie w błąd lub wykorzystanie błędu ofiary doprowadza ją do stanu, w którym nie można podjąć lub zrealizować decyzji woli ze względu na wyłączenie zdolności poznawczych, decyzyjnych lub ruchowych³⁰. Ofiara posiada zatem mylny obraz okoliczności, co powoduje, że podejmuje decyzję, której nie podjęłaby w okolicznościach odmiennych.

Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia wobec małoletniego poniżej lat 15, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż trzy lata. Natomiast w przy-

23 S. Hypś, *Komentarz do art. 197 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, Legalis/el.

24 *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 816–817.

25 *Postanowienie Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2008 r.*, V KK 139/08, Legalis/el. – nr 108160.

26 *Tamże*.

27 *Tamże*.

28 *Tamże*.

29 W myśl art. 190 § 1 k.k. – *Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.*

30 *Wyrok Sądu Najwyższego z 4 marca 2009 r.*, IV KK 339/08, Biul. PK 2009, nr 5, s. 20

padku, gdy sprawca działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż pięć lat. Szczególne okrucieństwo należy rozumieć jako działanie sprawcy, które uznawane jest powszechnie za wyjątkowo brutalne, sadystyczne, od-

rażające, czy też perwersyjne. Co więcej, działanie takie może powodować następstwa w postaci uszkodzenia ciała, a także dolegliwości psychiczne. Zgwałcenie małoletniego poniżej lat 15 jest przestępstwem ściganym z urzędu i **jest zbrodnią**.

1.2.2. Przestępstwo seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności

Art. 198 k.k.

Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikającą z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Ustawodawca w art. 198 k.k. stypizował czyn zabroniony polegający na doprowadzeniu innej osoby do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, za pomocą wykorzystania bezradności tej osoby lub wynikającego z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej tej osoby braku zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem. Przepis ten chroni sferę wolności seksualnej jednostki przed godzeniem w nią w drodze wykorzystania niezdolności do świadomego korzysta-

nia z tej wolności przez osobę pokrzywdzoną³¹. Wykorzystanie zakłada, że sprawca żywi względem pokrzywdzonego złe zamiary polegające na chęci osiągnięcia nienależnych korzyści własnych w sferze seksualnej (np. zaspokojenie swojego popędu seksualnego) kosztem praw i wolności pokrzywdzonego³². Sprawca czynu zabronionego stypizowanego w art. 198 k.k. wykorzystuje bezradność innej osoby bez względu na przyczynę tej bezradności (np. ze względu na paraliż mięśni tej osoby uniemożliwiający przeciwstawienie się sprawcy) lub spowodowany upośledzeniem umysłowym lub chorobą psychiczną brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem. Znamię wykorzystania bezradności innej osoby bądź braku zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem zostało skonstruowane za pomocą alternatywy, a nie koniunkcji, co oznacza, że wystarczy, iż sprawca wykorzysta jeden z wymienionych w przepisie stanów innej osoby, aby móc przypisać czynowi sprawcy to znamię z art. 198 k.k.³³.

31 A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Lexis Nexis, 2010, s. 454.

32 A. Grześkowiak, *Komentarz do art. 198 k.k., Kodeks karny. Komentarz*, 2021, Legalis/el.

33 *Tamże*.

Przytoczony w przepisie stan bezradności to taka sytuacja, w której osoba nie jest w stanie swobodnie dysponować swoim ciałem w zakresie wolności seksualnej. Należy przez to rozumieć stan, w którym pokrzywdzona osoba nie ma sił lub możliwości, aby wyrazić skutecznie swój sprzeciw wobec sprawcy³⁴. Jest to stan niepoczytalności, który cechuje się brakiem możliwości rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem. Stan niepoczytalności może zostać

stwierdzony jedynie na podstawie opinii biegłych lekarzy psychiatrów wydanej w oparciu o badanie osoby podejrzewanej o niepoczytalność. Przy stwierdzaniu niepoczytalności biegli powinni kierować się zarówno zdrowiem psychicznym osoby, jak i okolicznościami czynu³⁵. Omawiany czyn zabroniony może zostać dokonany jedynie w zamiarze bezpośrednim (sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest – chce go popełnić).

1.2.3. Przestępstwo seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia

Art. 199 k.k.

§ 1

Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2

Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3

Karze określonej w § 2 podlega, kto obcuje płciowo z małoletnim lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej albo doprowadza ją do poddania się takim czynnościom, albo do ich wykonania,

nadużywając zaufania lub udzielając w zamian korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy.

Artykuł 199 k.k. określa kary, jakie grożą za przestępne wykorzystanie seksualne, przy którym zachodzi jednocześnie wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia ofiary. Powyższe oznacza, że doprowadzenie do wykorzystania seksualnego przez sprawcę jest ułatwione ze względu na zajmowaną przez niego pozycję lub posiadany autorytet. Taka sytuacja może zachodzić np. w przypadku wykorzystania seksualnego ucznia, którego sprawcą jest nauczyciel lub wykorzystania seksualnego zawodnika klubu sportowego, którego sprawcą jest trener. Krytyczne położenie oznacza trudną sytuację życiową pokrzywdzonego, zazwyczaj związaną z istniejącym zagrożeniem o zróżnicowanej naturze. Nie jest konieczne, aby życie lub zdrowie ofiary były zależne od ingerencji sprawcy; wystarczy taki stan rzeczy, że udzielenie pomocy przez sprawcę (np. udzie-

³⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 maja 2009 r., II AKa 102/09, Leaglis/el.

³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1974 r., Z 41/74, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 48.

lenie pożyczki, prolongata długu) wyzwoli daną osobę od przykrych następstw (np. uchroni przed dotkliwą stratą majątkową lub szkodą moralną, utratą stanowiska, niemożnością zaspokojenia pilnych potrzeb osób bliskich³⁶

Trzeba zaznaczyć, że bardzo istotny w tej regulacji jest fakt, iż karalności czynu nie wyłącza wyrażenie zgody przez osobę pokrzywdzoną, gdyż – z uwagi na istniejący stosunek zależności – zgoda taka nie mogła być wyrażona w pełni dobrowolnie, a więc była wymuszona. Gdy w takim przypadku dojdzie do wykorzystania seksualnego (obcowania płciowego, poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności), przy wykorzystaniu stosunku zależności, sprawcy grozi kara do trzech lat pozbawienia wolności. W sytuacji gdy popełniono przestępstwo, wykorzystując nadużycie stosunku zależności bądź krytycznego położenia na szkodę osoby małoletniej, przepis zakłada surowszą sankcję, ponieważ dolną granicą grożącej kary są trzy

miesiące, a górną granicą – pięć lat pozbawienia wolności³⁷.

Prawodawca reguluje też sytuację, w której ma miejsce powiązanie wykorzystania seksualnego małoletniego (obcowania płciowego, dopuszczenia się innej czynności seksualnej, doprowadzenia do poddania się takim czynnościom lub ich wykonania) z wykorzystaniem zafiania, jakim małoletni obdarzył sprawcę, a także wtedy, gdy sprawca udzielił mu korzyści materialnych lub osobistych, albo choćby oferował je w ramach obietnicy, np. zaoferował jakąś kwotę pieniężną, wycieczkę, dobro materialne lub jedzenie. Wyrażenie zgody bądź choćby przyzwolenia przez ofiarę jest tutaj ściśle powiązane z otrzymaną od sprawcy propozycją³⁸.

Należy wskazać, że unormowania art. 199 § 2 oraz art. 199 § 3 odnoszą się do przypadków, w których pokrzywdzony małoletni jest w wieku od 15 do 18 lat. Małoletni poniżej lat 15 są chronieni regulacjami z art. 200 k.k.

1.2.4. Przestępstwo obcowania płciowego lub innych czynności seksualnych

Art. 200 § 1 k.k.

Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Uzasadnieniem dla stworzenia typu przestępstwa z art. 200 k.k. było przeciwdziałanie wykorzystywaniu seksualnemu małoletnich poniżej 15 roku życia, czyli zjawisku pedofilii. Ustawodawca w omawianym przepisie stara się chronić wspomnianych małoletnich przed uczyńnieniem z nich bezpośredniego obiektu zaspokojenia popędu seksualnego³⁹. Dobrem chronionym przez art.

36 M. Mozgawa art. 199, [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021

37 Art. 199 § 2 k.k.

38 Art. 199 § 3 k.k.

39 S. Hyps, *Komentarz do art. 199 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak..., dz. cyt.

200 § 1 k.k. jest prawidłowy rozwój psychofizyczny małego, który może być naruszony przez zbyt wczesną inicjację seksualną, co w efekcie może prowadzić do demoralizacji małego. Należy podkreślić, że wspomniane zagrożenie ma charakter abstrakcyjny, tj. zakłada się, że przedwczesne zaznajomienie małego z seksualnością jest dla jego rozwoju psychofizycznego szkodliwe. Oznacza to, że wystąpienie u małego demoralizacji wskutek np. obcowania seksualnego z małym nie jest konieczne, aby przesądzić o tym, że czyn z art. 200 § 1 k.k. został popełniony. Należy również podkreślić, że wyrażenie przez małego zgody na poddanie się czynnościom seksualnym (obcowaniu płciowemu lub innej czynności seksualnej) nie będzie stanowiło okoliczności łagodzącej przy kształtowaniu sądowego wymiaru kary w odniesieniu do popełnionego

przestępstwa z art. 200 § 1 k.k. w konkretnej sprawie. Przyjmuje się bowiem, że mały nie jest w stanie nigdy prawidłowo ocenić sytuacji, w której ktoś usiłuje doprowadzić go do poddania się czynnościom seksualnym oraz podjąć wiążącą, świadomej decyzji w tym zakresie.

Ustawodawca w art. 200 § 1 k.k. kryminalizuje czyn polegający na obcowaniu płciowym z małym poniżej lat 15, dopuszczeniu się wobec małego innej czynności seksualnej lub doprowadzeniu małego do poddania się takim czynnościom lub ich wykonania. Dla oceny bytu przestępstwa z art. 200 § 1 k.k. nie mają znaczenia cel działania sprawcy, jego pobudka (np. zakochanie w ofierze) oraz motyw, którymi się kierował⁴⁰.

1.2.5. Przestępstwo prezentacji treści pornograficznych

Art. 200 § 3 k.k.

Kto małemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Art. 200 § 3 k.k. kryminalizuje czyn polegający na prezentowaniu małemu treści pornograficznych lub udostępnianiu mu przedmiotów mających charakter pornograficzny albo na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający małemu zapoznanie się z nimi.

Przez prezentację treści pornograficznych należy rozumieć pokazywanie małemu pornografii w jakiegokolwiek formie (np. zdjęcia, filmy) zarówno publicznie (tzn. poprzez ukazywanie takich treści w miejscu publicznym), jak i prywatnie (tzn. poprzez ukazywanie takich treści np. w mieszkaniu sprawcy, za pośrednictwem e-maila czy drogą telefoniczną w ramach wiadomości MMS). Udostępnianie polega zasadniczo na ułatwieniu lub umożliwieniu małemu zapoznania się z treściami pornograficznymi i może przybrać np. formę podarowania materiałów o charakterze pornograficznym. Rozpowszechnianie treści pornograficznych to czynienie ich powszechnie dostępnymi oraz umożliwianie dostępu do nich bliżej niesprecyzowanej liczbie osób.

⁴⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2007 r., III KK 116/07, Legalis/el. – nr 165621.

Potencjalny sprawca wypełnia znamiona przestępstwa z art. 200 § 3 k.k. nie wtedy dopiero, gdy małoletni zapozna się z rozpowszechnionymi przez sprawcę materiałami pornograficznymi, ale już wtedy gdy sprawca

rozpowszechnia owe materiały w taki sposób, że małoletni ma możliwość zapoznania się z nimi – np. umieszczając je na niezabezpieczonej w żaden sposób stronie internetowej, do której dostęp ma każdy internauta.

1.2.6. Przestępstwo prezentacji wykonania czynności seksualnej

Art. 200 § 4 k.k.:

Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

Art. 200 § 4 k.k. kryminalizuje czyn polegający na prezentowaniu na żywo, tj. w trakcie realizacji, czynności seksualnej (np. masturbacji bądź stosunku seksualnego) małoletniemu poniżej lat 15. Zamiarem sprawcy musi być objęte odebranie wzrokowe przez małoletniego wykonywanej właśnie czynności seksualnej. Sprawca prezentuje wykonanie czynności seksualnej w celu zaspokojenia seksualnego siebie lub innej osoby. Opisane przestępstwo ma charakter kierunkowy. Oznacza to, że

popęłnić je można wyłącznie w zamiarze bezpośrednim obejmującym zaprezentowanie realizacji czynności seksualnej małoletniemu poniżej lat 15 oraz uzyskanie z tego powodu zaspokojenia seksualnego swojego lub innej osoby. Zamiar ewentualny może jedynie dotyczyć kwestii wieku ofiary⁴¹. Dla stwierdzenia realizacji znamion omawianego przestępstwa nie jest konieczne stwierdzenie rzeczywistego doznania przez sprawcę lub osobę trzecią zaspokojenia popędu seksualnego. Prezentowanie czynności seksualnej małoletniemu poniżej lat 15, inaczej niż w trakcie realizacji samej czynności np. na nagraniu audiowizualnym, objęte jest zakresem kryminalizacji nie art. 200 § 4 k.k., a art. 200 § 3 k.k.⁴². Już samo podjęcie czynności we wspomnianym celu wypełnia znamiona tego przestępstwa⁴³.

1.2.7. Przestępstwo propagowania treści pornograficznych

Art. 200 § 5 k.k.

Karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszech-

nianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15.

⁴¹ Por. tamże.

⁴² Tak np. A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Lexis Nexis, Warszawa 2010, s. 457; odmiennie np. Bielski M., *art. 200*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, *Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, s. 745

⁴³ *Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 1987 r.*, WR 28/87, OSNKW 1987, nr 9–10, poz. 85.

Art. 200 § 5 k.k. kryminalizuje prowadzenie reklamy lub promocji działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z tą reklamą lub promocją działalności małoletniemu poniżej lat 15. Pod pojęciem prowadzenia reklamy działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych należy rozumieć publiczne informowanie lub zachęcanie do korzystania z działalności zajmującej się rozpowszechnianiem treści pornograficznych, np. z kina porno lub określonych kanałów telewizyjnych, z sex shopów, z określonych czasopism pornograficznych itp. w celu zwiększenia zainteresowania nimi. Natomiast pod pojęciem znamienia prowadzenie

promocji działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych należy rozumieć publiczne oferowanie za darmo lub po obniżonej cenie albo jako nagrody w przeprowadzonym konkursie itd. dostępu do działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych (np. wejścia do kina z filmami porno, czasowego dostępu do kanałów telewizyjnych emitujących filmy pornograficzne, korzystania z wypożyczalni kaset z filmami porno itp.⁴⁴

1.2.8. Przestępstwo groomingu (kontakt zdalny w celu wykorzystania seksualnego w świecie realnym)

Art. 200a § 1 k.k.

Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 k.k. lub art. 200 k.k., jak również produkcji lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

W ramach art. 200a § 1 k.k. opisane zostało przestępstwo stanowiące swoiste przygotowanie do popeł-

nienia niektórych przestępstw seksualnych na szkodę małoletnich poniżej lat 15 (tzw. grooming – czyli przyjaźnianie się i wytwarzanie więzi emocjonalnej z ofiarą celem łatwiejszego jej wykorzystania). Polega ono na nawiązaniu za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej kontaktu z małoletnim poniżej 15 roku życia i zmierzaniu do spotkania z nim poprzez wprowadzenie go w błąd (np. podania, iż ofiara spotyka się z rówieśnikiem), wykorzystanie niezdolności do należytego pojmowania sytuacji (np. zachęcanie do praktyk nierozumianych przez ofiarę) albo przy użyciu groźby bezprawnej (np. ujawnienia relacji przed opiekunami małoletniego). Celem takiego zachowania ma być popełnienie na szkodę małoletniego poniżej lat 15 przestępstwa zgwałcenia⁴⁵, czynu

44 V. Konarska-Wrzosek, *art. 200*, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, LEX.

45 Art. 197 § 3 pkt 2 k.k.

obcowania płciowego lub innych czynności seksualnych⁴⁶ lub wskazanego w art. 202 § 3 k.k. i art. 202 § 4 k.k. przestępstwa produkowania lub utrwalania treści pornograficznych⁴⁷.

Wprowadzenie w błąd, nazywane niekiedy oszustwem czynnym, sprowadza się do tego, że sprawca swoim zachowaniem nacechowanym podstępem doprowadza małoletniego do mylnego wyobrażenia o jakimś stanie rzeczy. Błąd ten może dotyczyć np. wieku, płci czy tożsamości samego sprawcy. W świadomości małoletniego musi się pojawić jakieś fałszywe wyobrażenie – niezgodność między rzeczywistością i jej obrazem ukształtowanym w świadomości małoletniego.

Tzw. wyzyskanie błędu, nazywane niekiedy oszustwem biernym, to wykorzystanie sytuacji, w której małoletni ma już mylne wyobrażenie o jakimś stanie rzeczy i sprawca nie informuje go o tym, iż jest w błędzie, z błędu tego go nie wyprowadza – a wszystko to dla osiągnięcia własnych celów. Groźba bezprawna zaś to zgodnie z art. 115 § 12 k.k. zarówno groźba, o której mowa w art. 190 k.k. (groźenie innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona), jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej.

1.2.9. Przestępstwo zdalnego nakłaniania do obcowania płciowego, innych czynności seksualnych lub udziału w produkcji treści pornograficznych

Art. 200a § 2 k.k.

Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200a § 2 k.k. kryminalizuje czyn polegający na złożeniu małoletniemu poniżej lat 15, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunika-

cyjnej, propozycji obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej albo udziału w produkowaniu czy utrwalaniu treści pornograficznych i zmierzaniu do realizacji tej propozycji.

Mowa tu w szczególności o takim zachowaniu sprawcy, które polega na wielokrotnym, usilnym nakłanianiu i ponaglaniu osoby małoletniej poniżej 15 lat, poza samym ponawianiem propozycji seksualnych, do nawiązania z nim kontaktu, z użyciem takich zwrotów, jak: „odpisz”, „dlaczego nie pisziesz?”, „czekam”, „odpisz, proszę”, „czujesz to, co robimy?”, „co ty na to?”.

⁴⁶ Art. 200 k.k.

⁴⁷ S. Hyps, *Komentarz do art. 200a k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak..., dz. cyt..

Składanie propozycji obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych oznacza oferowanie dziecku tego typu zachowania z pozostawieniem tego dziecka pod rozważenie, z możliwością negocjacji tej oferty, natomiast zmierzanie do realizacji ww. propozycji oznacza np. umówienie się na spotkanie z małoletnim⁴⁸. Przy czym złożenie przez sprawcę owej propozycji małoletniemu

można rozpatrywać wyłącznie w kategorii usiłowania, a dopiero zmierzanie do realizacji tej propozycji przez sprawcę w kategorii dokonania⁴⁹.

Sieć telekomunikacyjna i systemy teleinformatyczne to wszystkie zasoby umożliwiające zarówno transmisję, jak i odbiór połączeń internetowych (np. telefon czy komputer z dostępem do internetu) i telefonicznych (np. rozmowa przez telefon komórkowy).

1.2.10. Przepiępstwo propagowania lub pochwalania zachowań o charakterze pedofilskim

Art. 200b k.k.

Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200b k.k. kryminalizuje propagowanie lub pochwalanie zachowania o charakterze pedofilskim. Propago-

wanie oznacza zachowanie polegające na publicznym (umożliwiającym zapoznanie się z głoszonymi poglądami większej grupie osób) prezentowaniu z zamiarem przekonania do jakiegoś poglądu lub jakiejś czynności. Pochwalanie zaś to przedstawianie zachowań w sposób mający na celu ich gloryfikację, uznawanie za słuszne i godne naśladowania lub usprawiedliwione⁵⁰.

1.2.11. Przepiępstwo kazirodztwa

Art. 201 k.k.

Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposo-

biającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

48 V. Konarska-Wrzosek, *art. 199*, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziolkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, dz. cyt.

49 Por. uwagi tamże.

50 S. Hyps, *Komentarz do art. 200b k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak..., dz. cyt.

Ustawodawca w art. 201 k.k. skryminalizował dopuszczenie się obcowania płciowego w stosunku do swoich wstępnych (np. rodziców lub dziadków), zstępnych (np. dzieci, wnuków), biologicznego brata lub siostry, w stosunku do osób przysposabiających (np. adopcyjny ojciec lub matka) czy osób przysposobionych (np. adopcyjna córka lub syn). Ustawodawca obejmuje zakazem karnym obcowanie płciowe wszystkich osób spokrewnionych w linii prostej, a więc pochodzących od siebie nawzajem (tj. rodzice, dziadkowie, dzieci, wnuki itd.). Nie ma tu żadnych ograniczeń co do stopnia pokrewieństwa. Zakaz ten obowiązuje również w stosunku do przysposobionego oraz przysposabiającego (czyli przenosi się także na relacje rodzinne powstałe w wyniku adopcji). Ponadto omawiany przepis obejmuje zakazem obcowania płciowego dwie osoby spokrewnione w linii bocznej, tj. brata i siostrę oraz rodzeństwo niespokrewnione.

Art. 201 k.k. penalizuje dopuszczenie się obcowania płciowego (dopochwowego, analnego, oralnego lub

kontaktów imitujących stosunek płciowy) w stosunku do osób w najbliższym kręgu rodzinnym. Należy podkreślić, że akty imitujące stosunek płciowy wchodzi w zakres pojęcia „obcowanie płciowe” w przypadku, gdy sprawca czynu traktuje je jako równorzędne do stosunku płciowego. W orzecznictwie podkreśla się, że przykładowo penetracja narządów intymnych kobiety za pomocą rąk lub innych przedmiotów również stanowi obcowanie płciowe.

Jeżeli sprawca obcuje płciowo z osobą, z którą myśli, że nie jest spokrewniony, podczas gdy faktycznie jest z tą osobą spokrewniony, to czyn ten nie stanowi przestępstwa, o ile owa nieświadomość pokrewieństwa była usprawiedliwiona⁵¹. Omawiane przestępstwo jest ścigane z oskarżenia publicznego i pozostaje zagrożone karą pozbawienia wolności od trzech miesięcy do lat pięciu.

1.2.12. Przeszypstwa związane z treściami pornograficznymi

Art. 202 k.k.

§ 1

Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3

Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się

⁵¹ Art. 28 k.k.

zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 4

Kto utrwała treści pornograficzne z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4a

Kto przechowuje, posiada lub uzyskuje dostęp do treści pornograficznych z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 4b

Kto produkuje, rozpowszechnia, prezentuje, przechowuje lub posiada treści pornograficzne przedstawiające wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 4c

Karze określonej w § 4b podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego uczestniczy w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego.

§ 5

Sąd może orzec przepadek narzędzi lub innych przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw określonych w § 1–4b, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Art. 202 § 1 kryminalizuje publiczne prezentowanie treści pornograficznych w sposób rodzący potencjalną możliwość zaznajomienia się z takimi treściami osób,

które mogą sobie tego nie życzyć – klasycznym przykładem takiej prezentacji w praktyce będzie prezentowanie treści pornograficznych w miejscu publicznym, w którym nie można się tego spodziewać. Realizacja znamion może mieć miejsce np. poprzez rozwieszenie plakatów czy wyświetlanie filmów o tej treści w przestrzeni publicznej. Czyn ten zagrożony jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do dwóch lat.

Art. 202 § 3 kryminalizuje po pierwsze – produkcję, utrwalanie, sprowadzanie, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego, prezentujących przemoc (bez względu na to, czy prawdziwą, czy fikcyjną) lub czynności seksualne z udziałem zwierzęcia, w celu rozpowszechniania tych treści pornograficznych i po drugie – rozpowszechnianie lub prezentowanie treści pornograficznych udziałem małoletniego, prezentujących przemoc lub czynności seksualne z udziałem zwierzęcia.

Utrwalanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego zagrożone jest karą od roku do dziesięciu lat pozbawienia wolności. W odróżnieniu od przepisu wcześniejszego nie ma tutaj mowy o rozpowszechnianiu – prawodawca zakłada, że sprawca może utrwalać te filmy na użytek własny bądź wąskiego grona odbiorców, dlatego sankcja za ten czyn jest łagodniejsza⁵².

Od trzech miesięcy do pięciu lat pozbawienia wolności grozi zaś temu, kto przechowuje, posiada bądź uzyskuje dostęp do treści pornograficznych z udziałem małoletniego. Art. 202 § 4a kryminalizuje samo przechowywanie, posiadanie lub uzyskanie dostępu do treści pornograficznych z udziałem małoletniego. Dla bytu

52 Art. 202 § 4 k.k.

przestępstwa wystarczające jest posiadanie lub przechowywanie takich materiałów np. na dysku twardym swojego komputera, bez konieczności ich jakiegokolwiek wykorzystywania bądź uzyskania do nich dostępu, czego klasycznym przykładem może być sytuacja, w której dana osoba wchodzi do darknetu i tam klika w zakładkę z treściami pornograficznymi z udziałem małoletnich (nie tylko chcąc uzyskać taki dostęp, ale również przewidując możliwość uzyskania takiego dostępu i na to się godząc).

Produkcja, rozpowszechnianie, prezentowanie, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych przedstawiających przekształcony wizerunek osoby małoletniej biorącej udział w czynności seksualnej są karane grzywną, karą ograniczenia wolności bądź pozbawienia wolności do dwóch lat. Przekształcony wizerunek należy rozumieć jako wizerunek nierzeczywisty,

fikcyjny, np. wytworzony komputerowo, a także jako stylizowany poprzez charakteryzację osób pełnoletnich tak, aby wyglądały jak dzieci. W tym przypadku nie dochodzi do wykorzystania żadnej osoby małoletniej⁵³.

Tej samej karze podlega osoba, która bierze udział w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego celem swojego zaspokojenia seksualnego. Tak więc w tej sytuacji przestępca nie wytwarza treści pornograficznych, nie jest ich autorem, a jedynie uczestnicy w ich prezentowaniu, aby osiągnąć satysfakcję seksualną⁵⁴.

We wszystkich powyższych sytuacjach sąd może zarządzić przepadek przedmiotów, które służyły, albo choćby były przeznaczone do popełnienia opisywanych przestępstw, i to nawet w sytuacji, gdy nie były one własnością sprawcy⁵⁵.

1.2.13. Przestępstwo zmuszania do prostytucji

Art. 203 k.k.

Kto, przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Przedmiotem ochrony ww. przepisu pozostaje godność i wolność, w tym wolność seksualna człowieka.

Prostytucja definiowana jest jako świadczenie usług seksualnych w zamian za otrzymywanie korzyści majątkowych⁵⁶. Znamieniem z art. 203 k.k. jest doprowadzenie innej osoby do uprawiania prostytucji. Ustawodawca kryminalizuje doprowadzenie innej osoby do uprawiania prostytucji za pomocą następujących sposobów: przemocy, groźby bezprawnej, podstępu, wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia ofiary. Oznacza to, że uprawianie prostytucji

⁵³ Art. 202 § 4b k.k.

⁵⁴ Art. 202 § 4c k.k.

⁵⁵ Art. 202 § 5 k.k.

⁵⁶ V. Konarska-Wrzošek, *art. 203*, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzošek, *Kodeks karny. Komentarz*, dz. cyt..

nie jest wynikiem wolnej woli ofiary, lecz skutkiem doprowadzenia jej niedopuszczalnymi metodami do takiego postępowania przez sprawcę. Przemoc to każde użycie siły fizycznej (np.: przytrzymanie, skrupowanie, związanie, uderzenie, bicie), które ma doprowadzić do przełamania oporu ofiary i wymuszenia świadczenia usług seksualnych. Groźba bezprawna została zdefiniowana w art. 115 § 12 k.k. Zgodnie z *Kodeksem karnym* jest to zarówno groźba karalna⁵⁷, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej. Groźbą karalną jest zagrożenie innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub na szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że zostanie spełniona⁵⁸. Podstęp to wprowadzenie ofiary w błąd albo takie wykorzystanie

błądu ofiary, w wyniku którego zacznie ona uprawiać prostytucję. Stosunek zależności to taki stosunek prawny lub faktyczny, w którym los ofiary jest zależny w jakimś stopniu od innej osoby. Krytyczne położenie oznacza trudną sytuację życiową, w której znalazła się ofiara. O wykorzystaniu stosunku zależności w rozumieniu art. 203 k.k. możemy mówić, gdy ktoś używa zależności pomiędzy sobą a inną osobą do wywierania nacisku na tę osobę i jej procesy decyzyjne. Stosunek zależności może występować m.in. w relacjach dziecko – opiekun faktyczny lub prawny, pracownik – pracodawca, lekarz – pacjent czy uczeń – nauczyciel⁵⁹. Przepis art. 203 k.k. może pozostawać w realnym zbiegu z art. 200 § 1 k.k. w przypadku doprowadzenia do prostytucji małoletniego poniżej lat 15.

1.2.14. Przestępstwo sutenerstwa

Art. 204 k.k.

§ 1

Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, nakłania inną osobę do uprawiania prostytucji lub jej to ułatwia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2

Karze określonej w § 1 podlega, kto czerpie korzyści majątkowe z uprawiania prostytucji przez inną osobę.

§ 3

Jeżeli osoba określona w § 1 lub 2 jest małoletnim, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4 (uchylony)

W art. 204 § 3 k.k. zostały skryminalizowane w zasadzie dwa podtypy przestępstwa – pierwszy z nich to ułatwianie małoletniemu uprawiania prostytucji lub nakłanianie małoletniego do uprawiania prostytucji

57 Art. 190 k.k.

58 M. Mozgawa, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Warszawa 2007, s. 385.

59 M. Mozgawa (red.), *Prostytucja*, Warszawa 2014, LEX/el.

w celu osiągnięcia własnej korzyści majątkowej; drugi z nich zaś to czerpanie korzyści majątkowych z prostytucji osoby małoletniej. Przedmiotem ochrony w omawianym przepisie jest zarówno wolność seksualna, jak i obyczajność małoletniego. Nakłanianie innej osoby do uprawiania prostytucji w celu uzyskania korzyści majątkowej nazywane jest w doktrynie prawa karnego stręczycielstwem, natomiast ułatwianie innej osobie uprawiania prostytucji w takim samym celu nazywane jest kuplerstwem. Przez nakłanianie rozumieć należy wszelkie formy oddziaływania psychicznego na inną osobę w celu wpłynięcia na jej określone zachowanie – może mieć ono charakter intelektualny (np. przekonywanie) lub emocjonalny (np. odwoływanie się do uczuć bądź wzbudzanie pragnień). Przez ułatwianie (tutaj: uprawiania prostytucji) należy rozumieć takie czynności, jak np. pośredniczenie w nawiązywaniu kontaktów z klientami, podwożenie do klientów lub na miejsce, w którym prostytucja ma być uprawiana⁶⁰. Należy pamiętać, że czyn stypizowany w art. 204 § 3 k.k. polegający na ułatwianiu małoletniemu uprawiania prostytucji bądź nakłanianiu małoletniego można popełnić wyłącznie

w zamiarze bezpośrednim kierunkowym (ze względu na znamię *w celu osiągnięcia korzyści majątkowej*). Drugi ze stypizowanych w art. 204 § 3 k.k. czynów polega na czerpaniu korzyści majątkowych z uprawiania przez małoletniego prostytucji (i określany jest w doktrynie prawa karnego mianem sutenerstwa). W odróżnieniu od kuplerstwa i stręczycielstwa, sutenerstwo jest przestępstwem skutkowym. Dokonanie omawianego przestępstwa następuje dopiero z chwilą osiągnięcia przez kogoś korzyści majątkowej z prostytucji małoletniego. W przeciwieństwie do kuplerstwa i stręczycielstwa dla stwierdzenia realizacji znamion przestępstwa sutenerstwa wystarczające jest wykazanie, że sprawca dopuszczał możliwość, że uzyskiwane przez niego korzyści pochodzą z uprawiania przez małoletniego prostytucji i na to się godził (zamiar ewentualny).

1.3. Działania legislacyjne mające na celu zwiększenie ochrony prawnokarnej małoletniego

Od czasu wejścia w życie polskiego *Kodeksu karnego* rozdział XXV dotyczący przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności poddawany był licznym nowelizacjom. Uzasadnieniem kolejnych nowelizacji tego rozdziału, jakie zdaje się upatrywać ustawodawca, jest konieczność stopniowego

poszerzania oraz pogłębiania zakresu ochrony obyczajności i wolności seksualnej małoletnich – w szczególności małoletnich poniżej 15 roku życia.

Zmiany w polskim systemie ochrony małoletnich wprowadzane były na trzy sposoby: w drodze modyfikacji

60 V. Konarska-Wrzosek, *art. 204* [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, dz. cyt..

brzmienia już istniejących przepisów, dodawania zupełnie nowych przepisów w już istniejących aktach prawnych oraz uchwalania zupełnie nowych aktów prawnych szczegółowo regulujących kwestie ochro-

ny małoletnich. Najważniejsze nowelizacje dotyczące prawnokarnej ochrony małoletnich poniżej 15 roku życia przypadają na lata 2004, 2005, 2008, 2010, 2014, 2017.

1.3.1. Zmiana znamienia w art. 200 § 1 k.k.

*Ustawa z dnia 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń*⁶¹

W wyniku uchwalenia ww. ustawy modyfikacji uległo brzmienie podstawowego z punktu widzenia ochrony obyczajności i wolności seksualnej przepisu art. 200 *Kodeksu karnego* dotyczącego obcowania płciowego z małoletnim poniżej lat 15. Należy wskazać, że w pierwotnym brzmieniu przepis ten penalizował jedynie doprowadzenie małoletniego do obcowania płciowego. Oznacza to, że do stwierdzenia popełnienia czynu zabronionego stypizowanego w art. 200 § 1 k.k. w ówczesnym brzmieniu konieczne było wykazanie, że ktoś podjął się względem małoletniego działania, które można by określić mianem doprowadzenia (np. przekonywania małoletniego do obcowania płciowego). Wątpliwości co do realizacji znamion przestępstwa musiały budzić np. sytuacje, w których obcowanie płciowe wynikało z inicjatywy małoletniego, nie zaś samego sprawcy. Kres kontrowersjom położyła nowelizacja, dzięki której karalne stało się nie doprowadzenie do obcowania płciowego, a samo obcowanie płciowe.

Należy zauważyć, że ustawodawca starał się reagować również na nowe zagrożenia czyhające na małoletnich pojawiające się wraz z postępem technologicznym.

Przykładem takiego działania ustawodawcy była nowelizacja art. 202 *Kodeksu karnego* polegająca na dodaniu do typu z art. 202 § 2 k.k. znamienia *rozpowszechniania treści pornograficzne w sposób umożliwiający małoletniemu zapoznanie się z nimi* oraz nowego typu zredagowanego w § 4 polegającego na utrwalaniu, sprowadzaniu, przechowywaniu lub posiadaniu treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15. Przepis wykazuje podobieństwo do art. 214 *Kodeksu karnego* z 1932 r., a także do art. 173 *Kodeksu karnego* z 1969 r. oraz art. 173 *Kodeksu karnego* z 1969 r. Należy tu jednak wskazać na istotną różnicę pomiędzy uregulowaniami dwóch wcześniej wspomnianych aktów, a *Kodeksem karnym* z 1997 r. – rozpowszechnianie materiałów pornograficznych samo w sobie nie stanowi obecnie przestępstwa, jak to było we wcześniejszych aktach prawnych – jedynie rozpowszechnianie w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu.

§ 2 art. 202 obecnie obowiązującego *Kodeksu karnego* kryminalizował początkowo jedynie celowe prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 treści pornograficznych lub ich udostępnianie. W wyniku zmiany brzmienia przepisu kryminalizacji uległo każde rozpowszechnianie materiałów pornograficznych w taki sposób, który umożliwia małoletniemu poniżej lat 15 zapoznanie się z nimi. W związku ze zmianami w treści

⁶¹ *Ustawa z dnia 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń*, (Dz.U. 2004, nr 69, poz. 626).

§ 3 wspomnianego przepisu możliwa stała się kryminalizacja produkcji w celu rozpowszechniania materiałów pornograficznych z udziałem małoletnich (niezależnie od ich wieku, dawniej tylko poniżej 15 roku życia) oraz sprowadzanie lub rozpowszechnianie takich materiałów z udziałem małoletnich (dawniej tylko poniżej 15 roku życia). W przepisie tym skryminalizowano także utrwalanie materiałów pornograficznych z udziałem małoletnich bez względu na ich wiek, w jakikolwiek sposób w celu rozpowszechniania tychże materiałów oraz publiczne prezentowanie materiałów pornograficznych z udziałem małoletnich bez względu na ich wiek. Podwyższeniu uległo również zagrożenie karne, które od tej pory wynosić miało od sześciu miesięcy do ośmiu lat pozbawienia wolności. Przepis w zmienionym brzmieniu umożliwił ściganie przestępców wykorzystujących najnowsze technologie do np. przejmowania kontroli nad treściami publikowanymi na ekranach reklamowych obecnych w przestrzeni miejskiej.

Jednocześnie wprowadzono rozwiązanie całkowicie nowe w polskiej historii kryminalizacji czynów o charakterze seksualnym – art. 202 § 4 k.k., który przewidywał zagrożenie karą od trzech miesięcy do pięciu lat pozbawienia wolności już za samo posiadanie materiałów pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15 niezależnie od motywów posiadacza. Biorąc pod uwagę, że art. 202 § 4 k.k. obejmuje zakresem znamion czynnościowych również „posiadanie”, należy stwierdzić, że przepis ten jest **surowszy** niż analogiczny przepis *Kodeksu karnego* z 1932 r., czy *Kodeksu karnego* z 1969 r. Surowy wydaje się być, również dodany wspomnianą nowelą k.k. z 2004 r., art. 202 § 5, który umożliwia sądowi orzeczenie przepadku przedmiotów, które posłużyły do popełnienia przestępstw z art. 202 § 1–4 bez względu na fakt stanowienia przez nie bądź nie własności sprawcy.

1.3.2. **Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy**⁶²

W wyniku obszernej nowelizacji *Kodeksu karnego* przeprowadzonej w 2005 r. znacznie poszerzony został katalog środków karnych, które odtąd, w celu prewencji indywidualnej, mógł orzec sąd wobec sprawcy przestępstw seksualnych wymierzonych przeciwko małoletnim poniżej 15 roku życia.

W związku ze zmianą brzmienia art. 39 i 41 *Kodeksu karnego* możliwe stało się orzeczenie zakazu prowadzenia przez sprawcę działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi, a także obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, jak również zakazy: kontaktowania się z określonymi osobami lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody są-

62 *Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy*, (Dz.U. 2005, nr 163, poz. 1363).

du.⁶³ Równie istotne było faktyczne, w drodze dodania do art. 41 § 1b, zobowiązanie sądów do orzekania generalnego zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi, w razie ponownego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego. Celem nowelizacji było zmniejszenie ryzyka ponownego popełnienia przestępstw przeciwko obyczajności i wolności seksualnej małoletnich przez skazanych, którzy ze względu na wykonywany zawód, aktywizm czy ze względu np. na miejsce zamieszkania mieli ciągłą styczność z małoletnimi. Rozwiązanie to umożliwiło znacznie lepszą ochronę małoletnich znajdujących się w miejscach takich jak szkoły, świetlice czy obiekty sportowe przed nawiązywaniem kontaktu ze sprawcami przestępstw seksualnych.

Należy również wskazać, że to wspomniana nowelizacja, za pomocą uchwalenia nowego przepisu – art. 41a k.k., wprowadziła możliwość orzeczenia przez sąd obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach i środowiskach oraz zakazu kontaktowania się z określonymi osobami lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Sądy odtąd mogły orzekać w sposób ograniczony czasowo ww. obowiązek i zakazy w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, a zobowiązane były do orzekania ograniczonych czasowo ww. obowiązku i zakazów w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności

na szkodę małoletniego. Nadto sądy mogły orzekać dożywotnio ww. obowiązek i zakazy w razie ponownego skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego. Dodatkowo umożliwiono sądom połączenie ww. obowiązku lub zakazu z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu w celu kontrolowania przez ww. organy wykonywania przez sprawcę orzeczonego obowiązku lub stosowania się do orzeczonego zakazu. Rozwiązanie to, czerpiące z najlepszych wzorców międzynarodowych, posłużyć miało obniżeniu ryzyka ponownego popełnienia przestępstw przez sprawców w szczególności najcięższych przestępstw seksualnych. Wartościowym osiągnięciem nowelizacji z 2005 r. było również objęcie obowiązkowym dozorem sprawców przestępstw seksualnych, którzy skazani zostali z warunkowym zawieszeniem, a u których stwierdzono zaburzenia preferencji seksualnych (przede wszystkim pedofilię).

Za istotne należy uznać zmiany wprowadzone w części szczególnej *Kodeksu karnego*. Przestępstwo zgwałcenia człowieka (a więc również człowieka poniżej 15 roku życia) zgodnie z nowym brzmieniem zostało zagrożone karą od dwóch do dwunastu lat pozbawienia wolności, a zatem karą najwyższą w historii nowożytnego polskiego systemu prawa karnego za to przestępstwo. W pierwotnej wersji omawianego przepisu, tak jak w stanowiącym jego funkcjonalny odpowiednik art. 203 *Kodeksu karnego* z 1932 r. oraz art. 176 *Kodeksu karnego* z 1969 r., doprowadzenie przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem do obcowania płciowego innej osoby (a więc również małoletniego poniżej 15

63 Art. 39 i 41 k.k.

roku życia) zagrożone było karą do 10 lat pozbawienia wolności. Nowela przedmiotowa dodała kolejny typ przestępstwa zgwałcenia (art. 197 § 4 k.k.), którego byt zasadza się na nacechowanym szczególnym okrucieństwem doprowadzeniu innej osoby przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej lub wykonania takiej czynności⁶⁴. Znowelizowano także treść art. 199 k.k., dodając do niego dwa nowe typy (§ 2 i § 3). Kryterium dywersyfikacji tych typów względem typu podstawowego z § 1 jest wiek pokrzywdzonego (chodzi o osobę małoletnią, tj. osobę do 18. roku życia), a także sposób popełnienia przestępstwa w przypadku typu z § 3 (poprzez nadużycie zaufania lub udzielenie małoletniemu korzyści majątkowej lub osobistej, albo obietnicy tej korzyści). Czyny z obydwu typów zostały zagrożone karą od trzech miesięcy do pięciu lat pozbawienia wolności. Zwiększono także zagrożenie karne (z zagrożenia karą od roku do 10 lat pozbawienia wolności na zagrożenie karą od 2 do 12 lat pozbawienia wolności) czynu z art. 200 § 1 k.k. kryminalizującego od czasu poprzedniej nowelizacji z 2004 r. obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczanie się wobec małoletniego czynności seksualnej, lub doprowadzenie małoletniego do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania oraz dodano do art. 200 zagrożony tą samą karą nowy typ przestępstwa (art. 200 § 2 k.k.), którego byt zostaje zrealizowany przez prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej w celu własnego zaspokojenia seksualnego. Ostatnia ze zmian przepisów rozdziału XXV *Kodeksu karnego*

dotyczyła art. 202. W związku ze zmianą brzmienia art. 202 § 3 przestępstwem stało się już samo posiadanie i przechowywanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego (niezależnie od jego wieku). Znamiona czynnościowe z dotychczas obowiązującego art. 200 § 4 polegające na sprowadzaniu, przechowywaniu lub posiadaniu treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15 przeniesiono do nowoutworzonego art. 200 § 4a, zagrażając ten typ czynu zabronionego karą od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności. Natomiast czyn z art. 200 § 4 k.k. polegający odtąd „tylko” na utrwalaniu treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15 zagrożono znacznie wyższą karą niż dotychczas (zmiana z zagrożenia karą od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności na zagrożenie karą od roku do 10 lat pozbawienia wolności)⁶⁵.

Zdecydowanie najdonioślejszą, przynajmniej jeżeli chodzi o sprawców przestępstw seksualnych, zmianą wprowadzoną przez nowelizację z 2005 r. było **wyłączenie zatarcia skazania** w odniesieniu do sprawców przestępstw skazanych na karę pozbawienia wolności, jeżeli poszkodowany był małoletnim poniżej 15 roku życia. Rozwiązanie to stanowiło radykalną ingerencję ustawodawcy w „prawo skazanych do zatarcia”. Od tej pory informacje dotyczące skazanych na karę bezwzględnego pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko obyczajności i wolności seksualnej małoletniego poniżej lat 15 znajdować się miały w Krajowym Rejestrze Karnym dożywotnio.

64 Art. 197 § 4 k.k.

65 Art. 202 § 4a k.k.

1.3.3. Ustawa z dnia 24 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw

Nowelizacja *Kodeksu karnego* z 2008 r. dodała do art. 101 k.k. § 4 statuujący, iż przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 199 § 2 i 3, art. 200, art. 202 § 2 i 4 oraz art. 204 § 3, jak również przestępstw określonych w art. 197, art. 201, art. 202 § 3, art. 203 i art. 204 § 4, w przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni - nie może nastąpić przed upływem 5 lat od ukończenia przez pokrzywdzonego 18 lat⁶⁶. Przedłużenie okresu przedawnienia w odniesieniu do przestępstw na szkodę małoletniego miało umożliwić samym poszkodowanym dochodzenie praw ukarania sprawcy w sytuacji, gdy z różnych względów (zaniedbania opiekunów prawnych) postępowanie karne nie zostało wszczęte wcześniej.

W związku z rozwojem techniki obróbki zdjęć i filmów konieczne stało się uregulowanie kwestii przetwarzania zdjęć małoletnich tak, by ukazywały ich podczas czynności seksualnych. W związku z powyższym do art. 202 *Kodeksu karnego* traktującego o publicznym prezentowaniu treści pornograficznych dodano § 4b, na podstawie którego karalne stało się produkowanie, rozpowszechnianie, prezentowanie, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych przedstawiających przetworzony albo wytworzony wizerunek małoletniego poniżej 15 roku życia podczas czynności seksualnej. Za ww. czyn groziła kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch.

1.3.4. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw

Zmiany w nowelizacji z dnia 5 listopada 2009 r. oparły się przede wszystkim na wprowadzeniu dwóch nowych typów przestępstw: elektronicznej korupcji seksualnej małoletniego⁶⁷ oraz propagowania pedofilii⁶⁸. Przyjęcie karalności nawiązywania kontaktu z małoletnim za pomocą systemu teleinformatycznego lub sieci telekomu-

nikacyjnej w celu jego zgwałcenia, wykorzystania seksualnego, a także produkowania lub utrwalania treści pornograficznych uznać należy za wyraz dostosowania się polskiego systemu prawa karnego do zmieniającej się specyfiki i nowych form wykorzystania seksualnego małoletnich. Zmiany te dotyczą upowszechniania się

66 Przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 199 § 2 i 3, art. 200, art. 202 § 2 i 4 oraz art. 204 § 3, jak również przestępstw określonych w art. 197, art. 201, art. 202 § 3, art. 203 i art. 204 § 4 k.k.

67 Art. 200a k.k.

68 Art. 200b k.k.

dostępu małoletnich do systemów teleinformatycznych i sieci telekomunikacyjnych. Należy podkreślić, że karze podlegało nie tylko tzw. wyzyskanie błędu małoletniego, jego niezdolności do należytego pojmowania sytuacji lub groźby bezprawnej w celu popełnienia ww. przestępstw, ale także już samo składanie mu propozycji obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej, a także proponowanie udziału w produkowaniu treści pornograficznych.

W wyniku uchwalenia omawianej nowelizacji wprowadzono również po raz pierwszy w nowożytnej historii polskiego prawa kryminalizację propagowania zachowań pedofilskich. Kryminalizacja propagowania lub pochwalania zachowań pedofilnych stanowiła odpowiedź na pojawiające w przestrzeni publicznej, oceniane jako jednoznacznie szkodliwe, próby normalizacji pedofilii

i umniejszania krzywdy ponoszonej przez małoletnie ofiary wykorzystania seksualnego. Z przepisem tym wiążą się jednak dwa problemy. Pierwszy z nich polega na tym, iż ustawodawca nie do końca trafnie dobrał znamiona czasownikowe („propaguje”, „pochwala”) jego typu, jeśli przepis miał być odpowiedzią na próby wyłącznie przedstawiania zachowań pedofilnych, jako zachowań nieszkodliwych i mieszczących się w zakresie normy społecznej, a nie odpowiedzią na nadawanie zachowaniom pedofilnym jakichkolwiek dodatknych walorów. Drugi z nich dotyczy znamienia „zachowania o charakterze pedofilskim”, które, przy trzymaniu się klinicznego znaczenia terminu „pedofilia”, oznacza wykorzystywanie seksualne małoletnich wyłącznie przez sprawców preferencyjnych.

1.3.5. *Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny*

W wyniku zmiany treści § 4 art. 101 *Kodeksu karnego* wydłużono okres przedawnienia przestępstw przeciwko obyczajności i wolności seksualnej stypizowanych w rozdziale XXV – tak, by nie mogło ono nastąpić przed ukończeniem przez pokrzywdzonego 30 roku życia. Znaczne wydłużenie okresu przedawnienia należy uznać za szczególnie istotne z punktu widzenia małoletnich poniżej 15 roku życia. Zgłoszenie przestępstw seksualnych, zwłaszcza popełnianych przez osoby bliskie, nierzadko zajmuje ofiarom dużo czasu – wymaga bowiem przewyciężenia traumy, z którą zawsze zmagają się poszkodowani, a często również rozpoczęcia samodzielnego życia. Wydłużenie okresu przedawnienia znacząco sprzyja ujawnianiu przez ofiary popełnionych wobec nich przestępstw seksualnych oraz

przyczynia się do wzmocnienia prawnokarnej ochrony przyszłych pokoleń.

Należy również wskazać, że w związku z omawianą nowelizacją doszło do zmiany treści art. 200 poprzez dodanie § 3, § 4 i § 5 k.k., w których opisane zostały czyny polegające na demoralizacji małoletniego poniżej 15 lat życia w związku z prezentowaniem mu treści pornograficznych. Pierwszy z omawianych przepisów odnosi się wprost do prezentowania małoletniemu poniżej 15 roku życia treści pornograficznych, udostępniania mu przedmiotów o charakterze pornograficznym albo rozpowszechniania wspomnianych materiałów w taki sposób, że ww. małoletni może uzyskać do nich dostęp. Wspomniane przestępstwo przeniesiono z art. 202 *Ko-*

deksu karnego oraz przewidziano podwyższone zagrożenie karą pozbawienia wolności do lat trzech. Drugi z wprowadzonych paragrafów opisuje czyn polegający na prezentowaniu małoletniemu poniżej 15 roku życia wykonania czynności seksualnej w celu uzyskania zaspokojenia seksualnego. Również i ten czyn zagrożony został karą pozbawienia wolności do lat trzech. Przepis § 5 poświęcono działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych. Reklamowanie takiej działalności w sposób mogący umożliwić zapoznanie się z wymienionymi treściami małoletniemu poniżej lat 15 zagrożono karą pozbawienia wolności również do lat trzech.

Niezwykle ważna okazała się również nowelizacja art. 202 k.k. Po pierwsze – znacząco podwyższyła zagrożenie karne za produkowanie, utrwalanie lub sprowadzanie, przechowywanie lub posiadanie w celu rozpowszechniania albo rozpowszechnianie lub publiczne

prezentowanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego. Odtąd popełnienie ww. przestępstwa zagrożone jest karą od 2 do 12 lat pozbawienia wolności (a nie jak było to przed nowelizacją – od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności). Wymaga podkreślenia faktu, że za treść pornograficzną z udziałem małoletniego można uznać każdy materiał pornograficzny zawierający wizerunek osoby, która nie ukończyła jeszcze 18. roku życia. Stypizowane jako przestępstwo zostało także przechowywanie, posiadanie (bez zamiaru ich rozpowszechniania) lub uzyskiwanie dostępu do materiałów pornograficznych z udziałem małoletniego (niezależnie od jego wieku) pod groźbą kary pozbawienia wolności od trzech miesięcy do lat pięciu. Skryminalizowane zostało także uczestnictwo w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego.

1.3.6. Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym

W wyniku przyjęcia ww. ustawy doszło do utworzenia Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Rejestr ten składa się z trzech oddzielnych baz danych. Pierwsza z nich – Rejestr z dostępem ograniczonym – zawiera m. in. szczegółowe informacje dotyczące sprawcy przestępstwa na tle seksualnym, popełnionego przestępstwa, orzeczonej kary, środków karnych i zabezpieczających. Druga ze wspomnianych baz danych to Rejestr publiczny, w którym nie są publikowane dane, upublicznienie których mogłoby stanowić zagrożenie dla zdrowia i życia sprawcy lub osób z nim spokrewnionych. W rejestrze tym nie są publikowane dane takie jak m.in.: imiona rodziców sprawcy, adres zameldowania

oraz rzeczywistego przebywania sprawcy, numer PESEL sprawcy czy wiek pokrzywdzonego w czasie dokonania przestępstwa na tle seksualnym. Trzecią z utworzonych baz jest Rejestr osób, w stosunku do których Państwowa Komisja wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze.

W efekcie uchwalenia omawianej ustawy nałożono również nowe obowiązki na pracodawców oraz innych organizatorów w zakresie działalności związanej z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na wypadek zatrudniania osób, których dane znajdują się w Rejestrze. W związku z obowiązkiem ujawnienia aktualnych i prawdziwych danych

na potrzeby ich zamieszczenia w bazie danych zobowiązano osoby, których dane zamieszczone są w Rejestrze, do informowania policji o faktycznym miejscu swojego pobytu. Zebranie w jednym miejscu danych

o przestępstwach na tle seksualnym pozwoliło utworzyć tzw. policyjną mapę zagrożeń przestępczością na tle seksualnym o dostępie publicznym.

2 Wykorzystanie seksualne dzieci w ujęciu psychologiczno-seksuologicznym

Trudno się dziwić mocnej reakcji społecznej na ujawnione przypadki wykorzystania seksualnego dzieci. Konsekwencje, jakie to przestępstwo ze sobą niesie dla osoby poszkodowanej, należą do szczególnie dotkliwych. Ofiary tego rodzaju przestępstw często przez całe dorosłe życie muszą mierzyć się ze skutkami zachowań, do których zostały zmuszone przez swoich oprawców. Znamienne jest to, że ofiarami tego typu przestępstw są osoby, które powinny podlegać szczególnej ochronie ze strony dorosłych. Dzieci są słabsze pod względem fi-

zycznym i psychicznym, nie rozumieją lub jeszcze nie znają swoich praw, często nie wiedzą, do kogo mogą się zwrócić po pomoc. Jeżeli już dojdzie do przestępstwa przeciwko ich wolności seksualnej, to są one często zastraszane i zawstydzane przez swoich oprawców, co dodatkowo nasila ich bezsilność wobec sytuacji, w której się znalazły. Sprawcy przestępstw przeciwko wolności seksualnej czują się często z tego powodu bezkarni oraz mają poczucie posiadania pełnej kontroli nad stworzonymi przez siebie warunkami do krzywdzenia dzieci.

2.1. Kim jest sprawca czynów przeciwko wolności seksualnej

Wyobrażenie o tzw. typowym sprawcy przestępstw seksualnych przeciwko małoletnim jest bardzo odległe od rzeczywistego obrazu. Często wyobrażamy sobie tzw. typowego pedofila jako starszego mężczyznę, który przesiaduje w okolicach placów zabaw, wykonuje z ukrycia zdjęcia dzieci, a same ofiary porywa i w dalszej kolejności wykorzystuje seksualnie przy pierwszych oznakach nieuwagi rodziców. Przykładem są głośne,

zapadające w pamięć przypadki wykorzystywania seksualnego dzieci oraz dopuszczania się innych przestępstw, np. Mariusza Trynkiewicza i Josepha Fritzla.

Badania nad charakterystyką psychologiczną sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej są prowadzone już od dłuższego czasu⁶⁹. O ile badaczom udało się ustalić cechy psychologiczne, które rzeczywi-

69 L.J. Cohen, Y.F. Grebchenko, M. Steinfeld, S.J. Frenda, I.I. Galynker, *Comparison of personality traits in pedophiles, abstinent opiate addicts, and healthy controls: Considering pedophilia as an addictive behavior*, Journal of Nervous and Mental Disease, 2008, 196(11), s. 829–837.

ście współwystępują częściej w tej grupie osób (zostaną one omówione w dalszej części rozdziału), to wyobrażenie o jednym typie sprawcy jest błędne. Grupa ta jest na tyle różnorodna i charakteryzuje się odmiennymi profilami psychologicznymi, że trudno w tym wypadku wskazać jedną drogę, która prowadzi do stania się sprawcą tak poważnych czynów.

Bardzo często w mediach podawane są informacje o nowych wstrząsających przypadkach przestępstw przeciwko wolności seksualnej dzieci, w których to osoby podejrzane o dokonanie tych czynów nazywa się od samego początku pedofilami. Z punktu widzenia seksuologii klinicznej nie jest to na tym etapie prawidłowe określenie. **Nie każdy sprawca przestępstwa seksualnego, w którym ofiarami są dzieci, jest automatycznie osobą z zaburzeniem pedofilnym w rozumieniu klinicznym.**

Zaburzeniem, które jest brane pod uwagę w przypadku podjęcia kontaktu z dziećmi, jest podejrzenie występo-

wania zaburzeń preferencji seksualnych (inaczej określanych w literaturze naukowej jako zaburzenia parafiliczne) pod postacią pedofilii. Rozpoznanie zaburzenia pedofilnego należy do jednostek klinicznych, co oznacza, że jest to rozpoznanie stawiane przez seksuologa. Często diagnozy tego rodzaju dokonuje się na etapie postępowania karnego. Osoba, która jest oskarżona o wykorzystanie seksualne dziecka, czy też np. o uzyskanie dostępu do treści pornograficznych z udziałem dzieci, jest zazwyczaj poddawana badaniu sądowo-seksuologicznemu. Badanie to, prowadzone przez biegłego w zakresie seksuologii, kończy się najczęściej wydaniem pisemnej opinii ze sformułowaniem odpowiedzi na pytanie sądu o występowanie zaburzeń preferencji seksualnych pod postacią pedofilii. Diagnoza ta może mieć w dalszej kolejności istotne konsekwencje dla oskarżonego, ponieważ w przypadku uznania go przez sąd za winnego zarzucanych mu czynów odmienny może być sposób odbywania kary, jej rodzaj i długość.

2.2. Kim jest osoba z zaburzeniem pedofilnym

Rozpoznanie zaburzenia pedofilnego wymaga spełnienia kilku warunków. Po pierwsze, u osoby, którą się diagnozuje, muszą występować fantazje seksualne dotyczące podejmowania kontaktów seksualnych z dziećmi. Innymi słowy – diagnozowana osoba musi pragnąć podejmowania zachowań seksualnych właśnie z dziećmi. Po drugie, fantazje te muszą się utrzymywać przez okres co najmniej pół roku. Po trzecie, dana osoba musi próbować realizować zachowania seksualne związane z dziećmi. Z ostatniego warunku klinicznego wynika, że fantazje te mogą być realizowane w różny sposób, od masturbacji przy wyobrażeniu ciała dziecka lub ogląda-

nia pornografii z udziałem dzieci, do tych bardziej skrajnych, czyli do podejmowania rzeczywistych kontaktów seksualnych z dziećmi.

Istotne jest, że w przypadku stwierdzonego zaburzenia pedofilnego osoba taka preferencyjnie wybrałaby kontakt seksualny z dzieckiem, a nie z osobą dorosłą. Gdyby dorosły heteroseksualny mężczyzna z zaburzeniem pedofilnym miał możliwość podjęcia kontaktu seksualnego z dorosłą kobietą lub z dzieckiem, to podjąłby kontakt seksualny z dzieckiem. W analogicznej sytuacji osoba, u której nie rozpoznaje się zaburzenia pedofilnego,

jeżeli tylko byłaby w stanie nawiązać relację z osobą dorosłą, nie podjęłaby kontaktu seksualnego z dzieckiem.

Przy rozważaniu diagnozy zaburzenia pedofilnego ważny jest również wiek osoby diagnozowanej pod kątem występowania tego zaburzenia. Zaburzenie pedofilne nie może zostać zdiagnozowane u osoby, która nie ukończyła 15 roku życia. Jeżeli zatem doszłoby do sytuacji, w której osoba w wieku poniżej 15 lat podejmowałaby stały kontakt seksualny z osobą w wieku 10 lat oraz inne kryteria diagnostyczne wskazywałyby rzeczywistość na diagnozę w kierunku zaburzenia pedofilnego, to takie rozpoznanie nie mogłoby zostać postawione.

Dlaczego wprowadzona została taka granica wieku? Rozwój dzieci i młodzieży przebiega niezwykle dynamicznie, szczególnie w aspekcie funkcjonowania społecznego oraz poznawczego. Dzieci uczą się stopniowo reguł związanych z funkcjonowaniem społecznym,

stopniowo zwiększają się ich możliwości poznawcze (czyli takie, które są związane z myśleniem, kontrolą swojego zachowania), w tym również konsekwencji podjętych działań. Rozwijają się stopniowo osobowość dorosłego człowieka, która może już nosić cechy zbliżone do okresu dojrzałości, ale są to dopiero ich załączki. Rozwijają się również intensywnie emocjonalność, szczególnie w zakresie kontroli nad przeżywanymi emocjami. Inaczej zachowują się dzieci, inaczej zachowują się osoby dorosłe. Pod tym pozornie trywialnym spostrzeżeniem kryje się odmienne funkcjonowanie psychologiczne i właśnie z tego powodu nie można stosować jednakowych kryteriów diagnostycznych dla dzieci i osób dorosłych. Analogicznie w przypadku osób dorosłych nie rozpoznaje się jednostek klinicznych, które są właściwe dla części dzieci, np. zaburzeń hiperkinetycznych (czyli zespołów nadpobudliwości psychoruchowej, znanych również pod akronimem ADHD).

2.3. Czym są zachowania pedofilne

To często stosowane pojęcie pojawia się zarówno w literaturze naukowej, jak również w wiadomościach informujących o nowych przypadkach krzywdzenia dzieci. Z punktu widzenia seksuologii za zachowanie pedofilne można uważać **wszelką aktywność związaną z wykorzystywaniem seksualnym dzieci**. Będzie to zatem dotykanie okolic narządów płciowych dzieci w celu wywołania własnego pobudzenia seksualnego. Będzie to pobieranie treści pornograficznych z udziałem dzieci i wywoływanie pobudzenia seksualnego w wyniku ich oglądania. Będzie to również nawiązywa-

nie relacji z dziećmi za pomocą dowolnych środków komunikacji internetowej i prowadzenie z nimi „erotycznych” rozmów.

Warto ponownie wskazać, że podejmowanie zachowań pedofilnych nie będzie automatycznie prowadziło do uznania danego człowieka za osobę z zaburzeniem pedofilnym, ponieważ przyczyna podjęcia tego czynu przestępczego może być inna niż występowanie fantazji seksualnych dotyczących kontaktów seksualnych z małoletnimi.

2.4. Dlaczego dochodzi do wykorzystania seksualnego dziecka

Jedną z przyczyn wykorzystywania seksualnego dziecka jest to, że dana osoba nie ma możliwości lub umiejętności nawiązywania i utrzymywania bliskich relacji społecznych z innymi ludźmi. Do podjęcia stosunku seksualnego z dorosłą kobietą lub mężczyzną (z wyjątkiem płatnej prostytucji) wymagane jest zwykle nawiązanie relacji romantycznej. Zazwyczaj w pierwszej kolejności przez dłuższy czas kogoś poznajemy, spotykamy się, rozmawiamy na coraz to bardziej złożone tematy, a dopiero później podejmujemy z taką osobą kontakt seksualny. Ten tylko pozornie prosty proces społeczny może zostać zaburzony na wielu różnych etapach. W konsekwencji może się zdarzyć, że dana osoba może nie być w stanie nawiązać relacji romantycznej oraz seksualnej z dorosłym partnerem, zatem w celu wyładowania pobudzenia seksualnego jej ofiarą stanie się często osoba słabsza fizycznie i nieświadoma wielu aspektów społecznych – dziecko.

Na jakim etapie może dojść do wspomnianego rodzaju zaburzeń w nawiązywaniu relacji? Zaprezentowane to zostanie na przykładach. Część osób, np. z powodu skrajnie niskiego poczucia własnej wartości, może być niezwykle nieśmiała podczas nawiązywania kontaktów. Ktoś taki może w ogóle nie być w stanie poznać potencjalnego partnera/-kę lub też relacja zostanie szybko zakończona. Jeżeli u takiej osoby będą również współwystępowały inne czynniki ryzyka wykorzystania seksualnego dziecka (np. nadużywanie alkoholu i/lub środków odurzających, uzależnienie od częstego podejmowania aktywności seksualnej itp.), to wskazana skrajna nieśmiałość mogłaby przyczynić się do „zastępczego” wykorzystania seksualnego dziecka. Innym powodem mogą być niskie zdolności intelektualne, które

będą się przekładały na utrudnione nawiązanie kontaktu z potencjalnymi partnerami/partnerkami. Obniżenie zdolności intelektualnych może również wpływać negatywnie na ocenę i interpretację zachowań dzieci. Ilustrując powyższe zjawisko, można opisać przykład, w którym to jeden dorosły oceniłby zachowanie dziecka polegające na przyniesieniu zabawki jako po prostu zachętę do zabawy, bez jakiegokolwiek kontekstu seksualnego. Część osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną mogłoby jednak błędnie zinterpretować zachowania tego rodzaju jako swoiste zachęcenie przez dziecko do podjęcia z nim aktywności seksualnej. Warto nadmienić, że tego rodzaju błędy w postrzeganiu nie są jedynie domeną osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną, ale wydaje się, że w tej grupie osób występują istotnie częściej. Ponadto to nie samo obniżenie zdolności intelektualnych zwiększa ryzyko wykorzystywania seksualnego dzieci, ale jego występowanie w interakcji z innymi czynnikami społecznymi i rozwojowymi.

Kolejnym powodem, dla którego osoby bez zaburzenia pedofilnego mogą również dopuszczać się przestępstw przeciwko wolności seksualnej dzieci, jest stan upojenia alkoholowego. Alkohol znacząco wpływa na nasze zachowanie w ten sposób, że w ograniczonym stopniu jesteśmy w stanie kontrolować nasze działania. Zmienia nasze postrzeganie świata i percepcję docierających do nas bodźców. Nie jesteśmy w stanie w pełni przewidzieć konsekwencji podjętych działań. Z tych właśnie powodów istotną część kontaktów seksualnych z dziećmi miała miejsce właśnie po spożyciu alkoholu przez agresora. Z punktu widzenia neurobiologii alkohol wpływa hamująco na pewien obszar w mózgu, który to pozwa-

la nam, w „normalnych warunkach” powstrzymywać wszelkie niechciane przez nas zachowania (wspomniane aspekty neurobiologiczne zostaną przedstawione w kolejnym podrozdziale).

Innym powodem wykorzystania seksualnego dziecka jest fakt współwystępowania u sprawcy przestępczości seksualnej innych zaburzeń psychicznych. Zaburzenia tego rodzaju mogą przykładowo negatywnie wpływać na ocenę zachowań innych osób. Mogą występować różnorodne zaburzenia osobowości oraz zaburzenia emocjonalne, które będą wpływały negatywnie na możliwość utrzymania bliskich relacji romantycznych. W konsekwencji sprawca przestępczości seksualnej będzie poszukiwać takiego „partnera” seksualnego, którego łatwiej jest zmusić do podjęcia kontaktu seksualnego.

Wyróżniamy zatem, w pewnym uogólnieniu, sprawców, którzy podejmują kontakty seksualne z dziećmi w wyniku występowania u nich zaburzenia pedofilnego, jak również sprawców, którzy podejmują zachowania tego typu, jednak nie występują u nich zaburzenia preferencji seksualnych. **Pierwszy typ sprawców w literaturze określa się mianem „sprawców preferencyjnych”, drugi – „niepreferencyjnych”.** Warto w tym miejscu nadmienić, że interesujących statystyk dotyczących częstości występowania sprawców z powyższych grup dostarczył zespół prof. Janusza Heitzmana⁷⁰. Mogłoby się wydawać, że większość osób, które podejmują kontakt seksualny z dziećmi, wykazuje przy tym zaburzenie pedofilne. Wszystko wskazywałoby na to, że jest to podstawowa cecha, która współwystępuje przy tak poważnych czynach. Wyniki badań ww. zespołu doprowadziły jednak do całkowicie odmiennych wniosków. W opu-

blikowanej analizie badań wskazano, że **zdecydowana większość polskich sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej dzieci nie popełniła tego przestępstwa w wyniku występowania zaburzenia pedofilnego.** Większość sprawców dopuściła się takiego czynu niepreferencyjnie, czyli z innych powodów niż występowanie zaburzeń preferencji seksualnych. Najczęściej współwystępowały zaburzenia osobowości, ponadto inteligencję ponad 40% sprawców określono jako niższą od przeciętnej lub wskazującą na „lekkie upośledzenie umysłowe”.

Jaki, pod względem psychologicznym, może być sprawca przestępstw związanych z wykorzystywaniem seksualnym dzieci, jeśli nie jest sprawcą „preferencyjnym”, czyli z rozpoznaniem zaburzeniem pedofilnym? Czego możemy się dowiedzieć z istniejących publikacji naukowych?

Badania wskazują na występowanie specyficznych **deficytów w zakresie empatii**, czyli zdolności do współodczuwania stanów emocjonalnych innych osób, w tym również do próby „odgadnięcia” cudzego stanu emocjonalnego. Często dotyczy to osób z obniżoną samooceną, czyli oceniających samych siebie jako osoby gorsze od innych osób. Są również osoby, które oceniają warunki swojego życia, w tym satysfakcję z życia, jako znacząco gorszą w porównaniu do innych osób. Związek pomiędzy deficytami empatii a zwiększonym ryzykiem wykorzystania seksualnego dzieci nie jest jednak jednoznaczny. Część badaczy wskazuje na to, że osoby, u których rozpoznaje się zaburzenie pedofilne, cechują się wręcz wyższymi (w porównaniu do zdrowych osób) zdolnościami w zakresie empatii oraz rozumienia emocji. Wydaje się, że najbardziej prawdopodobnym wytłu-

70 J. Heitzman, M. Lew-Starowicz, M. Pacholski, Z. Lew-Starowicz, *Wykorzystywanie seksualne dzieci w Polsce – analiza badań 257 sprawców, którzy popełnili przestępstwa seksualne wobec małoletnich*, *Psychiatria Polska*, 2014, 48(1), s. 105–120.

maczeniem może być fakt instrumentalnego wykorzystywania ponadprzeciętnych zdolności w zakresie inteligencji emocjonalnej do realizacji swoich zaburzonych preferencji seksualnych.

Dodatkowo wśród sprawców, którzy podczas aktywności seksualnej z dzieckiem byli brutalni, rozpoznaje się również często psychopatię, rozumianą jako cechę osobowości, która wiąże się z przedmiotowym traktowaniem ludzi. Dla osób psychopatycznych relacja z drugim człowiekiem jest najczęściej jedynie środkiem do celu, a nie wartością samą w sobie. Ten podtyp sprawców może podejmować takie zachowania seksualne z dziećmi, które będą w szczególności sposób okrutne dla dzieci.

Warto jeszcze opisać charakterystykę sprawców przestępczości seksualnej, których można określić jako sprawców wysokofunkcjonujących. W przywoływanych już wcześniej badaniach prowadzonych przez zespół prof. Janusza Heitzmana⁷¹, wskazano, że **blisko 10% sprawców przestępczości seksualnej wobec dzieci stanowią osoby z wyższym wykształceniem**. Podobny odsetek sprawców analizowanych spraw karnych cechował się inteligencją wyższą niż przeciętna. Ten typ sprawców omawianej przestępczości charakteryzuje się szczegółowym planowaniem aktywności seksualnej z dziećmi w ten sposób, żeby z jednej strony realizować swoje zaburzone preferencje seksualne, a z drugiej – zmniejszyć szansę na wykrycie sprawy. Sprawcy ci mogą, przykładowo, poświęcać dużą ilość czasu na budowanie instrumentalnej relacji z dziećmi tylko w tym celu, żeby na jej zakończenie podjąć kontakt seksualny. Potrafią również podejmować taką aktywność seksual-

ną, która byłaby trudna do identyfikacji przez otoczenie. Jako przykład można wymienić masturbację przy śpiącym dziecku, czy też wykonywanie z ukrycia zdjęć i filmów. Warto nadmienić, że istnieje niepokojąca hipoteza dotycząca sprawców wysokofunkcjonujących. Zgodnie z nią osoby skazane za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej dzieci, to w przytłaczającej większości osoby, które „dały się złapać”. Zdecydowana większość przestępczości tego rodzaju jest właśnie podejmowana przez osoby wysokofunkcjonujące, które bezkarnie wykorzystują seksualnie dzieci, często bez ich wiedzy. Zachowania pedofilne wykazują tendencję do eskalacji z czasem. Dany sprawca mógłby np. rozpocząć zachowania przestępcze od uzyskiwania dostępu do pornografii z udziałem dzieci, w dalszej kolejności rozbierać własną córkę podczas jej snu, a na koniec mógłby próbować odbyć z nią stosunek seksualny.

Grupami zawodowymi, które długo nie były podejrzewane ani brane pod uwagę przy określaniu sprawców przestępczości seksualnej, były osoby duchowne oraz inne, mające dostęp do dzieci, osoby społecznego zaufania, takie jak: nauczyciele, trenerzy sportowi, lekarze, wychowawcy. Z czasem zaczęły wychodzić na jaw przeczące temu przekonaniu fakty. Na przykład w Wielkiej Brytanii, w 2015 r., spośród 682 aresztowanych w związku z posiadaniem pornografii z udziałem małoletnich, co siódmy aresztowany wykonywał zawód zaufania publicznego. Dotyczyło to w obszarów: edukacji, służb porządku publicznego, prawa czy medycyny. Można zatem zauważyć, że wybór pozycji zawodowej przez sprawcę nie dotyczy konkretnego zawodu, a możliwości uzyskania łatwego dostępu do małoletnich. Z kolei badania amerykańskie wskazują, że w 2004 r., ok 5%

71 J. Heitzman, M. Lew-Starowicz, M. Pacholski, Z. Lew-Starowicz, *Wykorzystywanie...*, dz. cyt., s. 105–120.

osób pracujących w sektorze edukacji dopuściło się wykorzystania seksualnego wobec dziecka.

W Polsce brak jest szeroko dostępnych wyników badań z tego zakresu, dokładniejsze dane dotyczą jedynie duchownych. W raporcie Konferencji Episkopatu Polski z 2019 r. przedstawiono, że w okresie od 1 stycznia 1990 r. do 30 czerwca 2018 r. otrzymano 382 zgłoszenia podejrzenia wykorzystania seksualnego dzieci przez osoby duchowne, w tym – co istotne z punktu widzenia niniejszego opracowania – aż 198 z nich dotyczyło wykorzystywania seksualnego dzieci poniżej 15 roku życia⁷². Z kolejnego raportu opublikowanego 28 czerwca 2021 r. dowiadujemy się, że od 1 lipca 2018 r. do 21 grudnia 2020 r. wpłynęło do diecezji oraz zakonów męskich 368

zgłoszeń wykorzystania seksualnego małoletnich. Bliżko połowa osób pokrzywdzonych, których dotyczyły zgłoszenia, miało poniżej 15 lat (47%)⁷³.

Warto zauważyć, że żadne polskie statystyki nie opisują w sposób pełny tego zjawiska, ponieważ nieokreślona część ofiar nigdy nie zgłaszała faktu wykorzystania seksualnego. Jednym z powodów może być obawa przed reakcją na oskarżenia tego rodzaju społeczności lokalnej, czyli sąsiadów, koleżanek, kolegów. Niestety nie są znane dane statystyczne dotyczące skali wykorzystania seksualnego dzieci przez przedstawicieli innych zawodów zaufania publicznego poza środowiskami kościelnymi.

2.5. Zaburzenie pedofilne a badania neurobiologiczne

Neurobiologia jest jedną z najszybciej rozwijających się dziedzin nauki. Same badania prowadzone w tym obszarze wykorzystują zaawansowaną aparaturę i technologię niedostępną jeszcze powszechnie kilkanaście lat temu. Często korzysta się z funkcjonalnego rezonansu magnetycznego, który pozwala w swoisty sposób „podejrzeć myśli” osób biorących w badaniu neurobiologicznym. Wiemy, że poszczególne obszary mózgu odpowiadają za przetwarzanie obrazów, dźwięków, rozpoznawanie kształtów, a także aktywują się wtedy, gdy

chcemy się powstrzymać od wykonania jakiejś czynności. Potrafimy również rozpoznać, w którym momencie konkretne obszary mózgu zaczynają inaczej pracować. W pewnym uogólnieniu – właśnie tę właściwość wykorzystuje się przy badaniach naukowych. Ostatnie odkrycia oraz nowe metody badawcze pozwalają na uzyskanie również nowego spojrzenia na zaburzenie pedofilne. Dzięki neurobiologii jesteśmy w stanie zdobyć informacje, które pozostały dla nas jeszcze kilka lat temu zagadką.

⁷² Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w Polsce, www.episkopat.pl (dostęp: 10.05.2021 r.).

⁷³ Wyniki kwerendy dotyczącej wykorzystywania seksualnego osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w Polsce. Zgłoszenia z okresu od 1 lipca 2018 do 31 grudnia 2020 dotyczące lat 1958-2020, https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2021/06/Wyniki_kwerendy_2021_etap_1.pdf (dostęp: 5.07.2021).

Wiadomo, że mózgowo przetwarzanie bodźców o charakterze seksualnym jest bardzo złożone i obejmuje co najmniej kilka struktur i grup anatomicznych, takich jak: ciało migdałowe, zakręt obręczy, hipokamp, jądra wzgórza, czy też przednią część kory przedczołowej. Ciekawych wyników badań dostarczył w tym zakresie zespół badawczy Schiffera⁷⁴. Zespół naukowców porównał funkcjonowanie mózgu osób z rozpoznaniem zaburzenia pedofilnego oraz zdrowych mężczyzn bez tego zaburzenia. Obu grupom pokazywano ten sam materiał zawierający zdjęcia, na których obecne były małoletnie dziewczęta oraz chłopcy. Jednocześnie rejestrowano aktywność mózgową uczestników badania. Wyniki analizy były zaskakujące. Okazało się, że osoby zdrowe, jak i osoby z rozpoznaniem pedofilii, na poziomie badanych struktur mózgowych właściwie reagują w ten sam sposób. Nie było znaczących różnic, które wskazywałyby na odmienną pracę ciała migdałowego, zakrętu obręczy, hipokampu albo jąder wzgórza. Udało się jednak wskazać jedną, jak się wydaje bardzo istotną różnicę. U osób zdrowych, bez rozpoznania zaburzenia pedofilnego, podczas oglądania zdjęć dzieci aktywował się dodatkowo obszar mózgu związany z hamowaniem niepożądanych zachowań – jest to przednia część kory przedczołowej. U osób z rozpoznaniem zaburzenia pedofilnego, takiego efektu nie udało się zaobserwować. Wyniki badań wskazywałyby zatem na to, że kluczowym aspektem u osób z rozpoznaniem zaburzenia pedofilnego jest brak zdolności do wyhamowania niepożądanego chęci odbycia kontaktu seksualnego z dziećmi.

Jeżeli jest zatem tak, że obszar kory przedczołowej ma pewne znaczenie w podejmowaniu zachowań pedofilnych, to może da się poszukać na to dowodów jeszcze w innych miejscach niż laboratorium? Jest to oczywiście możliwe i takie badania są również prowadzone. We wcześniejszym podrozdziale znalazła się informacja o tym, że stan po spożyciu alkoholu bardzo często współtowarzyszy popełnianiu przestępstw przeciwko wolności seksualnej. Pod względem neurobiologicznym alkohol działa m.in. w ten sposób, że hamuje obszar kory przedczołowej. Jeżeli ten obszar mózgu pracuje w utrudniony sposób, to człowiekowi trudniej jest w konsekwencji powstrzymać wszelkie niepożądane zachowania, w tym również zachowania seksualne względem dzieci. W literaturze naukowej odnajdujemy również informacje o tym, że osoby po wypadkach obejmujących przednią część mózgu, właśnie w okolicach obszaru kory przedczołowej, częściej dopuszczają się kontaktów seksualnych z dziećmi. Prezentowane są dla przykładu historie mężczyzn, którzy przez całe swoje życie nie wykorzystywali seksualnie dzieci, natomiast po przeżyciu ciężkich wypadków zakończonych uszkodzeniem przednich struktur mózgu nagle zaczynają się ich dopuszczać. Wszystko jednak zależy od lokalizacji uszkodzenia oraz uwarunkowań indywidualnych. Nie można w tym wypadku postawić znaku równości między przeżyciem ciężkiego wypadku i – w dalszej kolejności – wykorzystywaniem seksualnym dzieci. Wszystko wskazuje jednak na to, że obszar kory przedczołowej odgrywa istotną rolę w podejmowaniu zachowań pedofilnych.

74 B. Schiffer, T. Paul, E. Gizewski, M. Forsting, N. Leygraf, M. Schedlowski, T.H. Kruger, *Functional brain correlates of heterosexual paedophilia*, *Neuroimage*, 2008, 41(1), s. 80–91.

2.6. W jaki sposób leczy się zaburzenie pedofilne

Podstawowymi metodami leczenia, które są stosowane w przypadku leczenia zaburzeń związanych z funkcjonowaniem, czy też zachowaniem, jest psychoterapia prowadzona w nurcie poznawczo-behawioralnym oraz farmakoterapia. Leczenie farmakologiczne sprowadza się do przyjmowania substancji, które prowadzą do czasowej modyfikacji funkcjonowania organizmu, doprowadzając do zmian terapeutycznych. Leczenie psychoterapeutyczne polega natomiast na uczestnictwie w cyklu terapii prowadzonych przez certyfikowanego psychoterapeutę, którego działanie polega m.in. na modyfikacji wzorców zachowania. Leczenie psychoterapeutyczne jest często łączone z farmakoterapią w celu maksymalizacji efektu terapeutycznego. Zanim omówione zostaną szczegółowo powyższe metody leczenia, należy podkreślić dwa istotne zagadnienia związane z leczeniem zaburzeń preferencji seksualnych.

Po pierwsze, oddziaływania terapeutyczne względem sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej są wskazane zarówno dla sprawców z rozpoznaniem zaburzeń preferencji seksualnych, jak i dla sprawców bez takich zaburzeń. Zarówno osoby, które dopuściły się przestępstwa w wyniku doświadczania fantazji seksualnych związanych z kontaktem seksualnym z dzieckiem, jak również osoby, które doprowadziły do przestępstwa przeciwko wolności seksualnej z innych powodów, mogą skorzystać z takiej terapii. Warto nadmienić, że to właśnie osobom, które podjęły kontakty seksualne z małoletnimi i odbywają karę pozbawienia wolności w polskich zakładach karnych, często proponuje się oddziaływania terapeutyczne. Oddziaływania te mogą zostać zasądzone przez sąd przy wydawaniu wyroku skazującego. Czasami również zdarza się tak, że osoby odbywające karę za popełnienie przestępstwa

przeciwko wolności seksualnej same zgłaszają się na zajęcia terapeutyczne. W Polsce funkcjonuje zbyt mało oddziałów terapeutycznych przy zakładach karnych oraz aresztach śledczych, gdzie powinna być podejmowana codziennie praca terapeutyczna ze sprawcami przestępstw przeciwko wolności seksualnej.

Po drugie, należy pamiętać o tym, że zarówno leczenie farmakologiczne, jak i psychoterapeutyczne nie prowadzą do wyleczenia występujących zaburzeń preferencji seksualnych, w tym również zaburzenia pedofilnego. **Obecnie nie są znane metody terapii, które pozwoliłyby na całkowite wyleczenie zaburzenia pedofilnego, w rozumieniu całkowitego wyeliminowania fantazji seksualnych związanych z dziećmi.** Nie oznacza to jednak, że leczenie, które się podejmuje, jest nieskuteczne. Nie oznacza to również, że leczenia takiego nie warto podejmować, ponieważ prowadzi ono do znacznego obniżenia ryzyka powrotu do przestępstwa.

Jak wspomniano, leczenie osób z zaburzeniem pedofilnym może odbywać się z wykorzystaniem farmakoterapii. Ta forma leczenia jest niekiedy ujmowana jako kastracja chemiczna. Nazwa ta wydaje się myląca, ponieważ leczenie farmakologiczne nie prowadzi do trwałego pozbycia się funkcji seksualnych, jak w przypadku kastracji chirurgicznej. Innymi słowy – osoba, która jest poddawana leczeniu farmakologicznemu z tytułu zaburzenia pedofilnego, po odstawieniu przyjmowanych leków, po pewnym czasie wróci do podejmowania aktywności seksualnej. Dobór leków stosowanych w leczeniu tego rodzaju jest zależny od rekomendacji Światowego Związku Stowarzyszeń Psychiatrii Biologicznej. Organizacja ta wydaje okresowo wytyczne dotyczące sposobów biologicznego leczenia parafilii.

Jednym z pierwszych leków stosowanych w farmakoterapii osób z zaburzeniem pedofilnym był DES. Działanie tej substancji sprowadza się do redukcji poziomu testosteronu, co w konsekwencji zmniejsza liczbę podejmowanych zachowań seksualnych. Lek DES został w ostatnim czasie zastąpiony przez MPA, czy też CPA. Skuteczność działania nowych substancji jest porównywalna z DES, jednak są one bezpieczniejsze w użyciu. Przyjmowanie substancji tego rodzaju pozwala zarówno na zredukowanie fantazji seksualnych związanych z dziećmi, jak również znaczne zmniejszenie liczby zachowań seksualnych, w które mogłyby zostać zaangażowane dzieci. Ograniczeniem metody farmakologicznej jest konieczność ciągłego przyjmowania leków oraz konieczność stałych konsultacji lekarskich. Część z przyjmowanych leków prowadzi również do występowania niepożądanych skutków ubocznych, np. do przerost gruczołu piersiowego u mężczyzn.

Polskie Towarzystwo Seksuologiczne wskazuje na psychoterapię jako na sposób pierwszego wyboru leczenia zaburzenia pedofilnego. Psychoterapia polega na uczestnictwie w serii konsultacji ze specjalistą będącym certyfikowanym psychoterapeutą. W toku psychoterapii prowadzonej w nurcie poznawczo-behawioralnym osoba z zaburzeniem pedofilnym może uzyskać wgląd w swoje zachowanie i przewidzieć sytuacje, które mo-

głyby doprowadzić ją do podjęcia kontaktu z dzieckiem. Poznawane są mechanizmy stojące za tymi działaniami. Działania terapeutyczne ukierunkowane na zwiększenie świadomości w tym zakresie pozwala na łatwiejsze kontrolowanie własnych zachowań seksualnych. Jeśli już doszło do przestępstwa przeciwko wolności seksualnej dziecka, celem psychoterapii może być praca nad rozumieniem znaczenia szkodliwości swojego czynu. Oddziaływania psychoterapeutyczne mogą pomóc również – np. z uwagi na właściwsze radzenie sobie z emocjami – w wyrażaniu zachowań seksualnych w pośredni sposób. Ograniczeniem oddziaływań psychoterapeutycznych są koszty, czas prowadzenia terapii oraz częsty brak dostępności specjalistów, którzy prowadzą psychoterapię. Jeżeli terapia prowadzona jest prywatnie, koszty mogą stanowić czynnik utrudniający jej rozpoczęcie lub kontynuację. Należy także nadmienić, że oddziaływania psychoterapeutyczne mogą być długotrwałe, a spodziewane efekty pojawić się dopiero po kilkunastu miesiącach od ich rozpoczęcia.

W przypadku osób z zaburzeniem pedofilnym, bez względu na rodzaj wybranego leczenia, warto skonsultować się z psychologiem, seksuologiem lub psychiatrą - seksuologiem. Specjalista zaproponuje odpowiednie leczenie, przedstawi jego zalety i wady oraz dostosuje je pod konkretny przypadek.

2.7. Relacje sprawca – pokrzywdzony

Badania naukowe mówią, że ofiary sprawców przestępczości seksualnej są bardzo często spokrewnione ze swoim oprawcą. Szereg badań wskazuje na to, że ten rodzaj przestępczości jest popełniany przez członków

rodziny. Według statystyk około 90% dzieci, które padły ofiarą przestępstwa seksualnego, znało wcześniej sprawcę czynu, a blisko 30% dzieci jest wykorzystywane przez członków swoich rodzin⁷⁵. Nie są to sprawy,

75 D. Finkelhor, A. Shattuck, *Characteristics of crimes against juveniles*, Crimes against Children Research Center, Durham NH 2012.

którzy podejmują kontakt seksualny z przypadkowo spotkanymi dziećmi. Ofiarami padają znacznie częściej dziewczynki niż chłopcy. Badania naukowe dowodzą również, że ofiarami przestępczości seksualnej są także częściej dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Powodów takiego stanu rzeczy można wskazać co najmniej kilka. Jednym z problemów jest to, że dzieci z niepełnosprawnością intelektualną posiadają zazwyczaj mniejszą wiedzę dotyczącą zachowania, trudniej jest im odnaleźć się w świecie złożonych relacji społecznych. Kolejną trudnością jest postrzeganie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną jako osób, które w razie odkrycia stosowanej wobec nich aktywności seksualnej będą mniej wiarygodnymi świadkami przed wymiarem sprawiedliwości. Nawet jeżeli ta druga przyczyna nie powinna być brana pod uwagę, a uznanie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną za wiarygodnych świadków powinno zostać rozważone przez sąd, to nie przeszkadza to sprawcom tego rodzaju przestępstw tak właśnie myśleć i częściej wykorzystywać seksualnie takie dzieci.

Badacze spierają się co do istnienia zależności między wykorzystywaniem seksualnym w dzieciństwie a popełnianiem przestępstw tego rodzaju w przyszłości. Część naukowców wskazuje na jasny związek pomiędzy byciem ofiarą, a następnie (już w dorosłym życiu) sprawcą przestępstwa przeciwko wolności seksualnej dzieci. Część badaczy zauważyła jednak, że wszystkie badania, którymi dysponujemy w obecnej chwili, mają charakter retrospektywny. Są to badania, które bazują na wywiadach dotyczących przeszłości osób, które odbywają już karę pozbawienia wolności właśnie w wyniku podjęcia kontaktu seksualnego z dziećmi. Niebezpieczeństwem takiej metodologii badawczej jest możli-

wość uzyskania zafałszowanego obrazu rzeczywistości w związku z charakterem informacji zbieranych w trakcie wywiadu. Nie można wykluczyć, że część sprawców będzie dążyła do uzyskania swego „wytłumaczenia” przed prowadzącym badania naukowe, dlatego podjęła kontakt seksualny z dzieckiem.

W literaturze naukowej możemy spotkać się z określeniami takimi jak pedofilia homoseksualna, heteroseksualna oraz kazirodcza. Pedofilia homoseksualna będzie dotyczyła sytuacji, w której dorosła osoba będzie wykazywała trwałe fantazje seksualne dotyczące kontaktu seksualnego z dzieckiem tej samej płci. Pedofilia heteroseksualna będzie natomiast dotyczyła podobnej sytuacji, niemniej będzie ukierunkowana na dzieci o płci odmiennej. Wyróżniana jest również pedofilia kazirodcza, w której to odczuwa się trwałe fantazje seksualne dotyczące kontaktu z dziećmi, ale jedynie z dziećmi własnymi (biologicznymi lub adoptowanymi). Należy przy tym podkreślić, że orientacje seksualne względem osób dorosłych – heteroseksualna, czy też inna niż heteroseksualna, np. homoseksualna – nie wiążą się z większym lub mniejszym ryzykiem podjęcia kontaktu seksualnego z dzieckiem.

Jak określono w *Stanowisku Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego w sprawie rozróżnienia dwóch odrębnych, lecz nagminnie mylonych pojęć homoseksualizm i pedofilia z dnia 29.06.2017 r.: Przypisywanie osobom homoseksualnym szczególnej – w porównaniu do heteroseksualnych – skłonności do seksualnego wykorzystania dzieci stanowi nieuprawnione nadużycie, a rozpowszechnianie skojarzenia między homoseksualnością a pedofilią jest domeną ludzi nieświadomych i niekompetentnych bądź też uprze-*

dzonych do ludzi homoseksualnych i sprzeciwiających się prawom obywatelskim tych osób (...)⁷⁶.

Istnieje wiele koncepcji teoretycznych tłumaczących przyczyny podejmowania aktywności seksualnej z dziećmi. Różnią się one przede wszystkim założeniami oraz zespołami badawczymi, które stały za ich powstawaniem. Wydaje się, że obecnie jedną z najczęściej przywoływanych jest koncepcja określana jako model ścieżek Warda i Siegerta⁷⁷. Zgodnie z tym modelem podejmowanie zachowań seksualnych z dziećmi to wynik współdziałania czterech odrębnych mechanizmów psychologicznych. Pierwszy z nich dotyczy braków w zakresie zdolności do nawiązywania relacji z innymi ludźmi. Takiego sprawcę moglibyśmy określić jako niedojrzałego pod względem emocjonalnym, który nie potrafi nawiązać stałej relacji romantycznej. Przykładem mógłby być mężczyzna, który nie wie, w jaki sposób rozmawiać o swoich uczuciach. Drugi mechanizm wiąże się z zaburzonymi skryptami seksualnymi, które można rozumieć jako swoiste zniekształcenie sygnałów odbieranych od dzieci. W tym przypadku występuje tendencja do seksualizacji docierających do sprawców sygnałów, które w istocie nie mają charakteru seksualnego. Jako przykład można wymienić przywoływane już wcześniej interpretowanie chęci zabawy jako chęć do podjęcia kontaktu seksualnego. Trzeci mechanizm wiąże się z zaburzeniami emocjonalnymi. Sprawcy z takimi zaburzeniami są impulsywni, nie mają dobrze rozwiniętej kontroli swojego zachowania i dążą do odstresowania się w niezwykle destruktywny sposób, czyli poprzez podejmowanie aktywności seksualnej z dzieć-

mi. Przykładem mógłby być mężczyzna, który nie znałby lub nie byłby w stanie wykorzystać konstruktywnych sposobów na radzenie sobie z doświadczanymi przez niego negatywnymi emocjami. Czwarty mechanizm jest związany z postawą antyspołeczną, którą można rozumieć jako instrumentalne zaspakajanie własnych potrzeb przez wykorzystywanie innych i kosztem nich. Przykładem takiego typu sprawcy mogłaby być osoba, która – nie biorąc pod uwagę emocji innych osób (oraz konsekwencji dla zdrowia dziecka) – dążyłaby jedynie do uzyskania satysfakcji seksualnej, bez względu na koszt i drogę do osiągnięcia tego celu.

Warto wspomnieć także o polskich badaniach, które dotyczą określenia charakterystyki psychologicznej sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej dzieci.

Są to badania zespołu prof. Marii Beisert⁷⁸, których opis można znaleźć w jednym z ostatnio wydanych podręczników. W badaniach tych wzięło udział wielu sprawców przestępstw polegających na podjęciu kontaktu seksualnego z dziećmi, dzięki czemu możliwe było wyciągnięcie wniosków o charakterze statystycznym. Badania te obaliły mit, zgodnie z którym do podjęcia kontaktu seksualnego z dzieckiem prowadzi jedna droga, czyli każdy sprawca przestępczości tego rodzaju w podobny sposób „staje się” osobą z zaburzeniem pedofilnym. Zgodnie ze społeczno-rozwojowym modelem Beisert pedofilia jest zjawiskiem złożonym i niejednorodnym, czyli nie powinniśmy dążyć do poszukiwania jednego wyjaśnienia, które umożliwiłoby udzielenie odpowiedzi

76 Stanowisko Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego w sprawie rozróżnienia dwóch odrębnych, lecz nagminnie mylonych pojęć: homoseksualizm i pedofilia z dnia 29.06.2017 r., www.pts-seksuologia.pl (dostęp 28.05.2021: <https://pts-seksuologia.pl/sites/strona/85/stanowisko-pts-w-sprawie-rozroznienia-dwoch-poiiec-homoseksualizm-i->)

77 T. Ward, R.J. Siegert, *Toward a comprehensive theory of child sexual abuse: A theory knitting perspective*, „Psychology, Crime and Law”, 2002, 8(4), s. 319–351.

78 M. Beisert, *Pedofilia: geneza i mechanizm zaburzenia*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2017.

na pytanie „dlaczego podejmuje się kontakt seksualny z dziećmi?”, ale raczej opisywać i badać różne ścieżki. Ponadto wyniki tych badań wskazały, że zaburzenia wczesnego rozwoju seksualnego mężczyzny mogą być

warunkiem koniecznym do powstawania pedofilii, czyli to, co ma wyróżniać przestępczość seksualną, to zaburzenia rozwoju seksualnego.

2.8. Klasyfikacja aktywności stanowiących wykorzystanie seksualne dziecka

Wskazano wcześniej, że dzieci mogą być wykorzystywane seksualnie przez sprawców w różnych okolicznościach. Istotne jest rozróżnienie, że dzieci mogą stać się ofiarami przestępstw określanych jako kontaktowe oraz bezkontaktowe.

Przestępstwa niekontaktowe dotyczą takich zachowań, podczas których pomiędzy sprawcą a ofiarą nie dochodzi do kontaktu fizycznego. Przykładem jest wykonywanie zdjęć i filmów dzieci podczas „pozowania” do materiałów „erotycznych” i pornograficznych. Może to być również pokazywanie dzieciom materiałów pornograficznych z udziałem osób dorosłych. Do zachowań bezdotykowych należy też prowadzenie z dzieckiem rozmów o treści seksualnej (np. obsceniczne rozmowy telefoniczne) lub składanie dziecku propozycji o takim charakterze (np. lubieżne komentarze na temat jego ciała). To również odbywanie stosunku płciowego na oczach dziecka, pokazywanie mu narządów płciowych czy podglądanie dziecka w sytuacjach intymnych.

Przestępstwa seksualne kontaktowe sprowadzają się do fizycznego kontaktu sprawcy z dzieckiem. Do tej grupy zachowań należą:

- dotykanie/całowanie dziecka mające charakter seksualny (np. głębokie pocałunki, lizanie, ssanie, gryzienie piersi),
- dotykanie intymnych części jego ciała, również przez ubranie (piersi, genitaliów, pośladków),
- masturbowanie dziecka lub zmuszanie go do masturbacji sprawcy,
- odbywanie stosunku udowego (umieszczenie członka między udami dziecka i rytmiczne pocieranie penisa),
- wszelkie zachowania przekraczające granice ciała (odbywanie stosunku oralnego – stymulacja narządów płciowych oraz innych sfer erogennych z użyciem rąk, ust i języka; analnego – penetracja odbytu; wprowadzanie palców lub przedmiotów do odbytu, pochwy dziecka).

Badania prowadzone przez zespół prof. Janusza Heitzmana⁷⁹ wskazują na to, że w Polsce najczęściej podejmowanym zachowaniem pedofilnym osób, które zostały już skazane za przestępstwo przeciwko wolności

seksualnej, jest dotykanie okolic narządów płciowych dzieci. Rzadziej dochodzi do stosunku dopochwowego, oralnego lub analnego z dziećmi, niemniej takie zachowania pedofilne również się zdarzają.

2.9. Symptomy wykorzystania seksualnego dziecka

Nie istnieje jeden wzorzec określający sposób funkcjonowania osób, które stały się ofiarami wykorzystania seksualnego, choć – jak pokazują badania naukowe oraz doświadczenie kliniczne – konsekwencje przemocy seksualnej ujawniają się niemal we wszystkich sferach życia⁸⁰.

W zakresie **sfery somatycznej** są to: urazy zewnętrznych narządów płciowych oraz okołoodbytnicze, urazy pochwy, przerwanie błony dziewiczej, infekcje moczowo-płciowe i choroby weneryczne. Mogą pojawiać się bóle brzucha, nudności, wymioty, trudności w oddawaniu moczu, zaburzenia jedzenia, snu, cięża.

W zakresie **sfery psychicznej** są to: lęki, fobie, koszmary nocne, depresja, przygnębienie, nadpobudliwość ruchowa, drażliwość, złość, wstyd, poczucie winy, obniżenie poczucia własnej wartości, czy też negatywna samoocena.

Do konsekwencji ujawnianych w **sferze seksualnej** zaliczyć można: prowokacyjne zachowania seksualne, publiczną, uporczywą masturbację, nietypowe zachowania seksualne wobec rówieśników, czy też nadmier-

ne, nieadekwatne względem wieku zainteresowanie seksualnością.

Z kolei **sfera społeczna** obejmuje takie symptomy, jak: problemy z nauką, izolowanie się, wagary, ucieczki z domu, agresywność, konfliktowość, samookaleczenia, czy też zachowania regresywne (np. moczenie nocne).

Opisywanymi symptomami przemocy seksualnej – gdy weźmiemy pod uwagę wiek – wśród dzieci przedszkolnych są najczęściej: niepokój, koszmary nocne, zespół stresu pourazowego (PTSD) i nieodpowiednie zachowania seksualne. U dzieci szkolnych (do około 12 roku życia) najczęściej zauważano: lęk, nerwicę, agresję, problemy szkolne, zachowania regresywne. U nastolatków najczęstsze objawy to: depresja, wycofanie, tendencje samobójcze, samouszkodzenia, skargi somatyczne, akty przestępcze, nadużywanie substancji psychoaktywnych.

Należy pamiętać, że ww. kategorie nie są rozłączne, a pojedyncze symptomy można przyporządkować do więcej niż jednej ze sfer funkcjonowania dziecka. Objawami, które jednoznacznie świadczą o tym, że dane

79 J. Heitzman, M. Lew-Starowicz, M. Pacholski, Z. Lew-Starowicz, *Wykorzystywanie seksualne...*, dz. cyt.

80 K.A. Kendall-Tackett, L.M., Williams, D. Finkelhor, *Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies*, Psychological Bulletin, 1993, 113(1), s. 164–180.

dziecko doświadczyło wykorzystania, są ciąża i choroby weneryczne. W pozostałych przypadkach możemy mówić jedynie o symptomach niespecyficznych, których pojawienie się nie pozwoli jednoznacznie stwierdzić, czy dziecko doświadczyło przemocy seksualnej.

Dzieci różnie reagują na doświadczenie wykorzystania seksualnego. Reakcja ta zależy od takich zmiennych, jak wiek dziecka, jego płeć, kondycja psychiczna przed doświadczeniem wykorzystania. Zależy również od cech sprawcy, takich jak stopień bliskości wobec dziecka, zmiennych dotyczących samego zdarzenia (np. powtarzalność, wystąpienie penetracji, użycie siły przez sprawcę). Ważne jest również to, w jaki sposób doszło do ujawnienia przez ofiarę traumatycznego doświadczenia (kontekst), jak zareagowało na to ujawnienie jego najbliższe otoczenie oraz czy udzielono mu niezbędnej pomocy terapeutycznej. **Wszystkie zaobserwowane u dziecka objawy niespecyficzne powinny być sygnałem dla otoczenia do uważnego i dokładnego przyjrzenia się sytuacji.** Pomaga w tym znajomość tzw. czynników ryzyka, które podnoszą prawdopodobieństwo stania się ofiarą. Przede wszystkim są to czynniki dotyczące dziecka, czyli płeć, wiek, jego cechy fizyczne i psychiczne wpływające na sposób wchodzenia przez nie w relacje z otoczeniem. Co do wieku największego ryzyka w tym zakresie dane są rozbieżne, choć wszystkie dane wskazują, że wykorzystywane są częściej dziewczynki niż chłopcy. Również osoby z niepełnosprawnościami częściej stają się ofiarami, co wynika z ich niższej wiedzy o wykorzystaniu, trudności w komunikowaniu i ujawnianiu doznanej krzywdy czy obniżonej możliwości samoobrony. Ważnym czynnikiem ryzyka jest również sytuacja rodzinna, a w szczególności atmosfera panująca w domu. Tak zwany nie-

szczęśliwy dom, czyli rozwód rodziców, konflikty w rodzinie, brak poczucia oparcia w relacji z rodzicami czy doświadczenie silnie karzącej dyscypliny zwiększają prawdopodobieństwo stania się ofiarą. Ponadto fizyczna lub psychiczna nieobecność jednego z rodziców, spowodowana np. zatrudnieniem poza miejscem zamieszkania, chorobą czy zamieszkaniem tylko z jednym z biologicznych rodziców, może w negatywny sposób wpływać na jakość relacji między rodzicami i dzieckiem, co w wysokim stopniu zwiększa dostępność dziecka dla potencjalnego sprawcy.

Objawy psychologiczne, jak objawy somatyczne, są tak samo znaczące przy ustalaniu, czy doszło do kontaktu seksualnego z dzieckiem. Pierwszy rodzaj objawów jest często trudniejszy do „udowodnienia” przed wymiarem sprawiedliwości, niemniej nie oznacza to, że ślady pozostawione w psychice są mniej znaczące. Dodatkowo nie w każdym przypadku wykorzystania seksualnego wystąpi pełen szereg zaprezentowanych objawów. Wszystko zależy od tego, w jaki sposób wyglądał kontakt seksualny, kto się go dopuścił, czy też jaka była relacja dziecka ze sprawcą. Uwzględnienie wiedzy dotyczącej najczęstszych symptomów, wiedzy specjalistycznej z zakresu psychologii rozwoju oraz diagnozy psychologicznej może w tym wypadku pozwolić na wysunięcie odpowiednich wniosków.

Ponieważ – jak już wcześniej zaznaczono – nie ma jednolitego wzorca symptomów, na podstawie których można byłoby wnioskować ze 100% pewnością, że dziecko zostało wykorzystane seksualnie, każdy przypadek podejrzenia podjęcia kontaktu seksualnego z dzieckiem powinien podlegać ocenie biegłego z zakresu seksuologii oraz psychologii dziecka. Zagadnie-

nie to jest złożone, ponadto – jak wskazują badania – symptomy oraz ich charakter zmieniają się w czasie⁸¹. Co więcej, **zwykle symptomy wykorzystania seksualnego mają negatywny charakter, tzn. wiążą się z pogorszeniem lub zaburzeniem w rozwoju dziecka**. Przybierają więc z reguły postać zachowań pozanormatywnych (np. przemoc seksualna wobec innych dzieci), zaburzonych stanów wewnętrznych (depresja), utraty zasobów (np. trudność w koncentracji uwagi). Niecodziennym rodzajem symptomów jest tzw. „syn-

drom idealnego dziecka” uruchamiany w celu radzenia sobie z traumą. Perfekcyjne radzenie sobie z zadaniami rozwojowymi ma na celu pokonywanie trudności wynikających z bycia ofiarą. W codziennym życiu można obserwować prezentowaną przez dziecko bardzo dużą dojrzałość i odpowiedzialność, której towarzyszy brak radości w trakcie realizacji zadań, brak satysfakcji z własnych osiągnięć. Wszystkie te zachowania mają na celu jedno: kompensację wewnętrznego zranienia wynikającego z faktu wykorzystania.

2.10. Konsekwencje wykorzystania seksualnego dziecka

Badacze zajmujący się problematyką wykorzystywania seksualnego dzieci nie pozostawiają wątpliwości co do szczególnie destruktywnych skutków molestowania seksualnego dzieci poniżej 15 roku życia⁸². W praktyce trudno jest jednak oddzielić symptom (to co jest wskaźnikiem zdarzenia) od konsekwencji (czyli skutków pewnych zdarzeń). W oparciu o doświadczenie kliniczne i wyniki badań naukowych przyjmuje się klasyfikację następstw, dzieląc je na bezpośrednie (pojawiające się w ciągu dwóch lat od zdarzenia) i długotrwałe (utrzymujące się dłużej niż dwa lata)⁸³.

Bezpośrednie konsekwencje wykorzystania seksualnego w dzieciństwie to:

- zaburzenia emocjonalne i zaburzenia obrazu własnej osoby (lęki, fobie, depresja, poczucie winy i wstydu, gniew, nienawiść, nadmierna kontrola, zaniżanie poczucia własnej wartości),
- zaburzenia i skargi fizyczne (zaburzenia snu i odżywiania, ciąża),
- zaburzenia seksualne (publiczna masturbacja, dziwaczne zachowania seksualne, częste ekspozowanie swoich genitaliów),
- zaburzenia w funkcjonowaniu społecznym (wczesne opuszczanie domu, ucieczki, problemy szkolne, popełnianie przestępstw).

81 R. Kimerling, R., K.S. Calhoun, *Somatic symptoms, social support, and treatment seeking among sexual assault victims*, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1994, 62(2), s. 333–340.

82 N.P. Beltran, *Short-term psychological consequences of child sexual abuse*, Papeles del Psicólogo, 2009, 30(2), s. 135–144; N.P. Beltran, *Long-term psychological consequences of child sexual abuse*, Papeles del Psicólogo, 2010, 31(2), s. 191–201.

83 R. de Jong, L. Alink, C. Bijleveld, C. Finkenauer, J. Hendriks, *Transition to adulthood of child sexual abuse victims*, Aggression and Violent Behaviour, 2015, nr 24, s. 175–187.

Długotrwałe skutki wykorzystania seksualnego w dzieciństwie to:

- zaburzenia emocjonalne i zaburzenia obrazu własnej osoby (depresja, zachowania autodestrukcyjne),
- zaburzenia somatyczne i dysocjalne (lęk, napięcie, koszmary nocne, zaburzenia snu i odżywiania, różne postaci dysocjacji),
- zaburzenia samooceny (poczucie izolacji i alienacji, skrajnie niska samoocena),
- zaburzenia interpersonalne (trudności w kontaktach z przedstawicielami obu płci, z własnymi rodzicami, a w dorosłości z własnymi dziećmi, spadek zaufania wobec ludzi, lęk wobec współmałżonka i partnerów seksualnych, podatność na bycie ofiarą kolejnej seksualnej napaści),
- zaburzenia seksualne (lęki wobec seksualności, poczucie winy, brak satysfakcji, obniżenia pragnienia seksualnego, kompulsywne unikanie lub kompulsywne poszukiwanie kontaktów seksualnych, zaniżona ocena siebie jako partnera seksualnego, zaburzenia orgazmu),
- zaburzenia w funkcjonowaniu społecznym (prostyтуcja, uzależnienia).

Aby zrozumieć, w jaki sposób wykorzystanie seksualne staje się przyczyną traumy, należy odnieść się do czterech tzw. traumatyzujących czynników, które przybierają formę rozwijających się mechanizmów i które wzajemnie się podtrzymują. Ich działanie manifestuje się na zewnątrz, tworząc **symptomy zmieniające dziecko w zakresie funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego, społecznego i intrapsychnicznego**.

Pierwszy z nich dotyczy wpływu sprawcy na rozwijającą się **seksualność dziecka**. Ofiara poprzez negatywne

doświadczenie uczy się nieprawidłowych przekonań dotyczących zasad społecznych związanych z seksualnością, nadmiernie zwraca uwagę na sferę seksualną, uczy się zaspokajać potrzeby bliskości jedynie poprzez zachowania seksualne. Dziecko uczy się także kojarzyć aktywność seksualną z negatywnymi emocjami, takimi jak wstyd, lęk, poczucie winy lub – co się również zdarza – uczy się przeżywać przyjemność wyłącznie w trakcie aktywności seksualnej. U dzieci widoczna jest erotyzacja wykraczająca poza normę dla danego wieku.

Kolejnym traumatycznym czynnikiem jest tzw. **zdrada zaufania**, czyli odkrycie przez dziecko, że osoba, która powinna kochać i chronić, sprawia ból i krzywdzi je. Takiej zdrady dopuszcza się nie tylko sprawca, ale też osoba wiedząca o czynie i niereagująca, niedająca dziecku wsparcia i ochrony (co ma miejsce w rodzinach kazirodczych). W bezpośredni sposób czynnik ten wpływa na przyszłe relacje dziecka w zakresie oceny, komu może ono ufać, a komu nie.

Bezsilność, kolejny czynnik, jest związana z niemocą dziecka do przerywania sytuacji wykorzystania seksualnego. Wynika ona z przekonania, że jego wola i działania nie liczą się ani w sytuacji protestu przeciwko molestowaniu, ani w sytuacji jego ujawniania. Ponadto dziecko dowiadyuje się, że mimo jego sprzeciwu cały czas dochodzi do przekraczania jego fizycznych granic, czyli każdy sprzeciw jest bezskuteczny. Brak pomocy z zewnątrz oraz działania sprawcy, które mają na celu udowodnienie, że nikt nie jest skłonny ochronić dziecko, wpycha je w swoistą pułapkę bez wyjścia i bez nadziei na jakikolwiek ratunek.

Czwarty czynnik związany jest ze skutecznym manipulacyjnym działaniem sprawcy, które prowadzi do tego, że dziecko definiuje siebie w kategoriach ofiary. (tzw. **stygmatyzacja**). Negatywne oceny na swój temat pod-

trzymywane intensywnie przez sprawcę zaczynają z czasem stawać się częścią własnego wizerunku. Działanie sprawcy, takie jak: obwinianie dziecka za kontakt i czynienie go odpowiedzialnym za relacje, nagradzanie za uległość, podkreślanie, że seksualność dziecka prowokuje sprawcę, wszelkie kary za każdą próbę uwolnienia się od niego, wzbudzanie litości powodują powstanie takich uczuć, jak poczucie winy, wstydu czy bycia brudnym. Włączanie tych uczuć w tworzący się obraz siebie wpływa zaburzająco na relacje interpersonalne stworzone przez dziecko, a w konsekwencji może przyczynić się do podejmowania przez nie zachowań autodestrukcyjnych, z próbą samobójstwa włącznie.

Przeprowadzone badania nad obecnie dorosłymi, którzy jako dzieci byli ofiarami przestępstw seksualnych, wskazują, że⁸⁴. takie osoby są **gorzej wykształcone, posiadają niższe dochody**. Ponadto żyją w związkach partnerskich **mniej satysfakcjonujących**, o gorszym poziomie przystosowania (w których jest więcej kłótni, mniej wzajemnego oparcia w partnerze oraz mniejsza satysfakcja z życia seksualnego). Im brutalniejsze było wykorzystanie obecnie dorosłych w dzieciństwie, tym bardziej dramatycznie obniża się jakość ich związku. Kobiety w takich związkach są częściej narażane na przemoc seksualną ze strony partnera. W aspekcie swojego rodzicielstwa – niegdyś ofiary, obecnie rodzice – przeżywają wyższy poziom stresu związanego

z opieką nad dzieckiem, doświadczają również mniej pozytywnych uczuć wobec swoich dzieci, mają małe poczucie rodzicielskiej efektywności. Osoby takie częściej stosują wobec własnych dzieci autorytarny model wychowania. Z kolei matki-ofiary kazirodztwa ujawniają tendencje do traktowania swego dziecka jak przyjaciela, oczekując od niego emocjonalnego wsparcia. Innymi słowy, rodzice dużo gorzej funkcjonują w rolach rodzicielskich niż osoby niemające doświadczenia molestowania w dzieciństwie. Wnioski wypływające z tych badań wskazują, że **bardzo często wydarzenie w postaci wykorzystania seksualnego dziecka sygnalizowane za pomocą negatywnych symptomów nabiera cech traumy, która – skutkując negatywnymi konsekwencjami – zaburza przystosowanie w dorosłości**.

Warto dodać, że na każdym etapie pracy z ofiarą przestępstwa seksualnego jest wskazana **pomoc profesjonalnego psychoterapeuty** – bez względu na to, czy ofiara była wykorzystywana seksualnie w dzieciństwie i od razu zgłasza się za pośrednictwem swojego opiekuna po pomoc, czy też jest to osoba dorosła, która przeszła wykorzystywanie seksualne kilkanaście lat temu. W każdym z tych przypadków można uzyskać pomoc, która pozwoli na przepracowanie problemu i może umożliwić zredukowanie symptomów wykorzystania seksualnego.

84 B. Schiffer, T. Paul, E. Gizewski, M. Forsting, N. Leygraf, M. Schedlowski, T.H. Kruger, *Functional brain correlates of heterosexual paedophilia*, *Neuroimage*, 2008, 41(1), s. 80–91.

2.11. Psychologiczne interwencje wobec dziecka z doświadczeniem wykorzystania seksualnego

Doświadczenie wykorzystania seksualnego najczęściej powoduje u dziecka uraz psychiczny, który w dużej mierze zakłóca jego rozwój. To zdarzenie, które przeraża dotychczasowe doświadczenia dziecka, przekracza możliwości jego rozumienia i reagowania emocjonalnego. W konsekwencji w dziecku rodzi się poczucie bezradności, traci też ono poczucie bezpieczeństwa. To, w jaki sposób dziecko odbiera przeżyte zdarzenie, zależy od jego temperamentu, etapu rozwoju, dotychczasowych doświadczeń oraz wsparcia najbliższych. Dlatego też to, co dla jednego dziecka będzie tylko przykrym zdarzeniem, dla innego stanie się głęboką traumą.

Podstawowym celem terapii dziecka wykorzystanego seksualnie jest **przywrócenie mu równowagi psychicznej** oraz wyposażenie go w mechanizmy i narzędzia umożliwiające jak najlepsze funkcjonowanie w przyszłości. Głównym obszarem pracy terapeutycznej jest nauka rozpoznawania, nazywania i bezpiecznego wyrażania uczuć. Jak wskazuje praktyka psychoterapeutyczna⁸⁵, ta umiejętność rozpoczyna proces zdrowienia. Drugim bardzo ważnym obszarem jest **porządkowanie doznań i przywracanie im właściwych proporcji**. W kontakcie z terapeutą dziecko uczy się porządkować rozumienie zdarzeń, swoich reakcji na nie, obaw i uczuć związanych z wykorzystaniem oraz tym, co zdarzyło się po ujawnieniu. Dzięki temu ma ono szansę zinternalizować przeżyte doświadczenie, nie dopuszczając, aby zdeteterminowało ono całe życie, a stało

się jedynie elementem jego historii. Ostatnim bardzo ważnym obszarem pracy z dzieckiem jest **psychoedukacja**, zmierzająca do wyprostowania zniekształconego i niszczącego je obrazu seksualności człowieka, wielokrotnie „wdrukowywanego” im przez sprawcę. Ważnym elementem edukacji jest też nauczenie dziecka asertywności i chronienia siebie na przyszłość.

Pamiętać jednak należy, że uraz nie może być skutecznie leczony, jeśli przemoc nie zostanie przerwana. W pierwszej kolejności należy więc zadbać o bezpieczeństwo dziecka, zapewniając mu ochronę. W celu zapewnienia tego bezpieczeństwa czasami jest konieczna natychmiastowa interwencja, w wyniku której rodzina na czas procedur sądowych musi znaleźć sobie nowe miejsce pobytu czy zabezpieczyć środki do życia. Aby mogła to zrealizować, niezbędna jest pomoc wielu służb i profesjonalistów, dlatego tak ważna jest koordynacja ich działań.

Dzieci, które doświadczyły krzywdzenia seksualnego na ogół potrzebują profesjonalnej pomocy wielu specjalistów. Aby ta pomoc była skuteczna, konieczne jest także zaangażowanie w nią najbliższych, niekrzywdzących rodziców lub innych bliskich osób⁸⁶.

85 J. Zmarzlik, B. Pawlak-Jordan, *Pomoc psychologiczna dzieciom wykorzystywanym seksualnie*, [w:] M. Sajkowska (red) *Dziecko wykorzystywane seksualnie. Diagnoza, interwencja, pomoc psychologiczna*. Fundacja Dzieci Niczyje, 2010, s. 69–88

86 Z. Sobolewska, *Interwencje, diagnoza, terapia dzieci-ofiar przemocy seksualnej z doświadczeń terapeutów Centrum Dziecka i Rodziny Fundacji Dzieci Niczyje*. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 2002, 1(1), 113–126.

Do form pomocy psychologicznej dziecku wykorzystanemu seksualnie i jego rodzinie należy:

- **interwencja kryzysowa**- stosowana najczęściej po ujawnieniu faktu wykorzystania. Zadaniem terapeuty jest zapewnienie dziecku wsparcia, zrozumienia, opieki, czy poradzenia sobie w sytuacji składania zeznań,
- **terapia krótkoterminowa** (do 6 miesięcy), zarówno indywidualna, jak i grupowa, której celem jest odreagowanie nagromadzonych emocji,
- **terapia długoterminowa** (powyżej 6 miesięcy), potrzebna jest zwłaszcza dzieciom, u których wystąpiły czynniki zwiększające siłę ich bolesnych przeżyć, np. długo utrzymywana tajemnica, brutalność sprawcy. Wskazaniem do objęcia terapią długoterminową jest też wielokrotne doświadczanie wykorzystania seksualnego oraz krzywdzenie seksualne przez najbliższego członka rodziny. Ten rodzaj terapii może być realizowany indywidualnie bądź grupowo. Ofiary wieloletniej przemocy seksualnej mającej miejsce w rodzinie mają do przepracowania, oprócz poprawiania aktualnych sposobów swego funkcjonowania, także kolejno odsłaniające się urazy i trudności związane z bardzo wieloma dziedzinami własnego życia, w tym też z relacjami międzyludzkimi.

Rodzicom dzieci wykorzystanych seksualnie proponowana jest terapia indywidualna, spotkania edukacyjne oraz grupy wsparcia. Działania te obejmują m.in. psychoedukację dotyczącą seksualności dziecka, trening umiejętności rozmowy z dzieckiem o wykorzystaniu, informacje o tym, jak je wspierać. **Wsparcie ze strony rodziny jest kluczowym czynnikiem w procesie zdrowienia dziecka.**

Wybór odpowiedniej formy pomocy uzależniony jest od potrzeb dziecka i dorosłego, etapu rozwojowego,

na którym obecnie dziecko się znajduje, możliwości poznawczych, typu osobowości, a także jego zgody na uczestniczenie w danej formie terapii. Zależy też od głębokości urazu, relacji dziecka ze sprawcą oraz zasobów rodziny, w której dziecko się wychowuje. Wszelkie oddziaływania psychologiczne powinny być poprzedzone stosowną diagnostyką psychologiczną i seksuologiczną, a czasami nawet psychiatryczną.

Rodzaj podejmowanych działań terapeutycznych jest odmienny dla różnych grup wiekowych:

- **pomoc dzieciom najmłodszym**, (0–4 lat) odbywa się poprzez angażowanie ich w zabawy tematyczne i projektowanie sytuacji z wykorzystaniem zabawek. Umożliwia się też dziecku odtworzenie trudnego wydarzenia w bezpieczny dla niego sposób oraz zwolnienie od przejmowania odpowiedzialności za sytuację wykorzystania. Już bowiem u najmłodszych dzieci, które doznały wykorzystania ze strony osoby najbliższej, można zaobserwować starania o zachowanie tajemnicy i próby chronienia sprawcy. Ponadto, w celach prewencyjnych, uczy się dziecko o „dobrym” i „złym” dotyku, czy prawie do ujawniania „złych” tajemnic. Ważnym aspektem terapii jest praca z rodzicami, bo to głównie za ich pośrednictwem oddziałuje się na małe dziecko. Równolegle opiekunowie uczestniczą w zajęciach psychoedukacyjnych, w razie potrzeby także terapeutycznych.
- **w przypadku dzieci przedszkolnych** (5–6 lat) oddziaływania terapeutyczne ukierunkowane są dodatkowo na pracę nad granicami budowanymi przez nie zarówno w kontaktach z innymi dziećmi, jak i dorosłymi. Ważna jest pomoc w przezwyciężeniu lęku przed ludźmi, gdyż może on powodować unikanie kontaktów z nimi, tak ważnych dla każdego dziecka zwłaszcza w następnym etapie jego rozwoju.

- **dzieciom w okresie między 8-12 lat** oprócz spotkań indywidualnych można zaproponować terapię grupową, podczas której pracują nad swą emocjonalnością, mocnymi stronami w kontaktach z ludźmi, budowaniem zdrowych granic psychicznych i fizycznych, stosunkiem do swego ciała oraz postawą wobec sprawcy.
- **w przypadku nastolatków** (12–15 lat), którzy doświadczyli napaści o podłożu seksualnym, najważniejsze jest przywrócenie im poczucia bezpieczeństwa i kontroli nad własnym życiem. Terapia powinna być rozpoczęta jak najszybciej po traumatycznym zdarzeniu i prowadzona z dużą częstotliwością. Niejednokrotnie ofiary przemocy seksualnej pracują nad ogromem uczuć do sprawcy i chęcią zemsty. Zdarza się jednak, że negatywne uczucia wobec sprawcy nie przekładają się na chęć złożenia doniesienia o przestępstwie, gdyż ofiary nie chcą uczestniczyć w trudnych dla nich procedurach przesłuchań i zeznań. Nastolatki będące ofiarami wykorzystywania seksualnego trwającego od wczesnego dzieciństwa, które ujawniają przemoc dopiero w tym wieku, mogą mieć problemy z funkcjonowaniem w dorosłym życiu, zachowaniami autodestrukcyjnymi (myślami lub próbami samobójczymi, samookaleczeniami, ucieczkami

w uzależnienia lub w prostytutkę) albo tożsamością seksualną. Możliwe są też zaburzenia psychosomatyczne w postaci zakłóceń snu, zaburzeń łaknienia, krążących bólów czy nawet zaburzenia psychotyczne. Praca terapeutyczna musi więc obejmować wszystkie zaburzone sfery.

Wykonawczy organ publiczny Departamentu Zdrowia w Wielkiej Brytanii (National Institute for Health and Care Excellence – NICE) regularnie wydaje zbiory standardów diagnostyczno-terapeutycznych, zaś w 2017 r. ukazał się zbiór dotyczący pracy z dzieckiem wykorzystywanym seksualnie. NICE zaleca, by wobec dzieci – bez względu na wiek – stosować zorientowane na traumę interwencje w nurcie poznawczo-behawioralnym, jako te, które są najbardziej skuteczne⁸⁷, z włączeniem elementów psychoedukacyjnych i kreatywnych (np. psychorysunku). Zaleca także, by interwencje poznawczo-behawioralne zostały wprowadzone dla opiekuna lub opiekunów osoby pokrzywdzonej⁸⁸.

Z uwagi na skomplikowany charakter urazu, jakim jest doświadczenie wykorzystania seksualnego, nie można rekomendować tylko jednego rodzaju leczenia i jednej drogi terapii.

87 C. Springer, J.R. Misurell, A. Hiller, *Game-Based Cognitive-Behavioral Therapy (GB-CBT) group program for children who have experienced sexual abuse: A three-month follow-up investigation*, Journal of Child Sexual Abuse, 2012, 21(6), s. 646–664.

88 E. Dean, *NICE guidance on child abuse and neglect*. Nursing Standard, (2014+), 2017, 32(12), s. 15.

2.12. Wykorzystywanie seksualne dzieci przy użyciu technologii cyfrowych

Dzieci są wykorzystywane nie tylko w sposób obejmujący fizyczną ingerencję w ich ciało. Bardzo często mogą paść ofiarą przestępstwa przeciwko wolności seksualnej w pozornie bezpiecznym dla nich otoczeniu – w domu, przed ekranem komputera.

Częstym problemem jest uzyskiwanie dostępu do treści pornograficznych, na których występują dzieci. Materiały tego rodzaju są często w mediach określane jako pornografia dziecięca. Osoby, które zajmują się pracą z tym typem materiałów, używają jednak od pewnego czasu innego określenia – materiały pornograficzne z udziałem dzieci, czy też z udziałem osób małoletnich. Użycie takiego terminu, zamiast „pornografii dziecięcej”, wydaje się dobrym rozwiązaniem z co najmniej kilku powodów:

- pojęcie sugeruje, że istnieje specjalny typ materiałów pornograficznych, określane właśnie jako pornografia dziecięca, co jest błędne;
- określenie tego rodzaju prowadzi do swoistego uprzedmiotowienia dzieci, które stają się obiektem do tworzenia treści pornograficznych;
- jest to określenie, które sugeruje, że dzieci, podobnie jak często osoby dorosłe, występują świadomie na tego rodzaju materiałach, z czym trudno jest się zgodzić.

Niektórzy przedstawiają pogląd, zgodnie z którym uwiecznianie obrazu nagich dzieci w pozach przypominających seksualne nie prowadzi do krzywdzenia dziecka, ponieważ „nic złego mu się nie dzieje”. Nie można się zgodzić z tym stanowiskiem. Dzieci, które są zmuszane, czy też nakłaniane przez dorosłych przy

użyciu manipulacji do udziału w nagraniach tego rodzaju, statystycznie znacznie częściej są ofiarami innych przestępstw seksualnych. Naruszony zostaje rozwój ich seksualności. Dla przykładu – dziecko jest uczone, że eksponowanie swoich narządów płciowych jest prawidłowym i oczekiwanym zachowaniem z punktu widzenia społeczeństwa. Naruszona zostaje w szczególności sposobem prawo dziecka do prywatności. Wykonywanie zdjęć, czy też filmów tego rodzaju jest również przykładem uprzedmiotowienia dziecka, zabraniam mu możliwości do swobodnego rozwoju bez poczucia lęku. Należy również zauważyć, że materiały pornograficzne z udziałem dzieci, w przeciwieństwie do tych z udziałem jedynie osób dorosłych, stanowią zapis przestępstwa. Często w ich trakcie podejmowana jest aktywność seksualna z dziećmi lub dzieci są zachęcane do dotykania okolic swoich narządów płciowych. Zdarza się również, że w przestępstwach tego rodzaju dochodzi do innych, niezwykle destrukcyjnych czynów, jak handel ludźmi oraz ograniczenie ich wolności.

Zgodnie z brzmieniem *Kodeksu karnego* z 1969 r., karalne było jedynie posiadanie materiałów pornograficznych, na których występowały osoby przed ukończeniem 15 roku życia. Karze podlegały osoby, które posiadały i uzyskiwały dostęp do materiałów pornograficznych, gdzie ukazywane były dzieci w trakcie czynności o charakterze seksualnym.

Na uwagę zasługuje fakt, że od kilku lat niedozwolone jest również posiadanie, czy też uzyskiwanie dostępu do materiałów pornograficznych z udziałem osób w wieku od 16 do 18 lat.

Zdjęcia własnych dzieci podczas kąpieli, czy też fotograficzna dokumentacja różnego rodzaju zachowań z życia rodzinnego, nie są oczywiście klasyfikowane jako treści pornograficzne z udziałem dzieci. Dla przykładu – wiele z rodzin posiada w swoich albumach zdjęcia swoich nagich dzieci wykonane chociażby w czasie wakacji nad morzem. Zdjęcia tego typu nie są uznawane za treści pornograficzne. Nagość dzieci nie jest bowiem w tym przypadku elementem kluczowym, który był przyczyną do wykonania danego zdjęcia. Motywacja towarzysząca osobom, które wykonywały zdjęcia tego typu, nie była seksualna, lecz związana z chęcią wykonania pamiątki rodzinnej. Do innej sytuacji dochodzi w trakcie tworzenia materiałów pornograficznych z udziałem dzieci, kiedy to podstawowym elementem widocznym na danym zdjęciu lub filmie jest sylwetka dziecka z wyeksponowanymi narządami płciowymi.

W dobie nowych technologii, kiedy przechowujemy często nasze zdjęcia i filmy w tzw. chmurach, czy też udostępniamy je rodzinie i przyjaciółom na portalach społecznościowych, ważne jest, by pamiętać o jednej rzeczy: wszystkie informacje, dane, multimedia, które zostaną przez nas udostępnione w internecie, mogą tam już pozostać na zawsze. Często o tym zapominamy, szczególnie wtedy, gdy mamy ochotę podzielić się z ze znajomymi nowymi i uroczymi zdjęciami naszych dzieci. Może się zdarzyć, że zdjęcia i filmy uznane przez nas za prywatne, trafią w ręce osób, które nie powinny uzyskać do nich dostępu.

Obecnie wiemy, że internet jest skanowany przez grupy przestępcze poszukujące nowych treści „erotycznych” i pornograficznych z udziałem dzieci. Materiały te są następnie ściągane bez wiedzy osób, które opublikowały dane zdjęcie lub film, i w dalszej kolejności są sprzedawane na stronach zawierających treści pornograficzne. By tego uniknąć, warto sprawdzić, komu właściwie udo-

stępniamy nasze pamiątki rodzinne i czy na pewno osoby postronne nie mogą uzyskać do nich dostępu.

Za materiały pornograficzne z udziałem dzieci uznaje się np. zdjęcia oraz filmy, które przedstawiają w szczególności sposób okoliczności narządów płciowych dzieci. Najbardziej jednak jaskrawym przejawem aktywności tego rodzaju jest utrwalanie aktywności seksualnej z udziałem dzieci. Tego typu materiały pornograficzne ilustrują popełnienie dwóch przestępstw szczególnie destrukcyjnych dla rozwijających się dzieci:

- podjęcie rzeczywistego kontaktu seksualnego z dzieckiem,
- utrwalenie tego kontaktu w jakiegokolwiek postaci.

Dzieci mogą być również zmuszane lub zachęcane do przybierania póz o charakterze erotycznym, „wyzywającej” postawy ciała, czy też „wulgarnych” zachowań. Wszystkie zachowania tego typu będą szkodliwe dla rozwoju seksualnego dzieci. Często jest tak, że dzieci nie rozumieją przyczyny, dla której mają się zachowywać w określony sposób przed kamerą, ponieważ nie są jeszcze świadome rozwoju swojej seksualności.

Jeszcze kilka lat temu dzieci poniżej 15 roku życia głównie padały ofiarą przemocy seksualnej w internecie, która polegała na początkowym wzbudzeniu ich zaufania, a następnie na uzyskaniu od nich zgody na rozebranie się przed kamerą. Dzieci w tym wieku w dalszym ciągu są w ten sposób wykorzystywane, natomiast w ostatnim czasie zmieniły się formy i zakres przestępczości realizowanej w internecie. Przez ostatnie lata prowadzone były kampanie społeczne mające prowadzić do uświadomienia osób dorosłych, że ich dzieci mogą natrafić w internecie na osoby dorosłe podszywające się pod inne dzieci i prowadzące w ten sposób z prawdziwymi dziećmi rozmowy o charakterze „erotycznym”. Wydaje

się, że kampanie tego typu przyniosły zamierzony skutek i jesteśmy jako społeczeństwo bardziej świadomi zagrożeń, natomiast to, co wydaje się być najbardziej istotne, to zmieniające się sposoby wykorzystywania dzieci w ten sposób. Jednym z przykładów jest umieszczanie w mediach społecznościowych zdjęć oraz filmów osób częściowo rozebranych lub nagich bez ich wiedzy oraz zgody. Takiego zachowania dopuszczają się najczęściej rówieśnicy, ale także osoby dorosłe, co jednak nie oznacza, że efekty takiego działania nie są dotkliwe dla ofiar. Ofiary stają się przedmiotem „żartów” ze strony rówieśników, mogą doświadczyć odrzucenia przez swoich kolegów i koleżanki, a najtragiczniejszą konsekwencją jest pojawienie się u nich myśli samobójczych. Istnieją również media społecznościowe, które umożliwiają szybkie dzielenie się zdjęciami oraz filmami, jak się wydaje „bez pozostawienia śladów”, czyli umożliwiające jedynie jednokrotne obejrzenie zdjęcia lub filmu bez możliwości zapisania jego treści. Istnieją również filmy publikowane w internecie, w których celowo doprowadza się do seksualizacji wizerunku dzieci. Warto mieć zatem na uwadze, że kontroli rodzicielskiej powinny podlegać również aplikacje, z których korzystają dzieci. Działania tego rodzaju powinny z jednej strony szanować prywatność dzieci do swobodnego komuni-

kowania się dzieci z rówieśnikami, z drugiej – umożliwić posiadanie wiedzy o charakterze przesyłanych treści.

Warto także nadmienić, że nowe technologie nie powinny być postrzegane wyłącznie jako czynnik, który ułatwia wykorzystywanie seksualne dzieci. Technologia jest również wykorzystywana w służbie seksuologii. Przykładem dobrych praktyk wydają się być działania jednego z producentów telefonów komórkowych, w których to istnieje możliwość automatycznego rozpoznawania treści pornograficznych wysyłanych przez dziecko do innych osób i automatyczne powiadamianie rodziców o takim fakcie. Jako inny przykład realizowany w Polsce można wymienić wykorzystanie sztucznych sieci neuronowych, czyli „sztucznej inteligencji” służącej do automatycznego wykrywania i selekcji materiałów pornograficznych z udziałem dzieci. Takie próby nie leżą jedynie w odległej perspektywie czasu, są już praktyką wdrażaną w Polsce do naszego wymiaru sprawiedliwości⁸⁹.

89 W. Oronowicz-Jaškowiak, *The application of neural networks in the work of forensic experts in child abuse cases*, *Advances in Psychiatry and Neurology*, 4/2019.



CZĘŚĆ III

Zjawisko wykorzystania seksualnego małoletniego w Polsce w latach 2017–2020

Badania własne

Celem przeprowadzonego badania jest opis zjawiska wykorzystania seksualnego dzieci poniżej 15 roku życia w Polsce w latach 2017–2020 na podstawie analizy akt sądowych. Szczegółowa analiza sytuacji społecznej, rodzinnej oraz kondycji psychicznej i fizycznej pokrzywdzonych, jak również profilu sprawców ww. przestępstw, charakterystyki popełnianych czynów oraz procesowych

aspektów udziału małoletnich w badanych postępowaniach karnych pozwala na sformułowanie rekomendacji w obszarze profilaktyki, terapii oraz procedur postępowania karnego.

1 Metodologia i procedura badania

Państwowa Komisja przeprowadziła badania aktowe zakończonych postępowań sądowych, które w tego rodzaju sprawach prowadzone są relatywnie rzadko. Wynika to z trudności dostępu do dokumentacji oraz wrażliwości danych zawartych w aktach. Badania aktowe są jedną z bardziej wymagających metod poznawania danego zjawiska – ze względu na konieczność zgromadzenia, ochrony oraz opracowywania danych wrażliwych. Pozwalają one w sposób kompleksowy opisać zjawisko, działania instytucji oraz – na dalszych etapach – przygotować odpowiednie rekomendacje.

W badaniach aktowych przeanalizowanych zostało 345 przypadków z 245 postępowań sądowych. Różnica między liczbą postępowań a liczbą przypadków wynika z tego, że w niektórych sprawach występował więcej

niż jeden pokrzywdzony lub więcej niż jeden sprawca. Analiza akt poszczególnych spraw nie zawsze dawała możliwość ustalenia, czy dana zmienna występuje, ze względu na brak danych w dokumentach sądowych. W wynikach badań prezentowane są te informacje, które udało się jednoznacznie ustalić na podstawie dokumentów.

Badano sprawy, w których akt oskarżenia dotyczył przestępstw z art. 197 § 3 pkt 2, art. 199, art. 200, art. 200a, art. 200b, art. 202, art. 204 k.k. popełnionych na szkodę osoby małoletniej poniżej lat 15, wniesionych po 13 lipca 2017 r. i zakończonych prawomocnym orzeczeniem do końca 2020 r. Składa się to na 669 tomów, czyli 128 738 przeczytanych i przeanalizowanych kart.

1

Wybór spraw będących przedmiotem badania:

- przestępstwa z XXV rozdziału *Kodeksu karnego* (z art. 197 § 3 pkt 2, 199, 200, 200a, 200b, 202, 204)
- popełnione na szkodę osoby małoletniej poniżej lat 15

2

Zawężenie spraw do zakończonych postępowań karnych, w których akt oskarżenia został złożony po 13 lipca 2017 r. i zakończonych prawomocnym orzeczeniem lub umorzonych do końca 2020 r.

3

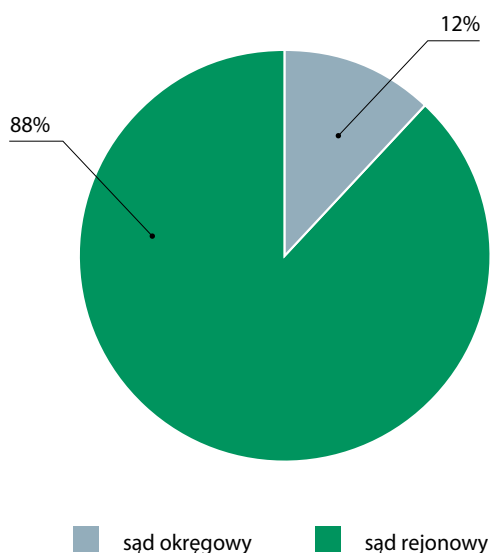
Zwrócenie się Państwowej Komisji do prezesów sądów okręgowych i rejonowych z prośbą o nadesłanie akt spraw

4

Losowanie spośród wszystkich otrzymanych akt sygnatur spraw ostatecznie biorących udział w analizach

Wykres 1. Plan działań podjętych przez Państwową Komisję w celu wyłonienia spraw karnych zakwalifikowanych do badań

20 stycznia 2021 r. Państwowa Komisja wystosowała pismo do wszystkich prezesów sądów okręgowych i rejonowych w kraju z odezwą o nadesłanie



akt spraw karnych, w których akt oskarżenia spełniał przyjęte przez Państwową Komisję warunki.

RODZAJ SĄDU

Przekazane akta spraw karnych z sądów okręgowych (N = 29) i sądów rejonowych (N = 216) wskazują na skalę przestępczości wykorzystania seksualnego dzieci przestępstw najcięższych (zbrodni), które należą do właściwości orzeczniczej sądów okręgowych. W typach tych przestępstw mieściły się formy kwalifikowane przestępstwa zgwałcenia z art. 197 § 3 pkt 2 k.k.

Wykres 2. Sprawy karne ze względu na rodzaj sądu

Analiza danych uzyskanych z wybranych akt została przeprowadzona przy pomocy 3-częściowego kwestionariusza. Część pierwsza dotyczyła sytuacji pokrzywdzonego (sytuacji społeczno-ekonomicznej, rodzinnej, szkolnej), część druga – sprawcy (sytuacji społecznej, ekonomiczno-zawodowej oraz charakterystyki psychologicznej), a część trzecia odnosiła się do charakterystyki

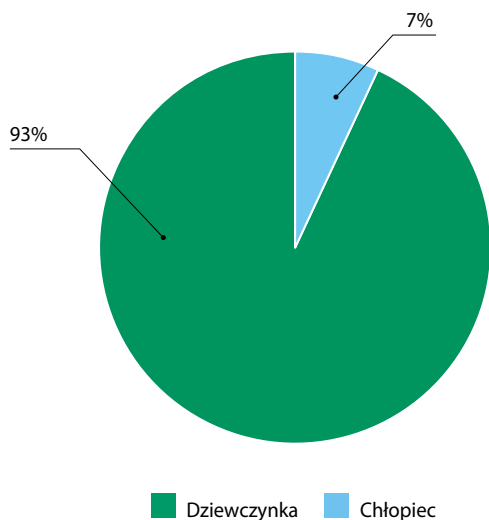
ki czynu oraz prawnych aspektów zdarzenia (miejsca i czasu popełnienia czynu oraz rodzaju dokonanego przestępstwa). Analizowano sprawy, w których występował jeden sprawca i jedna osoba pokrzywdzona, jak również takie, gdzie sprawców lub pokrzywdzonych było więcej.

2 Charakterystyka grupy

Dane prezentowane będą w pewnym porządku. W pierwszej kolejności zostaną przedstawione dane obrazujące sytuację dzieci pokrzywdzonych przestęp-

stwem wykorzystania seksualnego. Następną grupę stanowią sprawcy tego rodzaju przestępstw.

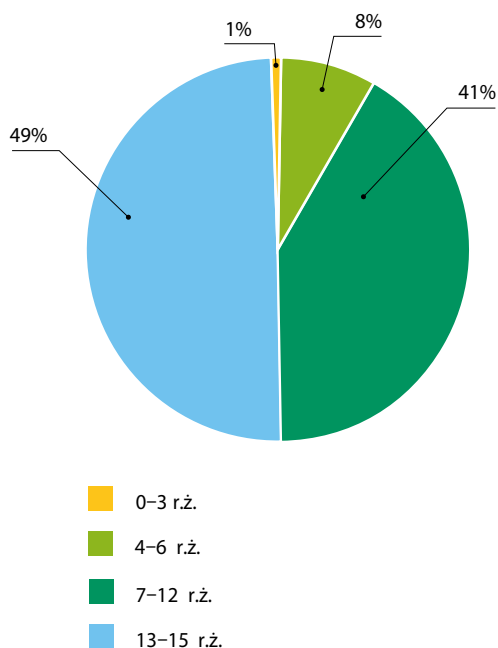
2.1. Pokrzywdzeni



PŁEĆ POKRZYWDZONEGO

Pokrzywdzonymi w badanych sprawach w większości były dziewczynki (N = 247).

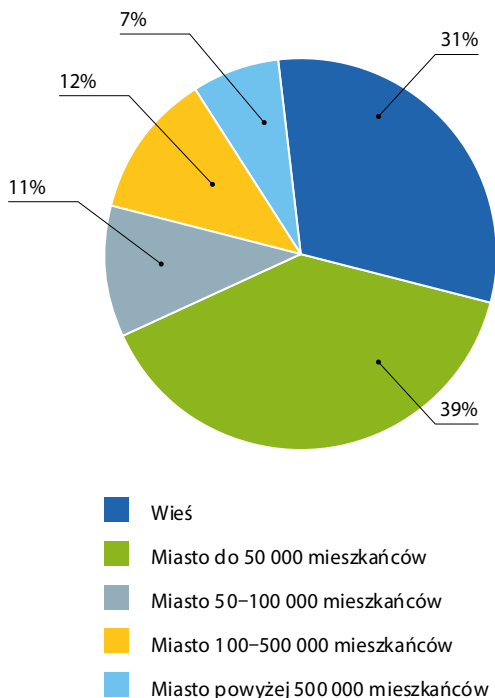
Wykres 3. Pokrzywdzeni ze względu na płeć



W JAKIM WIEKU BYŁ POKRZYWDZONY W CHWILI POPEŁNIENIA PRZESTĘPSTWA?

W 191 przypadkach udało się ustalić wiek osoby pokrzywdzonej w chwili przestępstwa. Spośród pokrzywdzonych największą grupę stanowiły dzieci w wieku od 13 do 15 roku życia – 49%. Następnie 41% to dzieci w wieku 7–12 lat, 8% to dzieci w wieku od 4 do 6 lat, 1% stanowiły dzieci do 3 roku życia.

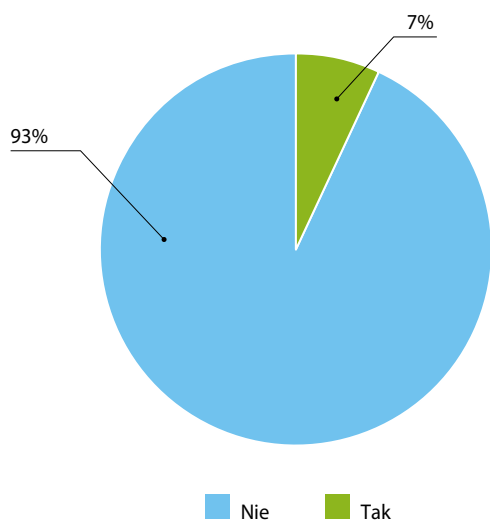
Wykres 4. Liczba pokrzywdzonych we wskazanych przedziałach wieku w chwili popełnienia przestępstwa



MIEJSCE ZAMIESZKANIA POKRZYWDZONEGO – WIELKOŚĆ MIEJSCOWOŚCI

Następnie wzięto pod uwagę miejsce zamieszkania pokrzywdzonego w podziale na wieś, miasto do 50 tys. mieszkańców, miasto 50-100 tys. mieszkańców itd. Najwięcej osób pokrzywdzonych pochodziło z małych miast (do 50 tys. mieszkańców), w drugiej kolejności – pokrzywdzone dzieci pochodziły z terenów wiejskich.

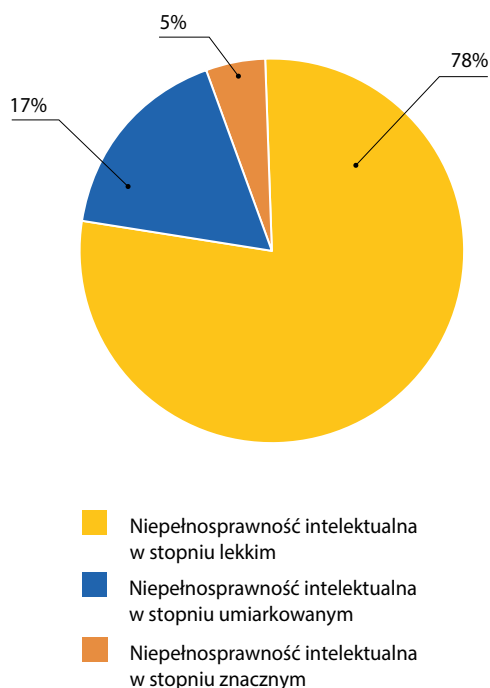
Wykres 5. Wielkość miejscowości, w której zamieszkiwał pokrzywdzony



CZY POKRZYWDZONY JEST OSOBA Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ?

W 263 przypadkach istniała możliwość ustalenia faktu, czy dziecko posiadało niepełnosprawność intelektualną. W 244 przypadkach dzieci funkcjonowały w ramach szeroko pojętej normy, jedynie u 19 dzieci występowała niepełnosprawność intelektualna.

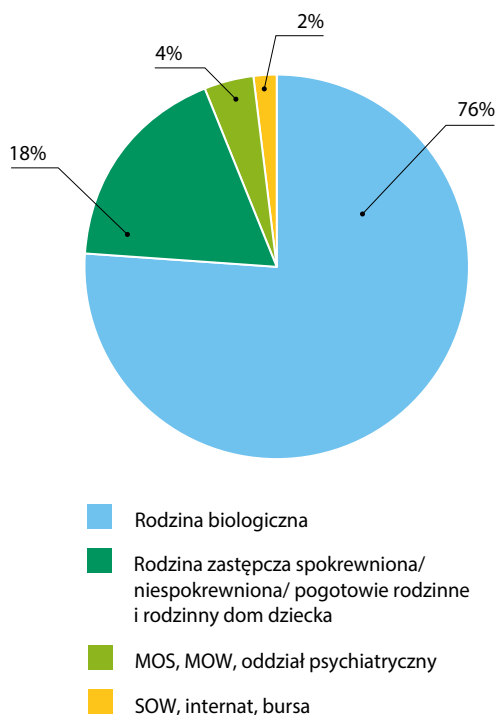
Wykres 6. Pokrzywdzeni ze względu na posiadaną niepełnosprawność intelektualną



STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Pośród 19 dzieci ze stwierdzonym stopniem niepełnosprawności intelektualnej u 14 występowało upośledzenie w stopniu lekkim, u 3 umiarkowane, a u jednego dziecka stwierdzono stopień znaczny.

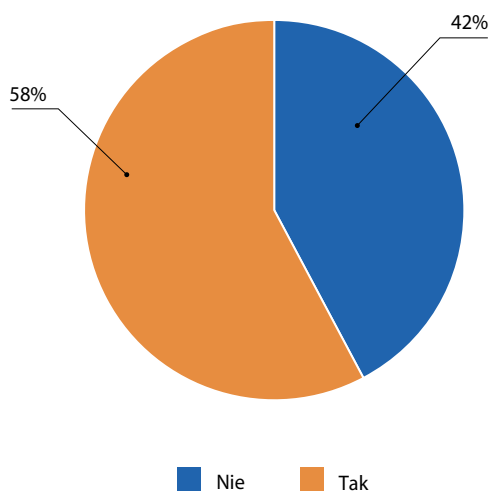
Wykres 7. Pokrzywdzeni z niepełnosprawnością intelektualną ze względu na jej stopień



MIEJSCE POBYTU DZIECKA W OKRESIE POPEŁNIENIA CZYNU

W 242 przypadkach możliwe było ustalenie miejsca pobytu dziecka w analizowanych sprawach 184 dzieci przebywało w rodzinach biologicznych. 45 dzieci przebywało w rodzinach zastępczych spokrewnionych i niespokrewnionych oraz pogotowiacz rodzinnych i rodzinnym domu dziecka. 9 dzieci przebywało w młodzieżowych ośrodkach socjoterapeutycznych i wychowawczych oraz na oddziałach psychiatrycznych, a 4 w internatach, bursach i specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych.

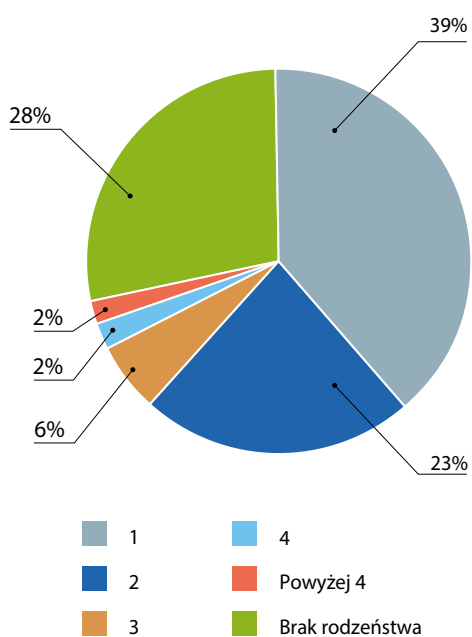
Wykres 8. Miejsce pobytu dziecka w okresie popełnienia czynu



CZY RODZICE DZIECKA POKRZYWDZONEGO POZOSTAWALI WE WSPÓLNYM POŻYCIU (ZAMIESZKIWALI RAZEM)?

W 217 przypadkach było możliwe ustalenie statusu rodziny pokrzywdzonego w chwili popełnienia czynu zabronionego. Pokrzywdzone dzieci w 125 przypadkach wychowywały się w domach, w których rodzice pozostawali we wspólnym pożyciu, a w pozostałych 92 przypadkach rodzice dziecka nie mieszkali razem.

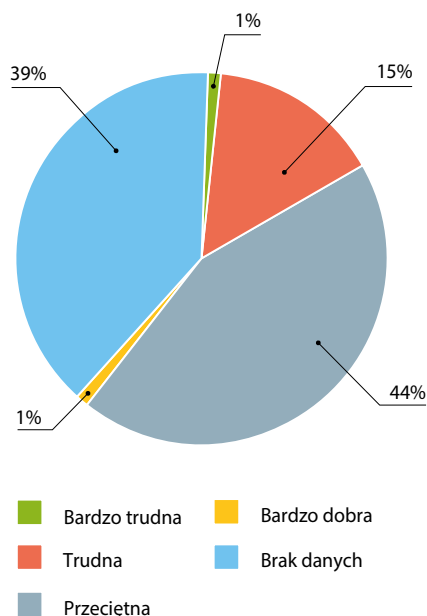
Wykres 9. Typ rodziny, w której wychowywali się pokrzywdzeni



LICZBA DZIECI WE WSPÓLNYM GOSPODARSTWIE DOMOWYM POKRZYWDZONEGO (RAZEM MIESZKAJĄCYCH, OPRÓCZ POKRZYWDZONEGO)

W 130 przypadkach (łącznie 62%) dziecko wykorzystane seksualnie pochodziło z rodziny, w której miało jedno lub dwoje rodzeństwa. W 28% przypadków dzieci te były jedynakami. W 10% przypadków osoby pokrzywdzone pochodziły z rodzin wielodzietnych.

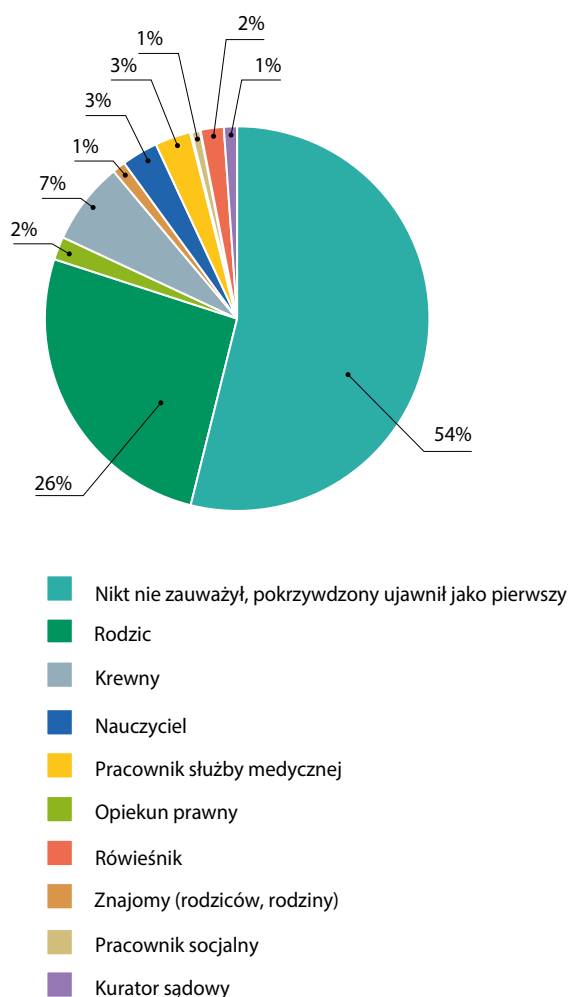
Wykres 10. Liczba dzieci zamieszkujących we wspólnym gospodarstwie domowym pokrzywdzonego



JAKA BYŁA SYTUACJA FINANSOWA RODZINY POKRZYWDZONEGO W CZASIE POPEŁNIANIA CZYNU?

W 209 przypadkach możliwa była ocena sytuacji finansowej rodziny dziecka pokrzywdzonego, z czego w 150 (44%) sytuację socjoekonomiczną można ocenić jako przeciętną. Trudna i bardzo trudna sytuacja finansowa występowała łącznie w 55 domach, co stanowi 16% próby, w której możliwe było ustalenie badanej zmiennej.

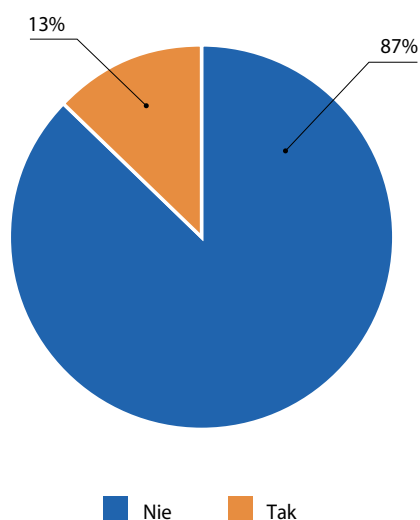
Wykres 11. Sytuacja finansowa rodziny pokrzywdzonego w czasie popełnienia czynu



KTO ZAUWAŻYŁ OBJAWY MOLESTOWANIA SEKSUALNEGO?

Dziecko samo ujawniło informacje o czynie w 121 przypadkach. Jeśli dziecko nie zdecydowało się ujawnić informacji samo, to najczęściej objawy molestowania zauważał rodzic (N = 59). Relatywnie najrzadziej fakt wykorzystania seksualnego ujawniał rówieśnik, znajomy, pracownik socjalny czy opiekun prawny.

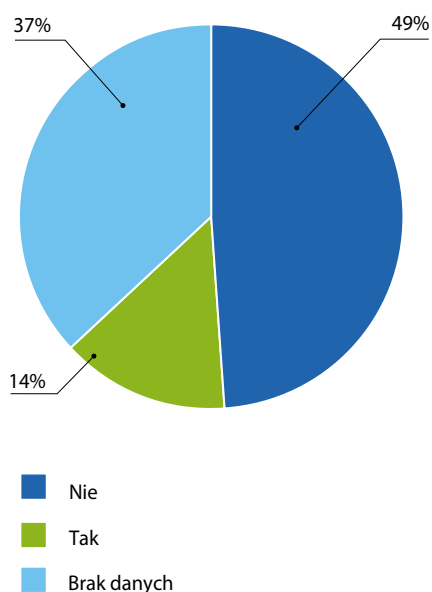
Wykres 12. Osoby, które zauważyły objawy molestowania seksualnego



CZY POKRZYWDZONEGO PODCZAS POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO REPREZENTOWAŁ PEŁNOMOCNIK?

Dzieci mogą być reprezentowane przez pełnomocnika, na potrzeby badań rozumianego jako osoba uprawniona do posługiwania się tytułem zawodowym „adwokata” zgodnie z ustawą *Prawo o adwokaturze*, a także osoba uprawniona do posługiwania się tytułem zawodowym „radcy prawnego” w rozumieniu ustawy o radcach prawnych. **W 87% spraw pokrzywdzonego na etapie postępowania przygotowawczego nie reprezentował pełnomocnik. Zaledwie w 38 przypadkach dziecko posiadało taką reprezentację.**

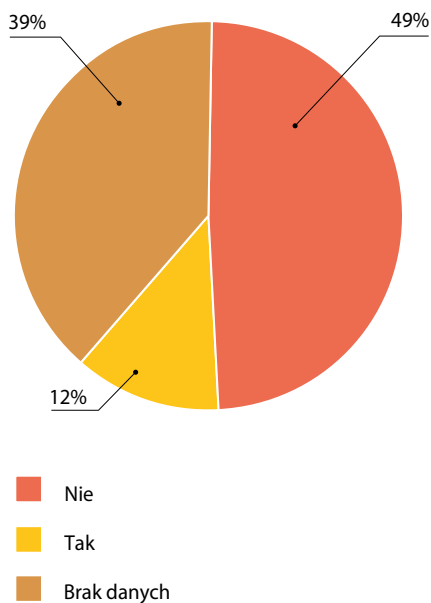
Wykres 13. Pokrzywdzeni reprezentowani przez pełnomocnika podczas postępowania przygotowawczego



CZY POKRZYWDZONY BYŁ OBJĘTY OPIEKĄ PSYCHOLOGICZNĄ NA ETAPIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO?

Pomimo braków danych ze względu na występowanie spraw internetowych – w 218 przypadkach udało się ustalić, czy pokrzywdzony na etapie postępowania przygotowawczego był objęty opieką psychologiczną. **W 170 przypadkach dziecko nie miało opieki psychologa.**

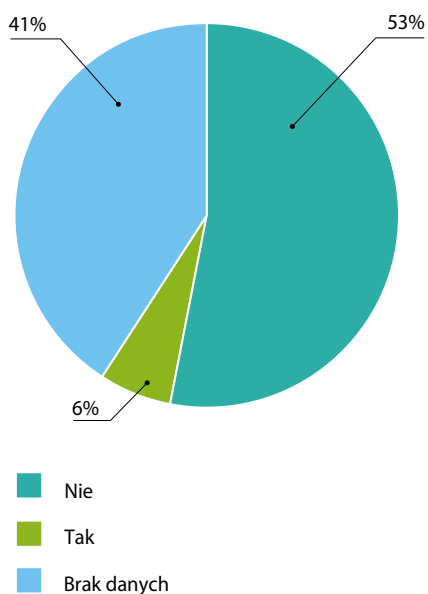
Wykres 14. Pokrzywdzeni objęci opieką psychologiczną na etapie postępowania przygotowawczego



CZY POKRZYWDZONY BYŁ OBJĘTY OPIEKĄ PSYCHOLOGICZNĄ NA ETAPIE POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO?

Podobnie na etapie postępowania sądowego – w 170 przypadkach wykorzystane seksualnie dziecko nie było objęte żadną opieką psychologiczną.

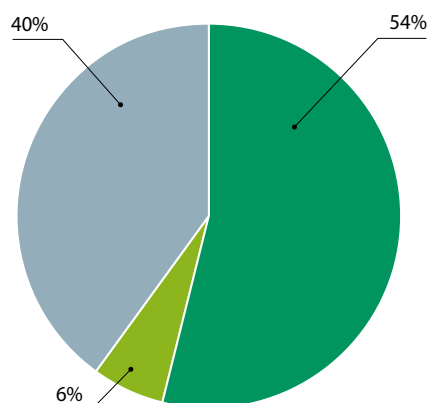
Wykres 15. Pokrzywdzeni objęci opieką psychologiczną na etapie postępowania sądowego



CZY POKRZYWDZONY BYŁ OBJĘTY OPIEKĄ PSYCHIATRYCZNĄ NA ETAPIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO?

Z uwagi na ryzyko wystąpienia głębokich zaburzeń funkcjonowania dziecka wykorzystanego seksualnie wskazana jest konsultacja lekarska. Jedynie w 21 przypadkach dziecko zostało objęte opieką psychiatryczną na etapie postępowania przygotowawczego.

Wykres 16. Pokrzywdzeni objęci opieką psychiatryczną na etapie postępowania przygotowawczego

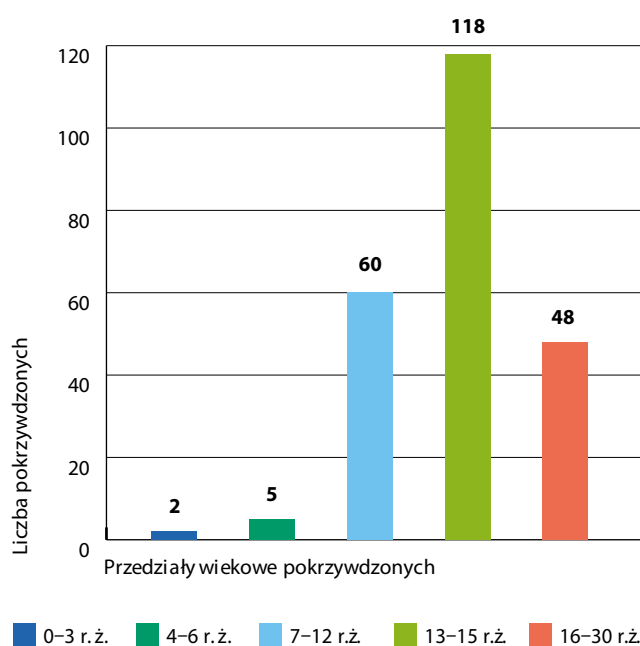


- Nie
- Tak
- Brak danych

CZY POKRZYWDZONY BYŁ OBJĘTY OPIEKĄ PSYCHIATRYCZNĄ NA ETAPIE POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO?

Na etapie postępowania sądowego opiekę lekarza psychiatry miało zapewnionych jedynie 20 pokrzywdzonych.

Wykres 17. Pokrzywdzeni objęci opieką psychiatryczną na etapie postępowania sądowego

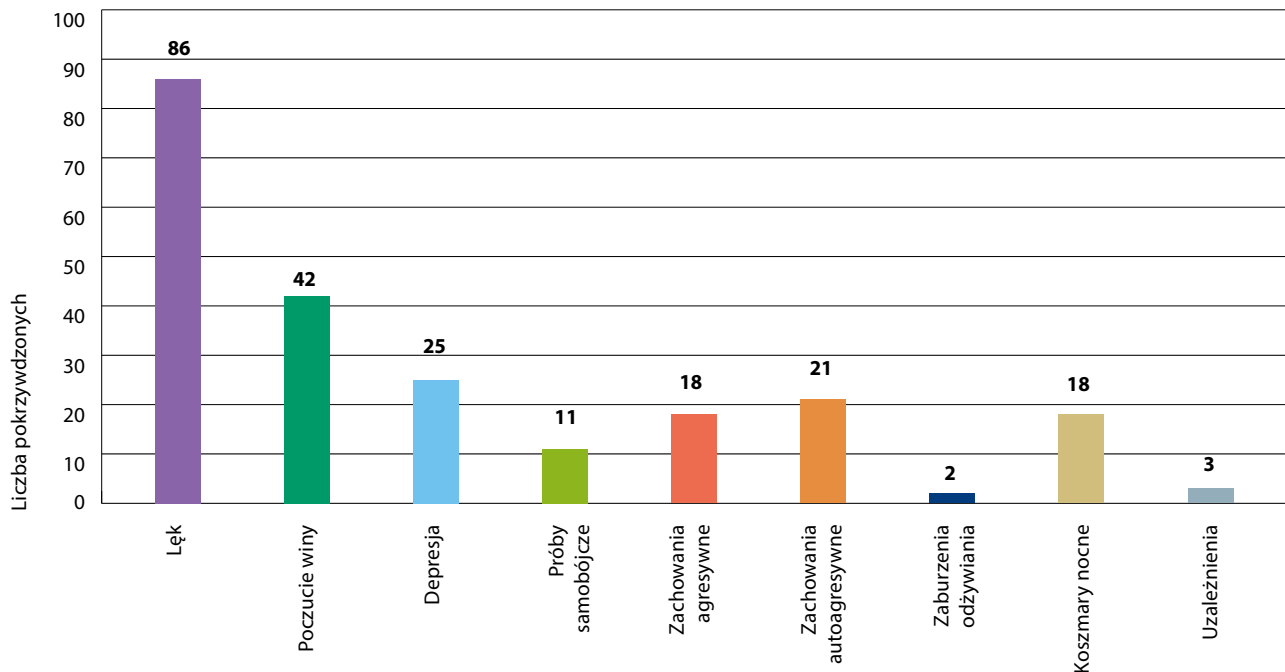


W JAKIM WIEKU BYŁ POKRZYWDZONY W CHWILI PRZESŁUCHANIA?

Wykres 18 przedstawia liczbę pokrzywdzonych w wybranych przedziałach wiekowych, obejmujących pokrzywdzonych mających do 30 lat w chwili przesłuchania (po 30 roku życia przestępstwo ulega przedawnieniu). Największą grupę wśród wszystkich przesłuchiwanym stanowiły dzieci między 13 a 15 rokiem życia (N = 118).

Wykres 18. Liczba pokrzywdzonych we wskazanych przedziałach wieku w chwili przesłuchania

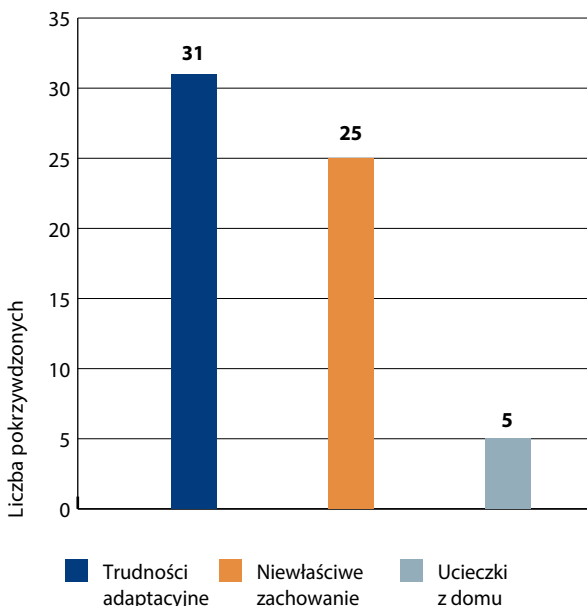
Konsekwencje wykorzystania seksualnego dla dziecka



JAKIE PSYCHICZNE SKUTKI WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO WYSTĄPIŁY U POKRZYWDZONEGO?

W 38% przypadkach wykorzystane seksualnie dzieci doświadczały lęku, w 19% – miały poczucie winy, a u 11% pokrzywdzonych rozwinęła się depresja.

Wykres 19. Liczba pokrzywdzonych doświadczających określonych psychicznych skutków wykorzystania seksualnego



JAKIE SPOŁECZNO-RÓWIEŚNICZE SKUTKI WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO WYSTĄPIŁY U POKRZYWDZONEGO?

U 14% dzieci zauważono występowanie trudności adaptacyjnych, zaś u 11% inne niewłaściwe zachowania (np. wdawanie się w bójki, słowna agresja).

Wykres 20. Liczba pokrzywdzonych doświadczających określonych społeczno-rówieśniczych skutków wykorzystania seksualnego

W celu określenia związku pomiędzy rodzajem wykorzystania seksualnego a konsekwencjami dla dziecka zastosowano analizy korelacji punktowo-dwuseryjnych.

Tabela 1. Korelacje pomiędzy rodzajem wykorzystania seksualnego a konsekwencjami psychicznymi dla dziecka

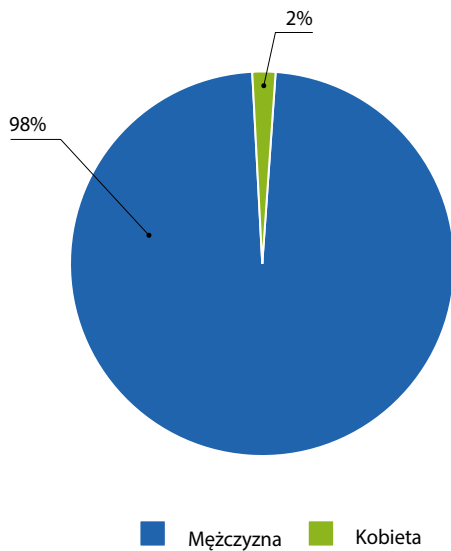
| | Lęk | Poczucie winy | Depresja | Próby samobójcze | Zachowania agresywne | Zachowania autoagresywne | Zaburzenia odżywiania | Koszmary nocne | Uzależnienia |
|---|--------------|---------------|--------------|------------------|----------------------|--------------------------|-----------------------|----------------|--------------|
| Prezentowanie pokrzywdzonemu treści pornograficznych | ,04 | ,07 | ,15** | ,06 | ,02 | ,05 | -,02 | ,02 | ,08 |
| Pokazywanie narządów płciowych, eksponowanie czynności seksualnych | ,10 | ,08 | ,03 | ,06 | ,00 | ,09 | -,03 | ,11* | ,04 |
| Dotykание mające charakter seksualny – z wyłączeniem intymnych części ciała | ,23** | ,17** | ,17** | ,05 | -,04 | ,03 | ,10 | ,01 | -,03 |
| Głębokie całowanie pokrzywdzonego w usta | ,13* | ,12* | ,21** | -,05 | ,13* | -,03 | -,02 | ,03 | -,03 |
| Dotykание intymnych części ciała pokrzywdzonego (piersi, genitalia, pośladki) | ,42** | ,27** | ,28** | ,17** | ,20** | ,16** | ,02 | ,15** | -,01 |
| Masturbowanie pokrzywdzonego przez sprawcę (przez ubranie lub bez ubrania) | ,12* | ,15** | ,23** | ,05 | -,05 | ,13* | -,02 | ,02 | -,02 |
| Masturbowanie sprawcy przez pokrzywdzonego | ,18** | ,24** | ,14** | ,11* | ,07 | ,11* | -,02 | ,07 | ,12* |
| Odbywanie stosunku udowego | ,13* | ,09 | ,13* | -,01 | -,02 | ,14** | -,01 | ,15** | -,01 |
| Odbywanie stosunku oralnego | ,27** | ,28** | ,29** | ,13* | -,02 | ,15** | -,02 | ,17** | ,20** |
| Wprowadzanie palców lub przedmiotów do odbytu, pochwy | ,18** | ,20** | ,07 | ,06 | ,02 | ,05 | -,02 | ,07 | -,03 |
| Zmuszanie pokrzywdzonego do penetracji ciała sprawcy (pochwy, odbytu) | ,16** | -,03 | ,09 | -,02 | -,02 | -,02 | -,01 | -,02 | -,01 |
| Odbywanie stosunku analnego | ,22** | ,24** | ,33** | ,08 | -,04 | ,12* | -,01 | ,14* | -,01 |
| Odbywanie stosunku intrawaginalnego | ,01 | ,16** | ,14** | ,05 | ,10 | ,05 | ,07 | ,07 | ,21** |
| Prostytucja dziecięca | ,09 | -,02 | ,19** | -,01 | -,01 | -,01 | ,00 | -,01 | -,01 |
| Pornografia dziecięca | -,12* | -,06 | -,01 | ,00 | -,08 | -,04 | -,02 | -,03 | -,03 |
| Czyn nie miał znamion seksualnego wyzyskiwania dziecka/dzieci | ,21** | ,16** | ,07 | ,06 | ,06 | ,08 | ,04 | ,09 | ,05 |
| Odurzanie pokrzywdzonego alkoholem | ,06 | ,09 | ,02 | -,03 | ,11* | -,04 | -,01 | -,04 | -,02 |

*: $p < ,05$, **: $p < ,01$

Analiza wyników wskazuje, że:

- u dzieci, którym prezentowano treści pornograficzne **występowała depresja**;
- pokazywanie narządów płciowych dzieciom, ekspozycja im czynności seksualnych **współwystępuje u nich z koszmarami nocnymi**;
- dotykane mające charakter seksualny z wyłączeniem intymnych części ciała **koreluje u dzieci z lękiem, poczuciem winy oraz depresją**;
- dzieci, które sprawca całował głęboko w usta, **istotnie częściej odczuwały lęk, poczucie winy oraz cierpiały z powodu depresji, ponadto ujawniały się u nich zachowania agresywne**;
- pokrzywdzeni, którym dotykano intymnych części ciała (piersi, genitalia, pośladki), **odczuwali lęk, poczucie winy, depresję, występowały u nich zachowania agresywne, autoagresywne, w tym próby samobójcze oraz koszmary nocne**;
- dotykane intymnych części ciała dziecka **skutkuje bardzo dużą liczbą szkód psychicznych**;
- dzieci, które były masturbowane przez sprawcę, **odczuwają wysoki lęk, poczucie winy oraz depresję; pokrzywdzeni ci częściej prezentowali zachowania autoagresywne**;
- dzieci, z którymi sprawca odbywał stosunki udowe i oralne, **doświadczali lęku, poczucia winy, depresji, podejmowały próby samobójcze, zachowania autoagresywne, występowały u nich koszmary nocne oraz częściej sięgały po środki psychoaktywne**;
- **lęk i poczucie winy współwystępowały u dzieci, którym wprowadzano palce lub przedmioty do odbytu lub pochwy**;
- odbywanie stosunku analnego z dzieckiem **istotnie koreluje z występowaniem u niego lęku, depresji, poczucia winy, zachowań autoagresywnych oraz koszmarów nocnych**.

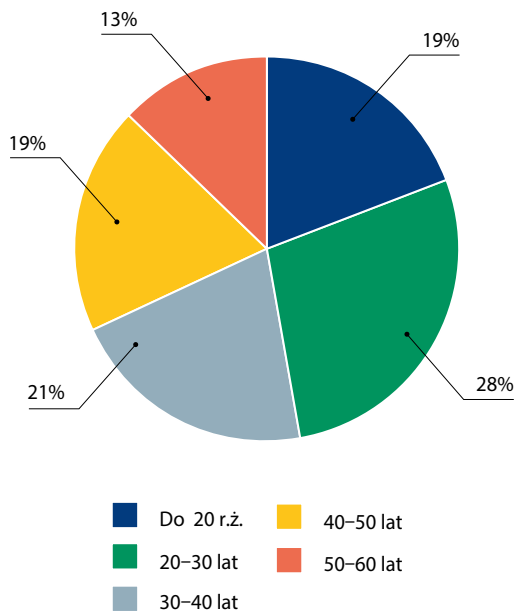
2.2. Sprawca



PŁEĆ SPRAWCY

W zdecydowanej większości przypadków sprawcy to mężczyźni, jedynie niewielki udział w analizowanych sprawach miały kobiety (N = 5).

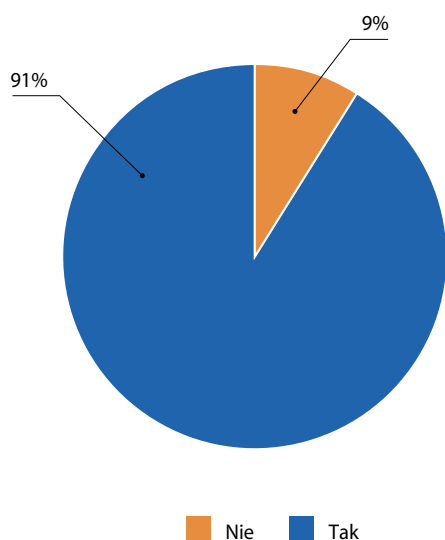
Wykres 21. Sprawcy ze względu na płeć



WIEK SPRAWCY

Przeciętnie sprawca w chwili popełnienia przestępstwa miał 34 lata. **Okres wczesnej dorosłości jest czasem, w którym najczęściej sprawca dopuścił się wykorzystywania seksualnego dziecka.**

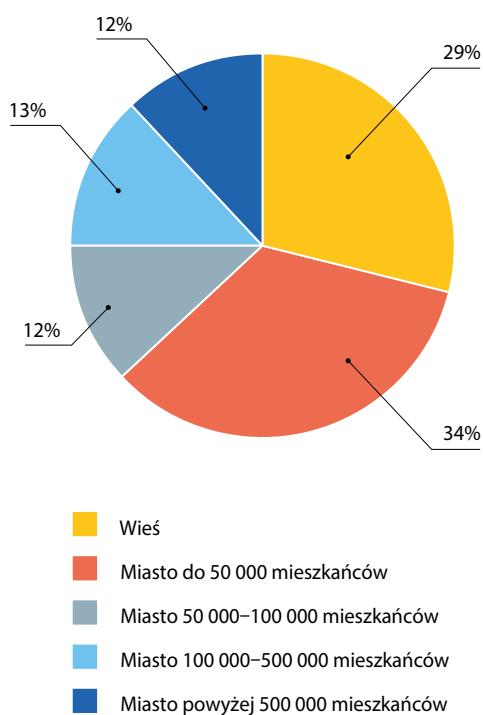
Wykres 22. Wiek sprawcy w chwili popełnienia przestępstwa



CZY W MOMENCIE POPEŁNIENIA CZYNU SPRAWCA BYŁ OSOBĄ PEŁNOLETNIĄ?

Prowadzone analizy dotyczyły także wieku sprawców. 25 osób, które popełniły przestępstwo na tle seksualnym wobec małoletniego, to niepełnoletni w momencie popełnienia czynu (byli sądzeni jako osoby pełnoletnie).

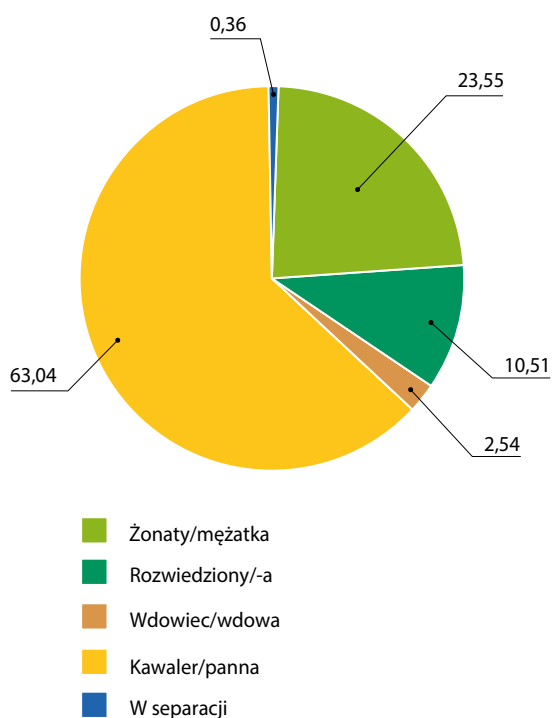
Wykres 23. Pełnoletność sprawcy w momencie popełnienia czynu



MIEJSCE ZAMIESZKANIA SPRAWCY – WIELKOŚĆ MIEJSCOWOŚCI

Najwięcej spośród objętych badaniami sprawców, bo 95, zamieszkiwało w małych miejscowościach (do 50 tys. mieszkańców). Dużą grupę stanowili także sprawcy mieszkający na wsi (N = 80).

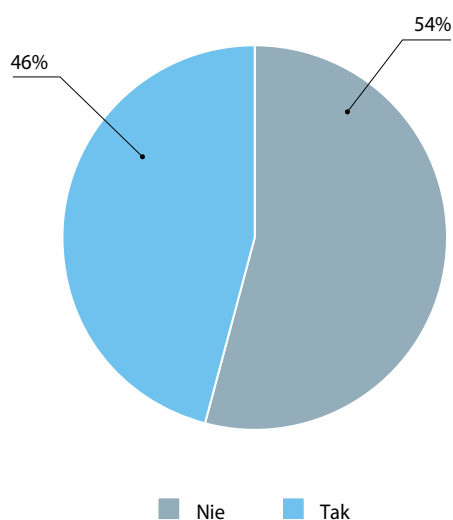
Wykres 24. Wielkość miejscowości zamieszkania sprawcy



JAKI BYŁ STAN CYWILNY SPRAWCY (W OKRESIE POPEŁNIENIA CZYNU)?

Przeprowadzona w ramach badań aktowych analiza danych pozwoliła ustalić, że znaczna liczba sprawców to osoby niebędące w związkach formalnych (N = 174). Dużą grupą osób dopuszczających się wykorzystywania seksualnego dzieci byli także żonaci/mężatki – 65 sprawców. Siedmiu było po rozwodzie, a tylko jeden sprawca pozostawał w separacji.

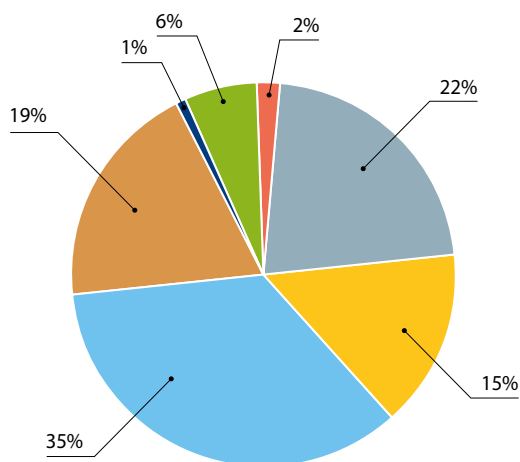
Wykres 25. Stan cywilny sprawcy w okresie popełnienia czynu (wartości procentowe)



CZY SPRAWCA POSIADA WŁASNE DZIECI?

Niemal połowa wszystkich sprawców miała własne dzieci (N = 127).

Wykres 26. Podział sprawców ze względu na dietność

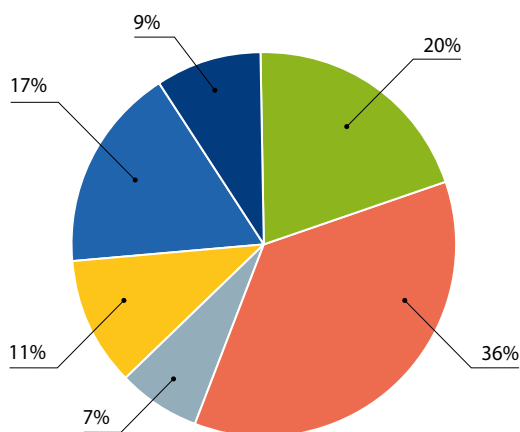


- Niepełne podstawowe
- Podstawowe
- Gimnazjalne
- Zasadnicze zawodowe
- Średnie i policealne
- Wyższe niepełne (licencjat)
- Wyższe

JAKIE BYŁO WYKSZTAŁCENIE SPRAWCY?

Większość sprawców ukończyła obowiązkową edukację lub miała wykształcenie zasadnicze zawodowe. Relatywnie niewielki procent sprawców legitymuje się wykształceniem wyższym (N = 20).

Wykres 27. Wykształcenie sprawcy

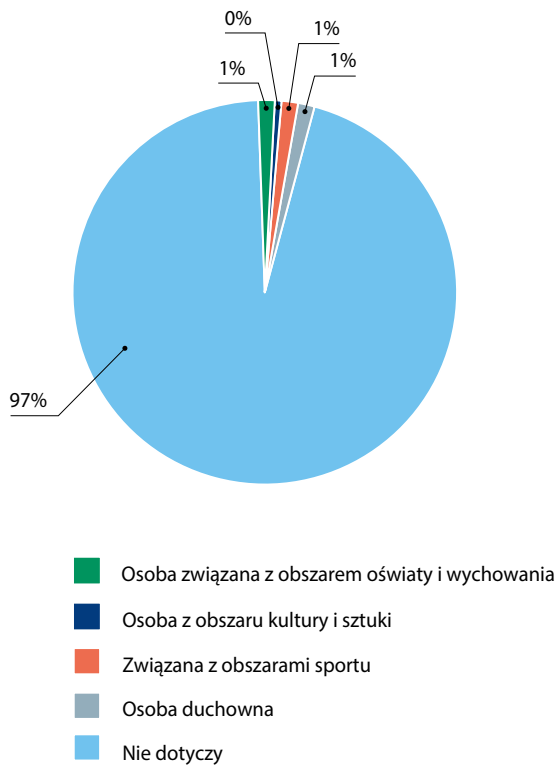


- Praca dorywcza
- Pracownik fizyczny
- Pracownik umysłowy
- Emeryt/rencista
- Bezrobotny
- Uczeń/student

JAKA BYŁA SYTUACJA ZAWODOWA SPRAWCY W OKRESIE POPEŁNIENIA CZYNU?

W momencie popełnienia czynu znacząca większość sprawców była aktywna zawodowo, z czego 101 wykonywało prace fizyczne. 55 utrzymywało się z prac dorywczych. Najmniej liczną grupę w przeprowadzonych badaniach stanowili pracownicy umysłowi (N = 19).

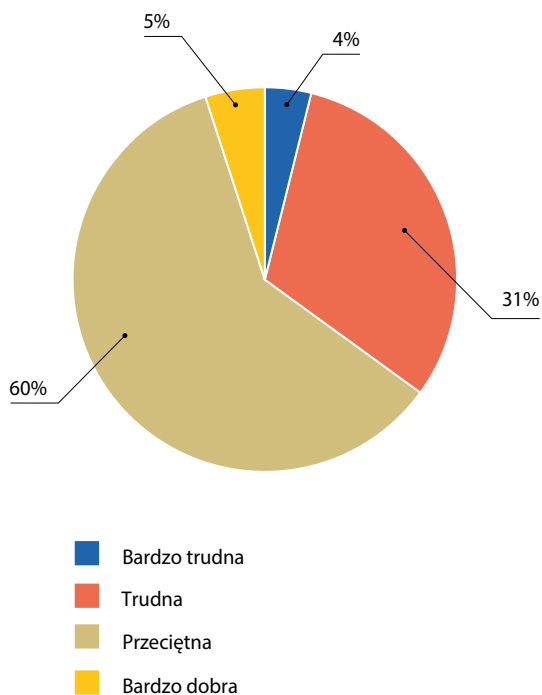
Wykres 28. Sytuacja zawodowa sprawcy w okresie popełnienia czynu



JAKĄ FUNKCJĘ SPOŁECZNĄ PEŁNIŁ SPRAWCA?

Wśród sprawców dwóch było księżmi, a dwie osoby związane były z obszarami sportu. Większość skazanych za przestępstwo wykorzystania seksualnego sprawców (N = 265) nie pełniła żadnej z przedstawionej na wykresie funkcji społecznej związanej z obszarem oświaty i wychowania.

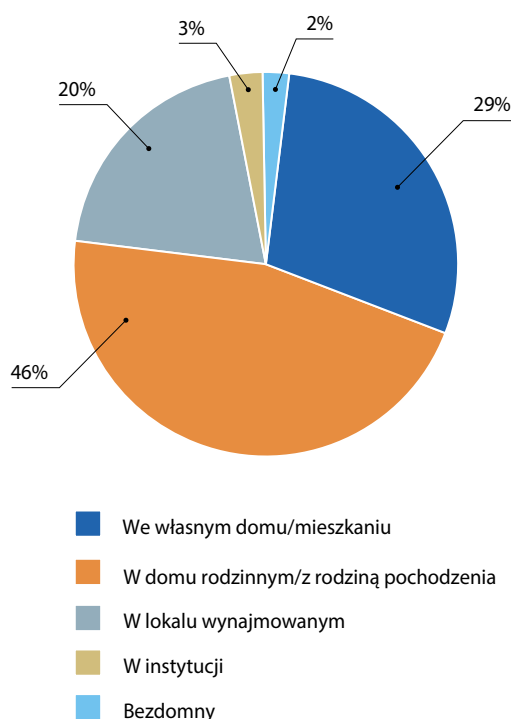
Wykres 29. Funkcja społeczna sprawcy



JAKA BYŁA SYTUACJA MATERIALNA SPRAWCY W OKRESIE POPEŁNIENIA CZYNU?

Sytuacja finansowa 14 sprawców była bardzo dobra. Trudną i bardzo trudną sytuację materialną odnotowano w przypadku 97 sprawców. W większości jednak sytuacja materialna sprawców była przeciętna (N = 165).

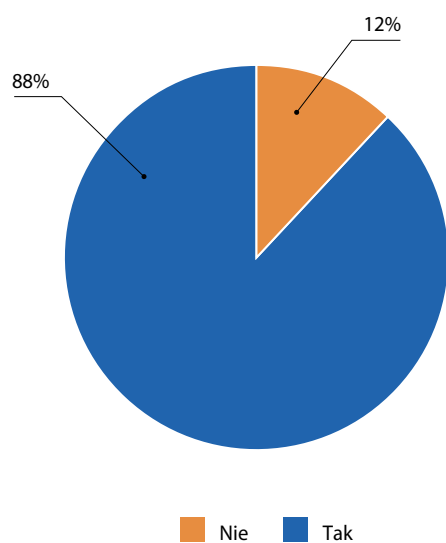
Wykres 30. Sytuacja materialna sprawcy w okresie popełnienia czynu



GDZIE MIESZKAŁ SPRAWCA?

Niemal połowa wszystkich objętych badaniami sprawców (N = 125) mieszkała we własnym domu rodzinnym/ z rodziną pochodzenia. Jedynie pięć osób przyznawało się do swojej bezdomności w chwili popełnienia czynu.

Wykres 31. Miejsce zamieszkania sprawcy

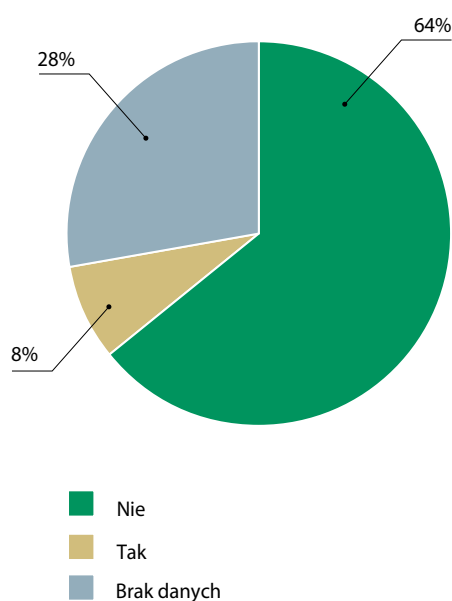


CZY SPRAWCA KIEDYKOLWIEK POZOSTAWAŁ W KONTAKTACH SEKSUALNYCH Z DOJRZAŁĄ PŁCOWO OSOBĄ?

Większość – 188 sprawców – nawiązała w przeszłości relacje intymne z dojrzałą płciowo osobą. Jedynie 26 spośród wszystkich badanych osób nigdy nie miało kontaktów seksualnych z dojrzałym płciowo partnerem.

Należy dodać, że także w okresie popełniania czynu ponad połowa sprawców (51%) pozostawała w kontaktach seksualnych z dojrzałą płciowo osobą.

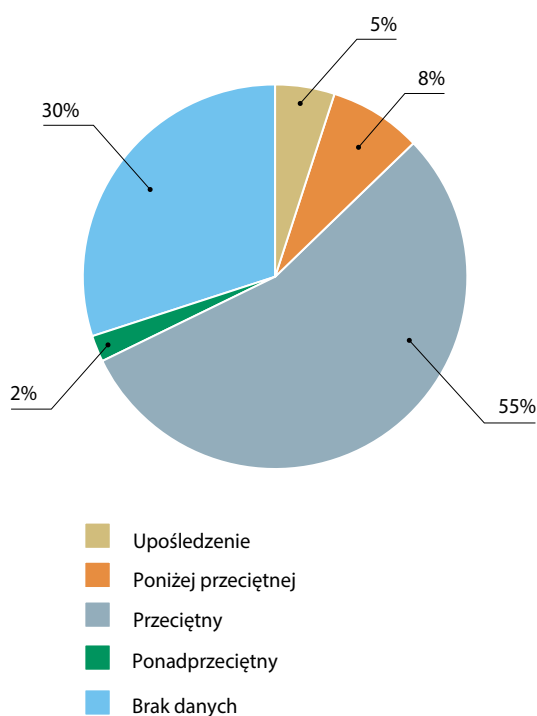
Wykres 32. Kontakty seksualne sprawcy z dojrzałą płciowo osobą



CZY U SPRAWCY ROZPOZNANO ZABURZENIE PREFERENCJI POD POSTACIĄ PEDOFILII?

W stosunku do 29 sprawców stwierdzono zaburzenie seksualne pod postacią pedofilii. Jednak **zdecydowana większość (N = 220) to osoby, które – nie posiadając tego zaburzenia – wykorzystały dziecko, traktując je jako zastępstwo dojrzałego partnera.** Aż w 89 przypadkach analiza akt spraw nie pozwoliła ustalić, czy u sprawcy występowały zaburzenia pod postacią pedofilii, co może mieć związek z brakiem opinii biegłych seksuologów, kompetentnych do orzekania o występowaniu tego typu zaburzenia.

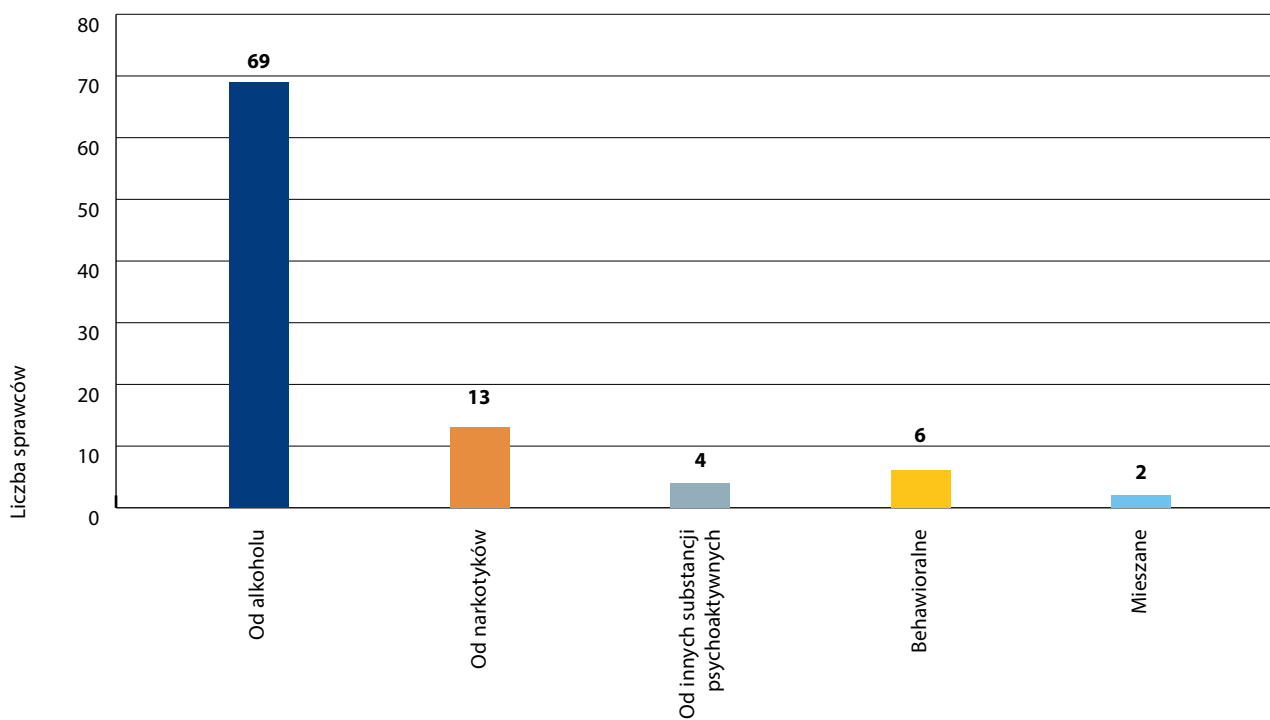
Wykres 33. Sprawcy ze względu na zaburzenie preferencji pod postacią pedofilii



JAKI JEST STOPIEŃ INTELIGENCJI SPRAWCY?

Sprawców z niepełnosprawnością intelektualną i stopniem inteligencji poniżej przeciętnej było w sumie 45. Zdecydowana większość jednak charakteryzuje się inteligencją w granicach normy (N = 189). W 30% przypadków, ze względu na braki danych, nie można było ustalić funkcjonowania intelektualnego sprawcy.

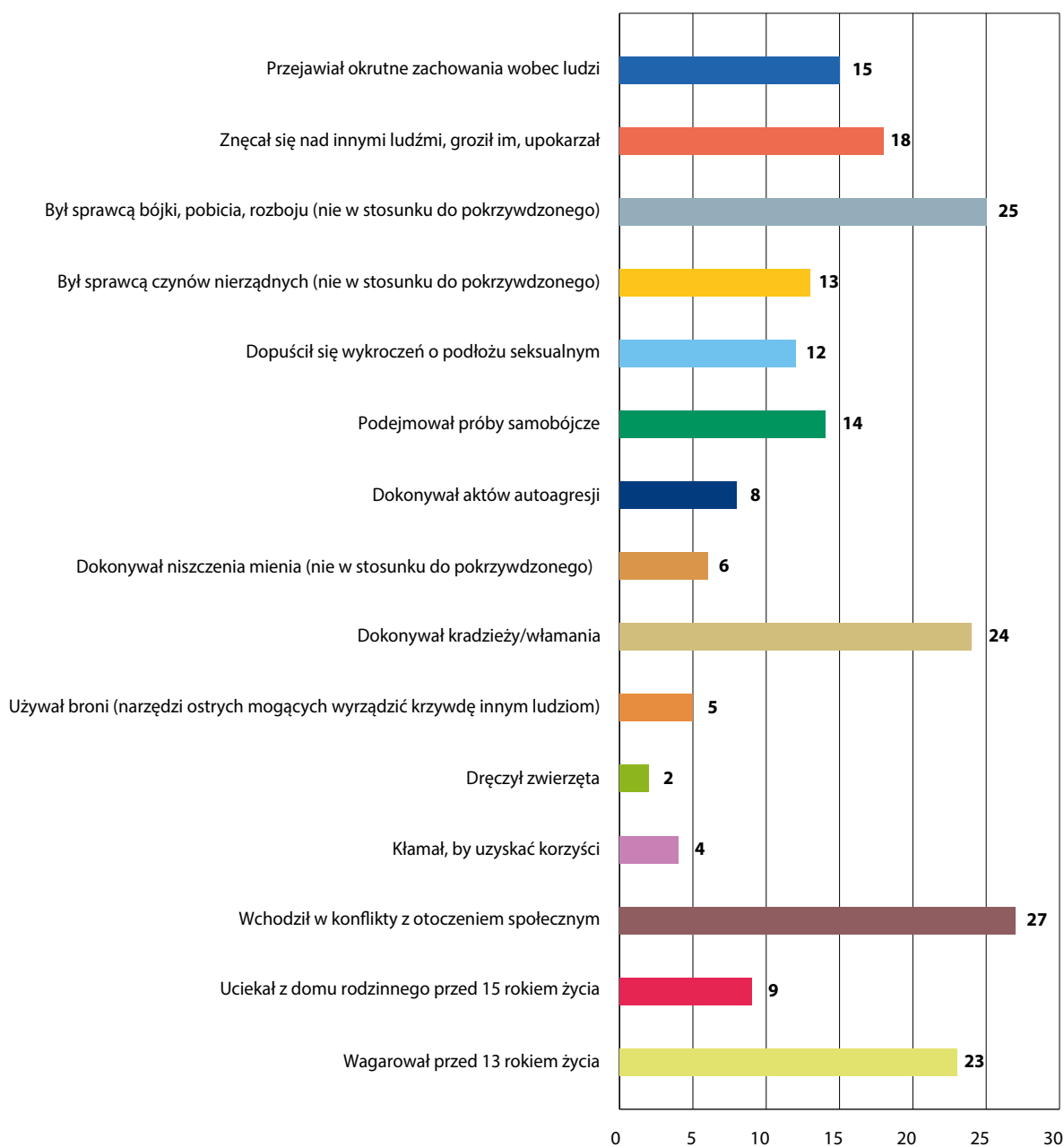
Wykres 34. Stopień inteligencji sprawcy



UZALEŻNIENIA

Spośród tych sprawców, u których stwierdzono uzależnienie u 73% występowała choroba alkoholowa, a u 14% uzależnienie od narkotyków.

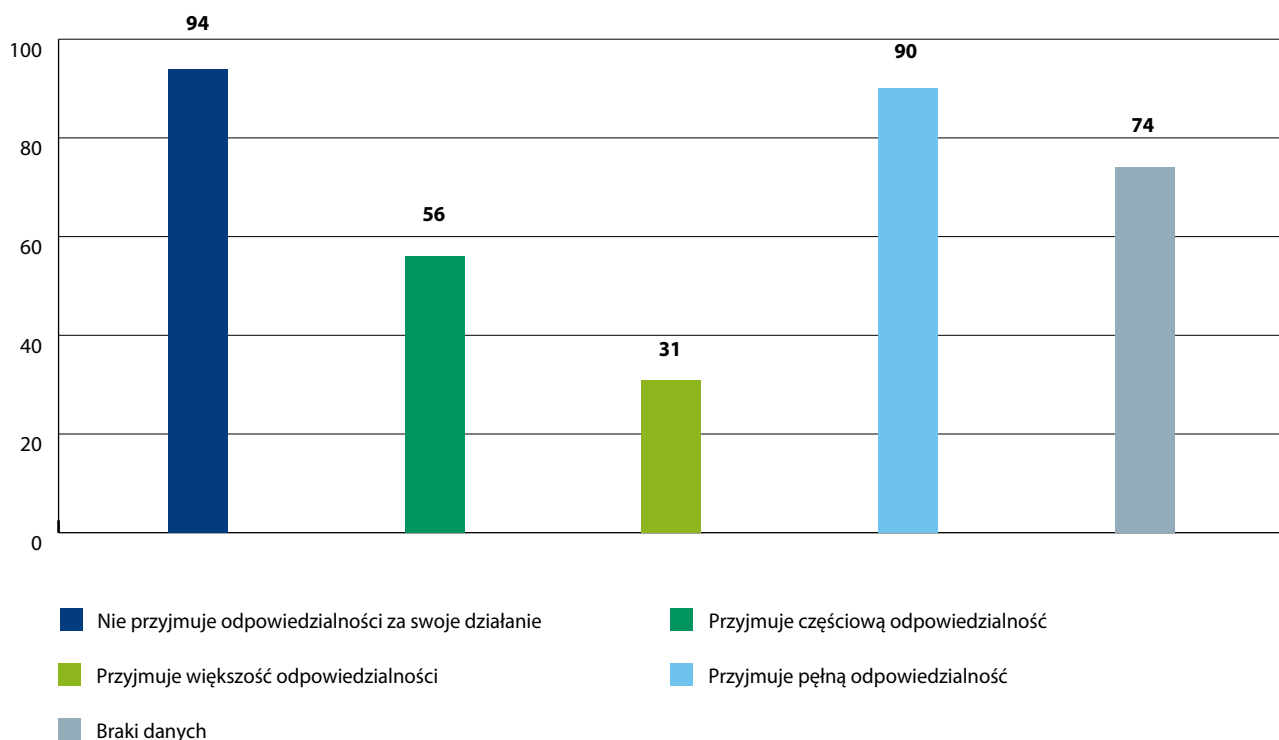
Wykres 35. Liczba sprawców ze względu na rodzaj rozpoznanego uzależnienia



CZY SPRAWCA PRZEJAWIAŁ ZABURZENIA ZACHOWANIA PRZED POPEŁNIENIEM PRZESTĘPSTWA?

W sumie **205 sprawców przed popełnieniem przestępstwa dopuściło się nieakceptowanych społecznie zachowań**. 8% objętych badaniami wchodziło w konflikty, 7% dokonało kradzieży lub włamania, natomiast 6% podejmowało próby samobójcze i akty autoagresji. 6% wszystkich badanych sprawców wagarowało przed 13 rokiem życia.

Wykres 36. Liczba sprawców ze względu na rodzaj zachowań ujawnianych przed popełnieniem przestępstwa



CZY SPRAWCA PRZYJĄŁ ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA SWOJE DZIAŁANIE?

28% sprawców nie przyjmowało odpowiedzialności za swoje działanie, a 16% przyjmowało ją jedynie częściowo. 26% sprawców przyjęło pełną odpowiedzialność za wykorzystywanie seksualne dziecka. Braki danych ujawnione w 74 przypadkach spraw karnych nie pozwoliły ustalić, czy sprawca wzięło odpowiedzialność za swoje działanie.

Wykres 37. Poczucie odpowiedzialności sprawcy za popełnione przestępstwo

Na podstawie literatury przedmiotu oraz wiedzy klinicznej spośród sprawców czynów przeciwko wolności seksualnej małoletnich poniżej 15 roku życia można wyróżnić sprawców preferencyjnych i sprawców zastępczych⁹⁰. W ramach powyższego podziału można wyróżnić również profile, które łączą w sobie pewne charakterystyczne cechy biologiczne, psychologiczne i społeczne sprawców. Dzięki temu możliwe jest bardziej wnikliwe zrozumienie ich motywacji oraz dopasowanie oddziaływań korekcyjnych.

Sprawcy preferencyjni to ci, u których zdiagnozowano zaburzenie preferencji seksualnych pod postacią pedofilii. W kryteriach diagnostycznych DSM 5 i ICD-10, które pomagają biegłym psychologom, seksuologom i psychiatrom w formułowaniu diagnoz, pedofilia definiowana jest jako nawracające, nasilone, seksualnie pobudzające fantazje, impulsy seksualne lub aktywność seksualna z dziećmi w okresie przedpokwitaniowym. Oznacza to, że osoby z tym zaburzeniem będą dążyły do aktywności z dziećmi, u których nie można zaobserwować cech dojrzałości płciowej (jak np. piersi, owłosienie miejsc intymnych).

Typologia **sprawców fiksacyjnych** obejmuje sprawców uwodzących, introwertywnych i sadystycznych. Sprawcy ci obarczeni są wysokim ryzykiem recydywy – ze względu na to, że preferencje w kierunku dzieci rozwijają się u nich już w okresie dojrzewania i najczęściej nie wykazują oni pociągu do dojrzałych płciowo partnerów. Wymagają specjalistycznych oddziaływań psychologiczno-seksuologicznych nakierowanych na zarządzanie swoimi preferencjami tak, by nie krzywdzić dzieci, a nierzadko również farmakoterapii regulującej popęd.

Osoby należące do **typu uwodzącego** łatwo nawiązują kontakt z dziećmi, chętnie proponują im słodczyce lub prezenty, poświęcają dziecku uwagę i stają się jego przyjacielem, zanim dojdzie do wykorzystania. Zjawisko to nosi nazwę **groomingu** i ma prowadzić do przełamania oporu dziecka i przywiązania go do siebie.

Nie wszyscy jednak sprawcy posiadają tak wysokie kompetencje społeczne – istnieją osoby, dla których nawiązanie kontaktu z dzieckiem jest bardzo trudne. Nie umiając nawiązać kontaktu z dzieckiem, często obnażają się w jego obecności (**typ introwertywny**).

Część sprawców doznaje zaspokojenia seksualnego poprzez wyładowanie agresji na dziecku. Sprawcy ci zazwyczaj dopuszczają się czynów o wysokim stopniu brutalności (to sprawcy określani jako **sadystyczni**).

Zaobserwować można, że w większości przypadków do rośli mężczyźni i kobiety podejmują aktywność z dziećmi pomimo tego, że nie są one dla nich najbardziej pożądanymi partnerami erotycznymi. Takie zachowania, określane mianem **zastępczych**, mogą być związane ze sfrustrowaną potrzebą płciową, trudnościami w nawiązaniu relacji czy niepewnością siebie w roli partnera seksualnego. Przyjmuje się, że nawet 70% przypadków przemocy seksualnej wobec dzieci może być motywowane tym, że dziecko jest znacznie bardziej dostępnym, łatwiejszym w pozyskaniu partnerem seksualnym niż osoba dorosła. U osób tych ryzyko recydywy jest dużo mniejsze niż u sprawców preferencyjnych, nadal jednak wymagają one oddziaływań korekcyjnych – najczęściej w postaci psychoedukacji seksualnej i psychoterapii.

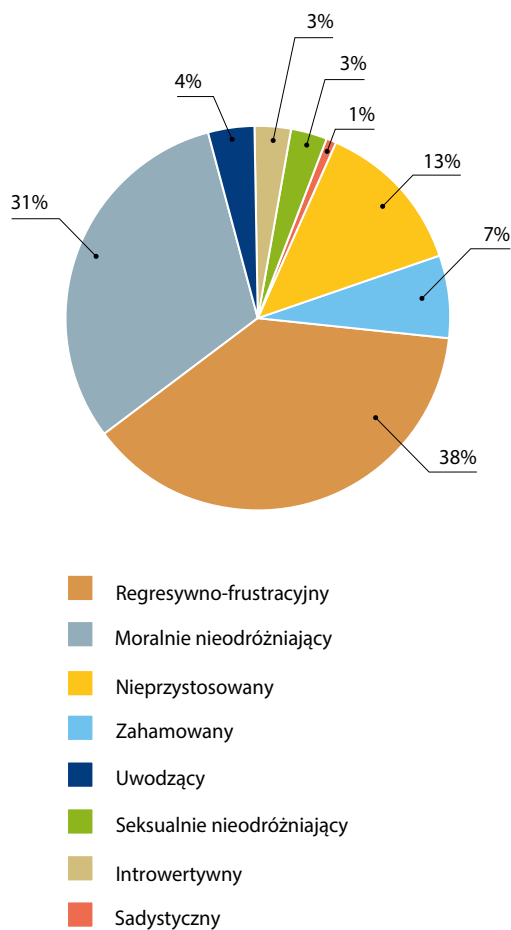
90 M. Hébert, N. Parent, I. V. Daignault, M. Tourigny, *A typological analysis of behavioral profiles of sexually abused children*, Child Maltreatment, 2006, 11(3), s. 203–216.

Najczęściej spotykanym w tej grupie typem jest typ regresyjno-frustracyjny. Osoby te mają zdolność do prawidłowego nawiązywania relacji i wchodzenia w związki erotyczne z dorosłymi partnerami, jednak w wyniku chwilowego obniżenia kontroli nad swoim zachowaniem (np. pod wpływem alkoholu czy stresu) zwracają się z realizacją swoich potrzeb ku dzieciom. Ich seksualność przynosi im także z różnych powodów wiele frustracji, m.in. z powodu wad wrodzonych narządów płciowych, przewlekłych chorób, przyjmowanych leków, długotrwałych konfliktów w ich układzie małżeńskim. Generuje to wiele blokad w życiu seksualnym, których pokonanie zostaje zrealizowane poprzez łatwiejsze dla sprawcy kontakty z osobami małoletnimi.

Sprawcy, którym trudno jest nawiązać poprawne i satysfakcjonujące relacje społeczne i romantyczne, należą do typów – nieprzystosowany i zahamowany. U zahamowanych sprawców trudność ta wynika z wewnętrznych hamulców – niskiego poczucia własnej wartości, kompleksów, urazowych doświadczeń w sferze seksualnej w przeszłości. U sprawców nieprzystosowanych natomiast jest to spowodowane zmianami organicznymi w ośrodkowym układzie nerwowym, upośledzeniem umysłowym lub otępieniem starczym, zaś złość i frustracja, jaka generuje się przez tę trudność, jest rozładowywana poprzez kontakty z dziećmi.

W kategorii sprawców zastępczych istnieją również ci, którzy nie przyswoili sobie norm moralnych i seksualnych. Sprawcy moralnie nieodróżniający często w życiu codziennym nie stosują się do zasad funkcjonowania społecznego, regularnie wchodzą w konflikty z prawem i potrafią stosować przemoc w stosunku do osób najbliższych. Nie widzą niewłaściwości swoich zachowań i są egoistycznie nastawieni do życia, dlatego często podejmują kontakty z własnymi dziećmi lub dziećmi swoich partnerów (te są najbardziej dostępne i od nich zależne). Seksualnie nieodróżniający sprawcy natomiast nie różnicują zachowań seksualnych na właściwe i niewłaściwe, kierują się ciekawością w zaspokajaniu swoich fantazji erotycznych i uważają, że na drodze do ich satysfakcji seksualnej nie stoją żadne ograniczenia. Często w poszukiwaniu pornografii biorą pod uwagę coraz to nowe elementy, w tym także pornografię z osobami małoletnimi.

Wyniki przeprowadzonego badania pokazały, że **8% sprawców stanowią sprawcy preferencyjni (4% uwodzący, 3% introwertywni, 1% sadystyczni), natomiast pozostali to sprawcy zastępczy, z przewagą sprawców regresyjno-frustracyjnych (38%) i moralnie nieodróżniających (31%)**.



PROCENTOWY UDZIAŁ SPRAWCÓW W BADANIU

Przeanalizowany został także udział poszczególnych grup sprawców pod kątem wyboru osoby pokrzywdzonej. 7% sprawców wybierało chłopców, pozostali wybierali dziewczęta. Średni wiek pokrzywdzonego wynosił 12 lat, istniały natomiast różnice w wieku małoletnich preferowanych przez sprawców z poszczególnych typów. Wykres pokazuje, że **najmłodsze dzieci wybierali sprawcy preferencyjni**, najstarsze zaś, blisko 15 roku życia, sprawcy regresywno-frustracyjni.

Wykres 38. Udział typów sprawców w prowadzonych badaniach

Sprawcy moralnie nieodróżniający, regresywno-frustracyjni oraz zahamowani znacznie częściej dopuszczali się przestępstw w miejscu zamieszkania swoim lub ofiary, rzadziej w miejscu publicznym, natomiast przestępstwa internetowe były domeną sprawców seksualnie nieodróżniających i introwertywnych.

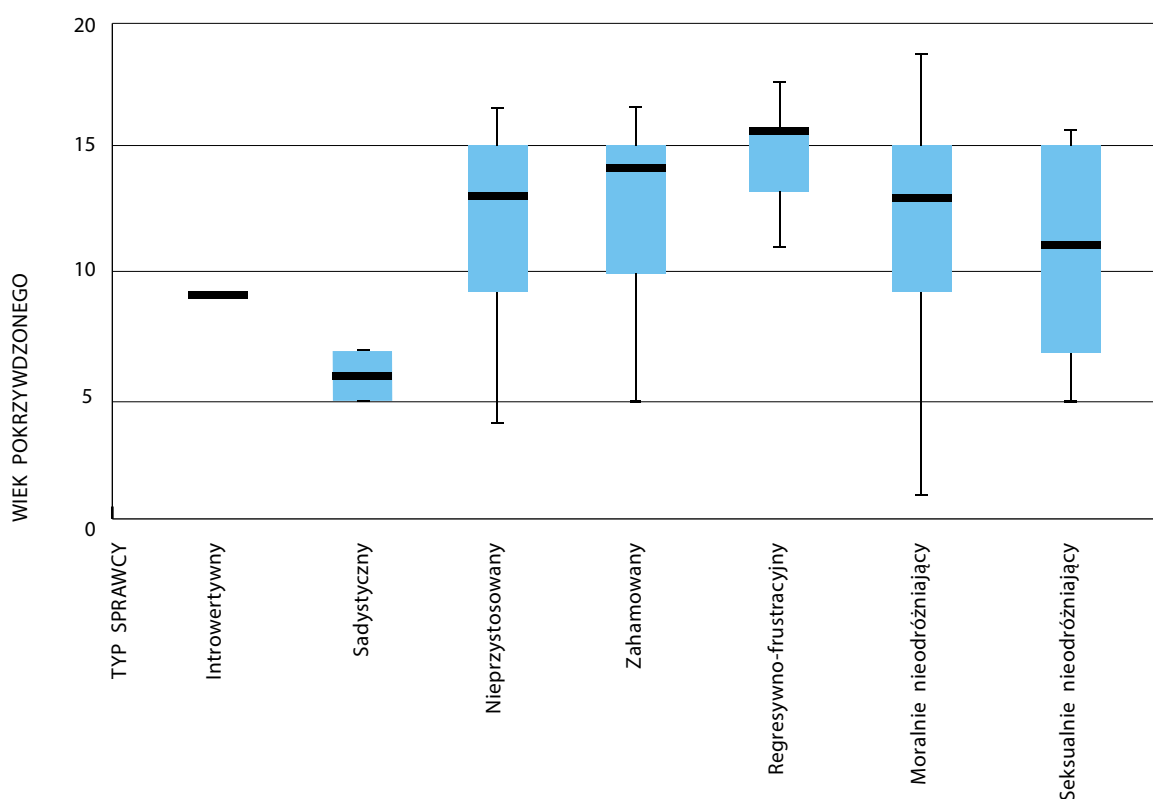
Istotnym czynnikiem był tu także **alkohol**. Przeprowadzone analizy wykazały, że sprawcy uzależnieni od al-

koholu, bez względu na typ, wybierali relatywnie **dzieci młodsze**, czego nie zaobserwowano przy uzależnieniu od narkotyków.

WIEK POKRZYWDZONEGO A TYP SPRAWCY

Czarna pozioma linia w niebieskich prostokątach wykresu opisuje średni wiek dziecka wybieranego przez daną kategorię sprawców, zaś linie poza prostokątami wyznaczają maksymalny i minimalny wiek dziecka..

Wykres 39. Typ sprawcy a wiek poszkodowanego

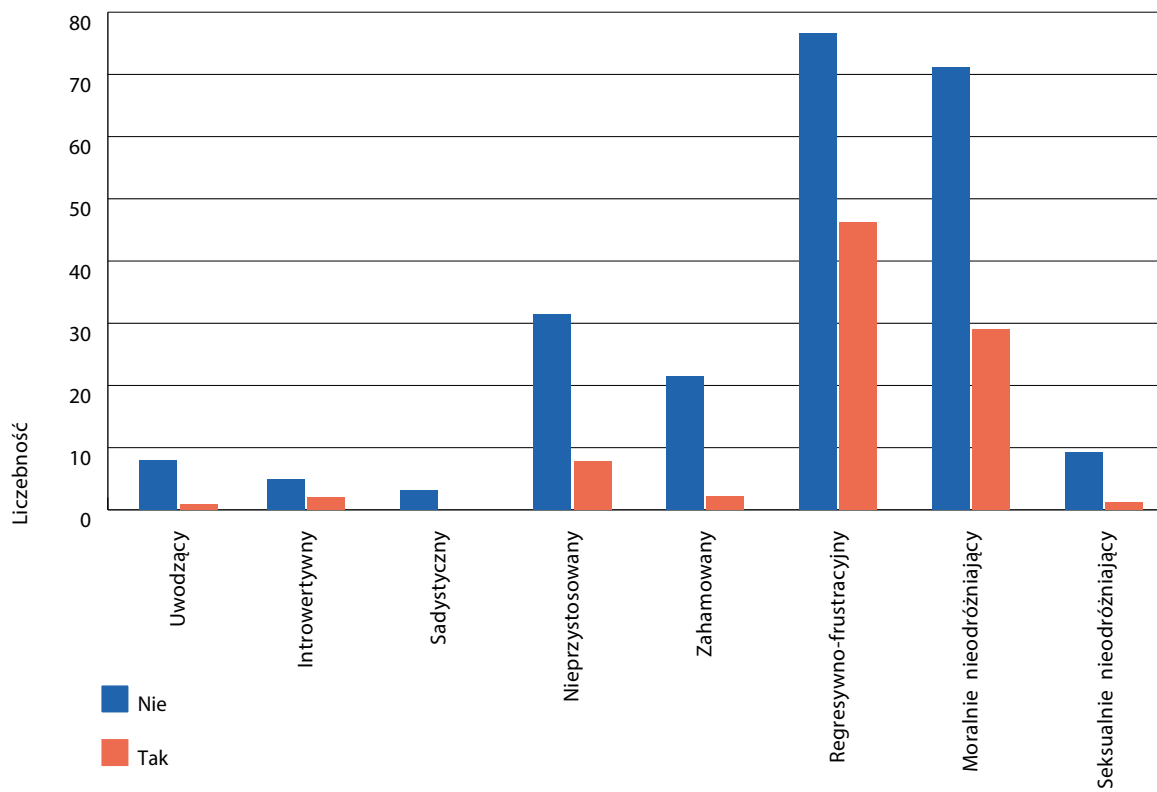


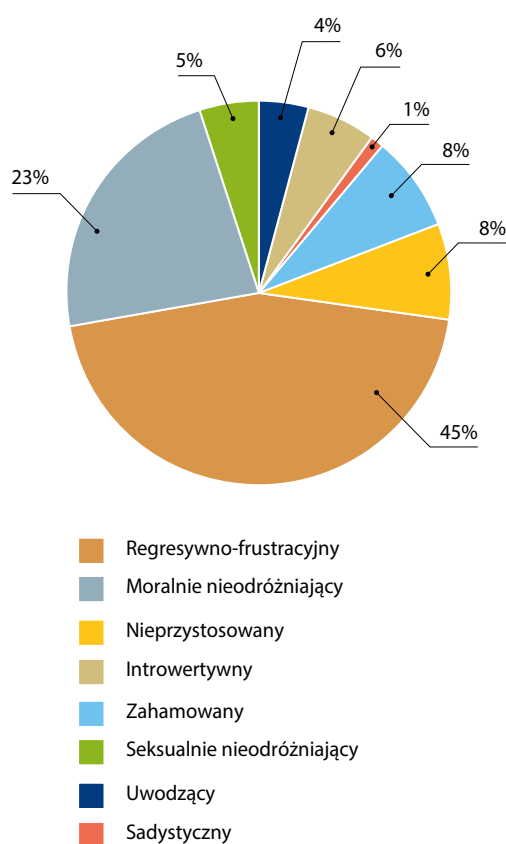
Ze względu na charakterystykę czynów sprawcy zahamowani i nieprzystosowani najczęściej spośród analizowanych typów angażowali się w kontakty analne z dziećmi, natomiast kontakty waginalne były częstsze

wśród typów regresywno-frustracyjnych i moralnie nieodróżniających – podobnie jak dotykanie miejsc intymnych. Propozycje o charakterze seksualnym najczęściej składali sprawcy regresywno-frustracyjni.

SKŁADANIE PROPOZYCJI
O CHARAKTERZE SEKSUALNYM

Wykres 40. Propozycje o charakterze seksualnym a typ sprawcy





TYPY SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW INTERNETOWYCH

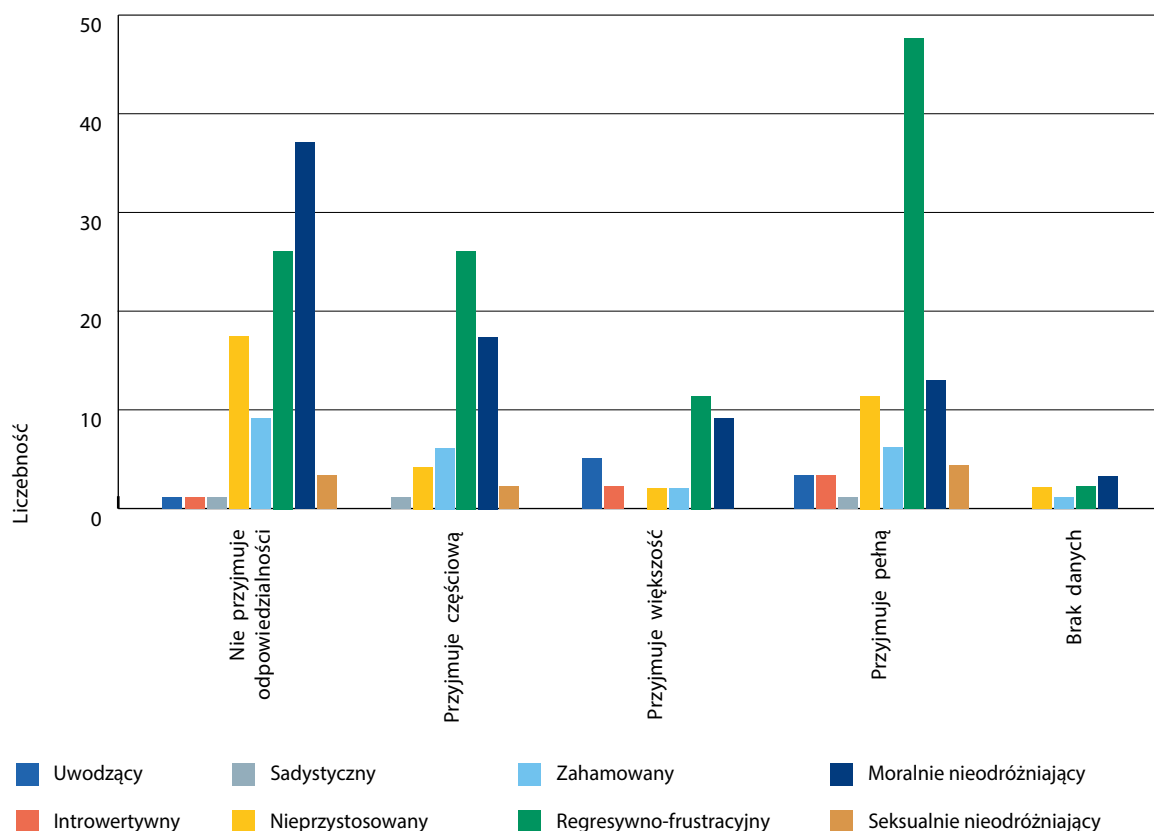
Najwięcej czynów popełnianych w internecie popełniają sprawcy regresywno-frustracyjni oraz moralnie nieodróżniający.

Sprawcy z poszczególnych typów różnią się nie tylko pod kątem wyboru pokrzywdzonego, ale również pod kątem przyjmowania odpowiedzialności za swoje działanie. Analizy pokazały, że spośród wszystkich badanych sprawców 43,2% przyjmuje pełną odpowiedzialność i większość odpowiedzialności za swoje działanie, natomiast 28% nie przyjmuje jej wcale. Sprawcy typu regresywno-frustracyjnego najczęściej przyjmowali pełną odpowiedzialność i większość odpowiedzialności za swoje działanie, natomiast nie przyjmowali jej wcale głównie sprawcy typu moralnie nieodróżniającego.

Wykres 41. Przestępstwa popełniane w internecie a typ sprawcy

PRZYJMOWANIE ODPOWIEDZIALNOŚCI PRZEZ SPRAWCĘ

Wykres 42. Przyjmowanie odpowiedzialności a typ sprawcy

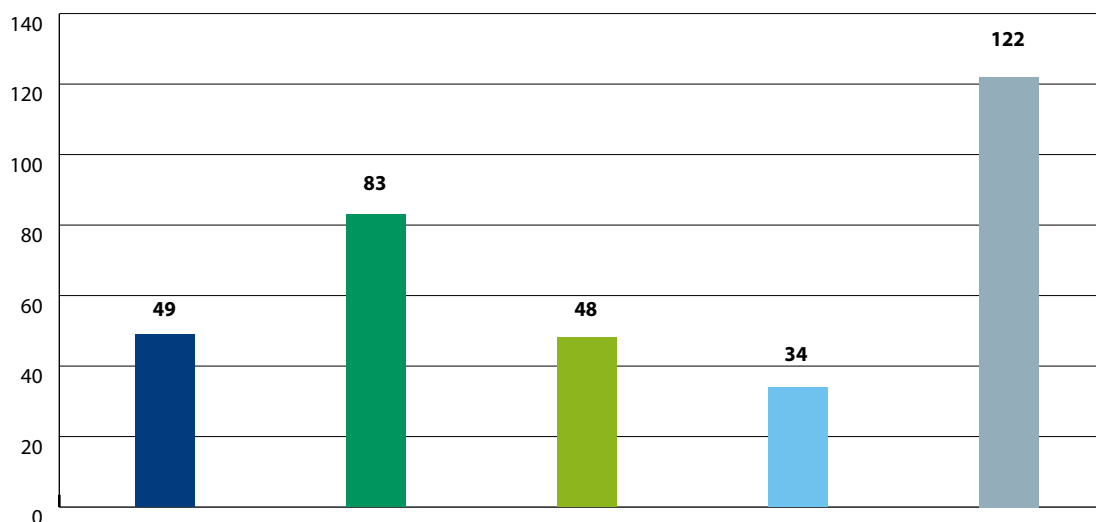


Wyniki przedstawione na powyższym wykresie wskazują na to, że sprawcy zastępczy typu regresywno-frustracyjnego najczęściej przyjmują odpowiedzialność za swój czyn.

Tym samym – dla sprawców tych oddziaływaniami kluczowym byłaby **psychoedukacja seksualna połączona z oddziaływaniami ukierunkowanymi na konstruktywne sposoby radzenia sobie z frustracją potrzeb seksualnych. Wobec sprawców seksualnie i moralnie nieróżnicujących oddziaływania te powinny skupiać się nie tylko wokół internaliza-**

cji norm moralnych i społecznych, ale również na treningu empatii z osobą pokrzywdzoną – tak, by doświadczenie to stanowiło czynnik korygujący. Wobec sprawców zahamowanych i nieprzystosowanych działaniem kluczowym będzie trening umiejętności społecznych i odpowiedź na indywidualne potrzeby wynikające np. z otępienia starczego lub uszkodzenia OUN. Wobec wszystkich typów sprawców kluczowe jest egzekwowanie środka karnego w postaci terapii uzależnienia od alkoholu i środka zabezpieczającego w postaci powstrzymywania się od spożywania alkoholu.

3 Czyn – charakterystyka



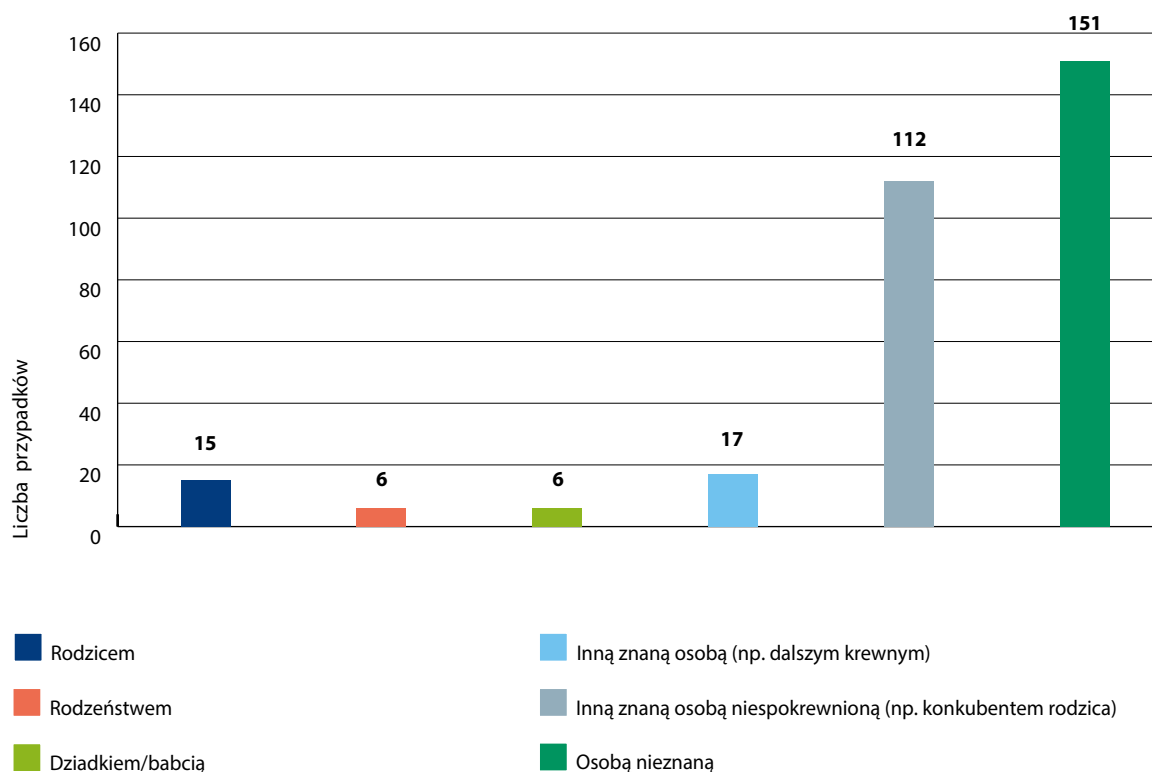
- Miejsce publiczne (np. galeria handlowa)
- Miejsce zamieszkania sprawcy
- Miejsce zamieszkania pokrzywdzonego

- Miejsce będące jednocześnie miejscem zamieszkania sprawcy i pokrzywdzonego
- Internet

JAKIE BYŁO MIEJSCE POPEŁNIENIA PRZESTĘPSTWA?

W 35,36% wszystkich badanych spraw miejscem popełnienia czynu był internet. W przypadku kontaktów bezpośrednich najczęściej wykorzystanie seksualne odbywało się w miejscu zamieszkania sprawcy.

Wykres 43. Miejsce popełnienia przestępstwa

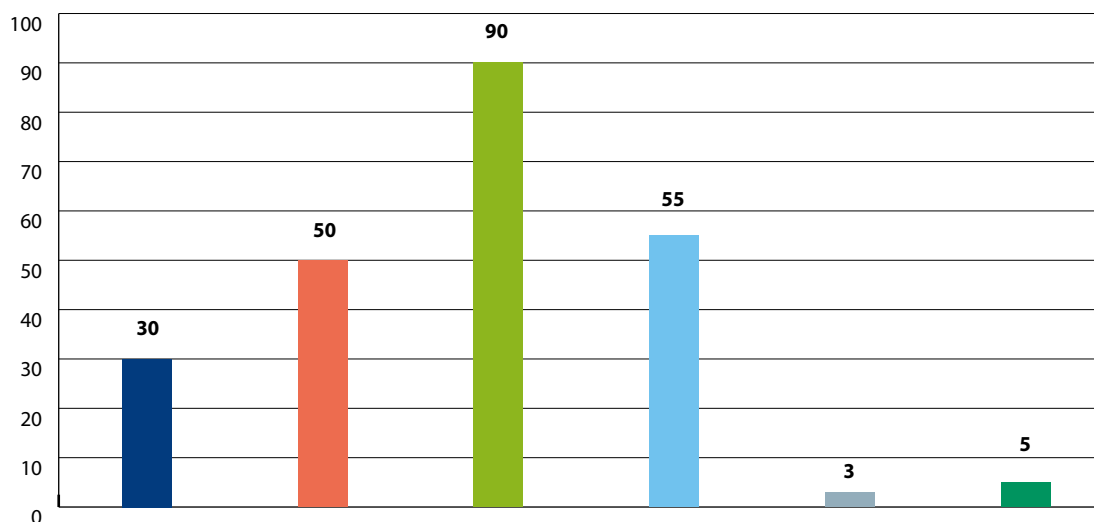


KIM BYŁ SPRAWCA DLA POKRZYWDZONEGO?

W toku analiz zwrócono również uwagę na relację między oskarżonym a pokrzywdzonym. Starano się odpowiedzieć na pytanie, jaki procent czynów stanowią te popełniane przez osoby znane, w tym z najbliższej rodziny pokrzywdzonego.

Stwierdzono, że w 156 przypadkach (40%) pokrzywdzonego i oskarżonego łączyła więź (sprawca był osobą znaną dziecku). W 102 przypadkach sprawca – bazując na więzi – dążył do zachowania tajemnicy popełnionego przestępstwa. W 40 przypadkach ofiara ujawniała dużą wrogość wobec sprawcy. W 21 przypadkach sprawcą czynu był członek najbliższej rodziny (rodzic, rodzeństwo).

Wykres 44. Rodzaj relacji pomiędzy sprawcą i ofiarą

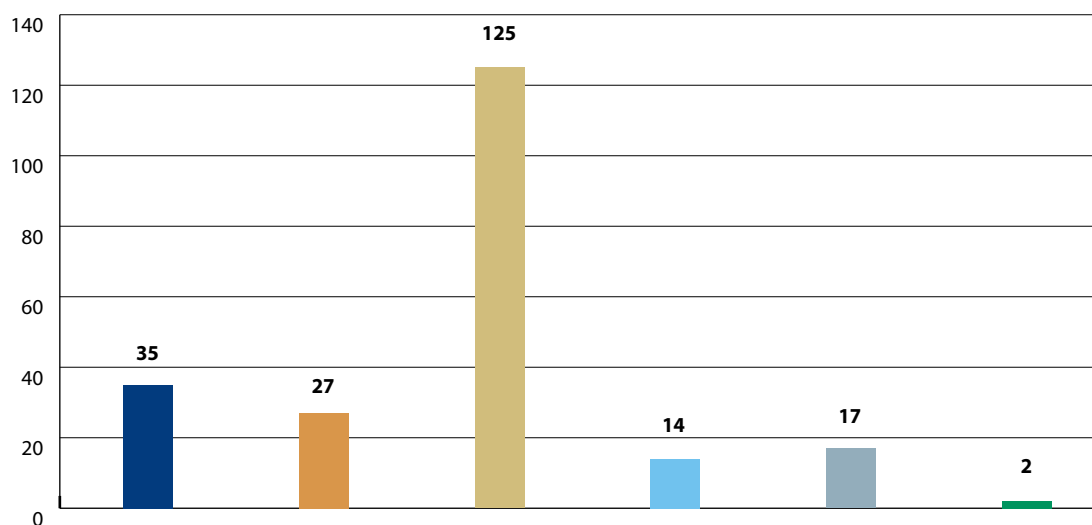


- Prezentowanie pokrzywdzonemu treści pornograficznych
- Odbywanie z pokrzywdzonym rozmów o treści seksualnej (w tym obsceniczne rozmowy telefoniczne)
- Składanie propozycji o charakterze seksualnym
- Pokazywanie narządów płciowych, eksponowanie czynności seksualnych
- Odbywanie stosunku seksualnego na oczach pokrzywdzonego
- Podglądanie pokrzywdzonego w sytuacjach intymnych

RODZAJE ZACHOWAŃ BEZDOTYKOWYCH

26% sprawców składało propozycje o charakterze seksualnym, a 16% dopuszczało się pokazywania narządów płciowych oraz eksponowało czynności seksualne. 3 sprawców (1%) odbywało stosunek seksualny na oczach dzieci.

Wykres 45. Rodzaje zachowań bezdotykowych wobec dziecka

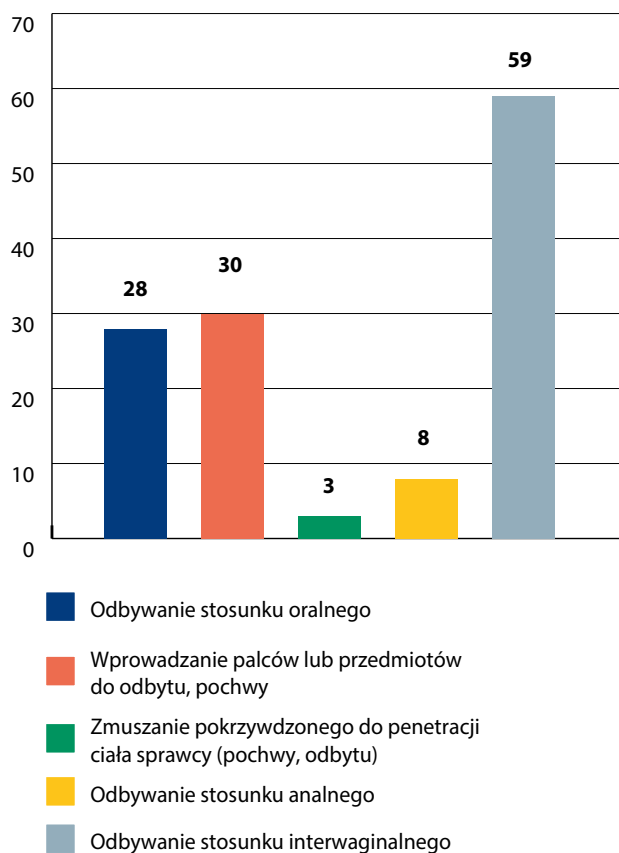


- Dotykание mające charakter seksualny – z wyłączeniem intymnych części ciała
- Głębokie całowanie pokrzywdzonego w usta
- Dotykание intymnych części ciała pokrzywdzonego (piersi, genitalia, pośladki)
- Masturbowanie pokrzywdzonego przez sprawcę (przez ubranie lub bez ubrania)
- Masturbowanie sprawcy przez pokrzywdzonego
- Odbywanie stosunku udowego

RODZAJE ZACHOWAŃ Z KONTAKTEM FIZYCZNYM

W zakresie zachowań z kontaktem fizycznym wobec pokrzywdzonego sprawcy najczęściej dopuszczali się dotykania intymnych części ciała – piersi, genitaliów, pośladków pokrzywdzonego (36% sprawców). 10% sprawców z kolei dopuszczało się dotykania innych niż intymne części ciała pokrzywdzonych – stanowi to drugą w kolejności grupę działań najczęściej podejmowanych przez sprawców.

Wykres 46. Rodzaje zachowań z kontaktem fizycznym wobec dziecka



ZACHOWANIA PRZEKRACZAJĄCE GRANICE CIAŁA POKRZYWDZONEGO

59 Sprawców – przekraczając granice ciała pokrzywdzonego – odbyło z dzieckiem stosunek intrawaginalny.

Wykres 47. Rodzaje zachowań przekraczające granice ciała pokrzywdzonego

4 Procedury w ramach postępowania sądowego

W analizowanych sprawach jedynie w 32 przypadkach sądy zawyrokowały o zadośćuczynienie, a w 24 o nawiązkę. Nie odnotowano przypadków zasądzenia odszkodowania w analizowanych sprawach. **W 83% przypadków sąd nie zawyrokował o żadnym środku kompensacyjnym.**

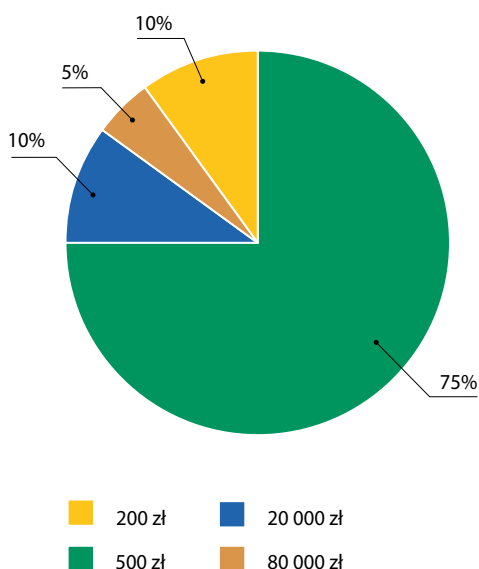
Jedynie w przypadku 20 dzieci zasądzono zadośćuczynienie, co stanowi około 8% wszystkich przypadków.

Wysokość zadośćuczynienia pozostawała w przedziale od 200 zł (2 dzieci) do 80 000 zł (1 dziecko). Natomiast dla nawiązek przedział ten wynosił od 500 zł (15 dzieci) do 20 000 zł (2 dzieci). Tabela 2 prezentuje zbiorcze zestawienie przedziałów zadośćuczynień i nawiązek oraz wartość centralną (medianę) informującą o tym, bliżej którego krańca ww. przedziału sądy częściej przyznawały daną kwotę pieniężną.

Tabela 2. Przedziały zadośćuczynień i nawiązek oraz mediana

| Typ środka kompensacyjnego | Wartość minimalna (zł) | Wartość maksymalna (zł) | Mediana (zł) |
|----------------------------|------------------------|-------------------------|-----------------|
| Zadośćuczynienie | 200 | 80 000 | 5000 |
| Nawiązka | 500 | 20 000 | 500 |
| Odszkodowanie | brak przypadków | brak przypadków | brak przypadków |

Poniższy wykres przedstawia procentowy udział poszczególnych kwot środków kompensacyjnych w tych

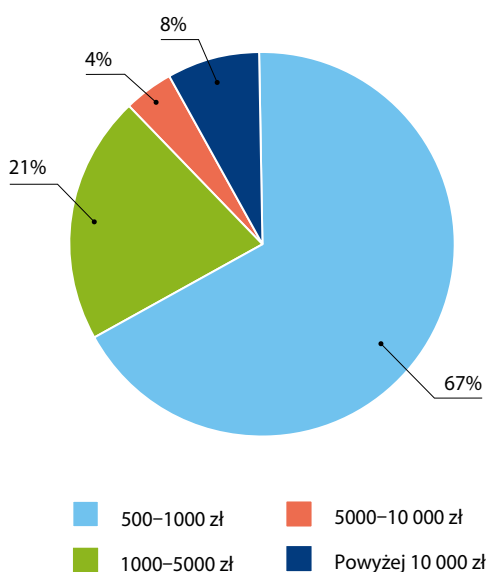


sprawach. Najczęstszy przedział zadośćuczynień to 1000–5000 zł. Dla nawiązek natomiast: 500–1000 zł.

ZADOŚĆUCZYNIENIA

Najniższe zadośćuczynienie zostało przyznane w sprawie teleinformatycznej związanej ze składaniem propozycji obcowania płciowego połączonym z wysłaniem przez sprawcę zdjęć swoich nagich genitaliów pokrzywdzonym dziewczynkom. Najwyższe natomiast za wielokrotne obcowanie płciowe z pokrzywdzonym chłopcem, doprowadzanie go do poddania się innym czynnościom seksualnym (masturbacja) oraz odurzanie go alkoholem.

Wykres 48. Przedziały kwotowe zadośćuczynień



NAWIĄZKA

Najniższa nawiązka została przyznana w sprawie teleinformatycznej, gdzie sprawca składał propozycje obcowania płciowego w postaci seksu oralnego przez jeden z popularnych komunikatorów internetowych. Najwyższa natomiast dla pokrzywdzonej, w przypadku której sprawca, grożąc pozbawieniem życia i uszkodzeniem ciała, doprowadził do stosunku oralnego.

Wykres 49. Przedziały kwotowe nawiązek

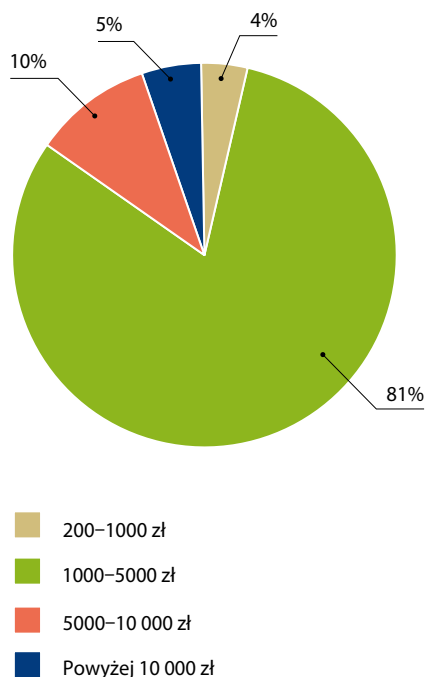
W analizowanych sprawach w 36% przypadków sądy skazały sprawcę na karę grzywny. W 64% przypadków sąd nie skazał sprawcy na karę grzywny. W pozostałych 36% wysokość grzywny pozostawała w przedziale od 200 zł (jeden przypadek) do 20 000 zł (jeden przypadek). Poniższa tabela prezentuje zbiorcze zestawienie

nie przedziałów orzeczonych grzywien oraz wartość centralną (medianę) informującą o tym, bliżej którego krańca wyżej wymienionego przedziału sądy częściej orzekały wysokość grzywny.

Tabela 3. Przedziały zadośćuczynień i nawiązek oraz mediana

| Typ kary | Wartość minimalna | Wartość maksymalna | Mediana |
|----------|-------------------|--------------------|---------|
| Grzywna | 200 | 20 000 | 2000 |

Poniższy wykres przedstawia procentowy udział poszczególnych grzywien w tych sprawach, w których zostały one zasądzone.



GRZYWNA

Najczęstszy przedział wysokości grzywien to 1000 –5000 zł. Najniższa grzywna została przyznana w sprawie związanej z przymuszeniem małoletniej poniżej 15 roku życia do poddania się innej czynności seksualnej polegającej na dotykaniu w autobusie okolic jej krocza przez sprawcę posiadającego ograniczoną w znacznym stopniu zdolność pokierowania swoim postępowaniem. Najwyższe natomiast za namawianie przez komunikator internetowy dziecka w wieku 12 lat do spotkania i obcowania płciowego.

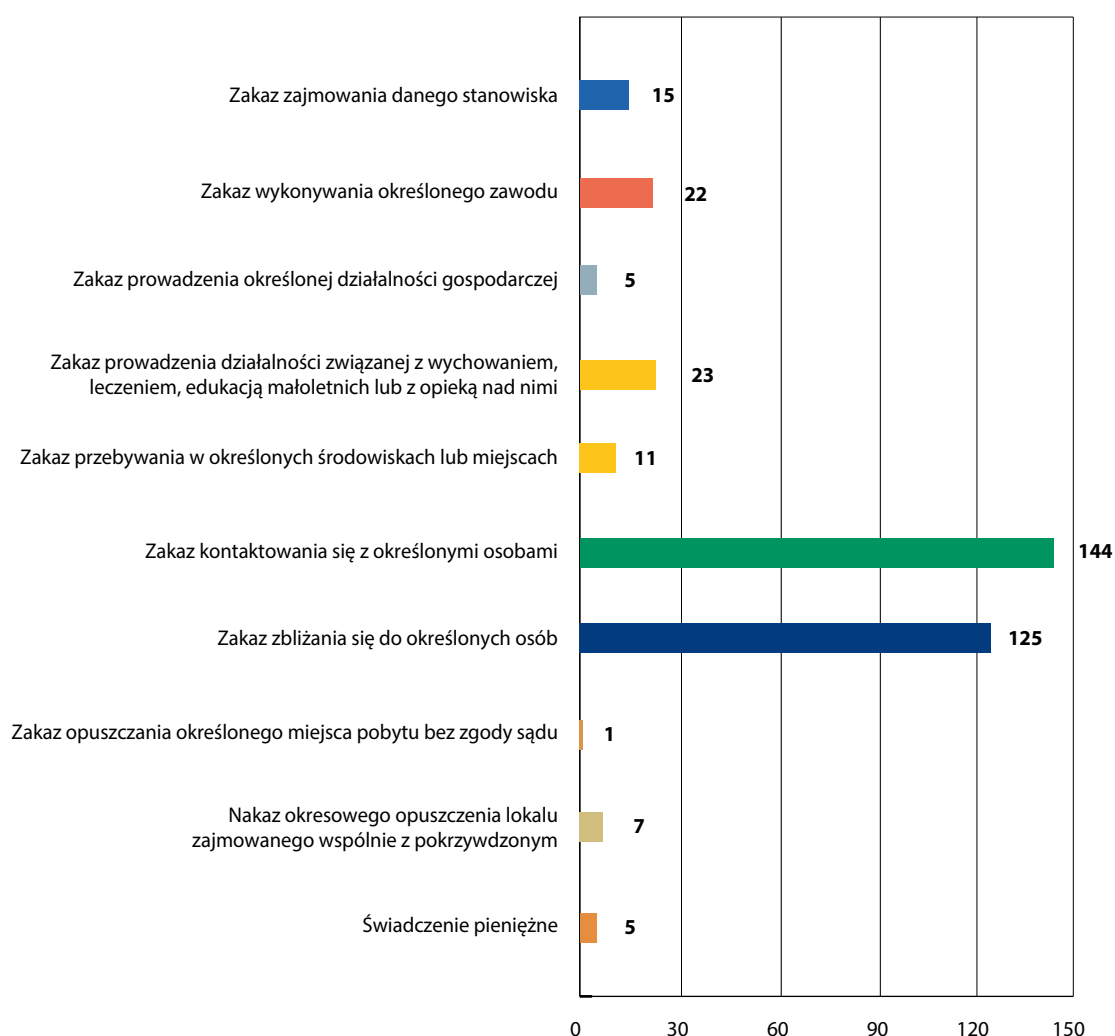
Wykres 50. Przedziały kwotowe grzywien

JAKIE ORZECZONO ŚRODKI KARNE?

Najczęściej orzekanym środkiem karnym wobec sprawców był **zakaz kontaktowania** się z określonymi osobami, co stanowi 42% spośród wszystkich orzeczonych środków karnych. Ani razu nie orzeczono pozbawienia praw publicznych. Zakaz wykonywania określonego zawodu i zajmowania danego stanowiska orzeczono w sumie w 11% wyroków analizowanych sprawach karnych.

Należy zauważyć, że wśród orzeczonych **obowiązków poddanie się terapii uzależnień występowało jedynie w 12 sprawach (3,5%). W żadnej z badanych spraw ani razu nie orzeczono wobec sprawcy obowiązku opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.**

Wykres 51. Orzeczone środki karne

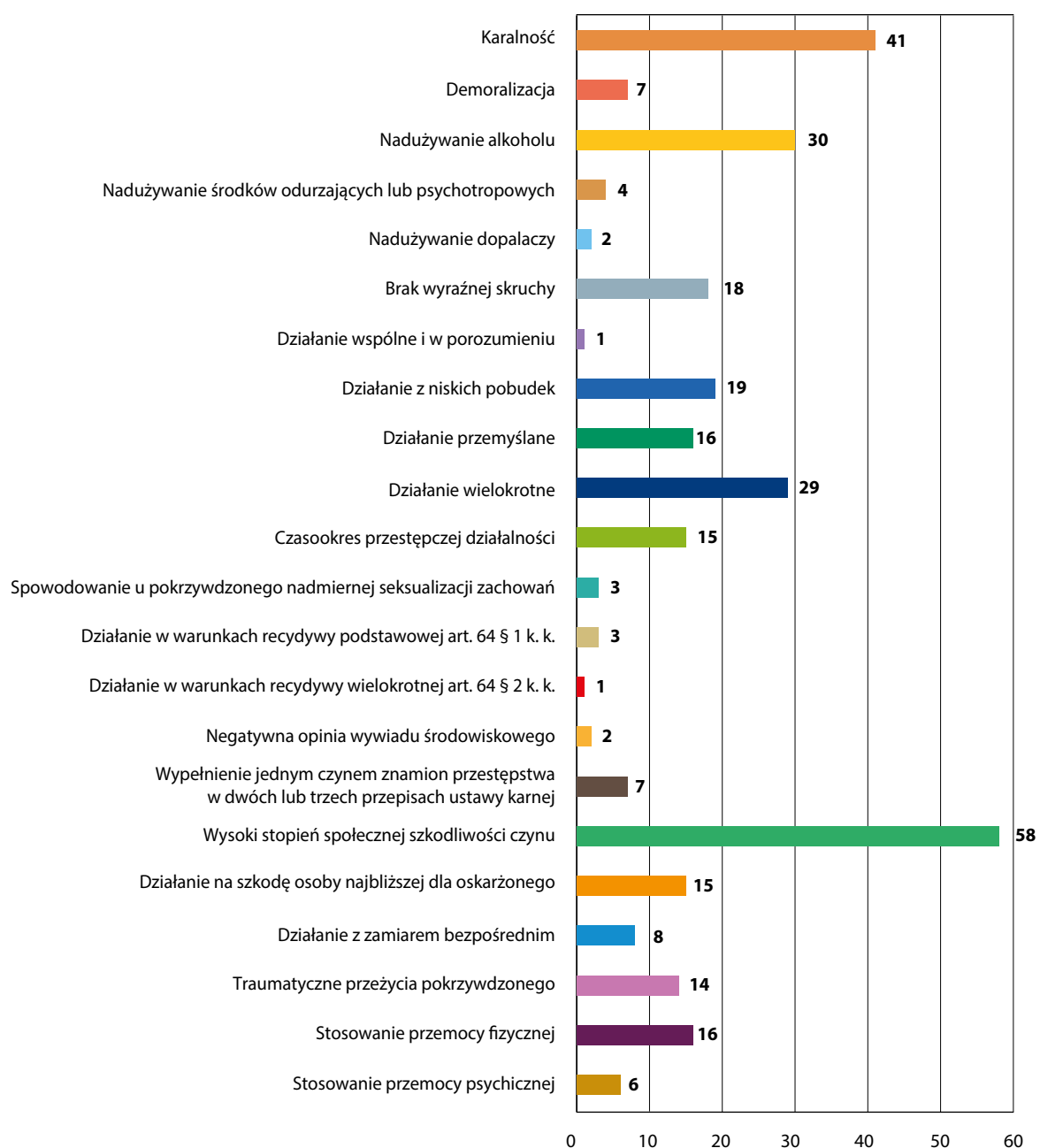


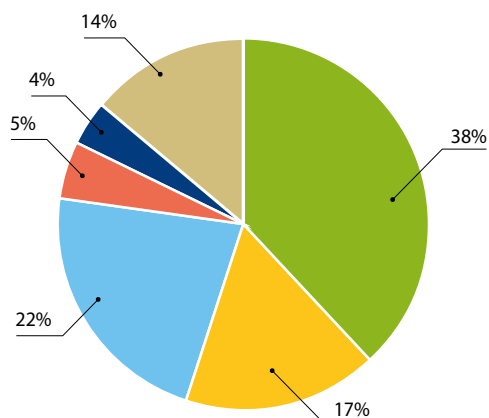
JAKIE OKOLICZNOŚCI OBCIĄŻAJĄCE WSKAZAŁ SĄD W UZASADNIENIU WYROKU?

Do najczęściej wskazywanych przez sąd okoliczności obciążających należą: wysoki stopień społecznej szkodliwości czynu (17% badanych spraw), karalność

sprawcy (12%), nadużywanie alkoholu przez sprawcę (9%) oraz działanie wielokrotne sprawcy (9%). Przeprowadzone analizy akt spraw karnych pozwoliły ustalić, że w 41 przypadkach przestępstwo popełniono z użyciem siły fizycznej mimo to tylko 16 razy sąd uznał użycie siły fizycznej przez sprawcę za okoliczność obciążającą.

Wykres 52. Okoliczność obciążająca przy wymiarze kary





- Niekaralność
- Przyznanie się do winy
- Wyrażenie skruchy
- Pozostałe
- Dobra opinia od pracodawcy
- Bycie aktywnym zawodowo

JAKIE OKOLICZNOŚCI ŁAGODZĄCE WSKAZAŁ SĄD W UZASADNIENIU WYROKU?

Najczęstszą okolicznością łagodzącą wskazywaną przez sąd była dotychczasowa niekaralność (N = 47), następnie przyznanie się do winy (N = 27) i wyrażenie skruchy (N = 21).

Wykres 53. Okoliczności łagodzące

Orzeczone wymiar kary

Poniżej zostały zaprezentowane wyniki uzyskane w przedmiocie orzekanego wymiaru kar za poszczególne czyny popełniane na szkodę małoletnich z rozdziału XXV Kodeksu karnego.

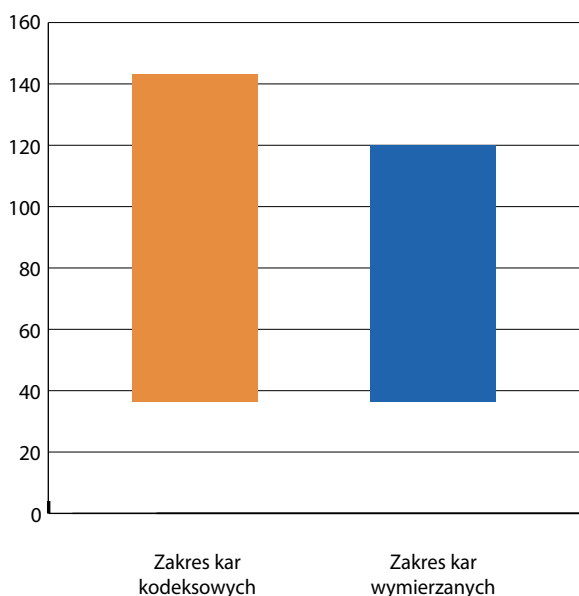
Pierwszy słupek w wykresie prezentuje zakres ustawy kary pozbawienia wolności wyrażony w miesiącach, drugi – wynik badania aktowego.

Art. 197 § 3 pkt 2 k.k.

Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Art. 197 § 3 k.k.

Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia: 1) wspólnie z inną osobą, 2) wobec małoletniego poniżej lat 15, 3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.



ART. 197 § 3 PKT 2 K.K. (ZGWAŁCENIE MAŁOLETNIEGO)

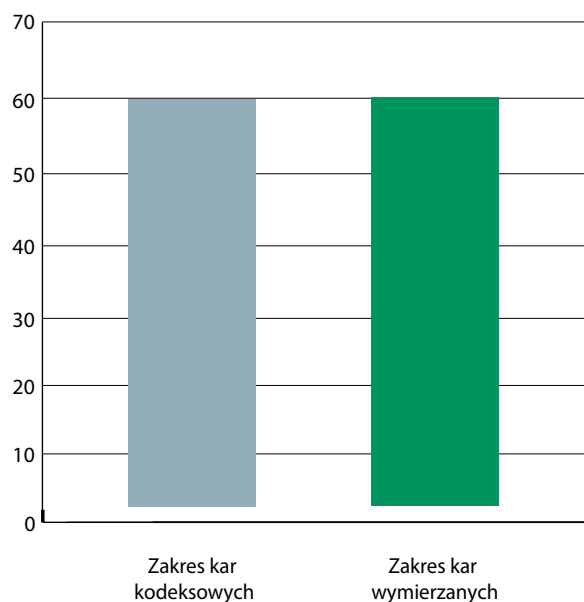
Kara bezwzględnego pozbawienia wolności za zgwałcenie dziecka poniżej 15 roku życia orzekana przez sąd (art. 197 § 3 pkt 2 k.k.) wahała się od 3 do 10 lat, choć zakres ustawy wynosi 3–12 lat.

Wykres 54. Zakres orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 197 § 3 pkt 2 k.k. w miesiącach

Art. 199 § 2 k.k.

Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynno-

ści, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5; art. 199 § 1 k.k.



**ART. 199 § 2 K.K.
(NADUŻYCIE STOSUNKU ZALEŻNOŚCI
LUB KRYTYCZNEGO POŁOŻENIA)**

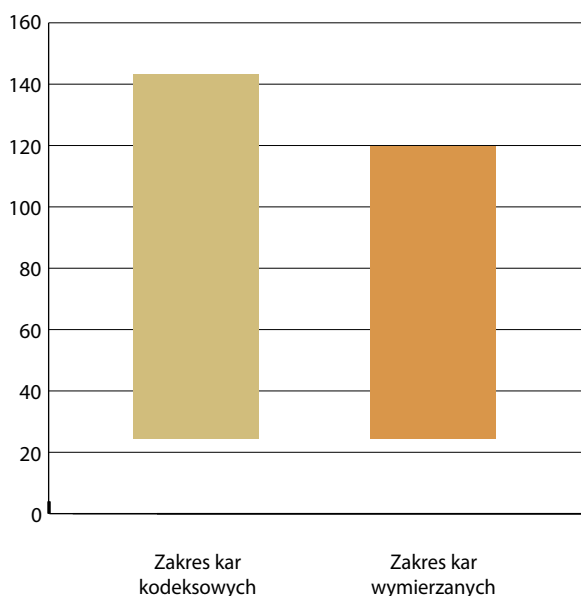
Kara bezwzględnego pozbawienia wolności za nadużycie stosunku zależności lub krytycznego położenia względem dziecka poniżej 15 roku życia orzekana przez sąd wahała się od 3 miesięcy do 5 lat i pokrywał z zakresem ustawowym.

Wykres 55. Zakres orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 199 § 2 k.k. w miesiącach

Art. 200 § 1 k.k.

Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynno-

ściom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.



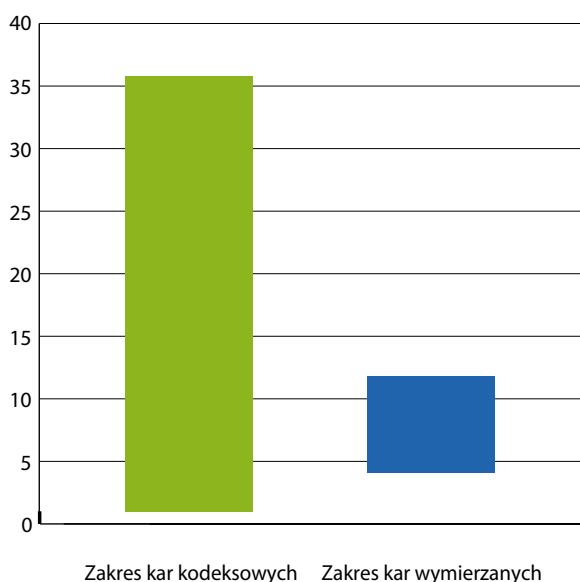
ART. 200 § 1 K.K. (CZYN LUBIEŻNY)

Kara bezwzględnego pozbawienia wolności za obcowanie płciowe z dzieckiem poniżej 15 roku życia orzekana przez sąd wahała się od 2 lat do 10 lat, tj. w żadnym przypadku nie były orzekane kary pomiędzy 10 a 12 lat.

Wykres 56. Zakres orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 200 § 1 k.k. w miesiącach

Art. 200 § 3 k.k.

Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne



w sposób umożliwiającą takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

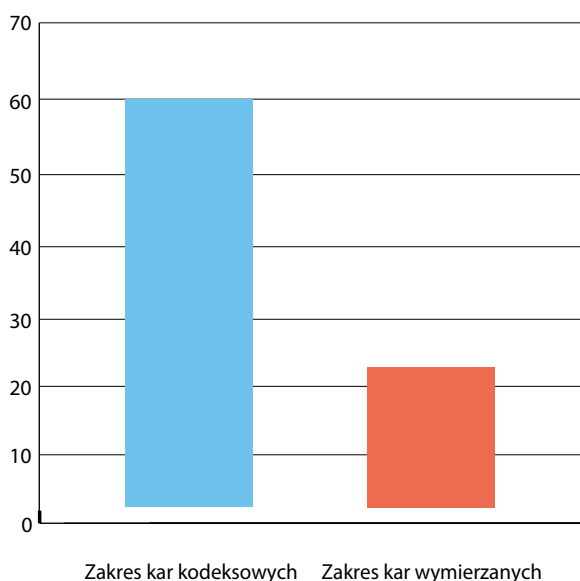
ART. 200 § 3 K.K.
(PREZENTOWANIE, UDOSTĘPNIANIE, ROZPOWSZECHNIANIE MAŁOLETNIEMU TREŚCI PORNOGRAFICZNYCH)

Kara bezwzględnego pozbawienia wolności za prezentowanie, udostępnianie, rozpowszechnianie treści pornograficznych dziecku poniżej 15 roku życia orzekana przez sąd wahała się od 4 miesięcy do 1 roku i była daleka od górnej granicy przewidzianej ustawowo.

Wykres 57. Zakres orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 200 § 3 k.k. w miesiącach

Art. 202 § 4a k.k.

Kto przechowuje, posiada lub uzyskuje dostęp do treści pornograficznych z udziałem małoletniego, podlega



karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

202 § 4A K.K.
(PRZECHOWYWANIE TREŚCI PORNOGRAFICZNYCH Z UDZIAŁEM MAŁOLETNIEGO)

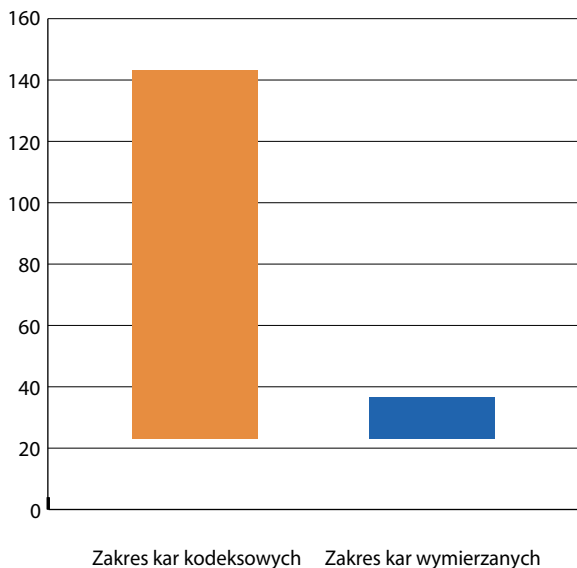
Kara bezwzględnego pozbawienia wolności za przechowywanie, posiadanie lub uzyskanie dostępu do treści pornograficznych z udziałem dziecka poniżej 15 roku życia orzekana przez sąd wahała się od 3 miesięcy do 2 lat. Nie orzekano kar między 2 a 5 lat.

Wykres 58. Zakres orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 202 § 4a k.k. w miesiącach

Art. 202 § 3 k.k.

Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utwala lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane

z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.



ART. 202 § 3 K.K. (TREŚCI PORNOGRAFICZNE Z UDZIAŁEM MAŁOLETNIEGO)

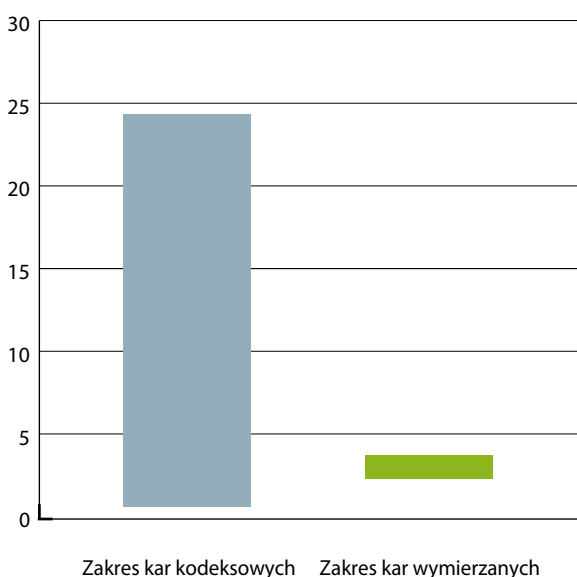
Kara bezwzględnego pozbawienia wolności za produkcję, utrwalanie lub sprowadzanie treści pornograficznych z udziałem dziecka poniżej 15 roku życia orzekana przez sąd wahała się od 2 do 3 lat, podczas gdy przewidziane przez ustawodawcę granice sięgają 12 lat.

Wykres 59. Zakres orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 202 § 3 k.k. w miesiącach

Art. 202 § 1 k.k.

Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która

tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.



ART. 202 § 1 K.K. (PUBLICZNE PREZENTOWANIE TREŚCI PORNOGRAFICZNYCH)

Kara bezwzględnego pozbawienia wolności za publiczne prezentowanie treści pornograficznych najczęściej wynosiła 3 miesiące. Podczas gdy ustawodawca dał możliwość orzekania kary do 2 lat.

Wykres 60. Zakres orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 202 § 1 k.k. w miesiącach

Zgodnie z art. 69 § 1 k.k. sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności

zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który wynosi od roku do 3 lat i biegnie od uprawomocnienia się wyroku. Oznacza to, że sąd może przykładowo orzec karę 6 miesięcy pozbawienia wolności na okres próby wynoszący 2 lata.

Tabela 4. Kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono

| Kwalifikacja prawna | Wymiar kary pozbawienia wolności (w miesiącach) | | | Długość okresu próby (w latach) | | |
|---------------------------------------|---|-----|---------|---------------------------------|-----|---------|
| | Min | Max | Mediana | Min | Max | Mediana |
| Art. 200 § 1 k.k. (7 spraw) | 6 | 12 | 10 | 2 | 4 | 3 |
| Art. 202 § 4a k.k. (8 spraw) | 5 | 12 | 8 | 1 | 3 | 2,5 |
| Art. 200 § 4 k.k. (3 sprawy) | 3 | 12 | 6 | 2 | 4 | 2 |
| Art. 200a § 2 k.k. (4 sprawy) | 6 | 12 | 11 | 1 | 3 | 3 |
| Art. 197 § 3 pkt 2 k.k. (1 sprawa) | 12 | 12 | 12 | 3 | 3 | 3 |
| Art. 199 § 3 (1 sprawa) | 12 | 12 | 12 | 2 | 2 | 2 |

Z powyższych danych wynika, że sądy orzekały przeważnie kary pozbawienia wolności w zawieszeniu dłuższe niż sześć miesięcy. W wypadku zawieszenia wykonania kary wobec sprawcy młodocianego oraz sprawcy, który popełnił przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, okres próby

wynosi od dwóch do pięciu lat (art. 70 § 2 k.k.). Powyższe dane wskazują, że **wyroki w zawieszeniu zapadały najczęściej w przypadku przestępstw obcowania płciowego, posiadania treści pornograficznych oraz składania propozycji obcowania płciowego.**

Tabela 5. Kary łączne pozbawienia wolności warunkowo zawieszzone

| Kwalifikacja prawna | Wymiar kary pozbawienia wolności (w miesiącach) | Długość okresu próby (w latach) | Grzywna | Obowiązki z art. 72 k.k. | Dozór kuratora (art. 73 k.k.) | Środek karny (art. 39 k.k.) |
|--|---|---------------------------------|--|--|-------------------------------|---------------------------------------|
| Art. 200 § 3 k.k., art. 200 § 3 k.k. | 12 | 3 | 300 | obowiązek informowania sądu o przebiegu próby | TAK | |
| Art. 200 § 4 k.k., art. 200 § 4 k.k. | 12 | 3 | | obowiązek informowania o przebiegu okresu próby, zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym | TAK | zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego |
| Art. 200 § 1 k.k., art. 202 § 4a | 24 | 5 | 1000 | | | zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego |
| Art. 200 § 3 k.k., art. 200a § 2 k.k. | 12 | 3 | 5000 | | TAK | |
| Art. 202 § 3 w zb. z art. 202 § 4a | 12 | 3 | 7000 | obowiązek informowania o przebiegu próby | TAK | |
| Art. 200a § 2 k.k. w zw. z art. 200 § 3 k.k. | 12 | 3 | 4000 | obowiązek informowania o przebiegu próby | TAK | |
| Art. 200a § 2, 291 § 1 k.k. | 8 | 2 | na podstawie art. 43a § 1 k.k., na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym, 500 zł | | TAK | |
| Art. 200 § 1 w zb. z art. 202 § 4 k.k. | 12 | 5 | | obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania z pokrzywdzonym, obowiązek informowania o przebiegu próby | TAK | |
| Art. 202 § 3 k.k., art. 202 § 4a k.k. | 12 | 3 | 3000 | obowiązek poddania się terapii seksuologicznej | TAK | |
| Art. 199 § 1 w zw. z art. 199 § 2 k.k. | 24 | 4 | 3000 | | | |

cd. tabeli na następnej stronie

| Kwalifikacja prawna | Wymiar kary pozbawienia wolności (w miesiącach) | Długość okresu próby (w latach) | Grzywna | Obowiązki z art. 72 k.k. | Dozór kuratora (art. 73 k.k.) | Środek karny (art. 39 k.k.) |
|--|---|---------------------------------|---------|---|-------------------------------|-----------------------------|
| Art. 200a § 2 k.k., art. 202 § 4a | 12 | 2 | | obowiązek informowania sądu o przebiegu próby | | |
| Art. 200a § 1 i 2 k.k., art. 202 § 4a k.k. | 12 | 5 | | zakaz kontaktowania się z pokrzywdzoną | TAK | |
| Art. 200 § 1 k.k., art. 152 § 2 k.k. | 12 | 3 | | obowiązek wykonywania pracy zarobkowej | TAK | |
| Art. 202 § 3 k.k., art. 202 § 4a k.k. | 12 | 3 | 1000 | obowiązek poddania się terapii uzależnienia od alkoholu, obowiązek poddania się terapii seksuologicznej | TAK | |
| Art. 200 § 1 k.k., art. 202 § 4a k.k. | 12 | 5 | | obowiązek powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym | TAK | |
| Art. 200 § 1 k.k. (2 razy) | 24 | 5 | 1500 | obowiązek informowania sądu o przebiegu próby | TAK | |
| Art. 202 § 4a k.k., art. 202 § 3 k.k. | 8 | 1 | | obowiązek powstrzymania się od nadużywania alkoholu | | |
| Art. 200 § 1 k.k., art. 152 § 2 k.k. | 12 | 5 | | obowiązek informowania sądu o przebiegu próby | | |

O ile przepisy nie stanowią inaczej, sąd może wymierzyć najniższą karę grzywny w liczbie 10 stawek, a najwyższą w liczbie 540 stawek dziennych. Jednocześnie sąd określa wysokość stawki. Najniższa wynosi 10 zł, najwyższa 2000 zł. W rezultacie sąd może orzec minimalną karę grzywny w wysokości 100 zł, maksymalną w wysoko-

ści 1 080 000 zł. Po analizie danych można stwierdzić, że **większość orzekanych kar grzywny oscylowała w dolnej granicy przewidzianej przez ustawodawcę** (art. 33 k.k.).

Tabela 6. Kary grzywny orzekane przy wyrokach w zawieszeniu

| Kwalifikacja prawna | Min | Max | Mediana |
|------------------------------------|------|------|---------|
| Art. 200 § 1 k.k. (3 sprawy) | 800 | 1500 | 1500 |
| Art. 202 § 4a k.k. (6 sprawy) | 1000 | 2000 | 1750 |
| Art. 200a § 2 k.k. (1 sprawa) | 5000 | 5000 | - |
| Art. 200 § 4 k.k. (2 sprawy) | 500 | 1000 | 750 |
| Art. 197 § 3 pkt 2 k.k. (1 sprawa) | 3000 | 3000 | - |
| Art. 199 § 3 k.k. (1 sprawa) | 1000 | 1000 | - |

Sąd, orzekając karę pozbawienia wolności w zawieszeniu, nakłada na oskarżonego określone obowiązki zgodnie z art. 72 k.k. W zależności od typu przestępstwa sąd może orzec obowiązek informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby, przeproszeniu pokrzywdzonego, przebiegu wykonywania ciężącego na nim obowiązku łóżenia na utrzymanie innej osoby, wykonywania pracy zarobkowej, przebiegu nauki lub procesu. Obowiązek informowania może dotyczyć także: powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, poddania się terapii uzależnień, poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji, uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób, opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, innego stosownego postępowania w okresie próby, które może zapobiec popełnieniu po-

nownie przestępstwa – przy czym orzeka się przynajmniej jeden z obowiązków.

Jeżeli sąd orzeknie środek karny, to ma możliwość fakultatywnie orzec obowiązek z art. 72 k.k.

Środek karny to dodatkowa dolegliwość mająca na celu przymusić sprawcę do określonej postawy. Art. 39 k.k. zawiera katalog zamknięty środków karnych. Istotne z punktu widzenia niniejszej analizy są środki karne w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Tabela 7. Orzekane obowiązki i środki karne

| Kwalifikacja prawna | Obowiązki (art. 72 k.k.) | Środki karne (art. 39 k.k.) | Dozór kuratora (art. 73 k.k.) |
|-------------------------|--|--|-------------------------------|
| Art. 200 § 1 k.k. | obowiązek wykonywania pracy zarobkowej, obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania z pokrzywdzonym | zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym | TAK |
| Art. 200 § 4 k.k. | obowiązek informowania o przebiegu próby, obowiązek podjęcia leczenia uzależnienia od alkoholu | zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym, zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego | TAK |
| Art. 200a § 2 k.k. | obowiązek informowania kuratora o przebiegu próby, obowiązek informowania sądu o przebiegu próby, obowiązek przeproszenia na piśmie pokrzywdzonej | | TAK |
| Art. 202 § 4a k.k. | obowiązek informowania o przebiegu okresu próby, obowiązek kontynuowania terapii psychologiczno-terapeutycznej w okresie próby, obowiązek powstrzymania się od przeglądania i zapoznawania się z materiałami pornograficznymi, obowiązek wykonywania pracy zarobkowej, obowiązek powstrzymania się od przebywania w placówkach edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych, do których uczęszczają osoby małoletnie | | TAK |
| Art. 199 § 3 k.k. | obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym | | |
| art. 197 § 3 pkt 2 k.k. | obowiązek pisemnego przeproszenia pokrzywdzonego | | TAK |

Powyższa analiza wskazuje, że sądy najczęściej orzekały obowiązki informowania sądu o przebiegu próby, powstrzymania się od kontaktowania z pokrzywdzonym oraz przeproszenia pokrzywdzonego. Zawieszając wykonanie kary, sąd może w okresie próby oddać skazanego pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, za-

pobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym (art. 73 § 1 k.k.). Działanie to może zostać zastosowane wobec sprawcy przestępstwa popełnionego w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych oraz sprawcy, który popełnił przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej.

5 Podsumowanie

Pokrzywdzeni

W literaturze przedmiotu badania dotyczące dziecka wykorzystywanego seksualnie skupiają się w dużej mierze na długo- i krótkofalowych konsekwencjach wykorzystania, mniej uwagi poświęcane jest natomiast prewencji przemocy seksualnej poprzez interwencje skierowane do konkretnych grup (wiekowych, społecznych itd.) dzieci⁹¹. Ideą Państwowej Komisji było stworzenie na podstawie analizowanych przypadków portretu psychologiczno-społecznego dziecka znajdującego się w grupie ryzyka doznania przemocy seksualnej.

Z badań akt przeprowadzonych przez Państwową Komisję wynika jasno, że przemocy seksualnej doświadczają dzieci ze wszystkich grup wiekowych i społecznych. Spośród pokrzywdzonych największą grupę stanowiły dzieci w wieku od 13 do 15 roku życia (49%), następnie w wieku 7–12 lat (41%). Najmniej liczne grupy stanowiły natomiast dzieci w wieku od 4 do 6 lat (8%) i dzieci do 3 roku życia (1%). Sprawcy zdecydowanie częściej wybierali dziewczynki, a 7% badanych stanowili chłopcy.

Literatura pokazuje, że płeć dziecka nie jest wystarczającym predyktorem doznania przemocy seksualnej, jednak wskazuje także na to, że socjalizacja dziewczy-

nek i chłopców przebiega odmiennie⁹². Dziewczynki w wielu krajach europejskich, także w Polsce, są wychowywane tak, by okazywać grzeczność oraz posłuszeństwo wobec osób starszych, jak również by pozwalać się im przytulać oraz dotykać (np. podczas rodzinnych uroczystości). Sprzyja to rozwijaniu postawy uległej, wzmacnianej przez gratyfikację ze strony rodziców i nauczycieli (np. dobre stopnie za dobre zachowanie). Chłopcy natomiast mają większe społeczne przyzwolenie na okazywanie niezgody i niezadowolenia, są także motywowani od okresu wczesnodziecięcego do rezygnacji z zależności⁹³.

Europejskie kampanie społeczne adresujące tę kwestię skupiają się wokół dotyku oraz właściwego przekazywania dzieciom w różnych grupach wiekowych, który kontakt fizyczny jest właściwy, a który nie. Wzorem takiej kampanii, realizowanej przez Radę Europy w latach 2010–2015 może być *Kiko and the hand*, gdzie bohater Kiko uczy się, na które propozycje dotyku nie należy się zgadzać. W ocenie Państwowej Komisji taka świadomość ważna jest nie tylko dla dzieci, ale również dla rodziców. Rozbudzanie w opiekunach świadomości, np. poprzez kampanię informacyjną, że nie należy zmuszać dzieci do akceptacji zachowań dorosłych przekraczają-

91 M. Hébert, N. Parent, I.V. Daignault, M. Tourigny, *A typological analysis...*, dz. cyt.

92 A.K. Maikovich-Fong, S.R. Jaffee, *Sex differences in childhood sexual abuse characteristics and victims' emotional and behavioral problems: Findings from a national sample of youth*, *Child Abuse and Neglect*, 2010, 34(6), s. 429–437.

93 J.M. Bardwick, E. Douvan, *Ambiwalencja: socjalizowanie kobiet*, [w:] *Nikt nie rodzi się kobietą*, red. T. Hołówka, Warszawa 1982.

cych ich granice cielesne, może przyczynić się do tego, że dzieci szybciej będą reagowały w sytuacjach dla nich zagrażających i poinformują o tym zaufane osoby.

Kolejną istotną kwestią było uwzględnienie w grupie pokrzywdzonych także dzieci ze specjalnymi potrzebami wychowawczymi i opiekuńczymi. Choć u większości pokrzywdzonych dzieci (93%) nie stwierdzono niepełnosprawności intelektualnej, to występowała ona u 7% (w stopniu lekkim). Dzieci z tak określoną niepełnosprawnością w większości przypadków uczestniczą w życiu społecznym na równi z dziećmi w pełni sprawnymi. Rozumieją i stosują normy społeczne. Realizują obowiązek nauki, chodząc do szkół. Są także istotami seksualnymi i w trakcie samodzielnego poszukiwania przyjemności seksualnej oraz angażowania się w relacje intymne (np. w okresie dojrzewania) są narażone na wykorzystanie seksualne. W literaturze skala tego zjawiska jest niejednoznaczna, jednak podaje się, że procent osób z niepełnosprawnością, które w ciągu życia doświadczą jakiejś formy nadużycia, waha się od 25% do nawet 67%, z wyższym przedziałem procentowym dziewcząt.

Analizie zostały poddane także informacje o statusie socjoekonomicznym rodzin pokrzywdzonych i ich miejscu zamieszkania. Najczęściej są to średniej wielkości miasta (do 50 tys. mieszkańców). Pochodziło z nich 39% pokrzywdzonych. Następna procentowo największa grupa pochodziła z obszarów wiejskich. Liczba tych dzieci stanowiła 31% całej grupy. Najmniejszą 7% grupę pokrzywdzonych stanowiły dzieci zamieszkujące największe miasta (powyżej 500 tys. mieszkańców).

Status ekonomiczny rodzin opisywany był w blisko połowie przypadków jako przeciętny, przy czym rzadko korzystały one z pomocy socjalnej, a w przeważającej liczbie przypadków dzieci w rodzinie nie było więcej

niż troje. Zaangażowanie w pracę zarobkową rodziców, mniejsza oferta zajęć i aktywności pozalekcyjnych oraz internet jako główna możliwość spędzania czasu wolnego – to czynniki, które mogły skutkować tym, że **w połowie przypadków wykorzystanie seksualne było samodzielnie ujawniane przez pokrzywdzonego (53,60%), a niedostrzegane przez osoby z jego otoczenia.**

Dostrzeganie statusu socjoekonomicznego rodziny pokrzywdzonego pozostaje także istotne w kontekście najlepszej prawnej ochrony interesu dziecka, jeżeli dojdzie do jego wykorzystania. Trudna sytuacja materialna może oznaczać konieczność rezygnacji z ustanowienia z wyboru profesjonalnego pełnomocnika (adwokata, radcy prawnego), który reprezentowałby interesy pokrzywdzonego dziecka przed sądem. Jak wynika z przeprowadzonych badań aktowych, **niemal 90% dzieci nie miało swojego pełnomocnika na etapie postępowania przygotowawczego.**

Sytuacja finansowa rodziny może mieć także wpływ na dostępność form pomocy pokrzywdzonemu dziecku, np. specjalistycznej psychoterapii, wizyt lekarskich (ginekolog, psychiatra). Koszty tych interwencji mogą bowiem przekraczać możliwości finansowe rodziców.

Jak wynika z analiz, **połowa objętych badaniem małoletnich nie była – po doświadczeniu przemocy seksualnej na etapie postępowania przygotowawczego i sądowego – objęta specjalistyczną pomocą psychologiczną.**

Zaledwie 6% dzieci miało kontakt z psychiatrą na etapie postępowania przygotowawczego i tyle samo na etapie postępowania sądowego. Trudno natomiast oszacować, jaki procent pokrzywdzonych trafia do placówek

zajmujących się interwencją kryzysową lub jest konsultowany z psychiatrą po zakończeniu postępowania.

Odnotowana znacząca liczba braków danych dotycząca kwestii pomocy psychologicznej i psychiatrycznej pokrzywdzonym jest związana nie tylko ze specyfiką spraw przestępstw popełnianych w internecie. Braki te świadczą o tym, że w **aktach spraw nie odnotowano informacji o tym, czy pokrzywdzony otrzymał pomoc psychologiczną lub psychiatryczną, czy jej wymagał i czy ktoś ustalił konieczność jej udzielenia.** Ta informacja mogłaby znaleźć się w opinii biegłych sądowych. Wiele szczegółów na temat funkcjonowania dziecka można byłoby także uzyskać z przeprowadzonych profesjonalnie wywiadów środowiskowych oraz informacji pozyskanych od nauczycieli, wychowawców, pedagogów szkolnych. Tymczasem w wielu analizowanych sprawach karnych proces oceny szkody doznanej przez pokrzywdzonego na podstawie opinii powołanych specjalnie do tego celu biegłych nie odnosił się do jego aktualnej sytuacji, **a ocenie była poddana jedynie sprawność poznawcza na okoliczność czynności procesowych z udziałem małoletniego.**

Co więcej, w wielu przypadkach nie odnotowano potrzeby skierowania małoletnich do instytucji pomocowej, co niepokoi, biorąc pod uwagę, że wedle uzyskanych wyników zachowania, które w społecznej świadomości nie są uznawane za wykorzystanie seksualne (dotykanie nieintymnych części ciała może mieć także erotyczny charakter), naruszają granice dziecka oraz wiążą się bezpośrednio z wystąpieniem negatywnych konsekwencji w postaci lęku, poczucia winy, koszmarów, zachowań agresywnych i autoagresywnych, myśli

rezygnacyjnych i samobójczych, a długofalowo – depresji czy np. zaburzeń odżywiania. Z materiału badawczego uzyskanego przez Państwową Komisję wynika, że aż 38% dzieci po doświadczeniu tego rodzaju wykorzystania seksualnego borykało się z lękiem, 19% – z poczuciem winy, a u 11% pokrzywdzonych rozwinęła się depresja.

Warto zauważyć, że poza wymienionymi wcześniej trudnościami u osób pokrzywdzonych wykorzystaniem seksualnym pojawiają się również trudności w obszarze interpersonalnym, które pogłębiają poczucie izolacji i zwiększają podatność na nowe wykorzystanie. Tę zależność wzmacniać będzie pozostawianie poszkodowanych bez profesjonalnej opieki. W całej puli analizowanych przypadków u ponad 1/4 wszystkich objętych badaniem dzieci (około 26%) występowały różnego rodzaju problemy emocjonalne. U 22% pokrzywdzonych pojawiały się trudności szkolne (np. problemy z koncentracją uwagi), a u 14% dzieci zauważono występowanie trudności adaptacyjnych. Dokonana analiza jednoznacznie wskazuje, że **tak potrzebne w tej sytuacji skierowanie i objęcie pomocą specjalistyczną dziecka pokrzywdzonego wykorzystaniem seksualnym nie jest powszechną praktyką.**

Sprawca

Z niniejszych badań wynika, że istotne z perspektywy proponowanych działań jest zwrócenie uwagi na udział sprawców preferencyjnych i zastępczych. Z dostępnych danych wynika, że **jedynie 8% stanowili sprawcy preferencyjni, a aż 64% niepreferencyjni, natomiast w 28% przypadków nie zostało to określone (np. opinią sądowo-seksuologiczną).**

Sprawcy preferencyjni to osoby, u których nieprawidłowe preferencje seksualne w kierunku dzieci rozwijają się już w okresie dojrzewania i pozostają utrwalone na dalszych etapach rozwoju psychoseksualnego.

Literatura przedmiotu mówi o większym ryzyku recydywy u tych osób⁹⁴ i konieczności obejmowania ich specjalistycznymi oddziaływaniami terapeutycznymi⁹⁵, których celem jest utrwalenie nieszkodzących otoczeniu sposobów radzenia sobie z popędem seksualnym. Ponadto dla tych sprawców istnieje również możliwość farmakoterapii⁹⁶ jako elementu chroniącego przed ponownym popełnieniem przestępstwa poprzez redukcję siły popędu seksualnego.

W Polsce, po uzyskaniu opinii biegłego o posiadaniu przez sprawcę zaburzeń preferencji seksualnych pod postacią pedofilii, możliwe jest objęcie sprawcy specjalistyczną terapią. Terapia ta może odbywać się w warunkach zamkniętych (odpowiedni zakład karny lub

szpital psychiatryczny) albo ambulatoryjnych. Program terapii skoncentrowany jest wokół pracy nad deficytami, mechanizmami obronnymi, uzależnieniami i innymi mechanizmami psychologicznymi. Monitoruje się również ryzyko recydywy i kontroluje farmakoterapię. Główna terapia trwa 12 miesięcy, a moduł kontrolny nawet 15 lat.

Sprawcy niepreferencyjni natomiast nie kwalifikują się do tego rodzaju terapii, choć i u nich, jak wynika z wcześniej przedstawionej analizy typów sprawców, występują deficyty w funkcjonowaniu. Obejmują one między innymi trudności z ekspresją seksualną, brak umiejętności komunikowania o swoich potrzebach seksualnych czy brak przyswojenia sobie norm społecznych, prawnych i moralnych w obszarze seksualności. Część sprawców reguluje także swoją sferę popędową i emocjonalną alkoholem.

Literatura⁹⁷ wiele miejsca poświęca istotności rzetelnej psychoedukacji seksualnej jako oddziaływaniu chroniącemu dzieci przed wykorzystaniem seksualnym. Psychoedukacja jest formą oddziaływania, która może dotyczyć nie tylko pokrzywdzonych, ale również sprawców i tym samym być oddziaływaniem korygującym (szczególnie, że około 30% sprawców nie przyjmuje odpowiedzialności za swoje działanie). 19% sprawców to sprawcy młodociani do 20 roku życia, dla których

94 H.M. Moulden, P. Firestone, D. Kingston, J. Bradford, J., *Recidivism in pedophiles: An investigation using different diagnostic methods*, The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 2009, 20(5), s. 680–701.

95 J.P. Fedoroff, *Can people with pedophilia change?: Yes they can!*, Current Sexual Health Reports, 2018, 10(4), s. 207–212.

96 Stanowisko Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego w sprawie leczenia przestępców seksualnych, <https://pts-seksuologia.pl/sites/strona/65/stanowisko-pts-w-sprawie-leczenia-przestepcow-seksualnych> (dostęp: 20.05.2021).

97 J.S. Santelli, S.A. Grilo, T.H. Choo, G. Diaz, K. Walsh, M. Wall, C.A. Mellins, *Does sex education before college protect students from sexual assault in college*, PLOS ONE, 2018, 13(11), e0205951.

psychoedukacja może być kluczowa w kształtowaniu prawidłowych postaw seksualnych, gdyż często są oni na początku budowania swoich doświadczeń w tym obszarze.

W Polskim prawie karnym w ramach obowiązków występuje środek w postaci terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji. **Jedynie w sześciu spośród analizowanych przypadków sąd nałożył na sprawcę obowiązek wzięcia udziału w takich oddziaływaniach**, a tylko w dwóch uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych. Przeprowadzona przez Hansona i wsp. metaanaliza efektywności terapii psychologicznej przestępców seksualnych wykazuje znaczny spadek recydywy w następstwie terapii⁹⁸. Do przestępstw seksualnych powróciło 10,9% sprawców, którzy ukończyli taki program i 19,2% sprawców, którzy takiego programu nie ukończyli. Tym samym – **w ocenie Państwowej Komisji – istotne, aby taki obowiązek był na sprawców niepreferencyjnych nakładany częściej, jak również by możliwe było jego monitorowanie, tak jak odbywa się to w przypadku sprawców preferencyjnych.**

W krajach europejskich (np. Szwecji, Wielkiej Brytanii, Niemczech) prowadzone są specjalne ośrodki lub udostępnione są anonimowe infolinie (np. infolinia *The Lucy Faithfull Foundation* w Wielkiej Brytanii, prewencyjny projekt *Kein Täter Werden* w Niemczech), które umożliwiają osobom zauważającym u siebie nieprawidłowe zachowania seksualne wobec dzieci zgłoszenie się i otrzymanie odpowiedniego wsparcia. W Polsce takie oddziaływania realizowane są w wąskiej grupie ośrodków, przy ograniczonych możliwościach czaso-

wych dostępności personelu. Także status socjoekonomiczny i konieczność dojazdu do większych ośrodków miejskich powoduje, że uzyskanie pomocy jest często nieosiągalne dla sprawców z małych miejscowości i terenów wiejskich oraz sprawców niezamożnych. Takie osoby stanowiły w badaniach zdecydowaną większość (60% – przeciętna sytuacja finansowa, 17% – osoby bezrobotne, ponad połowa sprawców – mieszkańcy wsi i miast do 50 tys. mieszkańców). Dla tych sprawców uzyskanie pomocy seksuologa lub psychologa jest trudne, zniechęca do skorzystania z niej lęk przed stygmatyzacją. Ponadto podstawowe lub zawodowe wykształcenie, niskie dochody, brak pracy mogą generować w sprawcy frustrację oraz niską samoocenę. Z tego powodu ten rodzaj sprawców najczęściej poszukuje zastępczego partnera seksualnego wśród dzieci. Takie osoby najczęściej odbierane są przez społeczeństwo jako nieradzące sobie w życiu, co prowadzi do wielu problemów, w tym – w nawiązywaniu prawidłowych relacji z dojrzałymi seksualnie partnerami.

Kolejną formą pomocy sprawcy jest jego aktywizacja zawodowa. Podjęcie pracy zawodowej przez sprawcę powoduje powrót do społeczeństwa, możliwość zawiązania nowych przyjaźni, nawiązania kontaktów zawodowych. Dzięki dochodom sprawca staje się niezależny finansowo, co przekłada się bezpośrednio na wzrost poczucia własnej wartości, a także relacje z dojrzałymi partnerami. Byli skazani to jedna z najbardziej wykluczonych grup społecznych na rynku pracy, dlatego istotne jest stworzenie programów edukacyjnych pomagających byłym skazanym w podniesieniu kwalifikacji zawodowych w taki sposób, aby stali się oni atrakcyjnymi kandydatami na rynku pracy.

98 R.K. Hanson, G. Bourgon, L. Helmus, S. Hodgson, *The principles of effective correctional treatment also apply to sexual offenders: a meta – analysis*, Database od Abstracts of Reviews of Effects (DARE): Quality – assessed Reviews, 2009.

Kolejną grupą są sprawcy, którzy popełniają czyn pod wpływem substancji psychoaktywnych. Uzależnienie od alkoholu lub innych substancji stwierdzono aż u 69 sprawców. Należy też zauważyć, że jedynie w stosunku do 12 sprawców sąd orzekł środek zabezpieczający w postaci obowiązku poddania się terapii uzależnień, a tylko w 30 sprawach (ze wszystkich badanych) uznano nadużywanie alkoholu za okoliczność obciążającą. Stosunkowo wysoka częstotliwość popełniania przestępstw seksualnych w ww. okolicznościach mogła wynikać z utrudnień w kontrolowaniu swojego zachowania. Należy jednak podkreślić, że powyższe utrudnienia co do zasady nie mogą stanowić okoliczności łagodzącej odpowiedzialność karną, ponieważ to sprawcy sami podejmowali decyzję o spożyciu ww. substancji.

Następną grupą przestępców seksualnych są **sprawcy wysokofunkcjonujący społecznie. W badaniu sprawcy ci stanowią niewielki (2%) ułamek wśród wszyst-**

kich skazanych za przestępstwa seksualne wobec dzieci. Podejrzewa się, że sprawcy posiadający wysoki status ekonomiczny z reguły pozostają bezkar- ni, a przestępstwa, których się dopuszczają, nie zostają wykryte lub zgłoszone odpowiednim organom. Może wynikać to zarówno z możliwości skorzystania z płatnej pomocy prawnej, jak również korzystania z płatnych usług związanych z wykorzystaniem dzieci (np. darknet czy prostytutka dziecięca w innych krajach).

W niewielu przypadkach sądy orzekają w stosunku do sprawcy terapię psychologiczną albo inny środek zabezpieczający realizowany bezpośrednio po odbyciu kary pozbawienia wolności. W 28% spośród analizowanych spraw nie zostało określone, czy sprawca jest sprawcą preferencyjnym, co oznacza, że nie została sporządzona odpowiednia opinia w tej sprawie.

Czyn

Jak wynika z przeprowadzonych badań aktowych, najczęstszym miejscem popełniania przestępstw przeciwko obyczajności i wolności seksualnej małoletniego poniżej 15 lat był internet. Drugim miejscem, w którym najczęściej popełniano tego typu przestępstwa, było miejsce zamieszkania sprawcy (24% przypadków).

Sprawcy, którzy dopuszczali się czynów bezdotykowych wobec pokrzywdzonego, najczęściej składali dziecku propozycje o charakterze seksualnym oraz odbywali z nim rozmowy o treści seksualnej (w tym obsceniczne rozmowy telefoniczne). Często także zachowanie sprawcy polegało na prezentowaniu małoletniemu

materiałów o charakterze pornograficznym lub próbie uzyskania wspomnianych materiałów od pokrzywdzonego.

Najczęściej jednak popełniane przestępstwa seksualne na szkodę małoletniego poniżej lat 15 dotyczą nawiązywania kontaktu fizycznego pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym. Aż 59 sprawców odbyło z dzieckiem stosunek intrawaginalny. Zdecydowanie więcej, bo aż 125, dotyczyło intymnych części ciała pokrzywdzonego (piersi, genitalia czy pośladki dziecka), a w przypadku 35 osób dotyk miał charakter seksualny, mimo że nie dotyczył intymnych części ciała dziecka.

Jeżeli chodzi o orzeczone środki kompensacyjne, należy wskazać, że **obowiązek zadośćuczynienia orzeczono jedynie w 8% spraw (podobnie nawiązki)**. Najczęściej orzekana wysokość zadośćuczynienia mieściła się w przedziale od 200 do 2000 zł, a nawiązka wynosiła 500 zł. Wydaje się, że powyższy problem łączy się z brakiem reprezentacji pokrzywdzonych przez profesjonalnych pełnomocników, którzy składaliby stosowne wnioski w trakcie postępowania przed sądem. Również **prawni opiekunowie pokrzywdzonych nie wnioskują o zasądzenie środków kompensacyjnych, mimo takiej możliwości**. Niska aktywność prawnych opiekunów pokrzywdzonych stanowi zapewne wypadkową ich niewiedzy i braku przygotowania do prowadzenia sporu przed sądem. Warto jednak zauważyć, że z możliwości żądania środków kompensacyjnych **nie korzystają również prokuratorzy, nie decydują się na ich przyznanie także sędziowie**, mimo iż mają oni taką możliwość – nawet bez inicjatywy pełnomocników pokrzywdzonego.

Pozyskane przez Państwową Komisję dane dotyczące sprawców dają możliwość unikalnego wglądu w ich sytuację rodzinną, społeczną i ekonomiczną, jak również kondycję psychiczną i fizyczną. Dotychczasowo prowadzone badania na grupach osób, które mają fantazje erotyczne lub prezentują zachowania erotyczne związane z małoletnimi poniżej lat 15, były prowadzone z użyciem narzędzi samoopisowych. Tym samym pozostawały duży obszar niewiedzy wynikający z obronnej postawy badanych⁹⁹.

W przeprowadzonych badaniach nie korzystano z samoopisu, a z ustaleń faktycznych poczynionych przez biegłych oraz organy procesowe w analizowanych przez Państwową Komisję postępowaniach. Pomimo unikalności zebranych danych należy wziąć pod uwagę, że zaprezentowane wyniki stanowią jedynie obraz części spraw, jakie napłynęły do Państwowej Komisji. Ponadto **wielu sprawców nigdy nie ponosi odpowiedzialności za swoje czyny i nie toczą się przeciwko nim żadne postępowania**.

Dane literaturowe wskazują, że występowanie fantazji związanych z aktywnością seksualną z dziećmi waha się w populacji ogólnej w zależności od badania od 3% do 9%¹⁰⁰, przy czym jedynie część tej grupy spełnia kryteria diagnostyczne niezbędne do rozpoznania zaburzeń preferencji seksualnych pod postacią pedofilii. Osoby te to głównie mężczyźni (udział kobiet waha się od 1–5%), co pozostaje spójne z wynikami uzyskanymi przez Państwową Komisję (2% badanej próby stanowiły kobiety).

Maletzky i Steinhauer (2002) podali, że 43% z 5223 przestępców seksualnych w badanej próbie zdiagnozowano jako pedofili na podstawie historii przestępstw seksualnych¹⁰¹. W próbie Państwowej Komisji było to jedynie 6,07%, jednak należy mieć na uwadze, że nie w każdej sprawie sprawca był opiniowany przez biegłego, jak również że przedstawione przypadki stanowią procent spośród akt spraw dostępnych Państwowej Komisji.

99 M. C. Seto, *Pedophilia*, Annual Review of Clinical Psychology, 2009, 5, s. 391–407.

100 T. L. Templeman, R. D. Stinnett, *Patterns of sexual arousal and history in a "normal" sample of young men*, Archives of Sexual Behavior, 1991, 20(2), s. 137–150.

101 B. M. Maletzky, C. Steinhauer, *A 25-year follow-up of cognitive/behavioral therapy with 7,275 sexual offenders*, Behavior Modification, 2002, 26(2), s. 123–147.

Pomocne w opisanu profilu sprawcy są badania nad czynnikami ryzyka popełnienia przestępstwa. Metaanaliza Whitakera i in. (2003) wskazała na duże różnice w występowaniu trudności w relacjach intymnych oraz niestabilnego stylu życia między osobami wykorzystującymi seksualnie dzieci a grupą kontrolną¹⁰². W uzyskanych w niniejszym badaniu wynikach 20% sprawców utrzymywało się z prac dorywczych, a 17% pozostało bez pracy, natomiast u 31% sytuacja materialna określona była jako trudna, co można łączyć z niestabilną sytuacją życiową. Choć w badaniach własnych zdecydowana większość sprawców miała kontakty intymne z dojrzałą płciowo osobą w toku całego życia, to w trakcie popełnienia czynu 46% mieszkało w domu rodzinnym, z rodziną pochodzenia. W toku dalszych analiz ustalono, że kolejno 39 i 32% sprawców stanowili sprawcy regresywno-frustracyjni i moralnie nieodróżniający, co jest spójne z wynikami metaanalizy Whitakera i wsp., u których deficyty społeczne, trudności w relacjach intymnych i samotność odróżniały sprawców od grupy kontrolnej¹⁰³.

Ważnym czynnikiem ryzyka jest także występowanie uzależnień i ryzykownego używania substancji psychoaktywnych, w szczególności alkoholu. Ponadto przytoczona wyżej metaanaliza wskazuje, że uzależnienie od alkoholu jest istotnym czynnikiem ryzyka dla sprawców wykorzystujących seksualnie dzieci¹⁰⁴. Inte-

resujące jest to, że w zebranych przez Państwową Komisję materiale sprawcy używający alkoholu, bez względu na typ, wybierali dzieci młodsze.

Zaburzenia osobowości, a w szczególności zaburzenia wiązki typu B (borderline, narcystyczne, histrioniczne i antyspołeczne) istotnie częściej występują u sprawców wykorzystujących seksualnie dzieci w porównaniu do grupy kontrolnej¹⁰⁵.

65% sprawców analizowanych w badaniu Państwowej Komisji przed popełnieniem przestępstwa na tle seksualnym, dopuściło się łamania norm społecznych. Spośród tych zachowań znaczący udział miały pobicia oraz konfliktowe i manipulacyjne relacje z otoczeniem. Wpisuje się to w wyniki metaanalizy Whitakera (2003), gdzie zachowania eksternalizacyjne (takich jak impulsywność, agresja, używanie substancji psychoaktywnych) były znacznie częstsze u sprawców wykorzystujących seksualnie dzieci w porównaniu z osobami z grup kontrolnych, jak również w porównaniu ze sprawcami dopuszczającymi się przestępstw przeciwko wolności seksualnej osób dorosłych¹⁰⁶.

W badaniach Państwowej Komisji 27,25% sprawców nie przyjęło odpowiedzialności za swoje działanie, a 16,23% jedynie częściową. Z literatury przedmiotu wynika, że zaprzeczanie swojemu udziałowi w czynie jest jednym

102 D. J. Whitaker, B. Le, R. Karl Hanson, C. K. Baker, P. M. McMahon, G. Ryan, A. Klein, D. D. Rice, *Risk factors for the perpetration of child sexual abuse: a review and meta-analysis*, Child Abuse & Neglect, 2008, 32(5), s. 529–548, <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.08.005> (dostęp: 21.05.2021).

103 Tamże.

104 S.H. Allnutt, J.M. Bradford, D.M. Greenberg, S. Curry, *Co-morbidity of alcoholism and the paraphilias*. Journal of Forensic Sciences, 1996, 41(2), 234–239

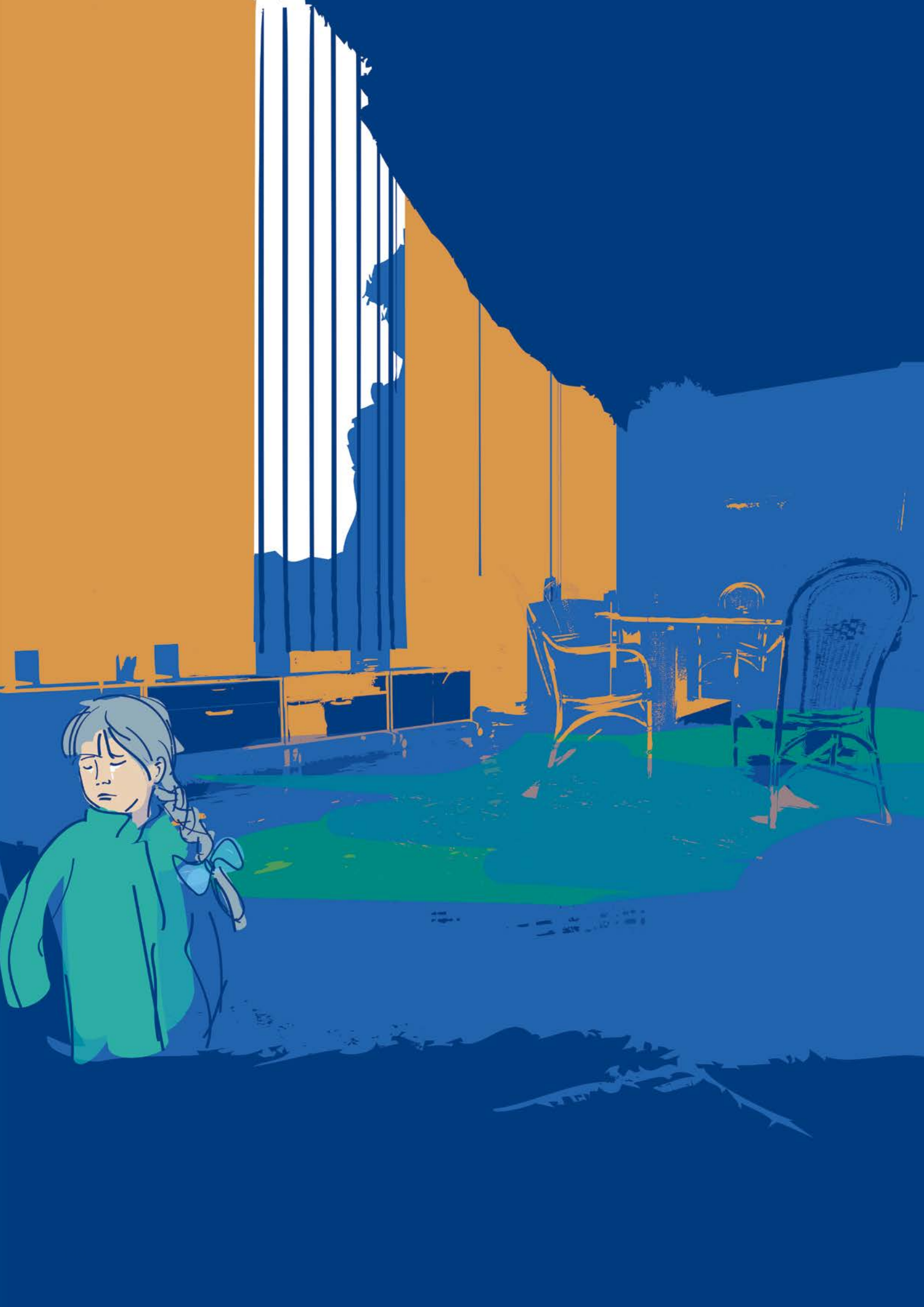
105 R.K. Hanson, K.E. Morton-Bourgon, *The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies*, [w:] *Clinical Forensic Psychology and Law*, red. R. Roesch, K. McLachlan, Reissued, Nowy Jork 2019, s. 67–76.

106 Tamże.

ze znaczących czynników ryzyka powrotu do przestępstwa, co podkreśla zasadność pracy ze sprawcami nad uzyskiwaniem wglądu we własne zachowanie¹⁰⁷.

Powyższe porównania wskazują na zbieżność danych uzyskanych przez Państwową Komisję z danymi pochodzącymi z badań światowych. Jednocześnie nakreślają kierunek dalszych badań. Uzyskane wyniki wskazują na konieczność pogłębienia analiz w zakresie przestępstw internetowych oraz standardów badania sądowo-seksuologicznego.

107 P. M. Yates, *Is sexual offender denial related to sex offence risk and recidivism? A review and treatment implications*, *Psychology, Crime & Law*, 2009, 15(2–3), s. 183–199.



CZĘŚĆ IV

Działalność Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15

1 Zgłoszenia, o których mowa w art. 21 ust. 1 Ustawy, które wpłynęły do Państwowej Komisji w okresie od 24 listopada 2020 r. do 30 czerwca 2021 r.

Zgodnie z art. 21 Ustawy każdy może zgłosić Państwowej Komisji, podejrzenie popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności lub podejrzenie niezawiadomienia właściwego organu o podej-

zeniu popełnienia takiego przestępstwa. Zgłoszenie może być wnoszone pisemnie lub ustnie do protokołu, a także za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Jak podano w Części I dokonanie zgłoszenia jest równoznaczne z zawiadomieniem organu powołanego do ścigania przestępstw w rozumieniu art. 240 *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*¹⁰⁸ (karalne niezawiadomienie o popełnieniu przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka poniżej lat 15).

Istnieje wiele terminów odnoszących się do wykorzystania seksualnego dziecka – np. molestowanie, pedofilia, przemoc, krzywdzenie. **W literaturze przedmiotu podkreśla się, że niezależnie od różnych aspektów zjawiska każda aktywność seksualna skierowana wobec dziecka jest jego wykorzystaniem.**

W polskiej ustawie karnej penalizacją objęto następujące popełnione na szkodę dzieci czyny skierowane przeciwko wolności seksualnej i obyczajności:

- zgwałcenie małoletniego poniżej lat 15¹⁰⁹;
- obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania¹¹⁰;
- prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 treści pornograficznych lub udostępnianie mu przedmiotów mających taki charakter albo rozpowszechnianie

treści pornograficznych w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi¹¹¹;

- prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 wykonania czynności seksualnej w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby¹¹²;
- prowadzenie reklamy lub promocja działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15¹¹³;
- nawiązywanie kontaktu z małoletnim poniżej lat 15 za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 k.k. lub art. 200 k.k. oraz produkowania lub utrwalania treści pornograficznych¹¹⁴;
- składanie za pomocą systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej propozycji obcowania płciowego małoletniemu poniżej lat 15, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych i zmierzanie do realizacji tej propozycji¹¹⁵;
- propagowanie lub pochwalanie zachowania o charakterze pedofilskim¹¹⁶.

108 Dz.U. 2020 r. poz. 1444, z późn. zm.

109 Art. 197 § 3 pkt 2 k.k.

110 Art. 200 § 1 k.k.

111 Art. 200 § 3 k.k.

112 Art. 200 § 4 k.k.

113 Art. 200 § 5 k.k.

114 Art. 200a § 1 k.k.

115 Art. 200a § 2 k.k.

116 Art. 200b k.k.

Dzieci przed ukończeniem 15 roku życia są także objęte ochroną przed innymi przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, również tymi, które dotyczą każdego małoletniego, a ich opis nie zawiera znamienia w postaci progu wiekowego.

Wśród tych przestępstw należy wskazać:

- zgwałcenie¹¹⁷;
- doprowadzenie do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej poprzez wykorzystanie bezradności innej osoby¹¹⁸;
- doprowadzenie do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej poprzez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia¹¹⁹;
- kazirodztwo¹²⁰;
- produkowanie, utrwalanie, sprowadzanie, przechowywanie, posiadanie, prezentowanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego w celu rozpowszechnienia¹²¹;
- utrwalanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego¹²²;

- przechowywanie, posiadanie, uzyskiwanie dostępu do treści pornograficznych z udziałem małoletniego¹²³;
- produkowanie, rozpowszechnianie, prezentowanie, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych przedstawiających wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej¹²⁴;
- uczestniczenie w celu zaspokojenia seksualnego w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego¹²⁵;
- doprowadzenie do uprawiania prostytucji poprzez użycie podstępny, groźby bezprawnej, wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia¹²⁶;
- nakłanianie małoletniego do uprawiania prostytucji lub do jej ułatwiania w celu osiągnięcia własnej korzyści majątkowej lub czerpanie korzyści majątkowej z uprawiania prostytucji przez małoletniego¹²⁷.

W art. 21 ust. 3 Ustawy określone zostały wymagania formalne zgłoszenia kierowanego do Państwowej Komisji, zgodnie z którymi zgłoszenie powinno wskazywać okoliczności zdarzenia, w tym czasu i miejsca oraz osobę potencjalnego sprawcy i osobę poszkodowaną.

117 Art. 197 k.k.

118 Art. 198 k.k.

119 Art. 199 k.k.

120 Art. 201 k.k.

121 Art. 202 § 3 k.k.

122 Art. 202 § 4 k.k.

123 Art. 202 § 4a k.k.

124 Art. 202 § 4b k.k.

125 Art. 202 § 4c k.k.

126 Art. 203 k.k.

127 Art. 204 § 3 k.k.

Zgłoszenie może również zawierać informacje o podmiotach, które były zobowiązane do zgłoszenia podejrzenia popełnienia tego czynu zabronionego organom powołanym do ścigania przestępstw.

Od strony formalnej, ale też w praktyce, dla działań Państwowej Komisji nie ma znaczenia źródło, z którego pochodzi informacja. Zgłoszenie może złożyć każda osoba mająca wiedzę o okolicznościach sprawy.

Zgłoszenie kierowane do Państwowej Komisji powinno być dokonane wyłącznie w dobrej wierze. Fałszywe zawiadomienie Państwowej Komisji o popełnieniu czynu zabronionego lub fałszywe oskarżenie innej osoby o skrzywdzenie seksualne dziecka skutkować będzie odpowiedzialnością karną. Zgodnie z treścią art. 41 Ustawy kto zawiadamia Państwową Komisję o popełnieniu czynu zabronionego przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego poniżej lat 15 lub czynu określonego w art. 240 k.k., wiedząc, że czynu tego nie popełniono, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch. Tej samej odpowiedzialności podlega osoba,

która w zgłoszeniu wniesionym do Państwowej Komisji lub w postępowaniu prowadzonym przez nią fałszywie oskarża inną osobę o popełnienie czynu zabronionego, o którym mowa wyżej.

Każdorazowo po otrzymaniu zgłoszenia Państwowa Komisja dokonuje jego wstępnej oceny pod kątem jego „oczywistej bezzasadności”.

W sytuacji przyjęcia zgłoszenia zawierającego w swojej treści zawiadomienie o podejrzeniu wykorzystania seksualnego dziecka Państwowa Komisja niezwłocznie przekazuje je prokuratorowi właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania osoby poszkodowanej (art. 22 ust. 1 Ustawy).

Dalsza część działań Państwowej Komisji skupia się wokół monitorowania czynności podejmowanych przez organ prowadzący postępowanie przygotowawcze. Każdorazowo przekazując zgłoszenie organom ścigania, Państwowa Komisja wnioskuje o udzielenie informacji w zakresie działań podjętych w danej sprawie.

2 Drogi przyjmowania zgłoszeń

Państwowa Komisja przyjmuje zgłoszenia od 24 listopada 2020 r., czyli od momentu, kiedy zostały spełnione elementarne warunki właściwego ich przyjmowania i rejestrowania.

Dla usprawnienia pracy i prawidłowego wypełniania zadań zostały uruchomione:

- **strona informacyjna Urzędu** – www.pkdp.gov.pl,
- **e-mail zgłoszeniowy Urzędu**
– zgloszenie@pkdp.gov.pl (dla zgłaszających),
- **infolinia Urzędu** – bezpłatny numerem telefonu: **22 699 60 52** (czynna od poniedziałku do piątku, od 8:15 do 16:15).

Wszystkie kanały komunikacji są ze sobą zintegrowane, a informacje dzięki nim uzyskane przekazywane są bezpośrednio członkom Państwowej Komisji.

Infolinia stanowi pierwszą linię kontaktu pomiędzy obywatelem a Państwową Komisją. Realizuje zadania związane wyłącznie z jej działalnością, dlatego nie pełni funkcji telefonu zaufania. Jej celem jest zapewnienie kontaktu pomiędzy Państwową Komisją a osobami, które chcą uzyskać informację dotyczącą m.in.:

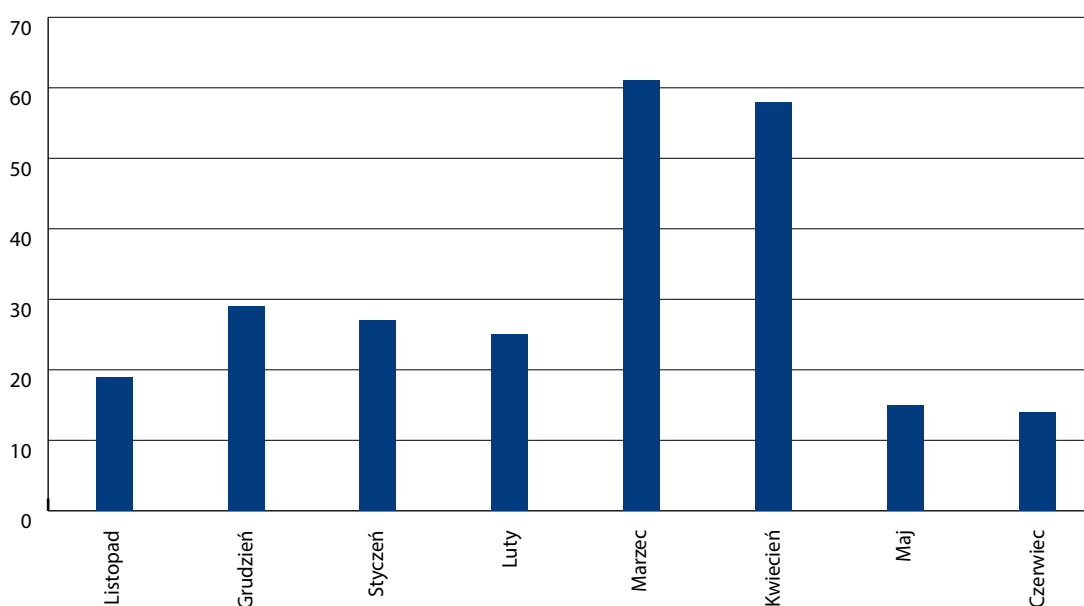
- form pomocy i wsparcia osób, które doznały wykorzystania seksualnego przed 15 rokiem życia,
- sposobu zgłoszenia sprawy ,
- uprawnień Państwowej Komisji.

Dzwoniąc pod numer telefonu Urzędu, można także umówić się na spotkanie w siedzibie Państwowej Komisji w celu wysłuchania i dowiedzieć się o dalszym biegu zgłoszonej wcześniej sprawy.

Pracownik dyżurujący przy telefonie zapewnia rozmówcom pełną anonimowość i poufność. Sprawy indywidualne wymagające natychmiastowej interwencji są zgłaszane bezpośrednio członkom Państwowej Komisji.

Od momentu uruchomienia telefonu informacyjnego, tj. od 24 listopada 2020 r., do 30 czerwca 2021 r., odnotowano łącznie 256 połączeń telefonicznych związanych z działalnością Państwowej Komisji, takich jak: umówienie się na wysłuchanie, przekazanie informacji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, prośba o monitorowanie toczącej się sprawy, skargi dotyczące pracy Państwowej Komisji.

POŁĄCZENIA TELEFONICZNE OD LISTOPADA 2020 DO CZERWCA 2021 R.



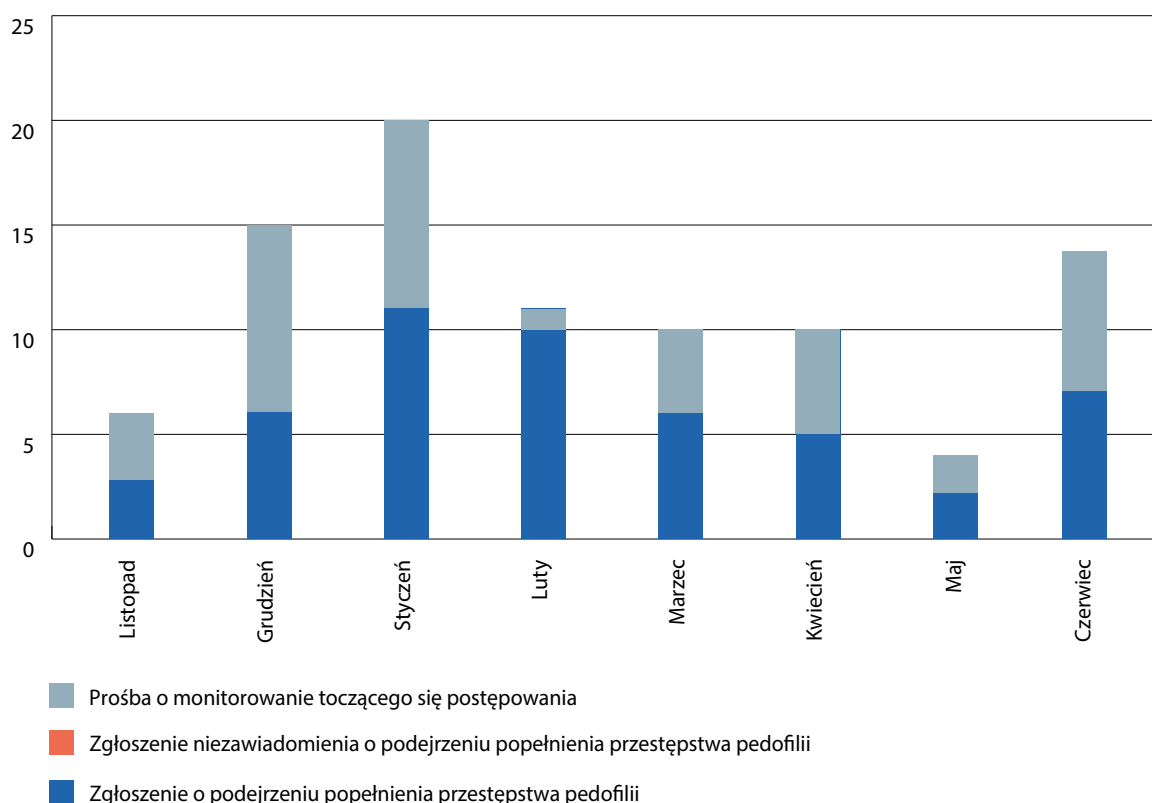
Po otrzymaniu informacji, w jaki sposób dokonać zgłoszenia, dzwoniący deklarowali najczęściej chęć złożenia zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Żadna z osób dzwoniących nie była zainteresowana złożeniem zgłoszenia dotyczącego niezawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa pedofilii.

Największy odsetek osób dzwoniących stanowiły kobiety (60%). Jako miejsce zamieszkania 70% osób korzystających z infolinii wskazało miasto, 10% wieś, a 30% osób nie podało swojego miejsca zamieszkania.

Z otrzymanych od dzwoniących informacji wynika, że ok. 40% osób podanych jako sprawca czynu zabronionego jest spokrewnionych z osobą ofiary.

Na pytanie, czy dzwoniący jest osobą poszkodowaną lub świadkiem przestępstwa wykorzystywania seksualnego osoby małoletniej poniżej 15 lat, 10% dzwoniących odpowiedziało, że jest osobą bezpośrednio poszkodowaną tym przestępstwem, 80% było świadkiem, a 10% podanych przez dzwoniącego informacji nie zawierało odpowiedzi na to pytanie.

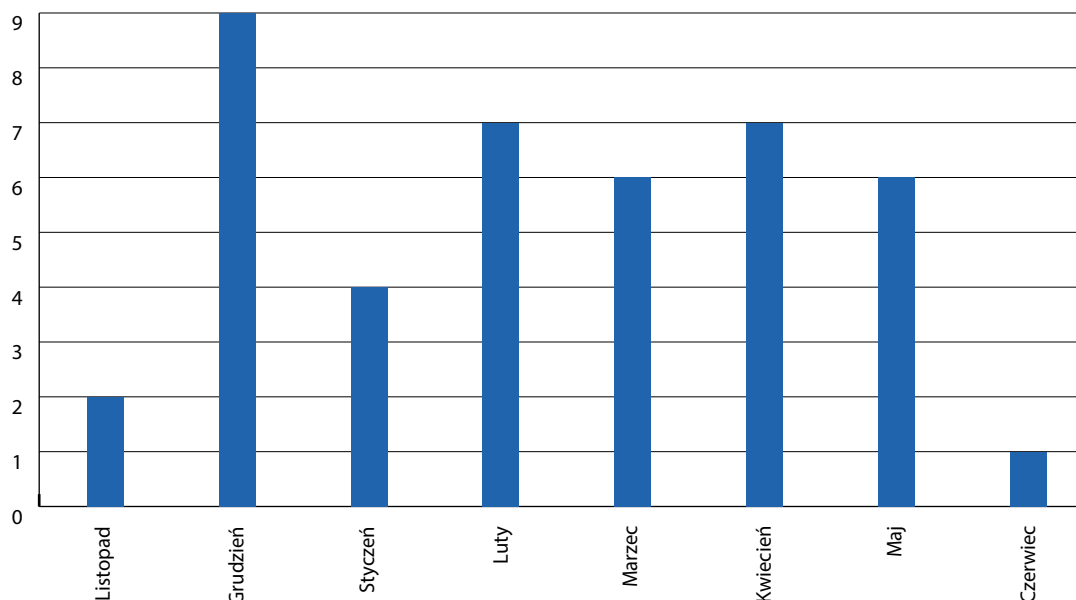
DEKLARACJE DZWONIĄCYCH DOTYCZĄCE PRZYSZŁYCH ZGŁOSZEŃ



Z analizy połączeń telefonicznych wynika, że od listopada 2020 r. do końca czerwca 2021 r., po otrzymaniu informacji w jaki sposób dokonać zgłoszenia, 38 osób

drogą telefoniczną umówiło się na wysłuchanie w siedzibie Państwowej Komisji.

ZGŁOSZENIA DOTYCZĄCE USTALENIA TERMIU WYŚLUCHANIA OTRZYMANE DROGĄ TELEFONICZNĄ OD LISTOPADA 2020 DO CZERWCA 2021 R.

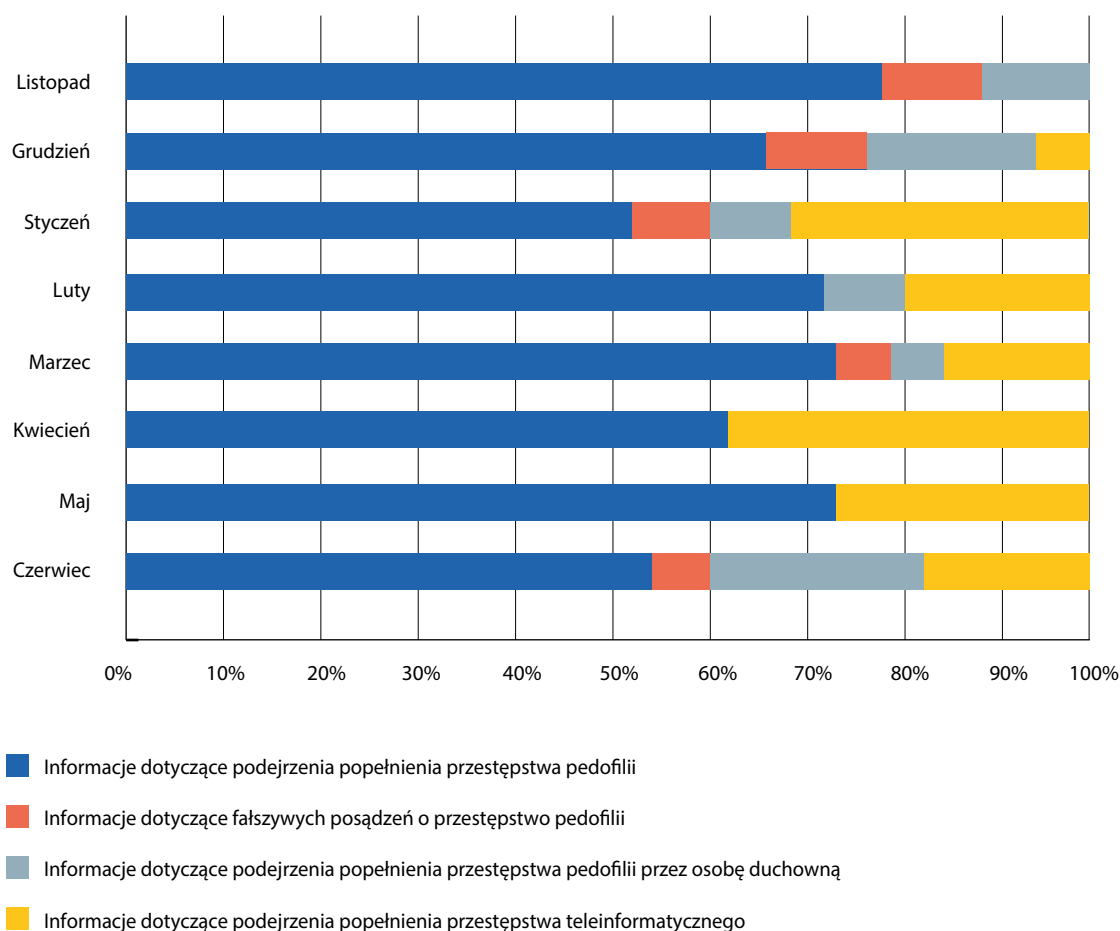


Zgłoszenia osób dzwoniących najczęściej dotyczyły różnych przypadków wykorzystywania seksualnego osób małoletnich poniżej 15 roku życia.

Odnotowano telefony osób zgłaszających problem fałszywych oskarżeń o przestępstwo pedofilii, jak również zgłoszenia o podejrzeniu popełnienia przestępstw tele-

informatycznych, tj. czynów zabronionych dokonanych przy użyciu sieci internetowej oraz telefonicznej.

DEKLARACJE DZWONIĄCYCH DOTYCZĄCE PRZYSZŁYCH ZGŁOSZEŃ OD LISTOPADA 2000 DO CZERWCA 2021 R.



Kolejnymi formami komunikacji z Urzędem, za pomocą których można dokonać pisemnego zgłoszenia, są poczta elektroniczna oraz tradycyjna. Zgodnie z art. 21 Ustawy każdy może zgłosić podejrzenie popełnienia przestępstwa lub podejrzenie niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Jak wynika z ww. artykułu, zgłoszenie może być wniesione ustnie do protokołu, drogą elektroniczną oraz tradycyjną przesyłką listową. Ze względów formalnych, droga pisemna jest najczęściej stosowana przez osoby

zainteresowane przesłaniem zgłoszenia. Na podstawie wstępnej analizy, procentowo najwięcej wiadomości – 70% – dotyczyło podejrzenia popełnienia przestępstwa, 15% podejrzenia niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę osoby małoletniej poniżej 15 lat, a 15% zgłoszeń związanych było z prośbą o monitorowanie toczącej się sprawy.

Infolinia oraz skrzynka pocztowa Urzędu (zarówno ta tradycyjna, jak i elektroniczna) pełnią funkcję wspierającą działalność Państwowej Komisji, w znaczący sposób uła-

twając poszkodowanym nawiązanie kontaktu z członkami Państwowej Komisji przy zachowaniu dyskrecji i komfortu psychicznego. W czasie pandemii infolinia

pełniła ważną funkcję, zapewniając osobom zainteresowanym bezpieczny, bezpośredni oraz szybki kontakt z Urzędem.

3 Analiza spraw kierowanych do Państwowej Komisji

3.1. Informacja ogólna

W okresie objętym raportem Państwowa Komisja prowadziła łącznie **349 spraw**, zarówno tych zgłoszonych, jak i podjętych z własnej inicjatywy. Wskazana liczba spraw dotyczy:

- zgłoszeń, które zapoczątkowały – po przekazaniu ich przez Państwową Komisję prokuratorowi – postępowanie przygotowawcze;
- zgłoszeń zawierających prośbę o monitorowanie postępowania karnego;
- zgłoszeń, w których wskazano na popełnienie przestępstwa wykorzystania seksualnego małoletniego poniżej lat 15 i karalność tego przestępstwa uległa przedawnieniu;
- zgłoszeń w tzw. sprawach innych.

Państwowa Komisja dokonała analizy każdego zgłoszonego przypadku. Poniżej omówione zostaną ww. grupy zgłoszeń.

Jedną z grup zgłoszeń wpływających do Państwowej Komisji obejmuje **zgłoszenia złożone w trybie art. 21 ust. 1 Ustawy**, tj.:

- zgłoszenia o podejrzeniu wykorzystania seksualnego na szkodę małoletniego poniżej 15 roku życia,

- zgłoszenia o podejrzeniu niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia wykorzystania małoletniego poniżej 15 roku życia.

Państwowa Komisja przekazała prokuratorowi prokuratury właściwej ze względu na miejsce zamieszkania osoby poszkodowanej **137** zgłoszeń, z których **36** dotyczyło podejrzenia niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego małoletniego poniżej lat 15.

Do Państwowej Komisji zgłaszane były także **sprawy uprzednio badane przez organy ścigania i zakończone decyzją o odmowie wszczęcia postępowania lub umorzono na etapie postępowania przygotowawczego, a także sprawy pozostające w toku**. Osoby zgłaszające sprawy na tym etapie najczęściej zwracały się do Państwowej Komisji o podjęcie działań zmierzających do weryfikacji decyzji merytorycznych oraz zbadania prawidłowości działań podejmowanych przez prokuraturę. Państwowa Komisja monitoruje 250 takich spraw.

Kolejną grupę stanowiły **sprawy, w których osoba wskazywana jako sprawca nie mogła być ukarana ze względu na upływ czasu od popełnienia czynu**.

Państwowa Komisja prowadzi **53** sprawy, które zostały zakończone na etapie postępowania przygotowawczego lub sądowego ze względu na przesłankę przedawnienia karalności przestępstwa.

Ostatnią grupę stanowiły **sprawy dotyczące zgłoszonych przez obywateli uwag w zakresie procedury zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, katalogu zadań i kompetencji Państwowej Komisji, a także ogólnych poglądów i rozważań na temat problemu wykorzystywania seksualnego dzieci.**

Sprawy, które wpłynęły do Państwowej Komisji można również pogrupować, przyjmując jako kryterium osobę zgłaszającą. W okresie objętym raportem zgłoszono następującą liczbę spraw:

- osoba obca – 116 spraw,
- rodzic małoletniego poszkodowanego – 77 spraw,
- poszkodowany – 39 spraw,
- osoba spokrewniona z osobą poszkodowaną – 13 spraw,
- osoba duchowna – 8 spraw,
- brak danych o osobie zgłaszającego – 43.
- na podstawie art. 26 Ustawy – 53 sprawy.

Wśród osób poszkodowanych przeważały osoby małoletnie płci żeńskiej – 188 osób. Zdarzało się, że w sprawie występowało np. 3 pokrzywdzonych. Liczba spraw nie zawsze odpowiadała liczbie poszkodowanych. Jako poszkodowanych płci męskiej wskazano 173 osoby.

W pozostałych przypadkach brak było informacji o płci ofiary.

W zdecydowanej większości zgłoszeń (99% spraw) osoby poszkodowane w chwili czynu zabronionego nie miały ukończonych 15 lat. W pozostałym procencie spraw wiek poszkodowanych małoletnich w chwili przestępstwa mieścił się w przedziale od 15 do 18 lat.

W chwili popełnienia czynu zabronionego najmłodsza z osób poszkodowanych miała zaledwie rok, a najstarsza 16 lat¹²⁸. W 22 przypadkach poszkodowani to osoby w wieku do 3 lat. W 71 zgłoszonych do Państwowej Komisji sprawach poszkodowani to osoby w wieku od 3 do 10 lat. Pozostali poszkodowani to osoby w wieku poniżej 15 lat (brak danych o wieku poszkodowanego w chwili czynu).

W zdecydowanej większości zgłoszeń jako potencjalnych sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletnich poniżej lat 15 wskazywano mężczyzn – 275 osób, co stanowi blisko 96% wszystkich zgłoszeń. W gronie potencjalnych sprawców znalazło się 17 kobiet.

W wielu zgłoszonych sprawach jako domniemanego sprawcę wskazywano rodzica (68 spraw) lub inną osobę spokrewnioną z poszkodowanym (36 spraw). Osoby obce dla poszkodowanych były podawane jako potencjalni sprawcy w 193 przypadkach.

Wśród zgłoszeń dotyczących niespokrewnionych sprawców najwięcej spraw dotyczyło osób duchownych (100 spraw). W blisko 1/3 spraw, którymi zajmuje się Państwowa Komisja, osobą wskazaną jako sprawca

128 Informacje ze zgłoszeń wpływających do Państwowej Komisji.

wykorzystywania seksualnego dziecka jest osoba dorosła.

Jako sprawcy wykorzystania seksualnego małoletniego do lat 15 są wskazywane inne osoby, niespokrewnione z dzieckiem, ale dla niego znajome. W wielu sprawach wskazywanym potencjalnym sprawcą jest ktoś wywodzący się z bliskiego otoczenia poszkodowanego ma-

łoletniego, na przykład – sąsiad, przyjaciel domu, wychowawca z placówki opiekuńczo-wychowawczej czy internatu, trener w klubie sportowym, nauczyciel, pracownik domu pomocy społecznej czy też partner matki.

Analiza ogółu spraw indywidualnych wpływających do Państwowej Komisji pozwala na wyodrębnienie z nich wymienionych niżej grup.

3.2. Sprawy okołorozwodowe (ok. 25% spraw)

Z uwagi na aspekt prawny ważnym kryterium w definiowaniu zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci jest relacja pomiędzy dzieckiem a sprawcą wykorzystania. W tym zakresie można wyróżnić zabronione kontakty o charakterze wewnątrzrodzinnym oraz wykorzystywanie seksualne przez sprawcę spoza rodziny.

Dotychczasowa praktyka pokazała, że ok. 25% spraw kierowanych do Państwowej Komisji jest związane z kryzysem w rodzinie wynikającym z konfliktu okołorozwodowego. Wśród tej grupy spraw w ok. 99% przypadków osobami zgłaszającymi są matki oskarżające ojców swoich dzieci o stosowanie przemocy seksualnej.

Szczególną kategorią przemocy seksualnej wobec dziecka jest kazirodztwo, definiowane jako współżycie seksualne między spokrewnionymi osobami.

Szczególną formą kazirodztwa są z kolei zachowania seksualne osób dorosłych w stosunku do biologicznych bądź przysposobionych dzieci. Ze względu na więź wynikającą z pokrewieństwa konsekwencje kazirodztwa są dla ofiary niezwykle dotkliwe. Zależność dziecka od

rodziców sprawia, że ma ono utrudnioną możliwość obrony, ucieczki, czy też separacji od sprawcy¹²⁹.

Jako przykład molestowania seksualnego przez rodzica można wskazać sprawę pozostającą w zainteresowaniu Państwowej Komisji, w której postępowanie karne toczy się obecnie przed sądem. Oskarżonym o czyny z art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. jest biologiczny ojciec dwóch małoletnich pokrzywdzonych. Z ustaleń postępowania wynika, że na przestrzeni kilkunastu miesięcy sprawca wielokrotnie doprowadził swoje córki do innych czynności seksualnych polegających m.in. na dotykaniu okolic intymnych dzieci.

W sprawie przeciwko oskarżonemu ojcu proceduje sąd rejonowy. Oskarżony na etapie śledztwa został tymczasowo aresztowany na okres sześciu miesięcy. Następnie sąd uchylił tymczasowe aresztowanie i jednocześnie nakazał podejrzanemu opuszczenie mieszkania zajmowanego wspólnie z rodziną. Podejrzany otrzymał również sądowy zakaz zbliżania się do córek na odległość mniejszą niż 200 m, z wyłączeniem budynków sądu i prokuratury. Proces w tej sprawie toczy się z wyłącze-

129 J. Mierzwińska-Lorencka, *Karnoprawna ochrona dziecka* przed wykorzystywaniem *seksualnym*, WKP 2012.

niem jawności. Państwowa Komisja monitoruje jego przebieg. Z poczynionych ustaleń wynika, że trwa postępowanie dowodowe, sąd wyznacza kolejne terminy rozpraw, a małoletnie pokrzywdzone są reprezentowane przez ustanowionego w tym celu kuratora w osobie profesjonalnego pełnomocnika.

Z uwagi na charakter niniejszej sprawy Państwowa Komisja uznała potrzebę pilnego wstąpienia do postępowania sądowego na prawach oskarżyciela posiłkowego. Uzyskano zgodę rodzica w tym zakresie. Sąd odmówił jednak Państwowej Komisji udziału w postępowaniu sądowym na prawach strony, uzasadniając swoją decyzję przekroczeniem terminu wskazanego w *Kodeksie postępowania karnego* (do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej). Powyższa sytuacja procesowa została opisana w części 3.11. tej części raportu, zatytułowanej *Uczestniczenie w postępowaniach karnych na prawach oskarżyciela posiłko-*

wego za zgodą osoby poszkodowanej lub jej opiekuna prawnego. Przedstawiono tam problematykę związaną z pojawiającymi się licznymi wątpliwościami interpretacyjnymi dotyczącymi praktycznej realizacji jednego z ustawowych uprawnień Państwowej Komisji określonego w art. 3 ust. 2 pkt 2 i art. 25 pkt 2 Ustawy. Nadane Komisji Ustawą uprawnienia do występowania w procesie karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego powodują, że Komisja staje się jedną ze stron postępowania, reprezentującą dobro pokrzywdzonego dziecka oraz dbającą o jego interesy procesowe. Państwowej Komisji przysługuje wówczas spektrum uprawnień, w tym prawa i gwarancje procesowe. Komisja może zadawać pytania wszystkim uczestnikom postępowania, zgłaszać wnioski dowodowe, przedstawiać żądania o odszkodowanie czy zadośćuczynienie, wypowiadać się co do winy i kary sprawcy, a także skarżyć wyrok lub jego uzasadnienie.

3.3. Sprawy, w których jako sprawca wskazana jest osoba duchowna (blisko 30%)

Państwowa Komisja prowadzi 100 spraw, w których osoba duchowna została wskazana jako sprawca wykorzystywania seksualnego dziecka poniżej 15 roku życia. W tej kategorii spraw Komisja przekazała do prokuratury 55 zgłoszeń, w tym 36 dotyczących niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 240 § 1 k.k.

Dodatkowo Państwowa Komisja zawiadomiła prokuraturę w czterech sprawach, w tym dwóch podjętych przez Komisję z urzędu. Dwa zawiadomienia dotyczyły osoby duchownej, która po wyroku skazującym za

przestępstwo seksualne popełnione na szkodę małoletniego nadal prowadziła rekolekcje i celebrowała nabożeństwa z udziałem dzieci, pomimo orzeczonego przez sąd środka karnego w postaci dożywotniego zakazu wykonywania zawodu nauczyciela oraz zakazu wykonywania działalności związanej z wychowywaniem, edukacją oraz opieką nad małoletnimi. Kolejne dwa zawiadomienia skierowane przez Państwową Komisję do prokuratury dotyczyły ukrywania przez zwierzchników czynów seksualnych księży wobec dzieci.

W ocenie Państwowej Komisji 13 lipca 2017 r., tj. z chwilą wejścia w życie znowelizowanego¹³⁰ art. 240 § 1 k.k., osoby duchowne wskazane w zawiadomieniach posiadały wystarczającą wiedzę o przypadkach wykorzystywania seksualnego dzieci przez podwładnych księży i były zobowiązane do poinformowania o tym organy ścigania.

Państwowa Komisja, po zapoznaniu się z ustaleniami w dwóch sprawach indywidualnych, stanęła na stanowisku, że **hierarchowie kościelni wskazani w zgłoszeniach do prokuratury mieli obowiązek niezwłocznego powiadomienia organów ścigania o sprawie**

krzywdzenia ówczesnych małoletnich poniżej 15 roku życia i powinni to uczynić niezwłocznie po wejściu w życie przepisu art. 240 § 1 k.k. w obowiązującym brzmieniu.

W sporządzonych zawiadomieniach Państwowa Komisja odniosła się także do kwestii przepisu art. 240 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym i wskazała, że nie ma przeszkód formalnych, by do odpowiedzialności karnej mogły zostać pociągnięte osoby, które powzięły wiarygodną wiadomość o przestępstwie przed wejściem w życie noweli art. 240 k.k.

3.4. Czyny popełniane w internecie (ok. 12% spraw)

Molestowanie seksualne dzieci w internecie jest formą działalności przestępców, którzy wykorzystują globalną sieć komputerową jako swoje narzędzie. Skala tego niebezpiecznego zjawiska jest duża, trudna zarówno do konkretnego oszacowania, jak i kontrolowania.

Można wyróżnić szereg form przemocy seksualnej wobec małoletnich w sieci, w tym m.in. grooming, rozpowszechnianie materiałów pornograficznych bez zgody osoby występującej w tych materiałach, przesyłanie niechcianych materiałów pornograficznych, przesyłanie niechcianych wiadomości e-mail, wiadomości SMS-owych (lub internetowych – linków) zawierających treści o seksualnym charakterze, składanie niestosownych lub obraźliwych propozycji na portalach społecznościowych lub za pomocą internetowych komunikatorów.

Grooming jest szczególną formą relacji tworzonych w internecie między osobami dorosłymi a dziećmi w celu ich uwiedzenia i wykorzystania seksualnego. Pierwszy kontakt z dzieckiem odbywa się w internecie. Dalsze miejsce kontaktu jest zależne od przebiegu procesu groomingu. Intencją osoby dorosłej w tym procesie jest stopniowe wprowadzanie dziecka w aktywność seksualną w celu jego wykorzystania, często komercyjnego. Grooming jest procesem wieloetapowym. Przebiega on poprzez wstępną fazę zaprzyjaźniania się, zbudowania zaufania dziecka do sprawcy, następnie inicjowania rozmów na tematy związane z seksem, aż do budowania trwałej więzi emocjonalnej z dzieckiem. Te i inne zabiegi czynione są po to, aby doprowadzić do spotkania z dzieckiem, podczas którego, w intencji sprawcy, ma dojść do kontaktów o charakterze seksualnym¹³¹.

130 Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. poz. 773).

131 J. Mierzińska-Lorencka, *Karnoprawna ochrona dziecka przed wykorzystywaniem...*, dz. cyt.

Zdarza się, że sprawca w inny sposób wykorzystuje małoletniego, z którym nawiązał kontakt, m.in. pozyskując od niego materiały o charakterze pornograficznym, np. intymne zdjęcia dziecka, zarejestrowany striptiz wykonywany przed kamerą internetową itp.

Czynnikiem, który umożliwia taką działalność sprawcom wykorzystywania seksualnego dzieci, jest powszechne korzystanie z internetu przez najmłodszych. Dodatkowym bodźcem, który wpływa na pozyskiwanie nowych grup młodych użytkowników, jest fakt, że ro-

dzice mają zwykle zbyt niską świadomość niebezpieczeństw związanych z korzystaniem z sieci, co przekłada się na niedostateczną edukację małoletnich. Dodatkowo brak odpowiedniego nadzoru ze strony rodziców lub opiekunów potęguje zagrożenia wynikające z aktywności dzieci w internecie.

W okresie objętym raportem wpłynęły do Państwowej Komisji 40 zgłoszeń dotyczących zdarzeń ujawnionych w sieci komputerowej.

3.5. **Niezawiadomienie właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa** (ok. 10%)

Jednym z warunków skutecznej walki z przestępczością jest współdziałanie organów powołanych do ścigania przestępstw i ich współpraca ze społeczeństwem. Wyrazem tego współdziałania jest m.in. składanie przez obywateli oraz przez instytucje państwowe czy samorządowe zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Wraz z nowelizacją *Kodeksu karnego* wprowadzono obowiązek niezwłocznego informowania organów ścigania o przypadkach czynów o charakterze seksualnym popełnionych na szkodę dzieci.

Znowelizowany 13 lipca 2017 r. art. 240 k.k. przewiduje odpowiedzialność karną¹³² za niepowiadomienie organów ścigania o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego, o którym mowa m. in. w art. 197 § 3 i 4 k.k., art. 198 k.k. i art. 200 k.k.

Podmiotem tego przestępstwa może być każdy, kto posiada wiarygodną informację o jednym z wymienionych w nim przestępstw, bez względu na stan jego zaawansowania (przygotowanie, usiłowanie lub dokonanie). Co istotne, penalizuje się zachowania nie sprawców przestępstwa pierwotnego, ale osób, które w żaden sposób nie uczestniczyły w popełnieniu czynu o charakterze seksualnym, lecz mając wiarygodną wiadomość o tym przestępstwie, nie zawiadomiły niezwłocznie organu powołanego do ścigania.

Komisja prowadzi 36 spraw z powyższego zakresu. W zdecydowanej większości z nich to osoby obce zgłosiły podejrzenie popełnienia przestępstwa, jedynie w dwóch przypadkach zgłoszenia pochodziły od osób poszkodowanych.

132 Kara pozbawienia wolności do lat trzech.

3.6. Sprawy inne (23 %)

W tej kategorii mieszczą się zgłoszenia, których nie można skatalogować w żadnej z powyższych grup, a także sprawy dotyczące zagadnień o charakterze ogólnym. Wobec braku odniesienia do konkretnej sprawy indywidualnej zgłoszenia takie nie wymagają podjęcia przez Państwową Komisję działań wynikających z przepisów Ustawy. Jako przykład można wskazać pytania obywa-

teli dotyczące zakresu kompetencji Państwowej Komisji oraz trybu zgłaszania spraw. Do tej grupy zalicza się również korespondencję obejmującą rozważania na temat problemu wykorzystywania seksualnego dzieci lub postaw określonych grup społecznych wobec tego nagannego zjawiska.

3.7. Zgłoszenia przekazane prokuratorowi prokuratury właściwej ze względu na miejsce zamieszkania osoby poszkodowanej

W okresie objętym raportem na podstawie art. 22 ust. 1 Ustawy Państwowa Komisja przekazała prokuratorowi prokuratury właściwej ze względu na miejsce osoby poszkodowanej łącznie 137 zgłoszeń¹³³ o podejrzeniu wykorzystania seksualnego dziecka, pochodzące od osób fizycznych. Wśród wyżej wskazanych – 36 zgłoszeń dotyczyło podejrzenia niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę

małoletniego poniżej lat 15, z czego 32 zostały skierowane do Komisji przez posłankę na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Komisja otrzymała także osiem zgłoszeń przekazanych przez osoby duchowne.

Państwowa Komisja po przekazaniu zgłoszenia, zgodnie z art. 24 Ustawy, w każdej z tych spraw monitoruje działania prowadzone przez prokuratora.

3.8. Zgłoszenia oczywiście bezzasadne

Zgodnie z art. 23 Ustawy Państwowa Komisja nie przekazuje zgłoszenia, o którym mowa w art. 21 ust. 1, w przypadku gdy jest ono oczywiście bezzasadne.

Zwrot „oczywista bezzasadność zgłoszenia” nie został przez ustawodawcę zdefiniowany.

133 Zgłoszenia, o których mowa w art. 21 Ustawy.

Klauzula generalna oczywistej bezzasadności występuje w wielu procedurach sądowych, w tym m.in. w postępowaniu karnym¹³⁴ i cywilnym¹³⁵. Służy preselekcji spraw ze względu na niebudzącą wątpliwości ich bezzasadność, i to w stopniu oczywistym.

Zgodnie z ugruntowanym w doktrynie i orzecznictwie stanowiskiem zwrot „oczywista bezzasadność” oznacza, że bezzasadność ta jest niewątpliwa – nie wymaga dokładnej analizy ani pod względem faktycznym, ani prawnym, gdyż jej niezasadność wręcz rzuca się w oczy¹³⁶. **Oczywista bezzasadność to bezzasadność (...) niewątpliwa, niewymagająca badania. Klauzula oczywistej bezzasadności umożliwia najczęściej już na wstępnym etapie postępowania przesądzenie, że dane powództwo, środek odwoławczy, zarzuty czy też roszczenie są – na pierwszy rzut oka, bez głębszej analizy, w sposób niebudzący najmniejszych wątpliwości – niezasadne, nietrafione i chybione**¹³⁷.

Z uwagi na to, że przesądzenie bezzasadności w stopniu oczywistym definitywnie kończy postępowanie w sprawie, konieczne jest zachowanie szczególnej ostrożności

przy interpretacji pojęcia „oczywistej bezzasadności” na potrzeby danej sprawy. Dlatego też oczywista bezzasadność zgłoszenia interpretowana jest przez Państwową Komisję restrykcyjnie. Powinna obejmować najbardziej jaskrawe (kwalifikowane) przypadki zgłoszeń bezzasadnych.

W związku z powyższym wstępna kontrola zgłoszenia przeprowadzana przez Komisję polega na ocenie, czy zgłoszenie odpowiada warunkom formalnym określonym w Ustawie i czy nie jest oczywiście bezzasadne.

W jednym przypadku Państwowa Komisja uznała zgłoszenie za oczywiście bezzasadne, podejmując w tej sprawie uchwałę.

Państwowa Komisja pozostawiła 13 spraw bez nadania im biegu. Sprawy te nie były zgłoszeniem w rozumieniu art. 21 Ustawy, nie zawierały także wniosków o podjęcie działań przez Komisję. Były to prywatne opinie, spostrzeżenia osób indywidualnych oraz rozważania natury ogólnej, które nie wymagały dalszych działań.

3.9. Sprawy pozostające poza kompetencjami Państwowej Komisji

Państwowa Komisja została powołana do badania spraw z zakresu wykorzystania seksualnego dzieci po-

niżej 15 roku życia. Priorytetem w działaniach Komisji jest dobro osób, które jako dzieci ucierpiały na skutek

134 Np. art. 457 § 2 k.p.k. i art. 535 § 3 k.p.k.

135 Np. art. 1911 k.p.c.

136 L. Paprzycki, *Oczywista bezzasadność i oczywista zasadność kasacji*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga pamiątkowa ku czci prof. K. Marszała*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003, s. 320 i n.; *Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1998 r.*, V KKN 314/97, OSNKW 1998/11-12/60.

137 *Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 października 2010 r.*, K 10/08, OTK-A 2010/8/81.

czynności skierowanych przeciwko ich wolności seksualnej i obyczajności.

Pomimo ustawowo określonych kompetencji do Państwowej Komisji zgłaszają się osoby, które nie dysponują wiedzą na temat jej uprawnień czy kompetencji i oczekują udzielenia przez Komisję pomocy w zgłoszonej sprawie. Nawet jeżeli przedstawiona sprawa pozostaje poza zakresem ustawowych zadań Państwowej Komisji, Komisja podejmuje możliwe działania w celu udzielenia wsparcia osobie zgłaszającej. Spośród takich spraw należy wymienić:

- sprawy rodzinne, w tym dotyczące zaniedbań opiekuńczych wobec małoletnich oraz sporów rodziców o prawo do sprawowania opieki nad dziećmi i kontaktów rodzic – dziecko,
- sprawy dotyczące podejrzenia popełnienia innych przestępstw niż przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego poniżej lat 15,
- sprawy dotyczące przemocy seksualnej wobec osób pomiędzy 15 a 18 rokiem życia.

W ww. sprawach Państwowa Komisja podjęła działania interwencyjne, m.in.:

- przekazała do prokuratury zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa będącego poza zakresem kompetencji Komisji,
- wskazała osobie zgłaszającej przysługujące jej środki prawne lub organ, do którego powinna zgłosić sprawę;
- zwróciła się o zbadanie sprawy lub jej części do właściwych organów – prokuratury, sądów rodzinnych i Rzecznika Praw Dziecka, zgodnie z kompetencjami tych organów.

W omawianej kategorii przeważają sprawy, które dotyczą zagadnień z zakresu prawa rodzinnego. Dla przykładu – w jednej z nich wpłynął wniosek o udzielenie przez Państwową Komisję pomocy w sprawie powrotu dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej pod opiekę rodziców. Można wskazać także wniosek, skierowany do Komisji przez osobę prawomocnie skazaną za czynny o charakterze seksualnym wobec dzieci, o podjęcie działań w celu wznowienia postępowania karnego w jej sprawie. Zanotowano także zgłoszenie dotyczące prawdopodobieństwa kradzieży tożsamości w sieci i niebezpieczeństwa wykorzystania jej w przestępczym procederze nawiązywania kontaktów z dziećmi poprzez internet.

3.10. Sprawy podjęte z urzędu

Niezależnie od zgłoszeń kierowanych przez obywateli w indywidualnych sprawach Państwowa Komisja podejmuje również działania z urzędu, po powzięciu informacji z innych źródeł. Z dotychczasowej praktyki Komisji wynika, że źródłami tymi najczęściej są przekazy agencji informacyjnych oraz publikacje filmowe lub tekstowe.

W tej kategorii spraw źródło ich pochodzenia determinuje charakter wstępnych czynności Komisji, które zwykle zmierzają do uszczegółowienia danych zarówno w obszarze okoliczności zdarzenia, jak i dotyczących osoby poszkodowanego oraz potencjalnego sprawcy.

Analogicznie do trybu postępowania w sprawach zgłoszonych Komisja z własnej inicjatywy podejmuje niezbędne ustalenia, po to, by określić, czy przedmiot sprawy opisanej w danym źródle mieści się w ustawowych kompetencjach Komisji oraz jakie dalsze działania należy niezwłocznie podjąć.

Tak jak w przypadku zgłoszonych podejrzeń popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego lub niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia takiego czynu **w sprawach podjętych z urzędu Komisja zwraca się do właściwych organów, najczęściej prokuratury, kierując zawiadomienie lub wnioskując o udzielenie informacji o toczących się w danej sprawie postępowaniach.**

W okresie objętym raportem Państwowa Komisja prowadziła działania z własnej inicjatywy w 22 sprawach dotyczących czynności seksualnych skierowanych wo-

bec małoletnich poniżej 15 roku życia. Sprawy te zostały podjęte przez Komisję na podstawie informacji medialnych. Zdecydowana większość z nich dotyczy czynów popełnionych przez osoby duchowne wobec małoletnich będących obecnie osobami pełnoletnimi.

Jako przykład wskazać można sprawę dotyczącą opisanego w mediach postępowania przygotowawczego, w którym status pokrzywdzonych mają trzy osoby, w tym jedna obecnie dorosła ze stwierdzonymi niepełnosprawnościami. W tej sprawie Państwowa Komisja podjęła działania zmierzające do sprawdzenia prawidłowości postępowania prowadzonego przez prokuratora. Z informacji medialnych wynika bowiem, że śledztwo toczy się od ponad dwóch lat, a osoba wskazywana jako sprawca ma nadal status świadka. Ze względu na okoliczności sprawy Państwowa Komisja zwróciła się do Prokuratury Krajowej o objęcie sprawy nadzorem i zbadanie terminowości oraz prawidłowości procedowania.

3.11. Uczestniczenie w postępowaniach karnych na prawach oskarżyciela posiłkowego

Zgodnie z art. 3 ust. 2 pkt 2 Ustawy do zadań Państwowej Komisji należy interwencja i wspieranie osób poszkodowanych w postępowaniach prowadzonych przed organami państwa, w tym uczestniczenie w postępowaniach karnych na prawach oskarżyciela posiłkowego za zgodą osoby poszkodowanej lub jej opiekuna prawnego. Możliwość działania Państwowej Komisji w postępowaniu karnym na prawach strony stanowi realną pomoc dla osoby pokrzywdzonej przestępstwem.

Uprawnienie Państwowej Komisji do uczestnictwa w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela po-

siłkowego zostało potwierdzone w art. 25 pkt 2 Ustawy. Wolą ustawodawcy było przyznanie Komisji możliwości działania w każdym czasie. Jednocześnie ustawodawca wyraźnie wskazał, że jedynym warunkiem udziału Komisji w postępowaniu jest uzyskanie zgody pokrzywdzonego lub jego opiekuna prawnego. W jednej ze spraw podjętej przez Komisję z własnej inicjatywy (sprawa medialna), osoba pokrzywdzona nie zgodziła się na wstąpienie Państwowej Komisji do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego.

Przepisy *Kodeksu postępowania karnego* wskazują, że oskarżycielem posiłkowym w postępowaniu może być wyłącznie pokrzywdzony¹³⁸. Wprowadzają także ograniczenie czasowe do wstąpienia do procesu w charakterze oskarżyciela posiłkowego – do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej. Komisja nie została przez ustawodawcę ujęta w *Kodeksie postępowania karnego* jako podmiot procesu karnego, a jej uprawnienie do występowania na prawach oskarżyciela posiłkowego zostało wprowadzone jedynie w Ustawie. Brak właściwej regulacji prawnej statusu Komisji w postępowaniu karnym spowodował w praktyce stosowania przez sądy obowiązujących przepisów wiele wątpliwości interpretacyjnych.

W czasie objętym raportem sześciokrotnie zwrócono się do Państwowej Komisji o wstąpienie do postępowania karnego na prawach oskarżyciela posiłkowego. Wnioski w tej kwestii składali przedstawiciele prawni pokrzywdzonych małoletnich. W konkretnych sprawach, po uzyskaniu zgody pokrzywdzonego, Komisja złożyła w sądach oświadczenie o działaniu na prawach oskarżyciela posiłkowego.

W jednej ze spraw Państwowa Komisja nie została dopuszczona do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego, gdyż sąd orzekł, że oświadczenie o jej wstąpieniu do postępowania zostało złożone po terminie wynikającym z art. 54 § 1 k.p.k. (postępowanie w sprawie już się toczyło). Wprawdzie Komisja złożyła zażalenie na to postanowienie, jednak nie zostało ono uwzględnione. Komisja monitoruje toczyący się

proces karny, jednak nie może aktywnie w nim uczestniczyć.

W innej sprawie, po złożeniu przez Państwową Komisję oświadczenia o wstąpieniu do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego, sąd na rozprawie dopuścił członka Komisji do zadawania pytań, czyli do wykonywania praw zarezerwowanych dla strony, po czym prezes sądu poinformował pisemnie Komisję, że występuje ona w tej sprawie na prawach przedstawiciela społecznego zgodnie z regulacją zawartą w art. 90 § 1 k.p.k., a więc jako przedstawiciel organizacji społecznej. W sprawie nie zostało dotychczas wydane żadne formalne postanowienie, co uniemożliwia Państwowej Komisji złożenie formalnego odwołania. Komisja wystąpiła do prezesa sądu, wskazując na nieprawidłowości związane z dopuszczeniem jej do udziału w postępowaniu w charakterze przedstawiciela społecznego. Ostatecznie Komisja działa w postępowaniu na prawach oskarżyciela posiłkowego.

W kolejnych dwóch sprawach, Państwowa Komisja, pomimo niedotrzymania terminu wynikającego z *Kodeksu postępowania karnego*, działa na prawach oskarżyciela posiłkowego w postępowaniach i nie spotyka się to ze sprzeciwem sądu.

Jak wynika z powyższych przykładów, praktyka stosowania przez sądy przepisów dotyczących działania Państwowej Komisji na prawach oskarżyciela posiłkowego

138 Art. 54 § 1 k.p.k.

jest różna. Sądy pomijają przepisy Ustawy uprawniające Komisję do działania w postępowaniu sądowym na prawach oskarżyciela, stanowiące *lex specialis* w stosunku do przepisów kodeksowych.

Pokrzywdzeni zgłaszają do Państwowej Komisji prośbę o wstąpienie Komisji do procesu na prawach oskarżyciela posiłkowego już po rozpoczęciu przewodu sądowego, co przy zawężającej interpretacji sądów¹³⁹ powoduje, że przepisy nadające Komisji tak ważne uprawnienie procesowe w wielu przypadkach są właściwie martwe. Ponieważ wolą ustawodawcy było zapewnienie Komisji możliwości działania na rzecz osób pokrzywdzonych w każdym czasie i na każdym etapie postępowania sądowego i wsparcie ich w toczących się postępowaniach, Państwowa Komisja przygotowała projekt kompleksowych zmian w prawie karnym w zakresie zwiększenia ochrony dzieci przed przestępstwa-

mi przeciwko wolności seksualnej i obyczajności oraz projekt zmian Ustawy o Komisji. Projekty przewidują m. in. zmiany art. 54 § 1 k.p.k. oraz zmianę art. 3 ust. 2 pkt 2 i art. 25 pkt 2 Ustawy, które umożliwią Komisji złożenie oświadczenia o działaniu w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego **na każdym etapie postępowania, aż do czasu zamknięcia przewodu sądowego.**

Państwowa Komisja przedstawiła oba projekty Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej 2 lutego i 26 kwietnia 2021 r. – z prośbą o podjęcie inicjatywy ustawodawczej w tym przedmiocie. Projekty zostały życzliwie przyjęte i zyskały zainteresowanie Prezydenta. Trwają wspólne prace nad uzgodnieniem ostatecznego kształtu projektów.

3.12. Postępowania monitorowane przez Państwową Komisję

Każda sprawa zgłoszona do Państwowej Komisji lub podjęta przez nią z urzędu podlega monitorowaniu.

Upewnienie Komisji do podejmowania czynności monitorujących dotyczy zarówno postępowania przygotowawczego, jak i sądowego – na każdym jego etapie, aż do prawomocnego zakończenia sprawy.

Państwowa Komisja monitoruje sprawy przekazane przez nią organom ścigania, zgłoszone przez osoby indywidualne lub inne podmioty. Komisja monitoruje

także sprawy prowadzone lub nadzorowane przez prokuratora, w tym pozostające w toku oraz te zakończone decyzją o umorzeniu czy odmową wszczęcia z przesłanek innych niż przedawnienie karalności.

Zgodnie z art. 24 Ustawy monitorowanie czynności podejmowanych przez organ prowadzący postępowania przygotowawcze realizowane jest **poprzez prawo wglądu w akta śledztwa** – będącego w toku albo zakończonego a także prawo do uzyskiwania informacji

¹³⁹ Przyjęcie, że termin wynikający z art. 54 § 1 k.p.k. jest dla Komisji wiążący.

o toczącym się postępowaniu, w tym o terminach podjętych czynności.

Działania monitorujące podejmowane są przez Państwową Komisję zarówno z urzędu, jak i na wniosek osoby zgłaszającej.

W sytuacji wystąpienia podejrzenia nieprawidłowości proceduralnych lub przewlekłości prowadzonego postępowania przygotowawczego Komisja jest zobligowana do zawiadomienia o tym organu sprawującego nadzór nad organem prowadzącym postępowanie. W praktyce oznacza to wystąpienie do prokuratora nadrzędnego z wnioskiem o objęcie danej sprawy zwierzchnim nadzorem służbowym, zbadanie sygnalizowanych uchybień i zajęcie stanowiska wobec zastrzeżeń wskazanych przez Państwową Komisję.

W okresie objętym raportem **w 12 sprawach** (zarówno pozostających w toku, jak i zakończonych) **Państwowa Komisja dostrzegła nieprawidłowości** i zasygnalizowała je w pismach do Prokuratury Krajowej.

W postępowaniach będących w toku Państwowa Komisja obserwowała **przewlekłość** w ich prowadzeniu oraz **uchybień w zakresie prawidłowej reprezentacji procesowej pokrzywdzonych** przestępstwem dzieci.

Jako przykład wskazać można postępowanie nadzorowane przez jedną z prokuratur rejonowych w sprawie doprowadzenia małoletniej poniżej 15 lat do innej czynności seksualnej. W tej sprawie Państwowa Komisja, po analizie akt, zwróciła się do Prokuratury Krajowej o zbadanie sprawy w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego, Komisja dostrzegła bowiem uchybień w zakresie reprezentacji interesów procesowych pokrzywdzonego dziecka. W odpowiedzi prokuratura poinformowała Państwową Komisję, że w czasie analizy

akt dopatrzone się błędnej oceny sytuacji procesowej małoletniej, co doprowadziło do nieuzasadnionego zaniechania wystąpienia przez prokuratora z wnioskiem o ustanowienie kuratora reprezentującego małoletnią w postępowaniu karnym. Prokuratura zwierzchnia poleciła także skierowanie wniosku w tym przedmiocie do sądu rodzinnego. Sprawa objęta została zwierzchnim nadzorem służbowym przez właściwą prokuraturę okręgową – zgodnie z wnioskiem Państwowej Komisji.

W kategorii spraw umorzonych Państwowa Komisja najczęściej występowała o przeprowadzenie przez prokuratora nadrzędnego badania akt zakończonego śledztwa, ocenę zasadności wydania kończącej decyzji merytorycznej oraz rozważenie podstaw do podjęcia sprawy na nowo.

Reakcją na wnioski było dokonanie przez prokuraturę oceny sposobu procedowania w danej sprawie i ewentualnie reasumpcji decyzji o ich zakończeniu. **W odpowiedzi na wniosek skierowany przez Państwową Komisję w tych sprawach prokuratury nadrzędne poinformowały, że kwestionowane przez Państwową Komisję sprawy zostały zakończone przedwcześnie, a zgromadzony materiał dowodowy wymaga uzupełnienia.**

W jednej z takich spraw badano akta umorzonych postępowań przygotowawczych w sprawie podejrzenia wykorzystywania seksualnego kilkorga dzieci przez ich ojca. Analiza akt pozwoliła Państwowej Komisji na sformułowanie wniosku, że w sprawie popełniono wiele błędów proceduralnych. Komisja oceniła, że w tych postępowaniach nie zrealizowano podstawowego zadania postępowania przygotowawczego polegającego na wyjaśnieniu wszystkich okoliczności zdarzeń. Zaniechano wykonania istotnych czynności, jak np. dopuszczenia dowodu z dodatkowej opinii biegłych czy zespo-

łu biegłych umożliwiających odniesienie się do skrajnie różnych opinii w przedmiocie występowania u małoletnich symptomów dziecka molestowanego seksualnie i relacji kazirodycznych w rodzinie. Inne czynności procesowe, wykonane w dużym odstępie czasowym od zainicjowania postępowania, mogły skutkować utratą dowodów. Nieprawidłowe zgromadzenie materiału dowodowego, jego wybiórcza ocena oraz jedynie formalna reprezentacja interesów małoletnich pokrzywdzonych w procesie mogły skutkować wadliwą decyzją końcową. W ocenie Państwowej Komisji zachodzi potrzeba zlecenia dodatkowej opinii zespołu biegłych psychologów, psychiatrów oraz seksuologów, którzy wypowiedzą się w sprawie w oparciu o całość zgromadzonych dowodów. To pozwoli ostatecznie ustalić wszystkie okoliczności faktyczne w sprawie. **Komisja zwróciła się do Prokuratora Krajowego o podjęcie na nowo umorzonych postępowań i ich kontynuowanie zgodnie ze wskazanymi przez Komisję kierunkami.**

Państwowa Komisja monitoruje również postępowania sądowe w sprawach karnych. Na podstawie art. 25 Ustawy w przypadku wszczęcia postępowania sądowego Państwowej Komisji przysługuje prawo:

- wglądu do akt sądowych oraz uzyskiwania informacji o prowadzonym postępowaniu;
- uczestniczenia w prowadzonym postępowaniu na prawach oskarżyciela posiłkowego za zgodą osoby poszkodowanej lub jej opiekuna prawnego.

Wśród spraw podjętych przez Państwową Komisję w okresie od 24 listopada 2020 r. do 30 czerwca 2021 r., 10 % dotyczyło postępowań na etapie sądowym.

Ogółem Państwowa Komisja monitoruje prowadzone na różnych etapach postępowania w 250 sprawach.

3.13. Zawiadomienia Państwowej Komisji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa lub niezawiadomieniu właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa

Zgodnie z art. 304 § 2 k.p.k. instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję.

Państwowa Komisja w sytuacji gdy powzięła uzasadnione przypuszczenie, że został popełniony jakikolwiek

czyn zabroniony ścigany z urzędu, ma więc prawny obowiązek złożyć zawiadomienie o przestępstwie.

Oprócz obowiązku wynikającego z unormowań *Kodeksu postępowania karnego* przepis art. 3 ust. 2 Ustawy nakłada na Państwową Komisję tożsamy obowiązek zawiadamiania właściwych organów o podejrzeniu popełnienia przestępstwa seksualnego wykorzystania

dziecka oraz niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia takiego przestępstwa¹⁴⁰.

W okresie objętym raportem **Państwowa Komisja skierowała z własnej inicjatywy dwa zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 240 § 1 k.k.** W obu sprawach zawiadomienia Państwowej Komisji dotyczyły przypadków zatajenia przez hierarchów kościelnych informacji o wykorzystywaniu seksualnym dzieci przez podległych im duchownych. Źródłem informacji o okolicznościach faktycznych w tych sprawach były przede wszystkim rozmowy z pokrzywdzonymi, a także dostarczone przez nich materiały.

Państwowa Komisja stoi na stanowisku, że do odpowiedzialności karnej można pociągnąć każdą osobę, która nie dopełniła obowiązku wynikającego z art. 240 § 1 k.k., nawet jeśli wiarygodną informację o przestępstwie seksualnym wobec osoby małoletniej uzyskała przed 13 lipca 2017 r.¹⁴¹, tj. przed wprowadzeniem prawnego obowiązku zgłoszenia organom ścigania podejrzenia wykorzystania seksualnego dziecka. Państwowa Komisja monitoruje przebieg czynności podjętych przez prokuraturę na skutek złożonych zawiadomień.

Ponadto także z własnej inicjatywy Państwowa Komisja złożyła dwa zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa opisanego w **art. 244 k.k. Przepis ten penalizuje zachowanie sprawcy polegające na niezastosowaniu się do orzeczonego przez sąd zakazu zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu czy prowadzenia określonej działalności.** W obu sprawach Państwowa Komisja uzyskała wiarygodne

informacje o złamaniu sądowego zakazu orzeczonego w postaci środka karnego polegającego na dożywotnim zakazie wykonywania zawodu nauczyciela oraz wykonywania działalności związanych z wychowaniem, edukacją oraz opieką nad małoletnimi. Ustalono, że ksiądz skazany uprzednio za popełnienie przestępstw na tle seksualnym¹⁴² na szkodę małoletnich poniżej lat 15 nadal prowadził rekolekcje z udziałem dzieci, którym to czynem złamał orzeczonego wobec niego zakaz. Na skutek otrzymanych z Państwowej Komisji dwóch zawiadomień prokuratura przeprowadziła czynności sprawdzające, w toku których ustalono, że o ten sam czyn tej samej osoby były uprzednio prowadzone dwa odrębne postępowania pod nadzorem prokuratury okręgowej.

Jedno z tych postępowań zakończyło się skierowaniem do sądu aktu oskarżenia o czyn z art. 244 k.k. Materiał dowodowy wykazał, że rekolekcje wygłoszone były wyłącznie i bezpośrednio do dzieci, a oskarżony ksiądz pozostawał z nimi w bezpośredniej bliskości fizycznej, czym złamał orzeczonego wcześniej przez sąd dożywotni zakaz. W sprawie zapadł wyrok skazujący. Natomiast druga sprawa została zakończona na etapie postępowania przygotowawczego. Prokuratura badająca sprawę uznała bowiem, że nie doszło do wyczerpania znamion czynu zabronionego z art. 244 k.k. Postępowanie zostało prawomocnie umorzone. W ocenie prokuratury zachowanie księdza w tym konkretnym przypadku nie miało charakteru działalności edukacyjnej czy wychowawczej na rzecz dzieci.

140 Art. 240 § 1 k.k.

141 Przed wejściem w życie *Ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego* (Dz.U. poz. 773).

142 Art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k.

3.14. Wnioski do Prokuratora Generalnego o wniesienie skargi nadzwyczajnej albo kasacji od prawomocnego orzeczenia kończącego sprawę w zakresie przestępstw wykorzystania seksualnego małoletnich poniżej lat 15

Zgodnie z art. 3 ust. 2 pkt 4 Ustawy, Państwowej Komisji przysługuje prawo kierowania do Prokuratora Generalnego wniosków o wniesienie skargi nadzwyczajnej albo kasacji od prawomocnego orzeczenia kończącego sprawę w zakresie przestępstw pedofilii. Powyższy przepis koreluje z dyspozycją art. 521 § 1 k.p.k. oraz art. 89 *Ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym*¹⁴³, które przyznają Prokuratorowi Generalnemu prawo zaskarżenia każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie. Skarga nadzwyczajna i kasacja są to nadzwyczajne środki zaskarżenia, których celem jest wyeliminowanie z obrotu prawnego orzeczeń dotkniętych poważnymi wadami w postaci bezwzględnych przyczyn odwoławczych lub innych naruszeń prawa o charakterze rażącym, a jednocześnie takich, które miały istotny wpływ na treść orzeczenia. **Niedopuszczalne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej albo kasacji na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia.** Możliwość wniesienia skutecznej skargi nadzwyczajnej lub kasacji jest zatem istotnie ograniczona.

Począwszy od 24 listopada 2020 r. do Państwowej Komisji nie wpłynął żaden wniosek o skierowanie do Prokuratora Generalnego wniosków o wniesienie nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postaci skargi nadzwyczajnej lub kasacji.

Państwowa Komisja skierowała natomiast z urzędu dwa wnioski o wniesienie kasacji (na niekorzyść oskarżonego) od prawomocnych wyroków nakazowych wydanych w sprawach o przestępstwo z art. 200a § 1 k.k. oraz o przestępstwo z art. 200a § 2 k.k. i art. 191a § 1 k.k.

Wyrok nakazowy zapada bez udziału stron. To procedura przyspieszająca załatwianie spraw mniejszej wagi, w których nic nie budzi wątpliwości. Państwowa Komisja, powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, podkreśliła, że postępowanie nakazowe jest szczególną instytucją prawa procesowego, której zastosowanie zostało przewidziane dla najbardziej oczywistych przypadków, gdy materiał dowodowy przedłożony z aktem oskarżenia jest tak jednoznaczny, że nie nasuwa żadnych wątpliwości co do winy osoby oskarżonej i okoliczności popełnienia przez nią zarzucanego czynu. Stwierdzenie jakichkolwiek wątpliwości w tym zakresie nakazuje sądowi skierowanie sprawy na rozprawę celem przeprowadzenia postępowania dowodowego, które pozwoli te wątpliwości wyjaśnić¹⁴⁴.

143 Dz.U. z 2021 r. poz. 154.

144 *Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2021 r., V KK 374/20, LEX nr 3170925; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2011 r., III KK 144/11, LEX nr 860609; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2021 r., II KK 30/12, LEX nr 1165241.*

W obu sprawach, w ocenie Państwowej Komisji, warunki do procedowania w trybie nakazowym nie zostały spełnione. W żadnej z tych spraw sądy nie ustaliły wszystkich przesłanek odpowiedzialności karnej. O ile bowiem nie budziły wątpliwości fakt popełnienia przestępstwa ani sprawstwo oskarżonych, o tyle podstawa przypisania im winy oraz elementy przedmiotowe i podmiotowe czynów, rzutujące na ocenę zarówno stopnia ich społecznej szkodliwości, jak i stopnia zawinienia oskarżonych, nie zostały przez sądy kompleksowo wyjaśnione.

Skierowanie powyższych spraw do rozpoznania w trybie nakazowym w konsekwencji doprowadziło do pozbawienia małoletnich pokrzywdzonych możliwości korzystania z ich uprawnień procesowych jako oskarżycieli posiłkowych oraz **skutkowało wymierzeniem oskarżonym kar rażąco łagodnych** (grzywna i ograniczenie wolności).

Ustawodawca dał możliwość sądenia tzw. drobnych spraw w trybie uproszczonym, tj. nakazowym. Podkreślić jednak należy, że to postępowanie zastrzeżono do najbardziej oczywistych przypadków, w których materiał dowodowy w aktach sprawy jest tak jednoznaczny, że nie nasuwa żadnych wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu i winy oskarżonego. W ocenie Państwowej Komisji problemem jest kierowanie do rozstrzygnięcia w trybie uproszczonym spraw o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, które nie powinny być w ten sposób rozpatrywane.



CZĘŚĆ V

Identyfikacja problemów w prowadzonych postępowaniach karnych na podstawie analizowanych spraw

Celem procesu karnego jest sprawiedliwe rozstrzygnięcie przez sąd o odpowiedzialności karnej sprawcy, a więc właściwa trafna reakcja państwa na popełnione przestępstwo. *Reakcja ta musi realizować także funkcję ogólną umacniania poszanowania prawa, zasad współżycia społecznego i mieć na względzie także interes osób pokrzywdzonych przestępstwem*¹⁴⁵.

Zarówno w praktyce organów wymiaru sprawiedliwości, jak i w piśmiennictwie znaczną wagę przykładają do ochrony praw pokrzywdzonego, który występuje w procesie karnym i odgrywa w nim istotną rolę. Ochrona ta została uznana za niezależny cel postępowania karnego. Prawnie chroniony interes pokrzywdzonego powinien być brany pod uwagę zarówno na płaszczyźnie osądzenia sprawcy, jak i procedury dochodzenia sprawiedliwości.

145 Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 21 marca 2013 r., II AKa 31/13, LEX nr 1298945.

Źródeł ochrony praw pokrzywdzonego należy poszukiwać przede wszystkim w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*. Zgodnie z art. 45 ust. 1 każdy ma prawo do *sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd*.

Ochrona pokrzywdzonego ustanowiona jest również w aktach prawa międzynarodowego, których sygnatariuszem jest Polska. Należy tu wskazać na *Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*¹⁴⁶, która w art. 6 ust. 1 wprowadza zasadę rzetelnego procesu karnego oraz *Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r.* ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW¹⁴⁷.

Wykorzystanie seksualne dzieci jest jedną z najtrudniejszych do wykrycia form krzywdzenia, ponieważ przestępstwa seksualne popełniane są zazwyczaj z zachowaniem dyskrecji, bez dostępu osób postronnych, a schwytanie sprawcy na tzw. gorącym uczynku należy

do rzadkości. Zwalczanie przestępczości seksualnej wobec małoletnich jest zadaniem trudnym i skomplikowanym. Wymaga zastosowania właściwych, chroniących pokrzywdzone dzieci przed wtórną wiktyimizacją procedur postępowania, dobrego przygotowania merytorycznego pracowników organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości oraz innych podmiotów (np. placówek medycznych), a także w szerszej perspektywie – wypracowania należytych postaw społecznych wobec zjawiska przestępczości seksualnej.

Badanie zjawiska wykorzystywania seksualnego stanowi duży problem diagnostyczny, psychologiczny i prawny. Problem ten jest szeroko badany przez wiele podmiotów, w tym instytucje rządowe oraz organizacje pozarządowe.

Na podstawie analizy kierowanych do Państwowej Komisji spraw, monitorowanych postępowań karnych (przygotowawczych i sądowych) Państwowa Komisja dokonała identyfikacji niżej opisanych problemów.

1 Brak właściwej reakcji na przypadki wykorzystywania seksualnego dzieci

Wykrywalność przestępstw seksualnych wobec dzieci jest uzależniona w dużej mierze od sprawnego systemu informowania organów ścigania o podejrzeniu popeł-

nienia tego typu przestępstwa na szkodę dziecka. Bez otrzymania zawiadomienia policja i prokuratura mają ograniczone możliwości działania. Liczy się czas, jaki

146 Dz.U. 1993.61.284.

147 Dz.Urz.UE.L315/57.

upłynął od chwili popełnienia przestępstwa do momentu uzyskania o nim wiedzy przez organy ścigania i rozpoczęcia czynności postępowania. Im wcześniej dojdzie do ujawnienia podejrzenia wykorzystania seksualnego, tym łatwiej to podejrzenie potwierdzić lub wykluczyć.

Niestety zwykle, co potwierdzają wpływające do Państwowej Komisji zgłoszenia, organy ścigania zbyt późno dowiadują się o przestępstwach seksualnych na szkodę dzieci, często po upływie miesięcy, a nawet lat. Rzadko bowiem sprawca tego rodzaju czynu zostaje zatrzymany na tzw. gorącym uczynku. Pokrzywdzone dziecko bezpośrednio po zdarzeniu niechętnie opowiada o tym, co się stało.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się wzrost zgłaszanych przypadków wykorzystywania seksualnego małoletnich. Pomimo to nadal wiele z nich nie wychodzi na jaw. Dzieci, które są ofiarami wykorzystania seksualnego, często nie ujawniają tego faktu pod wpływem lęku, poczucia winy, wstydu, lojalności wobec sprawcy lub nawet z powodu braku świadomości, że zostały wykorzystane. Dlatego też odpowiedzialność za reakcję na krzywdzenie dzieci ciąży na dorosłych, którzy powinni wykazać się należyłą czujnością i uważnością. Ważne jest, aby osoby z otoczenia dziecka (rodzice/opiekunowie, członkowie rodziny, pracownicy socjalni, pedagodzy oraz inne osoby odpowiedzialne za opiekę i wychowanie dzieci) potrafiły rozpoznać wczesne oznaki krzywdzenia, a następnie zgłaszały je odpowiedniej instytucji.

Znaczny upływ czasu od popełnienia przestępstwa utrudnia, a czasami wręcz uniemożliwia prawidłowe

przeprowadzenie postępowania. Ogranicza bowiem możliwość pozyskania wiarygodnego materiału dowodowego, który pozwoliłby na dokonanie jednoznacznych i niebudzących wątpliwości ustaleń faktycznych dotyczących potencjalnego sprawcy oraz przesłanek jego odpowiedzialności. W wielu jednak przypadkach nie ma prawnych możliwości ścigania sprawców ze względu na przedawnienie karalności dokonanych przez nich czynów.

Pozostaje także kwestia braku właściwej reakcji na zgłoszenie o przestępstwie ze strony organów ścigania. Już opieszałość w podejmowaniu działań bezpośrednio po uzyskaniu informacji o zdarzeniu znacznie ogranicza szanse na ustalenie sprawcy i skuteczne pociągnięcie go do odpowiedzialności.

Podkreślić należy, że sprawność przeprowadzania czynności dowodowych ma bardzo duże znaczenie. Od dobrze przemyślanego przez prowadzącego postępowanie przygotowawcze planu śledztwa, a następnie konsekwentnego i odpowiednio intensywnego wykonania tego planu zależy często powodzenie całego postępowania, tj. skuteczna ochrona i wsparcie pokrzywdzonego oraz wykrycie i ukaranie sprawcy. Przewlekłość w podejmowaniu czynności dowodowych może mieć istotny wpływ na prawidłową realizację celów postępowania karnego.

Ujawnione w wyniku analizy akt spraw nieprawidłowości postępowania karnego są zgłaszane przez Państwową Komisję organowi sprawującemu nadzór nad organem prowadzącym postępowanie przygotowawcze.

2 Trudności w diagnozowaniu przejawów przemocy seksualnej

Diagnoza psychologiczna w sprawach dotyczących wykorzystywania seksualnego małoletnich jest procesem wymagającym. Poza zajęciem w ciąży, zakażeniem infekcją przenoszoną drogą płciową lub obecnością spermy w odbycie, pochwie lub na ciele dziecka, czynny te nie pozostawiają śladów jednoznacznie potwierdzających fakt występowania przemocy seksualnej. Diagnozując przejawy przemocy seksualnej, można spotkać się natomiast z nieswoistymi objawami (np. zachowaniami seksualnymi nietypowymi dla wieku), które u dziecka nie wykluczają, ale też nie wskazują w sposób jednoznaczny na fakt doznania molestowania seksualnego.

Z analizy wpływających do Państwowej Komisji zgłoszeń wynika, że często w sprawach dotyczących wykorzystania seksualnego dziecka najważniejszym źródłem informacji o przestępstwie dla prokuratury, policji i sądu są zeznania świadków zdarzenia, w tym małoletniego pokrzywdzonego.

Wiarygodność informacji pozyskiwanych od małoletnich świadków zależy nie tylko od wieku i rozwoju procesów poznawczych dziecka, ale również – od jego sytuacji rodzinnej, umiejętności radzenia sobie ze stresem, a z perspektywy samego przesłuchania od warunków i sposobu prowadzonej rozmowy z jego udziałem.

Zgodnie z art. 185a k.p.k. w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, w tym te określone w rozdziale XXV *Kodeksu karnego* (przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności), przesłuchanie pokrzywdzonego, który w chwili czynności nie ukończył 15 lat, przeprowadza

się z udziałem biegłego psychologa. Organ procesowy, powołując biegłego, określa ramy jego pracy i nakreśla pytania, jakie stawia przed psychologiem tak, by po odpowiedzi na nie mógł on swobodnie ocenić zebrany w trakcie przesłuchania materiał dowodowy.

Z analizy monitorowanych przez Państwową Komisję postępowań przygotowawczych wynika, że organy procesowe, zlecając biegłemu wzięcie udziału w przesłuchaniu małoletniego, często ograniczają się do pytania, czy małoletni świadek jest zdolny do spostrzegania, zapamiętywania i odtwarzania spostrzeżeń, a więc czy w ogóle może występować w charakterze świadka. W literaturze przedmiotu podkreśla się natomiast, że celem opinii psychologicznej w przypadkach małoletnich ofiar przemocy seksualnej powinno być dostarczenie organom procesowym kompleksowego materiału dotyczącego nie tylko okoliczności wykorzystania seksualnego, ale również stanu emocjonalnego dziecka i jego funkcjonowania – zarówno psychologicznego, jak i społecznego. Opinia psychologiczna nie powinna zatem ograniczać się wyłącznie do oceny procesów poznawczych dziecka, gdyż sama ich sprawność lub jej brak nie informują o możliwości doznania przez nie przemocy seksualnej. Pytania sformułowane przez organ procesowy powinny więc dotyczyć całościowej sytuacji dziecka z uwzględnieniem jego sytuacji rodzinnej, szkolnej oraz stanu emocjonalnego i poznawczego, a także osobowości dziecka i postrzegania przez nie sytuacji wykorzystania.

Biorąc pod uwagę negatywne konsekwencje wielokrotnego badania dzieci, w ocenie Państwowej Komisji pierwszą czynnością procesową wobec dziecka z udziałem

łem psychologa powinna być ocena, czy może ono brać udział w przesłuchaniu w charakterze świadka. Ocena ta nie powinna ograniczać się wyłącznie do oceny stanu psychicznego dziecka, ale także uwzględnić okoliczności towarzyszące, jak np. jego sytuację rodzinną.

Z analizy badanych przez Państwową Komisję spraw wynika, że jeżeli w toku wstępnej weryfikacji zawiadomienia organy procesowe zlecają zbadanie, czy dziecko może uczestniczyć w dalszych czynnościach procesowych, to wpływa to korzystnie na czas trwania

postępowania i ogranicza wtórną wiktyimizację ofiary poprzez konieczność jej kolejnego opiniowania lub przesłuchania.

Wśród najczęściej zgłaszanych do Państwowej Komisji zastrzeżeń w obszarze opiniowania małoletnich dominowały te dotyczące wniosków opinii. Osoby zgłaszające kwestionowały zwykle ocenę zawartą we wnioskach biegłych, a nawet kompetencje osób wydających opinię.

3 Przedwczesne decyzje o odmowie wszczęcia śledztwa lub jego umorzeniu

Podstawowym celem postępowania przygotowawczego jest ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo. Zgodnie z zasadą legalizmu, wyrażoną w art. 10 § 1 k.p.k., w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia.

Prokurator powinien przeprowadzić postępowanie dowodowe, wnikliwie ocenić płynące z niego wnioski i dopiero wtedy postanowić o dalszych czynnościach. W 12 sprawach Państwowa Komisja uznała, że decyzje prokuratora o odmowie wszczęcia śledztwa lub jego umorzeniu były przedwczesne lub nietrafne z uwagi na błędnie oceniony materiał dowodowy.

Przykładem jest jedna ze spraw, która zakończyła się odmową wszczęcia śledztwa. Organ prowadzący postępowanie zaniechał przeprowadzenia postępowania dowodowego, w tym m.in. przesłuchania osoby zawiadamiającej oraz małoletnich pokrzywdzonych co do okoliczności ujawnionych w zawiadomieniu o możliwości popełnienia przestępstwa. Przesłuchanie pokrzywdzonych dzieci miało istotne znaczenie dla ustalenia, czy zostały one seksualnie wykorzystane. Zaniechano również przeprowadzenia badań psychologicznych małoletnich na okoliczność stwierdzenia, czy są podstawy do przyjęcia, że dzieci przeżyły doświadczenia związane z przemocą seksualną. W konsekwencji nie wyjaśniono okoliczności sprawy w sposób rzetelny. Decyzja prokuratora o odmowie wszczęcia śledztwa była przedwczesna i na tym wstępnym etapie postępowania karnego nieuzasadniona. Prowadzący postępowanie sprawdzające nie mógł bowiem dokonać właściwej oceny materiału dowodowego, ponieważ na tym etapie postępowania takim nie dysponował. W ocenie

Państwowej Komisji w sprawie należało wszcząć postępowanie przygotowawcze. Właściwy materiał dowodowy można pozyskać tylko i wyłącznie poprzez staranne przeprowadzenie wszystkich czynności procesowych.

Państwowa Komisja wystąpiła do Prokuratury Krajowej z wnioskiem o zbadanie akt zakończonego odmową postępowania w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego.

4 Przewlekłość postępowań karnych

Cele postępowania przygotowawczego określone w *Kodeksie postępowania karnego* nakładają na organy ścigania obowiązek sprawnego działania. Prokurator prowadzi lub nadzoruje śledztwo, co czyni go odpowiedzialnym za realizację celów tego etapu procesu karnego.

Każde śledztwo winno być prowadzone bez zbędnej zwłoki. To na prokuratorze ciąży obowiązek odpowiedniego zorganizowania czynności śledczych przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności faktycznych sprawy i stopnia jej skomplikowania.

Zgodnie z przepisami śledztwo powinno trwać trzy miesiące. Z analizy badanych przez Państwową Komisję spraw wynika, że w niewielu sprawach udaje się zakończyć śledztwo w tym terminie. Jeżeli w badanej przez Państwową Komisję sprawie indywidualnej dostrzeżono symptomy przewlekłości postępowania, wówczas Państwowa Komisja zawiadamiała o tym organ sprawujący nadzór nad organem prowadzącym postępowanie przygotowawcze.

W jednej z takich spraw śledztwo trwało ponad dwa lata, postępowanie prowadzone było w sprawie, co oznacza, że żadnej osobie nie przedstawiono zarzutu popełnienia przedmiotowego przestępstwa (etap postępowania karnego *in rem*).

Przewlekłość postępowania może również wynikać z opieszałości organu w podejmowaniu czynności z udziałem świadków – w tym tak ważnych dla postępowania, jak osoby pokrzywdzone.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar¹⁴⁸ oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej¹⁴⁹ zalecają organom procesowym przesłuchiwanie małoletniego pokrzywdzonego bez nieuzasadnionej zwłoki, wkrótce po otrzymaniu informacji o przestępstwie.

148 Dz.U.U.E.L.2011.101.1 – art. 15 ust. 3.

149 Dz.U.U.E.L.2011.335.1 – art. 20 ust. 3.

Zgodnie z brzmieniem art. 185a § 2 k.p.k. przesłuchanie dziecka przeprowadza sąd nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku prokuratora.

Z analizy monitorowanych przez Państwową Komisję spraw wynika, że organy prowadzące śledztwo często zwlekają ze skierowaniem do sądu wniosku o przesłuchanie małoletnich pokrzywdzonych w trybie art. 185a § 1 k.p.k. (przez sąd i z udziałem psychologa, w odpowiednio przystosowanym pomieszczeniu), co może

rzutować na treść i wartość dowodową ich zeznań. Zbyt odległy termin przesłuchania małoletniego jest niekorzystny z uwagi na ograniczone możliwości pamięciowe dziecka, zwłaszcza w wieku przedszkolnym. Przeprowadzone zbyt późno czynności z udziałem dziecka mogą również skutkować zafałszowaniem przekazywanych przez niego treści, z uwagi na wypracowane już mechanizmy obronne lub celowy, a nawet niezamierzony wpływ otoczenia.

5 Nienależyta ochrona praw dzieci jako pokrzywdzonych w postępowaniu karnym

Traumatyczne przeżycia związane z przestępstwem na tle seksualnym często wywołują u osoby pokrzywdzonej poczucie wstydu i winy. Wymagania związane z procesem zbierania dowodów (przesłuchanie, oględziny ciała, pobranie materiału biologicznego z ciała pokrzywdzonego) potęgują tego rodzaju uczucia.

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności ścigane są z urzędu, a więc niezależnie, a czasem nawet wbrew woli pokrzywdzonego. Wiąże się to z potrzebą zapewnienia pokrzywdzonemu odpowiedniego wsparcia w związku z koniecznością przeprowadzenia czynności procesowych z jego udziałem.

W art. 185a k.p.k. ustawodawca przewidział odrębny, szczególny tryb przesłuchania pokrzywdzonego, który

nie ukończył 15 lat, w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy albo groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI *Kodeksu karnego*. Ustawodawca przewidział szczególny tryb przesłuchania zarówno dla małoletnich pokrzywdzonych ww. przestępstwami, jak i dla świadków tych przestępstw¹⁵⁰. Odrębny sposób przesłuchania wynika z potrzeby ochrony dziecka przed wtórną wiktyimizacją, która mogłaby być rezultatem powtarzania czynności z jego udziałem tak w postępowaniu przygotowawczym, jak i w postępowaniu sądowym. Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w przewidzianym przez przepisy ogólne trybie zwykłym, czyli standardowo w obecności oskarżonego, ustawodawca uznał za zbyt obciążające dla dzieci.

150 Art. 185b k.p.k.

Przesłuchania w trybie określonym w art. 185a–185c k.p.k. przeprowadza się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza nim. Przesłuchanie pokrzywdzonego dziecka w charakterze świadka przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa niezwłocznie, czyli nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku. Termin ten ma charakter instrukcyjny. Każda sprawa wymaga indywidualnego podejścia i zbadania, czy dana czynność może zostać przeprowadzona. Należy wziąć pod uwagę stan psychiczny i stan zdrowia małoletniego oraz stan dowodowy sprawy¹⁵¹.

Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Przedstawiciel ustawowy małoletniego lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego ma prawo również być obecna przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego. Literatura i praktyka wskazują, że najkorzystniejsze jest przesłuchanie małoletnich świadków jedynie przez sędziego i psychologa bez obecności w pomieszczeniu innych osób. Obecność innych osób w pokoju przesłuchań może bowiem dekoncentrować małoletniego świadka oraz zakłócać treść i formę jego wypowiedzi. Tym samym oskarżony/podejrzany nie ma prawa, a tym bardziej obowiązku uczestnictwa w czynności przesłuchania. Dopiero na rozprawie głównej odtwarza się sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje sporządzony protokół.

Sposób przygotowania przesłuchania w trybie określonym w art. 185a–185c k.p.k. oraz warunki, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania przesłuchania, określa **Rozporządze-**

nie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego¹⁵². Przepisy ww. rozporządzenia zakładają, że przy przesłuchiowaniu małoletniego poniżej lat 15 należy tak zaplanować porę i czas przesłuchania, aby uwzględniały one potrzeby wynikające z wieku świadka, potrzebę nawiązania z nim kontaktu przez psychologa jeszcze przed przystąpieniem do samego przesłuchania oraz potrzebę ewentualnych przerw w prowadzonej czynności. Przed rozpoczęciem przesłuchania biegły psycholog przeprowadza ze świadkiem wstępną rozmowę w pokoju przesłuchań w celu nawiązania z nim kontaktu, ustalenia indywidualnych potrzeb dziecka oraz w razie potrzeby obniżenia poziomu jego lęku lub niepokoju. Sędzia i pozostali uczestnicy tej czynności (prokurator, obrońca i pełnomocnik pokrzywdzonego) mogą uzgodnić z biegłym psychologiem sposób formułowania zadawanych dziecku pytań, w szczególności dotyczących sfery intymnej. Ponadto rozporządzenie przewiduje, że jeżeli świadek jest małoletnim, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, biegły psycholog w miarę potrzeby udziela sędziemu pomocy w wyjaśnieniu w sposób zrozumiały dla dziecka zasad przesłuchania, w tym prawa odmowy składania zeznań, obowiązku mówienia prawdy oraz faktu utrwalania czynności w formie zapisu na elektronicznych nośnikach danych.

Na potrzeby prowadzenia przesłuchania wyodrębnia się pokój przesłuchań i pokój techniczny. Sędzia – z udziałem biegłego psychologa – przeprowadza przesłuchanie świadka w pokoju przesłuchań. W pokoju technicznym podczas przesłuchania przebywa prokurator, obrońca, pełnomocnik pokrzywdzonego oraz

151 J. Mierzińska-Lorencka, *Kodeks postępowania karnego*. Komentarz do nowelizacji 2019, WKP 2020.

152 Dz.U. z 2020 r. poz. 1691.

ewentualnie inne osoby, które mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu (np. przedstawiciel ustawy lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego), jeżeli ich obecność w pokoju przesłuchań mogłaby ograniczać swobodę wypowiedzi świadka. W pokoju technicznym przebywa również protokolant.

Pokój przesłuchań powinien zapewniać fizyczne i psychiczne bezpieczeństwo dziecka podczas wykonywanych z jego udziałem czynności procesowych. Jeżeli warunki lokalowe to umożliwiają, wejście do pokoju przesłuchań powinno być wyodrębnione i zlokalizowane w taki sposób, aby dziecko nie miało kontaktu z oskarżonymi/podejrzanymi, zatrzymanymi lub pokrzywdzonymi w innych sprawach. Pokój przesłuchań jest wyposażony w meble dostosowane do wieku przesłuchiwanego dziecka oraz materiały umożliwiające uzyskiwanie zeznań od świadka, w szczególności kredki, papier oraz materiały umożliwiające obniżenie poczucia lęku i napięcia emocjonalnego u dziecka, takie jak np. poduszki czy maskotki do przytulania. Pokój przesłuchań powinien być wyposażony także w środki techniczne umożliwiające utrwalanie obrazu i dźwięku oraz obserwowanie i słuchanie przebiegu przesłuchania przez uczestników czynności przebywających w pokoju technicznym. Wystrój i wyposażenie pokoju wysłuchań powinny umożliwić świadkowi poczucie bezpieczeństwa i intymności w kontakcie między sędzią/biegłym a dzieckiem oraz sprzyjać swobodzie wypowiedzi. Powinny również ułatwić małemu koncentrację uwagi i uaktywnienie pamięci w czasie składania zeznań. Dlatego też miejsce to nie powinno przypominać pokoju zabaw ani być wypełnione elementami rozpraszającymi uwagę.

Wskazane wyżej normy mają być przede wszystkim gwarancją praw dziecka dla małoletnich ofiar przemocy seksualnej, ale również wpływać na wartość dowodową czynności procesowej z udziałem dziecka.

Badania praktyki przesłuchiwanie dzieci wskazują, że istniejące regulacje prawne nie zawsze są przestrzegane przez organy procesowe. Małoletni pokrzywdzeni nie powinni być przesłuchiwanymi więcej niż raz w tym samym postępowaniu, ponieważ każdy kontakt z organami wymiaru sprawiedliwości jest dla dziecka potencjalnym źródłem stresu i zwiększa ryzyko wtórnej wiktymizacji.

Przepisy postępowania karnego jasno wskazują, że regułą jest jednorazowość przesłuchania pokrzywdzonego dziecka. Może ono być przesłuchane wyłącznie wtedy, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Do ponownego przesłuchania dziecka może dojść w sytuacji, w której na jaw wyjdą istotne okoliczności lub żąda tego podejrzany/oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego małoletniego. Dlatego przed przystąpieniem do przesłuchania dziecka sąd powinien wyznaczyć dla podejrzanego obrońcę z urzędu, jeżeli nie ustanowił on obrońcy z wyboru¹⁵³, tak, aby nie dochodziło do konieczności powtarzania czynności. Zdarza się, że oskarżeni, którzy podczas pierwszego przesłuchania dziecka nie mieli ustanowionego obrońcy, zgłaszają wnioski o ponowne przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego.

W jednej ze spraw analizowanych przez Państwową Komisję w przesłuchaniu małoletniej pokrzywdzonej uczestniczył pełnomocnik z urzędu „osoby podejrzewanej”. Instytucja „osoby podejrzewanej” jest nieznana

przepisom *Kodeksu postępowania karnego*. Przepis art. 185a k.p.k. nie przewiduje udziału pełnomocnika osoby podejrzewanej w przesłuchaniu dziecka. W takim stanie sprawy, wobec faktycznego uzyskania przez potencjalnego podejrzanego dostępu do treści zeznań złożonych przez małoletnią pokrzywdzoną, Państwowa Ko-

misja zwróciła się do Prokuratury Krajowej o podjęcie umorzonego postępowania oraz objęcie go nadzorem, jednocześnie podnosząc rażące naruszenie przez prowadzącego postępowanie przepisów prawa karnego procesowego.

6 Nieprawidłowa reprezentacja małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

Jednym z najczęściej diagnozowanych przez Państwową Komisję problemów istotnych z punktu widzenia interesów dziecka jest jego nieprawidłowa reprezentacja jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Z przeprowadzonych przez Państwową Komisję analiz wynika, że prawna ochrona dziecka – ofiary wykorzystania seksualnego – komplikuje się w sytuacji, gdy podejrzanym jest rodzic lub opiekun prawny. Wówczas dochodzi do wyłączenia w postępowaniu karnym uprawnień rodziców jako przedstawicieli ustawowych dziecka.

Zgodnie bowiem z art. 98 § 2 pkt 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (k.r.o.) żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przy-sporzeniu na rzecz dziecka albo że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania. Przepis ten, zgodnie z art. 98 § 3 k.r.o., stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym.

Jeśli zatem żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka, np. w sytuacji wskazania jednego z rodziców jako sprawcy wykorzystania seksualnego, wówczas dziecko reprezentuje kurator procesowy, który został ustanowiony przez sąd opiekuńczy. Celem tej reprezentacji jest dokonywanie czynności w procesie w imieniu dziecka. W takiej sytuacji organ postępowania karnego powinien wystąpić do sądu opiekuńczego o ustanowienie kuratora procesowego. Wystąpienie z takim wnioskiem powinno odbyć się niezwłocznie po uzyskaniu wiadomości o popełnieniu przestępstwa.

Wyłączenie uprawnienia każdego z rodziców do reprezentacji dziecka w oparciu o cytowany przepisy *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, a w konsekwencji wskazanie na kuratora ustanowionego przez sąd opiekuńczy jako osobę uprawnioną do wykonywania praw skrzywdzonego przestępstwem dziecka, zaaprobowane zostało w uchwałach Sądu Najwyższego. Wskazano w nich, że rodzic małoletniego nie może, działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępo-

waniu karnym, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców. Stosowanie zakazu reprezentacji małoletnich pokrzywdzonych przez ich rodzica jest uzasadnione nie tylko w tych postępowaniach karnych, w których drugi rodzic jest oskarżonym/podejrzany (faza postępowania karnego *in personam* przeciwko konkretnej osobie), ale także na etapie *in rem* (w sprawie), w którym drugiemu z rodziców nie przedstawiono jeszcze zarzutu popełnienia przestępstwa na szkodę dziecka¹⁵⁴.

Wśród spraw przeanalizowanych przez Państwową Komisję na poziomie postępowania przygotowawczego stwierdzone zostały uchybienia w zakresie reprezentacji dziecka jako osoby pokrzywdzonej. Najczęściej obserwowane w tym zakresie nieprawidłowości dotyczyły braku wniosku o ustanowienie kuratora procesowego lub zbyt późnej inicjatywy organu prowadzącego. W praktyce oznaczało to brak należytej reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego na każdym etapie postępowania.

Do czasu nowelizacji *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* ustawą z dnia 16 maja 2019 r.¹⁵⁵ kuratorowi procesowemu prawo nie stawiało żadnych wymogów formalnych, które musiałby spełnić do podjęcia czynności reprezentacji dziecka. 20 września 2019 r. weszła w życie ww. nowela, którą wprowadzono wymagania wobec kuratora procesowego. Zgodnie z art. 99 § 1 k.r.o. kuratorem reprezentującym dziecko może być ustanowiony adwokat lub radca prawny, który wykazuje szczególną znajomość spraw dotyczących dziecka, tego samego rodzaju lub rodzajowo odpowiadających sprawie, w której wymagana jest reprezentacja dziecka;

lub ukończył szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, jego praw lub potrzeb.

Kurator reprezentujący dziecko przed sądem powinien nawiązać kontakt z rodzicem, który nie uczestniczy w postępowaniu. Powinien udzielić mu – na jego wniosek – informacji niezbędnych do prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej dotyczących przebiegu tego postępowania i podjętych w jego toku czynnościach, jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie dobro dziecka. Kurator uzyskuje natomiast od tego rodzica informacje o dziecku, np. o jego stanie zdrowia, sytuacji rodzinnej czy środowisku – w zakresie niezbędnym do prawidłowej reprezentacji dziecka. Ponadto, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwalają, kurator nawiązuje kontakt również z dzieckiem i przekazuje mu informacje dotyczące postępowania. Powinien to uczynić w sposób zrozumiały i dostosowany do stopnia rozwoju małoletniego.

W omawianym obszarze wśród zastrzeżeń podnoszonych przez osoby zgłaszające dominowały te dotyczące braku kontaktu z kuratorem ustanowionym dla dziecka oraz braku jego aktywności. Uwagi te najczęściej pochodziły od rodzica tzw. niekrzywdzącego, który był zaniepokojony bezczynnością kuratora. Zaznaczyć jednak należy, że nie każdy brak kontaktu kuratora z rodzicem winien być interpretowany jako przejaw braku należytej aktywności procesowej. Ocena w tym zakresie jest uzależniona od indywidualnych okoliczności oraz etapu postępowania w danej sprawie.

154 *Uchwała Sądu najwyższego z dnia 30 września 2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 2010/10/84; Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2015 r., I KZP 8/15, OSNKW 2015/12/100.*

155 *Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego* (Dz.U. poz. 1146).



CZĘŚĆ VI

Postępowania wyjaśniające w przedmiocie wpisu w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym (Rejestrze Państwowej Komisji) po otrzymaniu prawomocnego postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania albo o umorzeniu postępowania ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka

Zgodnie z art. 26 Ustawy, w przypadku wydania prawomocnego postanowienia o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu postępowania ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa, prokurator, a w postępowaniu sądowym właściwy sąd, przekazuje sprawę wraz z aktami Państwowej Komisji.

Podjęcie postępowania wyjaśniającego przez Państwową Komisję uregulowane zostało w art. 27 Ustawy. Warunkiem jego wszczęcia jest uprzednie prawomocne zakończenie postępowania karnego ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa oraz przedstawienie Państwowej Komisji akt danej sprawy.

Zgodnie z wolą ustawodawcy podjęcie postępowania wyjaśniającego wynikać ma więc zarówno z ustalenia formalnoprawnych przeszkód do prowadzenia lub kontynuowania postępowania w postaci ustania karalności danego czynu, ale również z prewencyjnej roli Państwowej Komisji. Zgodnie bowiem z ww. art. 27 ust. 1 Ustawy Państwowa Komisja przeprowadza postępowanie wyjaśniające w celu zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci w przyszłości, a przy jego podjęciu opiera się na prawomocnej decyzji merytorycznej o zakończeniu postępowania karnego z powodu przedawnienia oraz na udostępnionych aktach. Odnosząc się do warunku koniecznego w postaci ustania karalności, wskazać należy, że w orzecznictwie i doktrynie utrwalony jest pogląd, że przedawnienie powoduje uchylenie karalności, ale nie pozbawia czynu jego przestępczego charakteru. Ustanie karalności następuje zawsze z mocy prawa i jest niezależne od woli stron oraz organu prowadzącego postępowanie. Stanowi wyłącznie konsekwencję upływu czasu kalendarzowego. W sytuacji przedawnienia karalności nie jest możliwe wymierzenie jakiegokolwiek kary, bowiem sprawę o przedawniony czyn należy umorzyć. Nie wolno również wszcząć postępowania po ustaleniu, że ustała karalność czynu.

Przedawnienie karalności przestępstwa jest uzależnione od tego, czy czyn zabroniony stanowi zbrodnię (tj. czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat trzech lub karą surowszą), czy występki (tj. czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5000 zł, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc, karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc), w jakiej wysokości ustawodawca określił sankcję za ich popełnienie oraz jaki orzekł rodzaj kary.

Jeżeli przestępstwo jest zbrodnią, jego karalność ustaje po upływie 20 lat od czasu popełnienia.

W przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnionych na szkodę małoletniego do lat 15 **zbrodnią jest tylko jeden czyn karalny określony w art. 197 § 3 pkt 2 k.k. (zgwałcenie małoletniego poniżej lat 15).**

Jeżeli czyn zabroniony będący występkiem zagrożony jest karą przekraczającą pięć lat pozbawienia wolności, karalność przestępstwa ustaje po upływie 15 lat od jego popełnienia. W przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego do lat 15 taką karą zagrożone są występki z art. 197 § 2 k.k. (doprowadzenie do poddania się innej czynności seksualnej za pomocą przemocy, groźby bezprawnej lub podstępny), art. 198 k.k. (wykorzystanie bezradności), art. 200 § 1 k.k. (obcowanie płciowe lub inna czynność seksualna), art. 202 § 3 k.k. (rozpowszechnianie lub prezentowanie treści pornograficznych), art. 202 § 4 k.k. (utrwalanie treści pornograficznych), art. 203 k.k. (doprowadzenie do uprawiania prostytucji), art. 204 § 3 k.k. (nakłanianie lub ułatwianie uprawiania prostytucji).

W przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego do lat 15 taką karą zagrożone są występki z art. 197 § 2 k.k. (doprowadzenie do poddania się innej czynności seksualnej za pomocą przemocy, groźby bezprawnej lub podstępny), art. 198 k.k. (wykorzystanie bezradności), art. 200 § 1 k.k. (obcowanie płciowe lub inna czynność seksualna), art. 202 § 3 k.k. (rozpowszechnianie lub prezentowanie treści pornograficznych), art. 202 § 4 k.k. (utrwalanie treści pornograficznych), art. 203 k.k. (doprowadzenie do uprawiania prostytucji), art. 204 § 3 k.k. (nakłanianie lub ułatwianie uprawiania prostytucji).

Jeżeli czy zabroniony stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą trzy lata, karalność przestępstwa ustaje po upływie 10 lat od czasu jego popełnienia. W przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego do lat 15 taką karą zagrożone są występki z art. 199 § 2 k.k. (doprowadzenie do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia), art. 201 k.k. (obcowanie płciowe w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry), art. 202 § 4a k.k. (przechowywanie, posiadanie lub uzyskiwanie dostępu do treści pornograficznych).

W przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego do lat 15 taką karą zagrożone są występki z art. 199 § 2 k.k. (doprowadzenie do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia), art. 201 k.k. (obcowanie płciowe w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry), art. 202 § 4a k.k. (przechowywanie, posiadanie lub uzyskiwanie dostępu do treści pornograficznych).

W przypadku pozostałych występów karalność przestępstwa ustaje po upływie pięciu lat od czasu ich popełnienia. Odnosi się to do przestępstw z art. 200 § 3 k.k. (prezentowanie treści pornograficznych lub udostępnianie przedmiotów mających taki charakter, rozpowszechnianie treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu), art. 200 § 4 k.k. (prezentowanie wykonanie czynności seksualnej w celu zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby), art. 200 § 5 k.k. (reklama lub promocja działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu), art. 200a k.k. (zmieranie do spotkania z małoletnim w celu jego zgwałcenia, obcowania płciowego, dopuszczenia się innej czynności seksualnej, prezentowania treści pornograficznych, prezentowania wykonania czynności seksualnej, reklamy lub promocji działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych, produkowania lub utrwalania treści pornograficznych), art. 200b k.k. (publiczne propagowanie lub pochwalanie zachowania o charakterze pedofilskim), art. 202 § 4b k.k. (produkcja, rozpowszechnianie, prezentacja, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych przedstawiających wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej), art. 202 § 4c k.k. (uczestniczenie w celu zaspokojenia seksualnego w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego).

Jeżeli w okresach, o których mowa wyżej, wszczęto postępowanie, karalność przestępstwa ustaje z upływem 10 lat od zakończenia tego okresu.

Jednocześnie ustawodawca wprowadził **dotatkowy przepis zabezpieczający interesy pokrzywdzonego** małoletniego w chwili czynu zabronionego – w odniesieniu do przedawnienia. W przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnio-

nych na szkodę małoletniego albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego, **przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 30 roku życia.**

Zgodnie z art. 27 ust. 2 Ustawy, o podjęciu postępowania wyjaśniającego Państwowa Komisja ma obowiązek zawiadomić osobę poszkodowaną, wskazanego w zgłoszeniu sprawcę, a także osobę zgłaszającą, o ile nie jest to pokrzywdzony przedawnionym przestępstwem. Art. 28 Ustawy określa czynności poprzedzające wydanie postanowienia o wpisie w Rejestrze:

- niezbędne (analiza akt zakończonych postępowania karnego oraz wysłuchanie osoby poszkodowanej oraz osoby wskazanej jako sprawca),
- możliwe do przeprowadzenia (wysłuchanie osoby dokonującej zgłoszenia lub innej w charakterze świadka, zasięgnięcie opinii biegłego, zapoznanie się z innymi materiałami, w tym dokumentami zgromadzonymi w sprawie lub przedstawionymi przez poszkodowanego, zgłaszającego świadka lub osobę wskazaną jako sprawca).

Zgodnie z art. 28 ust. 3 Ustawy postępowanie wyjaśniające prowadzone jest w siedzibie Urzędu.

Art. 19 ust. 1 Ustawy wskazuje, że Państwowa Komisja podejmuje uchwały oraz wydaje postanowienia w przedmiocie wpisu w Rejestrze większością głosów w głosowaniu jawnym, w obecności co najmniej pięciu członków Państwowej Komisji, w tym Przewodniczącego.

Osoba wysłuchiwana oraz świadek mogą być wysłuchane w obecności ustanowionego przez nich pełnomocnika (art. 31 Ustawy). W świetle Ustawy osoba wysłuchiwana to poszkodowany, osoba wskazana jako sprawca i zgłaszający.

Wysłuchania odbywają się na posiedzeniu zamkniętym (art. 32 ust. 1 Ustawy), postępowanie jest prowadzone w siedzibie Urzędu (art. 28 ust. 3 Ustawy).

Postępowanie wyjaśniające przed Państwową Komisją stanowi *novum* w polskim systemie prawnym. Ma całkowicie innowacyjny, a co się z tym wiąże – wyjątkowy charakter. Powyższe cechy w połączeniu z wagą spraw badanych przez Państwową Komisję, a przede wszystkim brak odpowiedniej regulacji prawnej co do prowadzenia postępowania wyjaśniającego, doprowadziły do powstania wątpliwości interpretacyjnych na tle stosowania w praktyce przepisów Ustawy. Analizując Ustawę, Państwowa Komisja uznała, że przepisy o postępowaniu wyjaśniającym w brzmieniu obowiązującym (oddz. 4 Ustawy), prowadzące do wpisu w Rejestrze osoby wskazanej jako sprawca w aktach sprawy przekazanych przez prokuratora lub właściwy sąd, mogą pozbawiać poszkodowanego lub osobę wskazaną jako sprawca możliwości obrony swoich praw, o której mowa w art. 379 pkt 5 *Kodeksu postępowania cywilnego* (nieważność postępowania zachodzi jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw).

Ustawa nie zawiera przepisów proceduralnych postępowania wyjaśniającego, nie odwołuje się także do odpowiedniego stosowania przepisów innych ustaw, w tym *Kodeksu postępowania cywilnego* (art. 40 Ustawy odwołuje się wyłącznie do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.c. co do osób wysłuchiwanym, biegłych, świadków, pełnomocników oraz doręczeń), *Kodeksu postępowania karnego* czy ustaw dotyczących postępowania administracyjnego, nie określa składu Państwowej Komisji, jaki powinien się zebrać podczas wysłuchania osób zaproszonych. Brak odniesienia do kwestii przerwy, odroczenia posiedzenia, zawieszenia

postępowania, postępowania dowodowego. Ustawa nie określa także, w jaki sposób Państwowa Komisja powinna podejmować decyzje dotyczące wydania postanowienia o wpisie w Rejestrze bądź odmowie wpisu (kwestia narady, głosowania i zdania odrębnego).

W pierwszej kolejności Państwowa Komisja we własnym zakresie podjęła próbę wyjaśnienia ww. wątpliwości. Analiza stanu prawnego doprowadziła do wniosku, że przepisy Ustawy uniemożliwiają prowadzenie postępowania wyjaśniającego. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w której w świetle obowiązujących przepisów wniesienie przez osobę wskazaną jako sprawca odwołania od postanowienia o wpisie w Rejestrze jest obciążone dużym prawdopodobieństwem stwierdzenia przez sąd nieważności postępowania wyjaśniającego. W ocenie Państwowej Komisji nowelizacja Ustawy stała się koniecznością.

Obowiązkiem Państwowej Komisji jest procedowanie w taki sposób, aby uchronić poszkodowanego przed ponowną traumą związaną z uczestnictwem w czynności wysłuchania i wtórną wiktymizacją w przypadku wniesienia przez osobę wskazaną jako sprawca odwołania od postanowienia o wpisie w Rejestrze i stwierdzenia przez właściwy sąd okręgowy nieważności postępowania wyjaśniającego prowadzonego przez Państwową Komisję. Procedowanie powinno także gwarantować osobie wskazanej jako sprawca przysługujące jej prawa.

Waga i znaczenie ww. wątpliwości skłoniły Państwową Komisję do wystąpienia o opinię do eksperta¹⁵⁶ w zakresie m.in. postępowania cywilnego,

któremu zadano pytania dotyczące sposobu procedowania w postępowaniu wyjaśniającym.

W obszernej opinii przedstawionej Państwowej Komisji, w jej części pierwszej, omówione zostały obowiązujące przepisy Ustawy w powiązaniu z aktualnym stanem prawnym, w zakresie przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego¹⁵⁷, elementy konstrukcyjne wpisu do Rejestru, do których zalicza się jego podmiot i przedmiot, sposób dokonania wpisu oraz skutek wygaśnięcia podstawy wpisu i jego wykreślenia. W drugiej części udzielono odpowiedzi na postawione przez Państwową Komisję pytania, w trzeciej zawarto wnioski opinii.

Ekspertka podkreśliła, że przepisy Ustawy mają charakter wieloaspektowy, zarówno ustrojowy, jak i materialny oraz proceduralny, jednak mimo że przyjęte rozwiązania co do zasady są słuszne, nie zawierają kompleksowej regulacji normowanej materii i nie są spójne dla całego systemu. Poza tym Państwowa Komisja, wydając uchwały i postanowienia o wpisie w Rejestrze, jest organem quasi-sądownym, ale nie karnym.

W odniesieniu do postępowania wyjaśniającego autorka opinii jednoznacznie wskazała, że brak w Ustawie unormowania postępowania wyjaśniającego prowadzonego przez Państwową Komisję, w tym:

- określenia, w jakim składzie (jednoosobowym czy kolegiальnym) ma być prowadzone postępowanie wyjaśniające i jaki powinien być jego przebieg (art. 28 ust. 2 Ustawy); jest to konieczne, ponieważ regulacja składu organu orzekającego ma walor konstytucyjny (tak jak sądu);

- wskazania, w jakim zakresie do przepisów Ustawy określających jej podmiotowy i przedmiotowy zakres, a więc o charakterze podstawowym, tworzących konstrukcję wpisu w Rejestrze, należy odpowiednio stosować procedury *Kodeksu postępowania cywilnego*;
- określenia sposobu prowadzenia postępowania dowodowego, organów doręczających oraz zasady doręczeń;
- określenia, w jakiej formie Państwowa Komisja kończy postępowanie bez wydania postanowienia o wpisie w Rejestrze;
- określenia wymagań co do treści i formy odwołania określonego od postanowienia o wpisie w Rejestrze;
- wskazania przepisów przejściowych, co oznacza, że Ustawa ma bezpośrednie działanie, a więc nie dotyczy czynów popełnionych (przez działanie czy zaniechanie) przed dniem jej wejścia w życie; klóci się to z *ratio legis* Ustawy, której celem jest, co wynika z preambuły, że **żadne działania skierowane przeciwko wolności seksualnej i obyczajności dzieci mimo upływu lat nie mogą być chronione tajemnicą ani nie mogą ulec zapomnieniu – dla ochrony czci, praw i godności osób poszkodowanych (...)**.

W świetle przytoczonych rozważań i proponowanych rozwiązań należy przyjąć, że Państwowa Komisja w aktualnym stanie prawnym nie może prowadzić postępowania wyjaśniającego. Rozważania te wskazują na pilną potrzebę podjęcia inicjatywy ustawodawczej w celu dokonania korekty Ustawy oraz wypełnienia istniejących luk prawnych.

Konieczna jest nowelizacja Ustawy poprzez dodanie przepisu mówiącego o tym, że do postępowania wyjaśniającego należy odpowiednio stosować przepisy **Kodeksu postępowania cywilnego** i ta zmiana musi mieć rangę ustawową. Gwarancją pewności prawa, szerzej – bezpieczeństwa prawnego, jest uregulowanie materii w aktach prawnych rangi ustawowej. Gwarancja pewności prawa ma swoje źródło w konstytucyjnej zasadzie zaufania obywateli do państwa i stanowionego prawa. To ustawy określają pozycję, strukturę, organizację i postępowanie danego organu. Tak też jest z Państwową Komisją.

Jest jednak oczywiste, że nie można wszystkich szczegółów funkcjonowania i organizacji Państwowej Komisji uregulować w Ustawie. Podstawowe regulacje mogą zatem być uzupełnione aktami podstawowymi (podrzędnymi), rozporządzeniami, zarządzeniami, regulaminami, okólnikami. Nie można jednak uzupełniać tymi aktami podrzędnymi materii rangi ustawowej, a do takiej należy przedbieg postępowania wyjaśniającego przed Państwową Komisją, które powinno być postępowaniem rzetelnym. Uzupełnienie materii ustawowej może być ograniczone do kwestii technicznych, drugorzędnych dla istoty funkcjonowania Państwowej Komisji, np. tok czynności administracyjnych czy określenie czasu urzędowania.

Według autorki opinii zrozumiałe jest, że zmiana Ustawy wiąże się nie tylko z utrudnieniami proceduralnymi,

ale też z określonym w czasie procesem uchwalania, a akty podrzędne pozwalają na szybkie i elastyczne podejmowanie decyzji – na tym polega ich przewaga nad ustawami. Nie można jednak materii ustawowej regulować aktami niższego rzędu. Nawet odpowiednie stosowanie w postępowaniu wyjaśniającym przepisów **Kodeksu postępowania cywilnego** musi mieć podstawę ustawową.

Zdaniem autorki opinii niezbędne jest stworzenie przez Państwową Komisję takich warunków dla czynności z udziałem zaproszonych osób, by z jednej strony zapewnić im anonimowość, z drugiej zagwarantować możliwość zapoznania się z całością zgromadzonego w sprawie materiału. Naruszenie jednego z tych celów prowadziłoby zdaniem opiniującej do nieważności postępowania z powodu pozbawienia strony prawa do obrony jej praw.

Podniesiony został także zarzut naruszenia normy konstytucyjnej – braku równości stron. Z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równości stron wątpliwości opiniującej wzbudziły rozwiązania przyjęte w Ustawie ,a dotyczące odwołania od postanowienia o wpisie w Rejestrze. Błędem jest nieprzyznanie osobie poszkodowanej prawa do wniesienia odwołania w przypadku zakończenia postępowania bez dokonania wpisu sprawcy w Rejestrze. Poszkodowany jest przecież stroną postępowania i należy mu zagwarantować możliwość wyrażenia swojego stanowiska w postaci odwołania. Zaznaczyć należy, że przepis art. 37 ust. 1 pkt 2 Ustawy nakłada jedynie obowiązek zawiadomienia poszkodowanego o zakończeniu postępowania bez wpisu. Wydaje się, że tak ukształtowane rozwiązania pozostają ze sobą w sprzeczności.

Według autorki opinii nowelizacja Ustawy powinna być dokonana w poniżej wskazanym zakresie.

1. Należy wprowadzić przepisy przejściowe w taki sposób, aby reguła międzyczasowa obejmowała wprost czyny popełnione przed wejściem w życie Ustawy, co wyłącza bezpośrednie jej działanie i doprowadzi do zgodności z *ratio legis* Ustawy. Brak tych przepisów jednoznacznie wskazuje, że w takiej sytuacji Ustawa co do zasady nie znajduje zastosowania do czynów popełnionych przed jej wejściem w życie. Czasowego zawężenia do środków ścigania i wykrywania przestępstw już popełnionych dotyczą art. 29 i art. 30 Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym. Na konsekwencje braku przepisów przejściowych zwrócono uwagę w orzecznictwie do tych przepisów, z którego wynika wprost reguła międzyczasowa odnosząca się do sytuacji, w której czyn, o którym mowa w art. 2, został popełniony przed dniem jej wejścia w życie.
2. Należy wypełnić lukę w określeniu statusu prawnego Państwowej Komisji. W ocenie autorki opinii Państwowa Komisja jest organem quasi-sądowym, ale nie karnym.
3. Należy usunąć wewnętrzną sprzeczność pomiędzy tytułem Ustawy a przepisami art. 21 i art. 22.
4. Należy wprowadzić ogólny przepis o odpowiednim stosowaniu do całej Ustawy przepisów *Kodeksu postępowania cywilnego*. Można to zrobić, a nawet jest to wskazane,

poprzez zmianę w tym przedmiocie brzmienia art. 40 Ustawy.

5. Należy zmienić art. 26 Ustawy przez dostosowanie jego brzmienia do przepisów przejściowych, których wprowadzenie jest konieczne.
6. Należy doprecyzować art. 37 ust. 1 pkt 2 Ustawy przez określenie formy rozstrzygnięcia, w jakiej Państwowa Komisja kończy postępowanie bez wydania postanowienia o wpisie w Rejestrze.
7. Należy określić wymagania co do treści i formy odwołania (art. 38 Ustawy).

Ponadto ekspertka podniosła problem systematyki Ustawy oraz wskazała, że wymaga ona zmian. Wskazała także wewnętrzną sprzeczność pomiędzy tytułem Ustawy a przepisami art. 21 i art. 22, gdyż tytuł Ustawy obejmuje sprawy wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, natomiast stosownie do art. 21 Państwowa Komisja przyjmuje zgłoszenia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa lub podejrzeniu niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu jego popełnienia bez ograniczenia do małoletnich poniżej 15 lat, jak i ograniczenia czasowego. Autorka opinii podniosła, że przy rozważaniu tej sprzeczności nasuwa się zastrzeżenie co do *ratio legis* w ograniczeniu szczególnej ochrony poszkodowanych do przypadków wykorzystania seksualnego małoletnich poniżej 15 lat. W ocenie ekspertki nie jest to wystarczający argument uzasadniający takie ograniczenie, bowiem takiej samej ochrony wymagają wszyscy małoletni poszkodowani, a istotne ze społecznego punktu widzenia jest dążenie do należytego zabezpieczenia dzieci przed wykorzysta-

niem seksualnym poprzez zmianę przepisów, w tym **Kodeksu karnego**. Autorka opinii odniosła się również do luki w określeniu statutu Państwowej Komisji. Wskazała, że z rządowego uzasadnienia projektu Ustawy wynika jedynie, że Państwowa Komisja jest organem niezależnym od organów władzy publicznej. Natomiast na podstawie art. 22 ust. 2 Ustawy Państwowa Komisja ma obowiązek przyjęcia i przekazania zgłoszenia o popełnieniu przestępstwa prokuratorowi¹⁵⁸, co daje podstawę do przyjęcia, że Państwowa Komisja jest zrównana z prokuratorem (komisją śledczą).

Państwowa Komisja podzieliła co do zasady słuszność ww. zastrzeżeń i uwag. Aktualnie obowiązujące przepisy nie wskazują dokładnego trybu wniesienia odwołania, np. tego, czy odwołanie kieruje się za pośrednictwem Państwowej Komisji. Ma to istotne znaczenie z uwagi na obowiązek wynikający z art. 39 ust. 3 Ustawy, który polega na przekazaniu do Biura Informacyjnego Krajowego Rejestru Karnego postanowienia celem dokonania wpisu w Rejestrze. Ewentualny brak informacji o złożeniu odwołania przez osobę uprawnioną może skutkować wpisaniem w Rejestrze na podstawie nieprawomocnego postanowienia. W związku z tym Państwowa Komisja powinna „pośredniczyć” w przekazywaniu odwołań celem ich rozpoznania przez sąd.

Po zapoznaniu się w opinią oraz po dokonaniu dogłębnej analizy przepisów, które obecnie regulują kwestie dotyczące postępowania wyjaśniającego, Państwowa Komisja 12 kwietnia 2021 r. podjęła uchwałę, na mocy której postanowiła **nie wszczynać i nie prowadzić postępowań wyjaśniających** do czasu nowelizacji przepisów Ustawy.

Państwowa Komisja stoi na stanowisku, że wyżej opisana wadliwość przepisów potęguje ryzyko wystąpienia negatywnych skutków w postaci uchylecia przez sąd postanowienia o wpisie w Rejestrze, a tym samym „unieważnienia” przeprowadzonego postępowania. Dla osoby poszkodowanej oznaczałoby to ostateczne zamknięcie sprawy przed Państwową Komisją spowodowane brakami w przepisach, nie zaś obiektywnie ocenionymi okolicznościami. Biorąc pod uwagę wyżej opisaną niekompletność unormowań, z powodu obiektywnie ocenionych okoliczności istnieje duże prawdopodobieństwo podważenia przez sąd decyzji podjętych w toku postępowania wyjaśniającego.

Kierując się przede wszystkim dobrem osób poszkodowanych, które ucierpiały na skutek wykorzystania seksualnego, ich bólem i traumatycznymi przeżyciami, Państwowa Komisja podjęła działania zmierzające do poprawy i uzupełnienia obecnych regulacji.

Państwowa Komisja uważa, że koniecznością jest nowelizacja obowiązującej Ustawy, która umożliwi prowadzenie postępowania wyjaśniającego z zachowaniem wszelkich gwarancji konstytucyjnych. Prace nad nowym kształtem Ustawy Państwowa Komisja zakończyła w drugiej połowie kwietnia. Gotowy projekt przekazała 26 kwietnia 2021 r. Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej.

Po rozpoczęciu swojej działalności Państwowa Komisja, uwzględniając *novum* przepisów, skierowała pisma do prezesów wszystkich sądów apelacyjnych z przypomnieniem o obowiązku wynikającym z przepisów Ustawy dotyczącym przesłania prawomocnych orzeczeń (wraz z aktami) o umorzeniu sprawy z tytułu przedawnienia.

158

W rozumieniu art. 240 § 1 k.k.

Państwowa Komisja zwróciła się do prezesów sądów okręgowych i rejonowych również o przesłanie akt wszystkich spraw o czyny z art. 197 § 3 pkt 2 k.k., art. 200 k.k., art. 200a k.k., art. 200b k.k. i art. 202 k.k. popełnionych na szkodę małoletniego poniżej lat 15, zakończonych w latach 2010–2020, które zostały umorzone ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa.

Począwszy od 24 listopada 2020 r. sądy przekazały do Państwowej Komisji akta czterech przedawnionych spraw, a prokuratura – 49 zakończonych z powodu przedawnienia.

Aktualnie sprawy te oczekują na przeprowadzenie wnioskowanej przez Państwową Komisję nowelizacji. Po zakończeniu procesu legislacyjnego i wejściu w życie zmienionych przepisów Państwowa Komisja niezwłocznie podejmie czynności w ramach postępowań wyjaśniających.



CZĘŚĆ VII

Inicjatywy Państwowej Komisji

1 Wnioski o podjęcie inicjatywy ustawodawczej albo o wydanie lub zmianę innych aktów normatywnych

Państwowa Komisja nie posiada prawa inicjatywy ustawodawczej. Zgodnie z art. 4 ust. 2 pkt 3 Ustawy może jednak występować do właściwych organów z wnioskami o podjęcie inicjatywy ustawodawczej albo o wydanie lub zmianę innych aktów normatywnych.

Kierując się potrzebą dokonania zmian w obszarze przepisów dotyczących Państwowej Komisji oraz zwiększenia ochrony prawnokarnej małoletnich, Państwowa

Komisja opracowała dwa projekty ustaw: *Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy*, a także *Projekt ustawy o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*.

2 lutego 2021 r. pierwszy z tych projektów Państwowa Komisja przedłożyła Prezydentowi Rzeczypospoli-

tej Polskiej, drugi – także Prezydentowi – 26 kwietnia 2021 r., z prośbą o podjęcie inicjatywy ustawodawczej. Oba projekty zyskały życzliwość i zainteresowanie Prezydenta. Obecnie trwają nad nimi prace w Kancelarii Prezydenta.

Projekt przewiduje zakaz przedawnienia przestępstw seksualnych popełnianych na szkodę małoletniego i zakaz zatarcia skazania w odniesieniu do wszystkich rodzajów kar.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami w przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnionych na szkodę małoletniego przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 30 roku życia. W ocenie Państwowej Komisji regulacja ta w sposób niedostateczny zabezpiecza ofiary, ponieważ wiele z nich – z uwagi na traumatyczne przeżycia z dzieciństwa – podejmuje walkę o ukaranie sprawcy dopiero w życiu dorosłym, czasami nawet po kilkudziesięciu latach. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnione na szkodę małoletniego są najcięższą kategorią czynów zabronionych. Dlatego też, tak jak m.in. umyślne przestępstwa zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała czy ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, powinny być włączone do katalogu przestępstw niepodlegających przedawnieniu karalności.

Projekt zakłada również wyłączenie instytucji zatarcia skazania w odniesieniu do każdego rodzaju kary orzeczonej wobec sprawcy (w tym także kary pozbawienia

wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby) oraz każdego małoletniego, niezależnie od jego wieku. Wyłączenie instytucji zatarcia skazania w stosunku do sprawców przestępstw popełnionych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności ma na celu uniemożliwienie podjęcia pracy z dziećmi przez osoby, które nie dają gwarancji odpowiedniego wykonywania swoich obowiązków.

W obu przypadkach zasadniczym motywem przemawiającym za nowelizacją *Kodeksu karnego* są rozpatrywane łącznie dwie przesłanki. Pierwsza to szczególna grupa pokrzywdzonych, jakimi są małoletni, druga zaś – przedmiot przestępstwa, jakim jest naruszenie dobra chronionego w postaci wolności seksualnej i obyczajności.

Państwowa Komisja w projekcie zaproponowała wprowadzenie typu kwalifikowanego poprzez kryterium małoletności przy przestępstwach:

- seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności¹⁵⁹,
- seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia¹⁶⁰,
- zmuszenia do uprawiania prostytucji¹⁶¹,
- przestępstwie naruszenia intymności seksualnej¹⁶².

W przypadku seksualnego wykorzystania niepoczytalności, bezradności, stosunku zależności lub krytycznego położenia na szkodę małoletniego projekt sytuuje te przestępstwa w kategorii zbrodni. To istotny sygnał

159 Proj. art. 198 § 2 k.k.

160 Proj. art. 199 § 2 k.k.

161 Proj. art. 203 § 2 k.k.

162 Proj. art. 191a § 2 k.k.

dla społeczeństwa, że ustawodawca otacza szczególną troską dzieci, które mogą być ofiarami seksualnego wykorzystania, a przestępstwa te są szczególnie napiętnowane.

W przypadku zaakceptowania propozycji Państwowej Komisji przestępstwo zmuszania do uprawiania prostytucji przez małoletniego stanie się zbrodnią, a więc zagrożone będzie karą pozbawienia wolności od lat trzech. Projekt wprowadza też typy kwalifikowane przestępstw poprzez przyjęcie kryterium małoletności pokrzywdzonego, m.in. przy przestępstwie naruszenia intymności seksualnej, w przypadku wykorzystania niepoczytalności lub bezradności pokrzywdzonego czy przy zmuszaniu do prostytucji.

Wyodrębnienie typu kwalifikowanego w postaci małoletności pokrzywdzonego jest w pełni zasadne i zmierza do jak najszerzej ochrony dzieci przed każdą formą krzywdzenia. Odpowiada także postanowieniom *Konwencji o prawach dziecka*, która w art. 34 nakłada na Państwa-Strony zobowiązanie do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i przemocy seksualnej. Nakłada ponadto obowiązek podjęcia wszelkich właściwych kroków dla przeciwdziałania nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych, wykorzystywaniu dzieci m.in. do prostytucji.

Projekt posługuje się kryterium wieku pokrzywdzonego przy propozycji ustanowienia zakazu warunkowego umorzenia wobec sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnionych na szkodę małoletniego. Zdaniem Państwowej Komisji warunkowe umorzenie postępowania jako swoiste dobrodziejstwo udzielone sprawcy nie powinno dotyczyć tych, którzy popełnili czyny o charakterze seksualnym na szkodę dzieci.

Projekt wprowadza również możliwość ograniczenia zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia kary wobec sprawców przestępstw skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnionych na szkodę małoletnich. Państwowa Komisja proponuje dodanie do obowiązujących już przesłanek kryterium wieku pokrzywdzonego w połączeniu z przedmiotem przestępstwa, jakim jest naruszenie dobra chronionego w postaci wolności seksualnej i obyczajności.

Projekt zakłada również obligatoryjność oddania pod dozór każdego sprawcy, wobec którego sąd zastosował warunkowe zawieszenie wykonania kary, niezależnie, czy u skazanego zdiagnozowano zaburzenia preferencji seksualnych, czy też nie. Pozostawienie przepisu w brzmieniu obowiązującym powoduje, że poza obligatoryjnym dozorem mogą znaleźć się sprawcy omawianych przestępstw popełnionych bez związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, lecz mimo to wymagający dodatkowej kontroli i wsparcia.

Projekt przewiduje także zmianę przesłanek czynu określonego w art. 200a § 1 k.k. polegającego na przestępczym nawiązaniu kontaktu z dzieckiem poprzez internet, określonego jako elektroniczna korupcja seksualna. Państwowa Komisja proponuje dodanie do czterech nagannych sposobów działania sprawcy (wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu, niezdolność do należytego pojmowania sytuacji oraz groźba bezprawna) także przymusu.

Wnioskowane przez Państwową Komisję zmiany odnoszą się także do publicznego prezentowania treści pornograficznych opisanego w art. 202 k.k. Obecnie dla bytu tego przestępstwa konieczne jest ustalenie, że uczestniczący w prezentacji treści pornograficznych musi działać w celu zaspokojenia seksualnego. W praktyce udowodnienie przedmiotowego celu w działaniu

sprawcy jest bardzo trudne, elementem koniecznym do udowodnienia staje się określona świadomość sprawcy, która leży w obszarze dużej swobody oceny. Z tego względu może wystąpić sytuacja, w której wiele działań pedofilskich tego rodzaju pozostaje poza zakresem odpowiedzialności karnej. W ocenie Państwowej Komisji punkt ciężkości dla znamion przestępstwa z art. 202 k.k. powinien być położony na prezentowanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego, które już z samego faktu uczestnictwa dziecka w prezentacji jest wysoce naganne i powinno podlegać sankcji karnej niezależnie od tego, czy celem sprawcy było wyłącznie zaspokojenie seksualne.

Projekt wprowadza także dwa nowe typy przestępstw. Pierwszy z nich to naruszenie intymności osoby małoletniej, gdy jej nagi wizerunek zostaje utrwalony przez sprawcę bez stosowania przemocy, groźby karalnej, podstępny czy innej formy stosowania siły wobec pokrzywdzonego. Z sytuacją taką mamy do czynienia, gdy zdjęcia robione są np. teleobiektywem albo zdjęcia, które dziecko wysła samodzielnie i dobrowolnie innej, zaprzyjaźnionej osobie, po jakimś czasie upublicznione są przez tę osobę np. w internecie. Nie ma tu wprowadzenia w błąd, więc trudno mówić o podstępie, braku jakiegokolwiek przemocy czy groźby, przy pomocy których sprawca uzyskałby te zdjęcia. Zachowanie takie na pewno można kwalifikować jako nadużycie zaufania czy zachowanie nieetyczne. Naruszenie intymności seksualnej człowieka poprzez umieszczenie jego wizerunku w sieci staje się codziennością. Jest to wysoce naganne i groźne zjawisko powodujące często stygmatyzację lub izolację pokrzywdzonego w środowisku rówieśniczym

czy środowisku, w którym dziecko przebywa. Z tych względów w ocenie Państwowej Komisji – reakcja ustawodawcy jest konieczna.

Drugim proponowanym w projekcie zachowaniem wymagającym kryminalizacji jest nawiązanie kontaktu z małoletnim w celu seksualnego wykorzystania w cyberprzestrzeni, ale nie w celu spotkania pozawirtualnego. Rzeczywistość pokazuje, że celem groomingu jest coraz częściej seksualne wykorzystanie dziecka bez ujawnienia swojej tożsamości i bez spotkania z dzieckiem „w realu”, bez fizycznego z nim kontaktu, przy użyciu sieci teleinformatycznej. Celem nawiązania kontaktu z małoletnim przez sprawcę jest poddanie się przez dziecko obcowaniu płciowemu lub poddanie się innej czynności seksualnej albo wykonanie tej czynności. Sprawca celowo wprowadza dziecko w błąd, wykorzystując poddanie się przez małoletniego manipulacji lub jego niezdolność do należytego pojmowania sytuacji, stosując wobec dziecka groźbę bezprawną, przymus lub szantaż. Obecnie obowiązujące przepisy dotyczące groomingu¹⁶³ odnoszą się do zdarzeń, które dokonują się wyłącznie w świecie rzeczywistym.

Projektowany przepis jest uzupełnieniem wykonania przez Polskę zobowiązań wynikających z *Konwencji z Lanzarote*¹⁶⁴ oraz *Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW*¹⁶⁵. Jest także odpowiedzią na problem tzw. łowienia dzieci w sieci za pośrednictwem interne-

163 Art. 200a k.k.

164 *Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r.*

165 Dz.Urz.UE.L.335, s. 1, ze zm.

tu. Cyberprzestrzeń nie ma granic, przestępcy nie ograniczają się do działania na określonym terenie. Mogą działać z dowolnego miejsca na świecie i kierować swoje działania jednocześnie przeciwko dużej liczbie pokrzywdzonych w różnych miejscach świata.

Państwowa Komisja zaproponowała również podniesienie zagrożenia sankcją karną przestępstw:

- seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezbronności w postaci podstawowej,
- seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia pokrzywdzonego w postaci podstawowej,
- seksualnego wykorzystania małoletniego,
- elektronicznej korupcji seksualnej małoletniego, propagowania pedofilii,
- publicznego prezentowania treści pornograficznych.

W ocenie Państwowej Komisji obecne zagrożenia sankcją karną są niewystarczające i odbiegają od wskazanych przez ustawodawcę sankcji za inne przestępstwa z grupy przestępstw przeciwko wolności seksualnej. Powoduje to brak spójności regulacji prawnej oraz niedostateczną ochronę małoletnich pokrzywdzonych przed tego rodzaju zagrożeniami.

Projekt Państwowej Komisji odchodzi od alternatywnych w stosunku do kary pozbawienia wolności kar w przypadku przestępstw:

- elektronicznej korupcji małoletniego¹⁶⁶,

- propagowania pedofilii¹⁶⁷,
- publicznego prezentowania treści pornograficznych¹⁶⁸.

Państwowa Komisja stoi na stanowisku, że możliwość wyboru rodzaju kar poprzez orzeczenie kar nieizolacyjnych (grzywna, kara ograniczenia wolności) w przypadku przestępstw pedofilskich jest nieuzasadniona oraz wskazuje na liberalne podejście ustawodawcy do odpowiedzialności za tego rodzaju przestępstwa.

Ustawodawca w sposób szczególny chroni seksualność małoletnich poniżej 15 roku życia, penalizując w art. 200 k.k. wszelkie formy inicjacji seksualnej z małoletnim. Podobnie w sposób szczególny chroni seksualność osób nieporadnych ze względu na stan psychiczny lub fizyczny, penalizując w art. 198 k.k. seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności. Sprawcami tych przestępstw są również nieletni.

Z uwagi na wagę i doniosłość przestępczości dokonywanej z pobudek seksualnych w ocenie Państwowej Komisji w katalogu przestępstw wymienionych w art. 10 § 2 k.k. powinny znaleźć się również przestępstwa z art. 198 i 200 k.k. Sam fakt, że sprawca jest nieletni, nie odbiera społecznej szkodliwości popełnionemu przez niego czynowi. Dodatkowo proponowana regulacja wprowadza zgodność katalogu z art. 240 § 1 k.k.

Celem projektu jest uzupełnienie obowiązującej regulacji, w szczególności w zakresie prowadzenia postępowania wyjaśniającego w sprawie wpisu w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja wy-

166 Art. 200a § 2 k.k.

167 Art. 200b k.k.

168 Art. 202 k.k.

dała postanowienie o wpisie w Rejestrze. Rejestr ten stanowi część Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Założenia projektu to także:

- zwiększenie podmiotowości poszkodowanego,
- poprawność konstrukcyjna w zapobieganiu i przeciwdziałaniu wykorzystaniu seksualnemu dzieci,
- prawidłowa systematyka,
- czynienie Ustawy bardziej czytelną w odbiorze społecznym,
- uporządkowanie zakresu pojęciowego przedmiotu Ustawy i jego ujednoczenie.

Proponowane zmiany przepisów gwarantują realizację założeń Ustawy, przy zapewnieniu poszkodowanemu oraz osobie wskazanej jako sprawca konstytucyjnej zasady równości i zasady obrony swoich praw.

Nazwa Państwowej Komisji budzi wiele kontrowersji. Ustawodawca, chcąc zapewne zawrzeć wszystkie elementy istotne dla oddania podmiotowej i przedmiotowej strony Państwowej Komisji, użył nazwy bardzo rozbudowanej, niemożliwej do wprowadzenia w różnych urządzeniach ewidencyjnych (np. bankowych). Już w pierwszych tygodniach działania Państwowa Komisja z przyczyn technicznych zmuszona została do przyjęcia i posługiwania się w kontaktach z innymi podmiotami nazwą skróconą. W miejsce obecnej w projekcie proponuje się nazwę: Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu dzieci poniżej lat 15.

Wyznaczając zakres przedmiotowy kompetencji Państwowej Komisji, Ustawa posługuje się różnymi pojęciami. Używa zamiennie pojęć: „przestępstwo pedofilii”,

„nadużycie seksualne”, obu tych określeń jako odrębnej grupy przestępstw, „czyny o charakterze pedofilskim” oraz „czynności skierowane przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej 15 lat”. Pojęcia te wyznaczają granice właściwości rzeczowej Państwowej Komisji. Z uwagi jednak na ich zbyt szeroki i niedookreślony zakres, a także posługiwanie się różnymi pojęciami odnoszącymi się do tej samej materii prawnej, Państwowa Komisja uznała zmianę za konieczną. W projekcie odwołuje się do *Kodeksu karnego* – pojęcia czynów zabronionych opisanych w ramach rozdziału XXV (art. 197 – art. 204). W ten sposób, w ocenie Państwowej Komisji, projekt usuwa wątpliwości co do przedmiotowego zakresu jej działania. Czyny kwalifikowane są poprzez wiek małoletniego pokrzywdzonego/poszkodowanego poniżej 15 lat. W ten sposób realizowany jest postulat jasności i określoności prawa. Zapewnia to także kompatybilność Ustawy m.in. z art. 240 k.k. (sankcjonowanie niezawiadomienia organów ścigania o popełnieniu przestępstw typizowanych m.in. w art. 156 k.k., 189a k.k., 197 § 3 i 4 k.k., 198 k.k., 200 k.k., 202 § 3–4c k.k., 204 § 3 k.k.) oraz z *Ustawą z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym*¹⁶⁹, która określa szczególne środki ochrony przeciwdziałające zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym.

Obowiązkiem Państwowej Komisji jest prowadzenie postępowania wyjaśniającego w taki sposób, aby uchronić poszkodowanego przed ponowną traumą związaną z uczestnictwem w czynności wysłuchania oraz przed wtórną wiktymizacją. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w której w świetle obowiązujących przepisów Ustawy, a właściwie przy braku odpowiednich regulacji, wniesienie przez osobę wskazaną jako sprawca od-

169 Dz.U. z 2020 r. poz. 152.

wołania od postanowienia o wpisie w Rejestrze jest obciążone dużym prawdopodobieństwem stwierdzenia przez sąd nieważności postępowania wyjaśniającego, z uwagi na niewłaściwy skład lub pozbawienie strony prawa do obrony. Procedowanie przed Państwową Komisją powinno także gwarantować osobie wskazanej jako sprawca i osobie poszkodowanej przysługujące im prawa.

Ustawa nie zawiera przepisów proceduralnych postępowania wyjaśniającego. Nie odwołuje się także do odpowiedniego stosowania przepisów innych ustaw, w tym *Kodeksu postępowania cywilnego* (art. 40 Ustawy odwołuje się wyłącznie do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.c. co do osób wysłuchiwanym, biegłych, świadków, pełnomocników oraz doręczeń).

Przepisy tworzące konstrukcję wpisu w Rejestrze, a więc mające charakter podstawowy, muszą mieć ściśle określony zakres podmiotowy i przedmiotowy. Ustawa nie określa zaś podstawowych zasad postępowania wyjaśniającego, które powinny być respektowane przez Państwową Komisję, sposobu prowadzenia postępowania dowodowego, nie odnosi się do kwestii przerwy, odroczenia posiedzenia, zawieszenia postępowania, narady, głosowania, zdania odrębnego, zasad doręczeń i organów doręczających. Ustawa nie określa ponadto, w jakiej formie Państwowa Komisja kończy postępowanie wyjaśniające bez wydania postanowienia o wpisie w Rejestrze, kiedy wydaje postanowienia, a kiedy uchwały i w jakim składzie, w jakim składzie prowadzi postępowanie wyjaśniające i czynności wysłuchania w miejscu pobytu wysłuchiwanego oraz jaki powinien być ich przebieg. Regulacje dotyczące składu Państwowej Komisji w postępowaniu wyjaśniającym są koniecz-

ne, gdyż unormowanie składu organu orzekającego ma walor konstytucyjny (tak jak sądu). Zdaniem Państwowej Komisji całość postępowania wyjaśniającego powinna być prowadzona w składzie takim samym jak skład wskazany do podejmowania postanowień, a więc 5–7-osobowym.

Nie wiadomo w jakiej formie i w jakim składzie Państwowa Komisja może uznać oczywistą bezzasadność zgłoszenia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Z uwagi na rangę zagadnienia (odmowa postępowania) w ocenie Państwowej Komisji powinna to być jej uchwała.

W Ustawie nie przewidziano także przepisów przejściowych, co oznacza, że ma ona bezpośrednie działanie, a więc nie dotyczy czynów popełnionych (przez działanie czy zaniechanie) przed dniem jej wejścia w życie. Klóci się to z *ratio legis* Ustawy zawartym w jej preambule. Ustawa nie wyczerpuje katalogu sytuacji prawnych, w których może zapaść orzeczenie o umorzeniu postępowania karnego w uwagi na przedawnienie ścigania karalności. Umorzenie postępowania karnego wyrokiem może nastąpić także wówczas, gdy sąd po rozpoczęciu przewodu sądowego stwierdzi okoliczności wyłączające ściganie, w tym przedawnienie karalności czynu¹⁷⁰.

Państwowa Komisja stanęła więc przed poważnym problemem, w jaki sposób procedować w postępowaniu wyjaśniającym na podstawie obowiązujących przepisów Ustawy oraz czy prowadzenie postępowania wyjaśniającego na tej podstawie, a właściwie przy braku przepisów, i oparcie się np. na odpowiednich przepisach *Regulaminu Państwowej Komisji do spraw*

170 Art. 414 § 1 k.p.k.

*wyjaśniania przypadków czynności seksualnych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*¹⁷¹ (aktu niższej rangi niż Ustawa), prowadzącego do decyzji w przedmiocie wpisu w Rejestrze, może być uznane za nieważne przez sąd rozpoznający odwołanie. Podstawą nieważności postępowania byłoby:

- pozbawienie poszkodowanego lub osoby wskazanej jako sprawca możliwości obrony swych praw¹⁷²,
- niewłaściwy skład orzekający¹⁷³,
- uznane naruszenia konstytucyjnej zasady równości stron wobec prawa (brak możliwości zaskarżenia przez poszkodowanego decyzji o niewydaniu postanowienia o wpisie w Rejestrze).

Odpowiednie stosowanie w postępowaniu wyjaśniającym przepisów *Kodeksu postępowania cywilnego* musi mieć podstawę ustawową. Wprowadzenie odpowiednich przepisów procedury postępowania wyjaśniającego do Regulaminu Państwowej Komisji w miejsce przepisów rangi ustawy i prowadzenie postępowania na podstawie aktu podustawowego narusza gwarancję pewności prawa, szerzej – bezpieczeństwa prawnego, jakim jest uregulowanie materii w aktach prawnych rangi ustawowej. Gwarancja pewności prawa ma swoje źródło w konstytucyjnej zasadzie zaufania obywateli do państwa i stanowionego prawa¹⁷⁴. To ustawy określają pozycję, strukturę, organizację i postępowanie danego organu. Tak też jest w przypadku Państwowej Komisji.

Z tych wszystkich względów w ocenie Państwowej Komisji nowelizacja Ustawy stała się koniecznością.

Państwowa Komisja jest świadoma faktu, że nowelizacja Ustawy wiąże się nie tylko z utrudnieniami proceduralnymi, ale też z czasem procesu uchwalania. Akty podrzędne pozwalają na szybkie i elastyczne podejmowanie decyzji – na tym polega ich przewaga nad ustawami. Niemniej jednak nie usprawiedliwia to regulowania materii ustawowej aktami prawnymi niższego rzędu i nie usuwa wadliwości postępowania wyjaśniającego.

W projekcie Państwowa Komisja proponuje przede wszystkim uregulowanie kwestii:

- postępowania wyjaśniającego,
- składu Państwowej Komisji,
- rodzaju wydawanych przez nią decyzji,
- odwołania od postanowienia w przedmiocie wpisu w Rejestrze,
- zwiększenia podmiotowości osoby poszkodowanej,
- wzmocnienia zasady anonimowości postępowania przed Państwową Komisją,
- określenia w sposób czytelny obszaru działania Państwowej Komisji.

Okoliczność, jaką jest przedawnienie karalności przestępstwa, powoduje, że Państwowa Komisja *de facto* przejmuje sprawę o charakterze karnym i proceduje na podstawie odpowiednio stosowanych przepisów procedury cywilnej. Postępowanie wyjaśniające nie jest postępowaniem kontradyktoryjnym. Jest to niespotykana dotąd w ustawodawstwie swoista hybrydowość postępowania, która w przekonaniu Państwowej

171 Załącznik nr 1 do Uchwały Komisji nr 1/2020 z dnia 24 lipca 2020 r.

172 Art. 379 pkt 5 k.p.c.

173 Art. 379 pkt 4 k.p.c.

174 Art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Komisji powinna posiadać pewne minimum gwarancji karnoprosesowych. W projekcie proponuje się wprowadzenie kluczowych gwarancji procesowych znanych w procedurze karnej, a mianowicie:

- zasadę prawdy materialnej,
- zasadę *in dubio pro reo*,
- zasadę działania z urzędu,
- zasadę *nemo se ipsum accusare tenetur*.

Podstawą wydania postanowienia w przedmiocie wpisu w Rejestrze będzie również całokształt okoliczności ujawnionych w toku postępowania wyjaśniającego. Jedną z gwarancji procesowych postępowania wyjaśniającego stanie się informowanie wszystkich podmiotów uczestniczących w postępowaniu wyjaśniającym o ich prawach i obowiązkach. Potrzeba uregulowania tych kwestii w różnych jednostkach redakcyjnych aktów prawnych podyktowana jest wewnętrznym podziałem uczestników postępowania wyjaśniającego na tych, których Państwowa Komisja zaprasza na posiedzenie (osoba dokonująca zgłoszenia, osoba poszkodowana i osoba wskazana w aktach jako sprawca) oraz tych, których wzywa na posiedzenie (świadek i biegły).

Na wzór innych procedur (np. procedur karnych czy cywilnych, postępowania administracyjnego) projekt wprowadza wyznaczenie sprawozdawcy danej sprawy w postępowaniu wyjaśniającym. Funkcja taka jest konieczna w przypadku zgłoszenia o popełnieniu przestępstwa, o którym mowa w art. 21 ust. 1 Ustawy i podejmowania przez Państwową Komisję decyzji o oczywistej bezzasadności zgłoszenia.

Projekt przewiduje zawężenie kręgu podmiotów, którym przysługuje prawo posiadania pełnomocnika, do osoby poszkodowanej i osoby wskazanej jako sprawca. W postępowaniu wyjaśniającym to one są swoistymi

stronami postępowania i tylko one powinny posiadać pełnomocnika oraz być wysłuchiwane w jego obecności. Zgodnie z obecnym brzmieniem Ustawy prawo do posiadania pełnomocnika ma także osoba zgłaszająca (osoba, która zgłasza Państwowej Komisji podejrzenie popełnienia przestępstwa lub podejrzenie niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu jego popełnienia) oraz świadek. Takie rozwiązanie jest nieuzasadnione i nie znajduje potwierdzenia w innych procedurach.

Projekt wprowadza podstawę do nieprzekazania prokuratorowi zgłoszenia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, wypełniając tym samym występującą w Ustawie lukę. Dotyczy to sytuacji, w której z treści zgłoszenia, o którym mowa w art. 21 ust. 1 Ustawy, wynika, że w sprawie zostało prawomocnie zakończone postępowanie decyzją o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu ze względu na przedawnienie karalności. Państwowa Komisja mogłaby wówczas odstąpić od czynności niezwłocznego przekazania zgłoszenia prokuratorowi. Państwowa Komisja będzie mogła zwrócić się bezpośrednio do właściwej – według przepisów **Kodeksu postępowania karnego** – prokuratury lub sądu o przekazanie akt sprawy. Regulacja ta przyspieszy postępowanie wyjaśniające i wyeliminuje zbędne czynności Państwowej Komisji.

Anonimizacja danych wskazana w Ustawie jest kwestią kluczową. W projekcie proponuje się ograniczenie dostępu do informacji ze względu na ochronę prywatności i dóbr osobistych nie tylko osoby poszkodowanej, ale również osoby, od której Państwowa Komisja uzyskała informacje – zgłaszającej i świadka oraz osoby podejrzanej/wskazanej jako sprawca. Poszkodowany i zgłaszający często po wielu latach od zdarzenia decydują się na zgłoszenie do Państwowej Komisji popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego poszkodowanego (który w chwili czynu nie miał ukończonych 15

lat). Wzmocnieniem ochrony danych osobowych oraz wizerunku jest dopuszczona w projekcie możliwość anonimizacji danych poszkodowanego i zgłaszającego w całym zgromadzonym w postępowaniu wyjaśniającym materiale dowodowym – na ich wniosek.

W Ustawie brak określenia, w jaki sposób zabezpieczyć anonimowość osoby poszkodowanej, osoby dokonującej zgłoszenia, świadka oraz osoby wskazanej jako sprawca, i jak zapewnić możliwość zapoznania się przez te osoby z całością materiału. Państwowa Komisja proponuje kompleksowe uregulowanie w tym zakresie. Przepisy będą regulować przebieg posiedzenia, począwszy od wskazania kolejności osób wysłuchiwanym, aż do przyznania Państwowej Komisji kompetencji w postaci określenia w odrębnym regulaminie sposobu i warunków technicznych jego przeprowadzenia.

Projekt przewiduje także możliwość anonimizacji danych uczestników postępowania poprzez:

- możliwość podjęcia przez Państwową Komisję decyzji o nakazaniu opuszczenia posiedzenia przez osobę wskazaną jako sprawca w aktach sprawy – na czas wysłuchania tych osób,
- anonimizację ich danych osobowych uniemożliwiającą ich identyfikację,
- niezamieszczanie ich danych w protokole wysłuchania.

Chronione są również dane osobowe osoby wskazanej jako sprawca, jednakże tylko do momentu uprawomocnienia się postanowienia o wpisie w Rejestrze. Projekt określa sposób udostępniania akt i sposób prowadzenia postępowania w celu zachowania w tajemnicy danych osób biorących udział w postępowaniu.

Proponuje się wzmocnienie podmiotowości osoby poszkodowanej poprzez przyznanie jej prawa do wy-

rażenia sprzeciwu na prowadzenie postępowania wyjaśniającego oraz do wycofania tego oświadczenia do czasu wydania przez Państwową Komisję odpowiedniej uchwały. Sprawy przedawnionych przestępstw dotyczą czynów, od których popełnienia upłynął znaczny okres czasu. Osoba poszkodowana może nie chcieć wracać już do minionych wydarzeń bądź obawiać się wtórnej wiktyimizacji. Proponowane w projekcie rozwiązanie posiada pewne podobieństwo do możliwości wycofania przez pokrzywdzonego wniosku o ściganie w przypadku przestępstw wnioskowych w postępowaniu karnym.

Projekt przesądza, że postępowanie odwoławcze jest postępowaniem drugoinstancyjnym, do którego stosowane są odpowiednio, a nie wprost, przepisy dotyczące ochrony dóbr osobistych. Sąd rozstrzyga co do istoty sprawy oraz o tym, że stronami w postępowaniu odwoławczym będą osoba wnosząca odwołanie i Państwowa Komisja. Wyłączone zostaje uprawnienie do wniesienia skargi kasacyjnej. Proponowane zmiany mają na celu z jednej strony przyznanie sądowi prawo dokonania pełnej weryfikacji postępowania wyjaśniającego i orzekania w przedmiocie wpisu w Rejestrze, z drugiej zaś wykluczenie możliwości dokonywania oceny ewentualnego naruszenia przez postanowienie dóbr osobistych skarżącego. Projekt zakłada, że zarówno postępowanie wyjaśniające, jak i postępowanie odwoławcze jest nieodpłatne.

Istotnym uprawnieniem Państwowej Komisji jest działanie na prawach oskarżyciela posiłkowego. Ustawodawca założył takie ukształtowanie pozycji Państwowej Komisji w postępowaniu karnym, aby podmiot ten – jako strona postępowania – mógł w każdym czasie i na każdym etapie postępowania wstąpić do procesu z wachlarzem uprawnień, jakie przysługują oskarżycielowi posiłkowemu. Dlatego też ustawodawca posłużył się pojęciem „na prawach oskarżyciela posiłkowego”,

nie zaś „działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego”. Projekt wyraźnie wskazuje, że Państwowa Komisja może działać na prawach oskarżyciela posiłkowego na każdym etapie postępowania. Jedynym warunkiem jest zgoda, która dla swojej ważności musi mieć formę pisemną. Projekt uzupełnia katalog podmiotów, które taką zgodę mogą wyrazić – obok osoby poszkodowanej i jej opiekuna prawnego dodaje przedstawiciela ustawowego osoby poszkodowanej. Wprowadza również możliwość wycofania przez te osoby zgody w każdym czasie, co skutkuje utratą przez Państwową Komisję możliwości działania w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego. Proponowana zmiana powoduje konieczność zmiany art. 54 k.p.k., do którego należałoby wprowadzić dodatkowy podmiot – Państwową Komisję z uprawnieniem do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego w każdym stadium postępowania karnego (propozycję tę zawiera projekt zmian *Kodeksu karnego* opracowany i złożony przez Państwową Komisję z prośbą o podjęcie inicjatywy legislacyjnej Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej Andrzejowi Dudzie).

Projekt wprowadza istotny instrument dyscyplinujący podmioty w sprawach monitorowanych przez Państwową Komisję, wprowadzający 30-dniowy termin na udzielenie Państwowej Komisji informacji.

W projekcie wyjaśnione są kompetencje Państwowej Komisji. Jej kilkumiesięczna działalność wskazuje na to, że jest to konieczne, bowiem Ustawa jest bardzo różnie rozumiana przez społeczeństwo i poszczególne grupy zawodowe. Panuje przekonanie, że Państwowa Komisja jest organem ścigania, wymiarem sprawiedliwości, sądem w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, prowadzi postępowania karne, wydaje wyroki skazujące albo spełnia jednocześnie wszystkie te funkcje. Dla zapewnienia przejrzystości Ustawy w projekcie wskazuje się,

że Państwowa Komisja prowadzi postępowanie w czterech obszarach:

- zgłoszenia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
- zgłoszenia podejrzenia niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
- zgłoszenia monitorowania postępowania karnego,
- prawomocnego orzeczenia o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania karnego ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa.

Art. 10 ust. 1 pkt 4 Ustawy stanowi, że członkostwo w Państwowej Komisji przed upływem kadencji wygasa z dniem prawomocnego skazania członka Państwowej Komisji za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Należy poddać w wątpliwość, czy skazanie również za nieumyślne przestępstwo (np. spowodowanie wypadku drogowego) lub nieumyślne przestępstwo skarbowe powinno być połączone z tak radykalnym skutkiem, jak wygaśnięcie powołania członka Państwowej Komisji. W ocenie Państwowej Komisji należy w tym zakresie wprowadzić zmianę do Ustawy poprzez przyjęcie rozwiązań obowiązujących w innych ustawach – warunek prawomocnego skazania za przestępstwo umyśle lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Projekt poszerza obszar zadań, którymi Państwowa Komisja może się zająć, wprowadzając do art. 2 ust. 1 Ustawy katalog otwarty. Skutkuje to brakiem ograniczenia działań Państwowej Komisji w odniesieniu do ochrony dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym. Projekt modyfikuje normatywny zakres prac Państwowej Komisji w obszarze jej działalności prewencyjnej i edukacyjnej oraz dodaje w części ogólnej zadania prowadzenia badań zjawiska wykorzystania seksualnego dzieci i opracowywania raportów dotyczących wybranych zagadnień istotnych społecznie, pozostających w zakresie właściwości działań Państwowej Komisji. Propozycja

nowelizacji wynika z doświadczeń oraz obserwacji poczynionych w toku kilkumiesięcznego funkcjonowania Państwowej Komisji, a przewidziane modyfikacje stanowią wyraz dążenia do dostosowania treści normatywnej do optymalnego funkcjonowania organu.

Istotnym elementem projektu jest wyodrębnienie raportu dotyczącego zjawiska wykorzystywania seksualnego małoletnich poniżej lat 15 wraz z rekomendacjami (opracowywanego nie rzadziej niż raz na trzy lata) oraz coroczne sprawozdania. Wynika to z kompleksowego zapewnienia opinii publicznej dostępu do informacji o działalności Państwowej Komisji.

Raporty opierać się będą na analizie danych zawartych w aktach spraw karnych udostępnionych przez sądy powszechne. Okres przygotowywania tego typu analiz uzasadniają m.in. potrzeby związane z prowadzeniem badań prawnoporównawczych. Wymagają one szczegółowego przeglądu podobieństw i odmienności w porządkach prawnych szeregu państw w zakresie zwalczania przestępczości w obszarze czynów zabronionych ze sfery wolności seksualnej i obyczajności popełnionych na szkodę dzieci. Liczba materiałów przesyłanych do analizy w toku prac Państwowej Komisji sprowadza się do kilku tysięcy tomów spraw karnych, które muszą zostać zbadane z uwzględnieniem znacznej liczby zmiennych. Następnie pozyskane dane wykorzystywane będą w toku wypracowywania metod przeciwdziałania kolejnym (pozostającym w przedmiocie prac Państwowej Komisji) czynom zabronionym oraz pomocy ofiarom poszczególnych przestępstw. Możliwość tworzenia – obok corocznego sprawozdania – szczegółowego raportu badawczego wzorowana jest na praktyce

australijskiej Komisji Królewskiej ds. Odpowiedzi Instytucji na Wykorzystywanie Seksualne Dzieci. Model jej działania zakłada publikowanie obszernych rekomendacji znajdujących praktyczne zastosowanie w sferze przeciwdziałania przestępczości seksualnej wymierzonej w dzieci (blisko pięcioletni okres na przygotowanie raportu). Jednocześnie warto zauważyć, że chociażby w przypadku Republiki Federalnej Niemiec pracę nad zamówionym w 2015 r. analogicznym dokumentem trwały trzy lata.

Sprawozdania roczne z działalności Państwowej Komisji podyktowane są dążeniem do ich optymalnego zestawienia poprzez rozpoczynanie okresu objętego kolejnym sprawozdaniem od początku każdorazowego roku kalendarzowego – tak, by docelowo były to sprawozdania obejmujące jedynie jeden pełny rok kalendarzowy. Podobne sprawozdania przedstawia szereg podmiotów istotnych dla funkcjonowania państwa, w tym Sąd Najwyższy i Najwyższa Izba Kontroli.

Projekt zakłada wejście Ustawy w życie dzień po dniu ogłoszenia w organie promulgacyjnym. Krótki okres *vacatio legis* uzasadnia porządkująco-korygujący charakter zaproponowanych zmian oraz konieczność niezwłocznego wprowadzenia w życie przepisów dotyczących postępowania wyjaśniającego, zmodyfikowania podstawy prawnej, na której oparte jest codzienne funkcjonowanie Państwowej Komisji, ukierunkowane na pomoc osobom dotkniętym przestępczością seksualną wymierzoną w dzieci.

2 Działania zmierzające do zmiany niewłaściwego sposobu interpretacji art. 240 Kodeksu karnego

2.1. Uwagi wprowadzające

Analiza spraw dotyczących problematyki wykorzystania seksualnego dziecka, które nie ukończyło 15 roku życia, odnosi się niejednokrotnie do problemu obowiązku powiadomienia organów ścigania o podejrzeniu wystąpienia przestępstwa pedofilii¹⁷⁵. Mowa o obowiązku tzw. denuncjacji. *Słownik języka polskiego* wskazuje, że jest to czynność polegająca na składaniu władzom poufnych doniesień oraz zwracaniu uwagi na wykroczenie, którego dokonała określona osoba¹⁷⁶. W odniesieniu do zjawiska przemocy seksualnej stosowanej wobec dzieci termin ten wiąże się z pojawieniem się konkretnych formalnych zobowiązań dotyczących ujawnienia/przekazania posiadanych informacji związanych z omawianym rodzajem czynów karalnych. Obowiązek ten nieodzownie łączy się również z obszarem działań Państwowej Komisji. W art. 2 ust. 1 pkt 2 Ustawy zwrócona została uwaga, iż jej zadaniem jest **badanie sposobu reagowania organów państwa, organizacji i podmiotów oraz osób prywatnych w zakresie wyjaśniania przypadków nadużyć seksualnych, w tym ustalanie przypadków niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia nadużycia seksualnego**.

W cytowanym fragmencie Ustawy szczególne znaczenie posiada zwrot „reagowanie”. Ustawodawca w kilku miejscach przywołanego aktu prawnego zwrócił uwagę na zadania Państwowej Komisji w odniesieniu do problematyki ujawniania przestępstw wykorzystania seksualnego dziecka oraz przypadków zatajania przez osoby prywatne i instytucje informacji wskazujących na istnienie podobnych procedurów. Mowa tutaj przede wszystkim o działaniach edukacyjno-prewencyjnych polegających m.in. na prowadzeniu działań uświadamiających w zakresie **problematyki nadużyć seksualnych i przestępstw pedofilii, sposobów reagowania na nie** (por. art. 4 ust. 2 pkt 2 Ustawy).

Zadanie Państwowej Komisji w przywołanym zakresie polega również na formułowaniu wniosków i rekomendacji dotyczących odpowiedniego reagowania organów państwa oraz organizacji i podmiotów na zgłoszenie o **nadużyciu seksualnym lub czynie o charakterze pedofilskim** albo powzięcie informacji o możliwości ich zaistnienia (por. art. 42 ust. 2 Ustawy). Nie można zapomnieć, że szczególnym zadaniem Państwowej Komisji w tym obszarze jest również zawiadamianie właściwych organów o podejrzeniu (...) niezawiadomienia właści-

175 M. Bocheński, *Pomiędzy zasadą poufności zawodowej a obowiązkiem denuncjacji – czy polskie prawo lekceważy, czy chroni tajemnicę zawodową psychologa?*, Psychologia Wychowawcza, 2019, nr 15, s. 139–151.

176 Hasło: denuncjacja, [w:], *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/denuncjacja.html> (dostęp: 20.04.2021).

wego organu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa pedofilii (por. 3 ust. 2 pkt 1 lit b)¹⁷⁷.

Zwrócenie uwagi na przedstawione tutaj zagadnienia w sposób bezpośredni łączy się z istotnym społecznym oczekiwaniem ujawnienia przypadków przemocy seksualnej stosowanej wobec dzieci poniżej 15 roku życia. Śledząc środki masowego przekazu, napotkać można szeroko komentowane materiały krytykujące postawę określonych osób bądź instytucji, polegającą na ukrywaniu i zatajaniu ważnych informacji dotyczących przestępstw o pedofilskim charakterze. Do rzeczywistości tej odnoszą się pierwsze zdania Ustawy. W preambule do tego aktu prawnego wyrażone zostało przekonanie wskazujące, że **żadne działania skierowane przeciwko wolności seksualnej i obyczajności dzieci mimo upływu lat nie mogą być chronione tajemnicą ani nie mogą ulec zapomnieniu**. Stwierdzenie to wprost koreluje z wcześniej wyrażonym zwrotem wskazującym, że zadania przedstawione w Ustawie muszą uwzględniać dobro **osób, które jako dzieci cierpiały na skutek czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności**. Dodać w tym miejscu trzeba, że wykorzystanie seksualne osób małoletnich przedstawiane jest najczęściej w ujęciach: psychospołecznym i prawnym. Z jednej zatem strony coraz częściej m.in. media zwracają uwagę na aspekt np. kliniczny zaburzeń preferencji seksualnych¹⁷⁸. Z drugiej zaś perspektywy podnoszony jest niejednokrotnie wątek reakcji osób prywatnych, przedstawicieli organizacji społecznych oraz instytucji państwowych w sytuacji uzyskania wiadomości doty-

czących wykorzystania seksualnego osoby małoletniej, mimo prawnego obowiązku ujawnienia takich wiadomości¹⁷⁹. Przywołane działania reakcyjne w sposób bezpośredni kierują nas w stronę obowiązków informacyjnych objawiających się w ww. terminie denuncjacji.

W ciągu ostatnich lat wskazywano w środkach społecznego przekazu na przypadki niezawiadomienia organów ścigania o przestępstwie wykorzystania seksualnego. Niejednokrotnie opisywane były sytuacje, w których to np. osoba wykonująca zawód zaufania publicznego nie była pociągnięta do odpowiedzialności karnej za dokonanie czynów pedofilskich¹⁸⁰. Stan ten powodowany był m.in. pierwotnym zatajeniem informacji o przestępstwie przez przełożonego tej osoby. Wytłumaczeniem braku reakcji w omawianym zakresie był często brak podstawy prawnej nakazującej podjęcie kroków denuncjacyjnych. Pamiętać bowiem należy, że w **Kodeksie karnym**, w brzmieniu obowiązującym do 13 lipca 2017 r., próżno szukać zapisu wskazującego na prawny obowiązek informowania organów państwowych o posiadaniu wiarygodnej informacji odnoszącej się do karalnego przygotowania albo usiłowania lub dokonania przestępstwa pedofilii. Tym samym do ww. momentu przekazanie prokuraturze lub policji informacji o posiadanej wiedzy dotyczącej wykorzystania seksualnego dziecka miało wyłącznie charakter społecznego zobowiązania. Wynikał on przede wszystkim z art. 304 § 4 k.p.k. Brak realizacji tego obowiązku nie wiązał się zatem z pojawieniem się odpowiedzialności karnej.

177 M. Klimaszewski, *Pozycja ustrojowa Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*, Resocjalizacja Polska, 2020, nr 19, s. 158.

178 Np. E. Kamińska, *Przekaz mediów a populizm penalny i jego znaczenie społeczne (na przykładzie sprawy „polskiego Fritzla”)*, Zeszyty Prasoznawcze, 2014, nr 1, s. 59.

179 M. Skwarzyński, *Analiza prawna przypadku bpa Edwarda Janiaka w kontekście filmu „Zabawa w chowanego” Marka i Tomasza Sekielskich*, Studia z Prawa Wyznaniowego, 2020, t. 23, s. 493–496.

180 Tamże.

Sytuacja ta w sposób diametralny uległa zmianie 13 lipca 2017 r. – w momencie, w którym zmieniła się treść art. 240 k.k., który odnosi się do prawnego obowiązku denuncjacji. Przepis nakłada odpowiedzialność karną na każdą osobę, która – mając wiarygodną wiedzę o przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu określonego zabronionego czynu – nie informuje o powyższym prokuratury lub policji. Do 13 lipca 2017 r. w przepisie tym nie było żadnego „odesłania” do przestępstw o charakterze pedofilskim. Stąd też milczenie na temat posiadanej w tym zakresie wiedzy nie wiązało się z odpowiedzialnością karną. W znowelizowanym art. 240 § 1 k.k. dodano ważne w omawianym kontekście przepisy: art. 197 § 3 i 4 k.k., art. 198 k.k. oraz art. 200 k.k. Oznacza to, że z poniesieniem odpowiedzialności karnej winien liczyć się każdy, kto nie zawiadomił organów ścigania o przestępstwie:

- zgwałcenia osoby wspólnie z inną osobą, zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 oraz zgwałcenia wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry (w tym ze szczególnym okrucieństwem),

- seksualnego wykorzystania bezradności lub nieporęczalności innej osoby,
- obcowania płciowego z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczenia się wobec małoletniego innej czynności seksualnej albo doprowadzenia małoletniego do poddania się takim czynnościom, czy też do ich wykonania,
- prezentowania małoletniemu treści pornograficzne lub udostępniania małoletniemu przedmiotów mających taki charakter albo rozpowszechniania treści pornograficznych w sposób umożliwiający małoletniemu zapoznanie się z nimi,
- prezentowania małoletniemu poniżej lat 15 wykonania czynności seksualnej w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby,
- prowadzenia reklamy lub promocji działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15.

2.2. Problemy interpretacyjne art. 240 k.k.

Państwowa Komisja, podejmując ustawowe działania, wielokrotnie otrzymywała zgłoszenia odnoszące się do faktu zatajenia przez przełożonego informacji dotyczących podejrzenia popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego osoby poniżej 15 roku życia¹⁸¹. Część informacji dotyczących wskazanego tutaj wątku dotyczyła okresu, w którym brak przekazania informacji organom ścigania miał miejsce przed 13 lipca 2017 r.

Jednocześnie jednak w zgłaszanych Państwowej Komisji sprawach zaznaczano, że osoba, która przed tą datą nie przekazała ww. informacji organom ścigania, nadal nie czyniła tego niezwłocznie również w chwili, w której to zawiadomienie policji lub prokuratury o podejrzeniu popełnienia przestępstwa pedofilii stało się obowiązkiem prawnym. Jak już wcześniej zaprezentowano, Ustawa regulująca zadania Państwowej Komisji w kil-

181 Szczegółowe informacje w tym zakresie pojawiały się na stronie internetowej Państwowej Komisji, np. [https://www.gov.pl/web/pkdp/zawiadomienia-do-prokuratury-w-sprawie-niedopelnienia-obowiazku-przez-duchownych](https://www.gov.pl/web/pkdp/zawiadomienia-do-prokuratury-w-sprawie-niedopelnienia-obowiazku-prawnego-przez-duchownych) (dostęp: 20.04.2021).

ku miejscach zwraca uwagę na jej obowiązek badania przez Państwową Komisję sposobu reagowania osób prywatnych, organizacji pozarządowych oraz instytucji państwowych – w przypadku podejrzenia zaistnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka. Konieczne było zatem udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania.

- Jak w opisanym stanie rozumieć zwrot „niezwłocznie”? Czym jest niezwłoczne działanie?
- Czy do odpowiedzialności karnej można pociągnąć osobę, która po 13 lipca 2017 r. nie powiadomiła organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa pedofilii w przypadku, gdy wiedzę tę posiadała też przed tą datą?
- Czy zwolniona będzie z odpowiedzialności karnej osoba, która – będąc w ww. sytuacji – przed 13 lipca 2017 r. powiadomiła np. swojego przełożonego o posiadanych wiarygodnych informacjach dotyczących przygotowania, usiłowania lub dokonania przestępstwa o charakterze pedofilskim?

Odpowiedź na wskazane wątpliwości wymagała dokonania kilkietapowej analizy. Państwowa Komisja we własnym zakresie podjęła badanie omawianych wątków, próbując rozstrzygnąć zdiagnozowane wątpliwości. Konieczne było przypomnienie, że powszechny obowiązek zawiadomienia organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa pedofilii ma charakter prawny dopiero od 13 lipca 2017 r. Wcześniej posiadał on wyłącznie formę obowiązku społecznego, co oznacza, iż brak denuncjacji nie wiązał się z pojawieniem się

odpowiedzialności karnej osoby, która milczała. Istotna zmiana przepisów prawnych podkreśla konieczność podjęcia działań w sposób niezwłoczny. Działanie to musi być zatem zrealizowane bez zbędnej zwłoki, po tym jak wiarygodna wiadomość dotrze do świadomości danej osoby. „Niezwłocznie” nie zawsze oznacza „natychmiast”. Dopuszczalne i uzasadnione jest wykonanie najprostszych czynności, które przeciętny obywatel podjąłby w danych okolicznościach, aby uczynić zadość obowiązkowi: zatelefonowanie, wysłanie SMS-a, e-maila, listu itd. Jednocześnie trzeba pamiętać, że „niezwłocznie” oznacza **od razu, natychmiast po powzięciu wiadomości, gdy tylko stanie się to możliwe, z wyłączeniem oczywiście wypadków, gdy odsunięcie wykonania obowiązku było wynikiem jakiegś uzasadnionej kolizji interesów**¹⁸². Osoba posiadająca wiarygodną wiadomość o czynie wymienionym w art. 240 k.k. ma obowiązek powiadomić o nim organy ścigania w momencie, w którym do jej świadomości dotrze fakt przygotowania, usiłowania lub dokonania określonego w ww. przepisie czynu zabronionego. Pojawia się jednak wątpliwość, czy wiadomość ta powinna być przekazana, jeśli dotyczy okresu, w którym nie istniał prawny obowiązek denuncjacyjny? Jak powszechnie wiadomo, prawo nie może działać wstecz, a odpowiedzialność karna powinna opierać się na przepisach, które obowiązują w danej chwili. Oznacza to, że czyn tylko wtedy może stanowić przestępstwo, gdy był zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia¹⁸³. Chwila uzyskania wiarygodnej informacji jest podstawą do wyznaczenia „czasowego punktu” zobowiązującego do niezwłocznego zawiadomienia. Można wysnuć wniosek, że w momencie, w którym dana osoba otrzyma wiedzę

182 J. Łapiński, *Spoleczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, Prokuratura i Prawo, 2009, nr 1, s. 129.

183 Warto też nadmienić, że: *Sprzeczne z zasadą art. 1 k.k. jest zastosowanie wobec sprawcy przepisu wprowadzającego typ czynu zabronionego, który wszedł w życie po popełnieniu czynu nie uznanego wcześniej przez ustawę za czyn zabroniony*. Cyt. za Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2000 r., V KKN 390/00, Prokuratura i Prawo, 2001, wkł. nr 3, poz. 1.

o przestępstwie, materializuje się niezwłoczny obowiązek zawiadomienia organów ścigania.

By w sposób pełniejszy zrozumieć specyfikę opisywanej sytuacji, warto wyobrazić sobie oś czasu, w której środku znajduje się wspomniana już kilkakrotnie data 13 lipca 2017 r. Zgodnie z wysnutym wnioskiem nie ma podstaw, by uznać, że np. 19 lipca 2017 r. mamy jakkolwiek obowiązek informować organy ścigania o przestępstwie, o którym wiedzieliśmy 10 lipca 2017 r. Idąc tym tropem, należałoby zawiadomić policję lub prokuraturę o czynach zabronionych, które popełnione zostały znacznie wcześniej, nawet w minionych odległych epokach i okresach historycznych. Przyjęcie takiego poglądu zaburzałoby stabilność przepisów, powodowałoby rażące stosowanie prawa wstecz, a poza tym byłoby nieuzasadnione z racji braku formalnych odniesień zezwalających na podobne praktyki w znowelizowanej Ustawie.

Z drugiej jednakże strony wiedza, którą posiadał dany człowiek 19 lipca 2017 r., nadal odnosi się do zabronionych czynów, o których pierwotnie dowiedział się 10 lipca 2017 r. W chwili uzyskania wiadomości, np. o wykorzystaniu seksualnym dziecka, miał wyłącznie społeczny obowiązek poinformowania o nim organów ścigania. Kilka dni później formalna sytuacja uległa istotnej zmianie. Pojawił się obowiązek informacyjny. Jednocześnie dana osoba posiadała nadal podobny stan rozeznania: zarówno wiedza o czynie oraz świadomość szkodliwości owego czynu miały taki sam poziom. Czy to oznacza, że bez konsekwencji może milczeć, nie informując np. policji o fakcie popełnienia przestępstwa pedofilii? Nadal wie, że np. określony sprawca skrzywdził własne dziecko. Wcześniej, milcząc, wiedziała, że

nie będzie grozić jej kara za brak podejmowania działań w podobnym położeniu. Wiedza ta jednak nadal „trwa” i niemożliwe jest jej „odcięcie” lub „wymazanie”. Dojść zatem można do wniosku, że o istnieniu bądź nieistnieniu obowiązku decyduje nie data, w której dana osoba dowiedziała się o określonym przestępstwie, a jej wiedza. Posiadanie wiedzy jest stanem, który – co do zasady – trwa od momentu powzięcia określonych informacji. Dlatego wraz z nowelizacją przepisu art. 240 k.k. każdy, kto posiada wiedzę o przestępstwach dodanych w 2017 r., powinien niezwłocznie zawiadomić odpowiednie organy ścigania. Innymi słowy – po 13 lipca 2017 r. dochodzi do swoistej aktualizacji obowiązku działania w sposób natychmiastowy.

Jak wykazano, pojawiły się w omawianych obszarach rozbieżności interpretacyjne, które odniosły się również do trzeciego z ww. pytań. W jaki sposób powinien postąpić np. nauczyciel 3 września 2017 r., gdy pod koniec czerwca 2017 r. powiadomił dyrektora szkoły o podejrzeniu molestowania seksualnego jednego z jego uczniów? Czy podobne działanie jest wystarczające i w pełni usprawiedliwia dalsze milczenie w tym temacie? Z jednej strony bowiem ma on pełne podstawy, by twierdzić, że jego przełożony zrealizuje obowiązek wynikający z art. 304 § 2 k.p.k., nakazujący instytucjom państwowym i samorządowym informowanie organów ścigania o podobnych zdarzeniach. Z drugiej strony – nie ma żadnego przepisu w *Kodeksie karnym*, który zwalniałby z odpowiedzialności osobę w sytuacji przywołanej tutaj nauczyciela.

Waga i znaczenie omawianych pytań skłoniło Państwową Komisję do wystąpienia o opinię do trzech znawców prawa karnego, którym zadano pytania dotyczące

sposobu interpretowania obowiązków informacyjnych wynikających z art. 240 k.k. po 13 lipca 2017 r.¹⁸⁴. Po-

niżej przedstawione zostaną wnioski, do których doszli wskazani eksperci.

2.3. Uwagi ekspertów na temat obowiązków wynikających z art. 240 k.k.

W analizowanych opiniach skupiono się najpierw na pojęciu „niezwłoczność”. Termin ten, jak już wspomniano, w interesującym Państwową Komisję kontekście odnosi się w zasadzie do dwóch sytuacji:

- niezwłocznego przekazania policji przez np. dyrektora szkoły informacji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka poniżej 15 roku życia przed 13 lipca 2017 r.,
- przekazania takich danych organowi ścigania niejako na nowo, tzn. w chwili, w której pojawił się podobny obowiązek, choć wcześniej on nie istniał.

W przedstawionych Państwowej Komisji opiniach podkreślono, że niezwłoczne działanie to postępowanie natychmiastowe, związane z uzyskaniem informacji np. o przestępstwie wykorzystania seksualnego dziecka będącego uczniem. Jednocześnie jednak termin ten odnieść możemy również do natychmiastowego powiadomienia organów ścigania o podobnym zdarzeniu w chwili, w której to pojawia się prawny obowiązek denuncjacji. Mowa tutaj o szczególnym, powszechnym obowiązku natychmiastowego działania na podstawie wiarygodnej informacji, czyli bez odkładania na później, natychmiast i od razu. Najczęściej postępowanie niezwłoczne dotyczy aktywności realizowanej w czasie

uzyskania informacji (dowiedziałem się, wiem i działam). Czasem jednak aktualizacja tego zobowiązania następuje później. Po wejściu w życie obowiązku prawnego niejako uaktywnia się niezwłoczność powiadomienia np. policji.

Warto podkreślić, że niezwłoczne działanie – w kontekście ujawnienia wiarygodnych informacji – dotyczy przekazania istotnych wiadomości, o których organy ścigania prawdopodobnie nie wiedzą. Działanie to musi być podejmowane z racji ochrony dobra dziecka, które w sytuacji ujawnienia wiadomości o doświadczanej przez nie krzywdzie stanowi wyższą wartość niż prawo osoby małoletniej do poszanowania jej prywatności. Jak podkreślono w opiniach, łatwiej jest, gdy czyn został dokonany w określonym czasie i dana osoba ma świadomość, że w tym momencie musi zawiadomić dany organ. Niezwłoczność jest tutaj oczywista. Jednocześnie, jak już wspomniano, zasada niezwłocznego postępowania zaczyna być obowiązująca w chwili pojawienia się określonego przepisu, który zobowiązuje do działania w momencie np. posiadania informacji, zgodnie z którą dana osoba rozprzestrzeniła w internecie materiały zawierające pornografię dziecięcą. Nie można wyciągnąć prawnych konsekwencji w odniesieniu do braku podjęcia formalnych kroków w takiej sytuacji

184 O opinię poproszeni zostali profesorowie: Jarosław Majewski (UKSW), Marek Kulik (UMCS) oraz Michał Królikowski (UW).

przed 13 lipca 2017 r. Po tej dacie aktywuje się obowiązek informacyjny, który – jeśli nie zostanie spełniony natychmiast – skutkować może odpowiedzialnością karną osoby, która na wskazany temat milczy.

W przedstawionych Państwowej Komisji ekspertyzach podkreślono, że nie ma przepisu, który odnosiłby „niezwłoczność działania” jedynie do osób, które informują organy ścigania o czynach, o których dowiedziały się po 13 lipca 2017 r. Art. 240 § 1 k.k. używa sformułowania „mając wiadomość”, a nie „powziąwszy wiadomość”. Tym samym mowa o procesie psychicznym, w którym dana osoba posiada już uświadomioną informację, a nie wyłącznie uzyskała ją w danej chwili, w tym przypadku po połowie lipca 2017 r. Przepis ten dotyczy zatem osób, które określoną wiedzę posiadały wcześniej.

Jak zaznaczono w ekspertyzach, naruszenie art. 240 k.k. następuje w chwili, w której dana osoba przekazuje informacje w sposób zbyt ogólny i trudny do weryfikacji, posiadając jednocześnie dokładniejsze wiarygodne dane. Trzeba jednakże pamiętać, że mówimy o procesie subiektywnym i dynamicznym, bazującym na wcześniejszych doświadczeniach osoby dokonującej zgłoszenia. Uzyskanie informacji o przestępstwie pedofilii może być oddalone w czasie, może również wiązać się z silnym szokiem i wzburzeniem. Stąd też zdarzają się sytuacje, w których dochodzi do zapomnienia. Gdy jednak podobne zdarzenie nie mają miejsca, wówczas informowanie policji lub prokuratury np. o podejrzeniu wykorzystania seksualnego dziecka musi nastąpić w chwili, w której posiadane informacje jawią się jako dane prawdziwe, a zatem np.:

- wiemy, kto jest sprawcą i/lub ofiarą,

- znamy okoliczności zdarzenia,
- byliśmy świadkami zdarzenia,
- mamy materiały udowadniające, że do przestępstwa doszło.

Mowa zatem o wiedzy wiarygodnej, której dane nie muszą być udowadniane i weryfikowane przez osobę zgłaszającą. Osoba ta ma jednakże przeświadczenie, że dany zabroniony czyn musi spotkać się z reakcją organów ścigania. Cały czas mówimy o zdarzeniach dynamicznych, wiarygodność informacji może więc ulec modyfikacji – pierwotnie dana osoba słyszała wyłącznie plotki o niestosownych zachowaniach nauczyciela, trenera lub osoby duchownej, a po pewnym czasie uzyskała już konkretną wiedzę przekazaną przez np. jednego ze skrzywdzonych podopiecznych¹⁸⁵.

W przedstawionych Państwowej Komisji ekspertyzach podkreślono, że nie ma powszechnego obowiązku informowania organów ścigania o wszelkich podejrzeniach dotyczących przestępstw. Muszą one odnosić się do wiarygodnych informacji, które posiada dana osoba. W tym jednakże kontekście pojawia się wątpliwość dotycząca oceny działań np. ww. nauczyciela, który uzyskując w maju 2017 r. informacje o fakcie wykorzystania seksualnego jego 10-letniego ucznia, natychmiast przekazał ją dyrektorowi szkoły. Czy pedagog ten powinien np. 14 lipca 2017 r. powtórnie zawiadomić – tym razem organy ścigania – o przestępstwie pedofilii?

W opiniach podkreślono, że w omawianej sytuacji nie mamy do czynienia z czynem ciągłym. Oznacza to, że nie może być mowy o jakiegokolwiek odpowiedzialności karnej nauczyciela za brak zawiadomienia policji lub

185 Warto dodać, że pojęcie „wiarygodnej wiadomości” dotyczy jedynie art. 240 k.k. Nie odnoszą się do niego inne przepisy wskazujące na obowiązek informowania organów ścigania o przestępstwie – ani art. 304 k.p.k., ani art. 12 *Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*.

prokuratury przed 13 lipca 2017 r. Wcześniejsze brzmienie art. 240 k.k. nie nakładało żadnych obowiązków prawnych na osoby, które dowiedziały się o przemoc seksualnej stosowanej wobec dziecka. Stąd też dokonywanie aktualnie formalnych ocen podobnych czynów naruszałoby niezwykle istotną zasadę zakazującą działania prawa wstecz. Odnosząc się zatem do przypadku działania ww. nauczyciela, musimy zastanowić się, czy po 13 lipca 2017 r. nadal ciążyą na nim obowiązki informacyjne, skoro już wcześniej o wszystkich wiarygodnych informacjach zawiadomił swojego przełożonego.

W omawianych w tej części raportu ekspertyzach podkreślono, że nie ma przepisu, który wyłączałby w sposób bezpośredni odpowiedzialność karną osób w podobnej sytuacji. Jednocześnie jednak przypomniano, że istnieje szereg okoliczności, które pozwalają na odstąpienie od karania osoby milczącej o fakcie posiadania wiarygodnej wiadomości dotyczącej w szczególności przestępstwa pedofilii.

Odpowiedzialności karnej nie podlega osoba, która jest przekonana o tym, że organ ścigania wie już o danym zabronionym czynie i w związku z tym spodziewa się podjęcia konkretnych działań. W takiej sytuacji znajdował się ww. nauczyciel. Powiadomił on bowiem niezwłocznie swojego przełożonego, mając przekonanie, że ten (kierując placówką edukacyjną) natychmiast powiadomi o podejrzeniu popełnienia przestępstwa organy ścigania, do czego zobowiązuje art. 304 § 2 k.p.k.

Poza tym – odpowiedzialności karnej nie podlegają w omawianym kontekście osoby pokrzywdzone przestępstwem, osoby, które dokonały przestępstwa¹⁸⁶ oraz

ten *kto zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższym.*

W ekspertyzach przypomniano również, że kary nie może ponosić człowiek w sytuacji wprost związanej z doświadczanymi przez niego szczególnymi, patologicznymi stanami emocjonalnymi. Mowa o osobach niepoczytalnych lub też osobach, których poczytalność była ograniczona w związku z doświadczeniem choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego¹⁸⁷ **lub innego zakłócenia czynności psychicznych** uniemożliwiających w trakcie dokonywania danego czynu rozpoznanie jego znaczenia lub pokierowanie swoim postępowaniem.

W ekspertyzach przypomniano także, że w omawianych kontekstach mowa również o osobach, które nie miały jakiegokolwiek wiedzy co do faktu istnienia obowiązku denuncjacji. Jego pojawienie się 13 lipca 2017 r. nie było wsparte szeroką, krajową kampanią społeczną. Stąd też brak wiedzy (tzw. błąd co do prawa) skutkować może często uzasadnionym brakiem działań. Wspomniany brak wiedzy może się rozciągać również na brak dokładnych informacji dotyczących konkretnych przestępstw, o których należy zawiadomić policję lub prokuraturę. Brak aktywnego działania np. ww. nauczyciela nie może być uznany za działanie umyślne, tym bardziej, że przełożony wskazanej osoby został przez nią niezwłocznie powiadomiony o podejrzeniu pełnienia przestępstwa.

Jest jeszcze jedna grupa osób, w stosunku do której nie zostaną wyciągnięte konsekwencje karne, mimo że nie poinformowała np. policji o podejrzeniu pełnienia

186 Nie jest tym samym karany brak działań w postaci autodenuncjacji. Innymi słowy – sprawca czynu zabronionego nie może być dodatkowo karany za brak złożenia na siebie donosu.

187 Coraz częściej określanego w przepisach prawa mianem niepełnosprawności intelektualnej.

przestępstwa. Będzie tak np. w następującej sytuacji: lekarz na emeryturze przy okazji przeglądania prasy przypomniał sobie, że gdy rozpoczynał pracę zawodową pod koniec lat 60 ubiegłego wieku, spotkał się z sytuacją, w której mogło dojść do molestowania seksualnego osoby małoletniej. Nie jest tego pewien, ale zaczął snuć podejrzenia. W opisanej sytuacji brak zawiadomienia organów ścigania o posiadaniu wówczas wiarygodnej informacji najpewniej nie będzie się wiązać – na podstawie art. 240 §1 k.k. – z odpowiedzialnością karną sprawcy, bowiem mowa tutaj o czynie przedawnionym, który nie wpływa na stanowienie wymiaru sprawiedliwości. Powiadomienie policji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, prawdopodobnie dokonanego ponad 50 lat temu, może być pozbawione istotnych faktów dotyczących np. personaliów ofiary i sprawcy. Informacja ta będzie mieć prawdopodobnie znaczenie wyłącznie historyczne, nieprowadzące jednocześnie do pojawienia się potencjalnych skutków karnych. Brak działania denuncyjnego w tym zakresie może być uznane za czyn o znikomej szkodliwości. Ponadto, im dłuższy czas od zaistnienia przestępstwa, tym mniejsza szkodliwość społeczna czynu polegającego na braku zawiadomienia organów ścigania.

W przedstawionych Państwowej Komisji ekspertyzach zwrócono także uwagę na istnienie uzasadnienia dla zawiadamiania policji lub prokuratury o czynach, których karalność uległa przedawnieniu. Działanie to ma sens w chwili, w której możliwe jest podjęcie określonych kroków w stosunku do osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa polegającego na wykorzystaniu seksualnym dziecka. Zdaniem ekspertów mowa tutaj o sytuacji nie tylko wpisu na listę sprawców czynów pedofilskich, ale również o potencjalnej możliwości zastosowania środków zabezpieczających w postaci podjęcia stosownej, przymusowej terapii psychiatrycznej lub psychologicznej.

Eksperci odnieśli się także do zagadnień dotyczących dylematów związanych ze stosowaniem w praktyce art. 240 k.k., do zarzutu wskazującego na błędne i nieuprawnione stosowanie prawa wstecz. W ekspertyzach podkreślono, że pociągnięta do odpowiedzialności karnej osoba, która po 13 lipca 2017 r. nadal nie zawiadamia organów ścigania o przestępstwie, o którym wiedziała przed tą datą, nie działa czynem ciągłym. Innymi słowy – zachowanie danej osoby kiedyś i teraz nie jest badane jako zjawisko ściśle ze sobą związane. Odniesienie się do faktów i świadomości sytuacji z okresu przed 13 lipca 2017 r. jest uzasadnione i konieczne, ale nie jest piętnowane milczenie określonego człowieka w tamtym okresie. Zdobycie wiadomości w przywołanym czasie w przeszłości nie wiązało się z pojawieniem się odpowiedzialności karnej. Trwanie nadal w biernej postawie po przywołanej dacie będzie natomiast działaniem sprzecznym z prawem. Nie można bowiem (poza pojawieniem się określonych stanów chorobowych) anulować posiadanej wiedzy. Będzie to zatem istotne zaniechanie. Człowiek posiadający w podobnej sytuacji wiedzę staje się gwarantem – kimś szczególnie istotnym w danej sytuacji, kimś zabezpieczającym dane dobro. Powiadomienie policji lub prokuratury o braku jego działania nie jest oceną postępowania z przeszłości. Jeśli przełożony do 13 lipca 2017 r. milczał w sprawie czynów jego podwładnego, wówczas – negatywnie oceniając podobne zachowanie – musimy uznać, iż prawo karne w tamtym czasie nie przewidywało odpowiedzialności za takie zachowanie. Ono jednakże zaistniało, jest ważnym faktem pojawiającym się w momencie, w którym pytamy: „Dlaczego po 13 lipca 2017 r. przełożony ten nadal milczy?”. Wiemy, że posiada on ważne informacje, a nadal, łamiąc przepisy obecnie obowiązującego prawa, chroniąc swojego pracownika, nie zawiadamia policji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Wiedza dotycząca podejrzenia popełnienia przestępstwa musi skutkować refleksją dotyczącą szko-

dliwości tego czynu, zwłaszcza w sytuacji, gdy osobą poszkodowaną jest dziecko. Bierna postawa wpływać może na pojawienie się szkody wprost związanej np. z kontynuacją działań przestępczych. Oczywistym uzasadnieniem może być w tym przypadku milczenie osoby zobowiązanej do zachowania tajemnicy. Jak wskazują jednak omawiane w tym miejscu ekspertyzy, poza tajemnicą adwokacką, radcowską (w ramach realizacji zadań pełnomocnika) oraz tajemnicą spowiedzi uznać

trzeba, że zachowanie poufności nie posiada charakteru absolutnego. Oznacza to, iż np. lekarz zobowiązany przepisami ustawowymi oraz kodeksowymi zasadami etycznymi do zachowania poufności ma obowiązek zawiadomić organy ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa molestowania seksualnego dziecka będącego jego pacjentem.

2.4. Wnioski

W przedstawionych Państwowej Komisji ekspertyzach zwrócono uwagę, że w pełni uzasadnione jest pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osób, które – mając wiarygodną wiedzę o karalnym przygotowaniu – usiłowaniu lub dokonaniu przestępstwa określonego w art. 197 § 2 lub 3, art. 198, art. 200 k.k. przed 13 lipca 2017 r., po wskazanej tutaj dacie nadal nie zawiadamiają o tych przestępstwach organów ścigania.

Postępowanie to nie narusza zasady zakazu „działania prawa wstecz”. Nie ma tutaj bowiem nakładania kary za czyn, który nie był karany przed 13 lipca 2017 r. Po tej dacie nastąpiło „uaktywnienie się” obowiązku denuncjacji, który wcześniej w omawianym zakresie miał jedynie społeczny charakter.

2.5. Stanowisko Prokuratury Krajowej dotyczące interpretacji art. 240 k.k.

Na kanwie prowadzonej sprawy indywidualnej Państwowa Komisja uzyskała stanowisko Prokuratury Krajowej co do stosowania przez organy procesowe przepisów art. 240 *Kodeksu karnego*. W piśmie z dnia 26 kwietnia 2021 r. PK II Ko2 63.2021 Prokuratura Krajowa wskazała, że przepis **art. 240 §1 k.k. może stanowić podstawę odpowiedzialności karnej wyłącznie tych osób, które uzyskały wiarygodną wiadomość o popełnieniu czynu zabronionego wymienionego**

w jego treści po wejściu w życie nowelizacji ustawy, tj. od 13 lipca 2017 r.

Zgodnie ze stanowiskiem Prokuratury Krajowej zarówno powzięcie wiadomości, jak i zaniechanie jej niezwłocznego przekazania organowi ścigania muszą zaistnieć po wprowadzeniu przez ustawodawcę sankcjonowanego obowiązku.

Powyższa ocena Prokuratury Krajowej stanowiła odpowiedź na wniosek złożony przez Państwową Komisję dotyczący uchylecia decyzji odmawiającej wszczęcia

śledztwa w sprawie odpowiedzialności biskupa za niezawiadomienie o czynach popełnionych przez podległych mu księży i podjęcia na nowo postępowania.

2.6. Stanowisko Państwowej Komisji dotyczące interpretacji art. 240 k.k.

Państwowa Komisja nie podziela stanowiska wyrażonego przez Prokuraturę Krajową w zakresie interpretacji oraz stosowania art. 240 k.k. Bazując na analizach własnych oraz ww. opiniach wyrażonych przez ekspertów prawa karnego, Państwowa Komisja uznała, że w pełni uzasadniona jest możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej osoby, która – mając przed 13 lipca 2017 r. wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu albo dokonaniu czynu zabronionego określonego w art. 197 § 3 lub 4 k.k. lub art. 200 k.k., – nie zawiadomiła niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw po 13 lipca 2017 r.

Należy podkreślić, że przyjęta przez Państwową Komisję interpretacja omawianych w tym miejscu przepisów w żadnej mierze nie narusza zasady zakazu działania prawa wstecz. Możliwość pojawienia się odpowiedzialności karej wobec osoby, która nie powiadomiła organów ścigania np. o przestępstwie wykorzystania seksualnego dziecka poniżej 15 roku życia nie odnosi się bowiem do prawno-karnej oceny jej czynu przed 13 lipca 2017 r. Zdaniem Państwowej Komisji zwrot „mając wiarygodną wiadomość” dotyczy świadomości podmiotu zobowiązanego do określonych działań denuncjacyjnych. Osoba ta powzięła bowiem w przeszłości konkretną informację, która – poza sytuacją wystąpienia obiektywnych czynników chorobowych, w tym psychopatologicznych – nie ulega anulowaniu w późniejszym okresie. Po przedstawionej tutaj dacie 13 lipca

2017 r. osoba ta nadal dysponuje tą wiedzą. Innymi słowy wie o konkretnych czynach, które zaistniały, trwają, bądź też tych, które ktoś planuje, czy też przygotowuje. Zmiana przepisów powoduje pojawienie się swoistej aktualizacji obowiązku. Kluczowym elementem jest tutaj zaistnienie wynikającego z ustawy, formalnego zobowiązania, które weszło w życie 13 lipca 2017 r. Bazą i fundamentem rozpoczęcia danych działań jest jednak świadomość oraz stan wiedzy, jaki został zbudowany przed tą datą. Nie ulega on bowiem automatycznemu „wyczyszczeniu” ze świadomości jednostki. Przyjęcie innej interpretacji prowadziłoby bowiem do niepokojącego zjawiska społeczno-prawnego oraz polityczno-karnego. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której to np. nauczyciel wie, że przez cały rok szkolny 2012/2013 jego uczeń był regularnie molestowany seksualnie przez krewnego. W tym okresie pedagog ten nie był formalnie zobowiązany do powiadomienia organów ścigania. W roku szkolnym 2013/2014 nie wie, czy czyny te są wobec jego ucznia nadal kontynuowane. Wie jednak, że w ostatnim czasie chłopiec z klasy IV padł ofiarą przestępstwa pedofilii. Przyjmując interpretację zasugerowaną przez Prokuraturę Krajową, należy dojść do niepokojącego wniosku, że wskazany tutaj pedagog nie jest w żadnej mierze zobowiązany po 13 lipca 2017 r. do powiadomienia organów ścigania o przestępstwie, które nie tylko doprowadziło do cierpienia dziecka, ale które nadal może trwać. Podobna perspektywa jest niemożliwa do zaakceptowania. Jak

bowiem zaznaczono w uzasadnieniu do przepisów nowelizujących w 2017 r. art. 240 k.k. *„dobro dziecka jest jedną z najważniejszych zasad ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej, wynika bowiem bezpośrednio z zasady dobra wspólnego i zasady godności człowieka. W tym kontekście nie wydaje się uzasadnione pominięcie w katalogu zawartym w art. 240 k.k. tych typów czynów zabronionych, których zadaniem jest ochrona małoletnich, w szczególności przed groźącą im przestępczością seksualną”*¹⁸⁸.

Warto także zwrócić uwagę, że zdaniem Państwowej Komisji kluczowe jest zrozumienie, iż nowelizacja danego przepisu – w tym zwłaszcza przepisu wprost dotyczącego ochrony praw dzieci – nakazuje przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym pojęcie „niezwłoczności”, którym posługuje się ustawodawca w przepisie art. 240 § 1 k.k. dotyczy nie tylko chwili powzięcia wiarygodnej wiadomości o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu albo dokonaniu czynu zabronionego określonego w art. 197 § 3 lub 4 k.k. lub art. 200 k.k. Odnosi się ono również do chwili wejścia w życie znowelizowanego przepisu art. 240 § 1 k.k. Kluczowe w tym miejscu jest zwrócenie uwagi, iż mamy do czynienia z dwoma istotnymi elementami, ważnymi dla właściwej interpretacji danych zjawisk. Realizacja zobowiązania prawnego związanego z powiadomieniem organów ścigania opiera się na trzech kluczowych elementach postawy prawnej podmiotu: wiedzy na dany temat, oceny sytuacji oraz zdolności do działania. Aktywność jednostki zawiadamiającej np. policję o danym czynie opiera się wprawdzie na świadomości, jaką posiada w zakresie informacji o przestępstwie. Nie ma możliwości oddzielenia świadomości i wiedzy jednostki oraz towarzyszącej jej oceny danych zjawisk

od aktywnego działania, jakie następnie podejmuje¹⁸⁹. Niezwłoczność owych działań najczęściej kojarzona jest z słowem „natychmiast”. Innymi słowy: „Dowiedziałem się o czymś, podejmuję działanie niezwłoczne, czyli natychmiast”. Trzeba jednakże przyjąć również możliwość zaistnienia innego scenariusza, w którym uświadamiam sobie, że mam wiedzę o czynach, które dokonane zostały w np. niedalekiej przeszłości. Wiem, że w tamtym czasie nikt nie ukarałby mnie za milczenie na ich temat. Obecnie jednak mam pewność, że istnieje nakaz prawny zobowiązujący mnie do działań denuncjacyjnych. Moja wiedza we wcześniejszym okresie oraz obecnie jest taka sama. Tym samym dochodzi do aktualizacji mojego obowiązku natychmiastowego działania.

Reasumując, **Państwowa Komisja – podzielając opinie wyrażone przez ekspertów z zakresu prawa karnego – stoi na stanowisku zgodnie, z którym w pełni uzasadnione jest pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osób, które – mając wiarygodną wiedzę o przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu przestępstwa pedofilii przed 13 lipca 2017 r. – po wskazanej tutaj dacie nadal nie zawiadamiają organów ścigania. Jednocześnie Państwowa Komisja zaznacza, że podobne postępowanie nie opiera się na „działaniu prawa wstecz”. Nie ma tutaj bowiem nakładania kary za czyn, który nie był karany przed 17 lipca 2017 r. Po tej dacie nastąpiło jednakże „uaktywnienie się” obowiązku denuncjacji, który wcześniej w omawianym zakresie miał jedynie społeczny charakter.**

188 Druk nr 846, Sejm RP VIII Kadencji.

189 Z. Cywiński, *Kilka uwag o ujęciach świadomości prawnej*, *Studia Iuridica*, 1996, nr 31, s. 12 oraz K. Frieske, *Socjologia prawa*, Wydawnictwo Iuris, Warszawa–Poznań 2001, s. 237.

3 Kontakty Państwowej Komisji z Kościołem katolickim

3.1. Specyfika postępowań kanonicznych i procesów karno-administracyjnych w Kościele katolickim

Zasada poszanowania autonomii i wzajemnej niezależności oznacza m.in. prawo wspólnot religijnych do samodzielnego decydowania o swoich sprawach wewnętrznych, w szczególności określania treści swojej wiary, struktur organizacyjnych oraz obsadzania stanowisk kościelnych¹⁹⁰. W myśl zasady autonomii i niezależności Kościoła katolickiego i inne związki wyznaniowe mają prawo do samoorganizacji i samorządności. Mogą więc stanowić normy obowiązujące wewnątrz ich struktury organizacyjnej. Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych jest przez te związki autonomicznie stanowione i obowiązuje w zakresie relacji wewnętrznych. Wykluczona jest – poza wyjątkami – kontrola stosowania tego prawa oraz rozstrzygnięcie wynikłych na tym tle sporów prawnych przez sądy państwowe. Autonomiczność norm prawa kanonicznego (wewnętrznego) związków wyznaniowych wyraża się jednocześnie w tym, że normy te nie mają charakteru prawa powszechnie obowiązującego¹⁹¹.

Należy podkreślić, że autonomia i niezależność Kościoła katolickiego oraz innych związków wyznaniowych nie ma charakteru absolutnego. Kościoły i związki wyzna-

niowe nie są wyjęte spod porządku prawnego państwa, w szczególności w sytuacji, gdy ich działanie dotyka dobra wspólnego czy praw osób trzecich. Nie ma przepisów, które zwalniałyby kościelne osoby prawne od odpowiedzialności karnej, jak i cywilnoprawnej wynikającej z przepisów obowiązujących inne osoby prawne i fizyczne¹⁹². W konsekwencji wszyscy duchowni Kościoła katolickiego mieszkający w Polsce – jak inni obywatele – podlegają prawu obowiązującemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i są zobowiązani do jego przestrzegania. Dotyczy to także tych duchownych katolickich, którzy nie posiadają polskiego obywatelstwa, ale studiują lub wykonują pracę duszpasterską w Polsce.

Uznanie odrębnych sfer działania państwa i wspólnot religijnych nie oznacza, że sfery te są całkowicie rozłączne. Istnieją obszary wspólne dla obu tych rodzajów podmiotów. W dziedzinach tych państwo i wspólnoty religijne powinny współpracować ze sobą dla dobra człowieka i dla dobra wspólnego¹⁹³.

Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta

190 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2009 r., K 55/07, OTK-A 2009/11/167.

191 D. Walencik, *Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych a prawo polskie* PS 2013/5/11-25.

192 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r., II CSK 124/19, OSNC 2021/1/4.

193 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2009 r., K 55/07, OTK-A 2009/11/167.

ze Stolicą Apostolską¹⁹⁴ i *Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*¹⁹⁵. Zgodnie z art. 2 tej ustawy Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami.

Podstawowym wewnętrznym prawem Kościoła katolickiego jest *Kodeks prawa kanonicznego*¹⁹⁶. Jeden z kanonów tego kodeksu dotyczy bezpośrednio nadużyć seksualnych popełnianych przez niektórych duchownych wobec nieletnich. Prawo kościelne używa pojęcia „wykorzystanie seksualne osoby nieletniej”, natomiast polskie prawo państwowe mówi o „przestępstwach przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości”. Według *Kodeksu prawa kanonicznego* duchowny, który wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą małoletnią poniżej lat 16, powinien być ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego¹⁹⁷. Podkreślenia wymaga fakt, że kara, którą ponosi duchowny na podstawie prawa kanonicznego, nie zwalnia ani w żaden sposób nie zastępuje kary wymierzonej przez sąd powszechny.

Warto w tym miejscu dodać, że przywołany wcześniej kan. 1395 § 2 *Kodeksu prawa kanonicznego* obecnie już nie obowiązuje, ponieważ został zastąpiony nowymi, bardziej restrykcyjnymi regulacjami prawnymi. Z biegiem czasu okazało się, że rozstrzygnięcia przyjęte w tym kodeksie, promulgowanym w 1983 r., były nieadekwatne, jeśli chodzi o problem nadużyć seksu-

alnych wobec dzieci i młodzieży. Kanony dotyczące prawa karnego zostały znacznie zredukowane w porównaniu z wcześniej obowiązującym *Kodeksem prawa kanonicznego* z 1917 r. Dodatkowo uległa zmianie podstawowa orientacja całego systemu prawa kanonicznego. Nowe przepisy prawne były często nieokreślone, ponieważ sądzono, iż poszczególni biskupi i przełożeni zakonnicy, których zadaniem było stosowanie dyscypliny karnej, lepiej określą w swoich diecezjach i wspólnotach zakonnych, kiedy i jak karać w najbardziej odpowiedni sposób.

Jeśli chodzi o reagowanie na wykorzystywanie seksualne dzieci i młodzieży, duży wpływ na przyjęcie nieodpowiednich regulacji prawnych w nowym *Kodeksie prawa kanonicznego* miał klimat kulturowy, który zdominował świat zachodni na przełomie lat 60 i 70 XX wieku. W tym kontekście najważniejszym wydarzeniem była rewolucja seksualna 1968 r., która w wielu krajach głęboko zmieniła rozumienie miłości, małżeństwa, seksualności, rodziny, tradycji, norm moralnych. Jednym z postulatów tej rewolucji była akceptacja różnych form relacji seksualnych między osobami dorosłymi a osobami nieletnimi. W wielu krajach zachodnich część katolików zaakceptowała niektóre postulaty rewolucji seksualnej 1968 r.

Na początku lat 90 ubiegłego wieku w niektórych środowiskach katolickich na świecie rozpoczęła się dyskusja dotycząca konieczności zmiany prawa kościelnego, jeśli chodzi o pedofilię klerykalną, czyli różne formy wykorzystywania seksualnego osób nieletnich przez

194 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz.U. 1998 r. poz. 318).

195 Dz.U. 2019 r. poz. 1347.

196 Kan. 1983.12.4.

197 Kan. 1395 § 2 KPK, 1983.

niektórych biskupów, księży i zakonników. Najważniejsze zgłaszane postulaty dotyczyły podwyższenia dolnej granicy wieku przyzwolenia na relację seksualną z 16 do 18 lat oraz zaostrzenia kar nakładanych na duchownych wykorzystujących seksualnie dzieci i młodzież. Efektem tej długiej dyskusji były nowe regulacje prawne dotyczące pedofilii klerykalnej, które wprowadził dokument *motu proprio* z 30 kwietnia 2001 r. *Sacramentorum sanctitatis tutela*, podpisany przez papieża Jana Pawła II oraz list *De delictis gravioribus* podpisany 18 maja 2001 r. przez kardynała Josepha Ratzingera, ówczesnego prefekta watykańskiej Kongregacji Nauki Wiary.

Głównym celem tych dokumentów była eliminacja tuszowania pedofilii w Kościołach lokalnych na poziomie diecezji i zgromadzeń zakonnych. Dokumenty watykańskie nałożyły na biskupów i przełożonych zakonnych obowiązek przesyłania do sekcji dyscyplinarnej Kongregacji Nauki Wiary informacji o wszystkich wiarygodnych przypadkach dotyczących wykorzystywania seksualnego osób nieletnich przez duchownych katolickich. Dokumenty zostały znowelizowane 21 maja 2010 r. przez papieża Benedykta XVI.

Zgodnie z podstawowymi założeniami tych dokumentów rozstrzygnięcie w sprawach przestępstw seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich jest zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Do najcięższych przestępstw tego rodzaju prawo Kościoła zalicza:

- przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione przez duchownego z niepełnoletnim poniżej 18 roku życia;

- nabywanie albo przechowywanie lub upowszechnianie w celach satysfakcji seksualnej obrazów pornograficznych, przedstawiających małoletnich poniżej 14 roku życia przez duchownego – w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urzędnika.

Przedawnienie tego przestępstwa następuje po upływie 20 lat, a zaczyna się je liczyć od dnia, w którym ofiara ukończyła 18 rok życia.

Zgodnie z art. 16 *motu proprio* pt.: *Sacramentorum sanctitatis tutela* do zadań ordynariusza¹⁹⁸ lub hierarchy¹⁹⁹ należy przeprowadzenie wstępnego dochodzenia kanonicznego, którego celem jest potwierdzenie prawdopodobieństwa zaistnienia przestępstwa, czyli zasadności oskarżenia, a w przypadku uzyskania takiego potwierdzenia – przekazanie dokumentacji Stolicy Apostolskiej.

Niestety nowe regulacje prawne – wprowadzone przez Watykan w 2001 r. – nie rozwiązały problemu tuszowania pedofilii w Kościele katolickim. W pierwszym okresie obowiązywania tych przepisów Kongregacja Nauki Wiary otrzymywała zgłoszenia pochodzące tylko z niektórych krajów zachodnich (Australia, Irlandia, Kanada, Stany Zjednoczone), natomiast nie było odpowiedniej reakcji na nowe regulacje prawne w znakomitej większości państw. Do tej grupy należała także Polska. Jeśli chodzi o Kościół katolicki w naszym kraju, wydaje się, że pierwsze zgłoszenia wiarygodnych przypadków pedofilii klerykalnej zostały przesłane do Kongregacji Nauki Wiary dopiero w 2008 r. Wszystko wskazuje na to, że w latach 2001–2008 można mówić o systemowym tuszowaniu molestowania seksualnego dzieci i młodzie-

198 Kan. 1717 KPK.

199 Kan. 1468 KKKW (*Kodeksu kanonów Kościołów wschodnich*).

ży poniżej 18 roku życia przez niektórych duchownych katolickich w Polsce. W tym czasie prawo kanoniczne nakładało jednoznacznie na biskupów obowiązek przesyłania dokumentów do Watykanu. Przez wiele lat nie przestrzegano tego prawa, chroniąc duchownych dopuszczających się wykorzystania seksualnego dzieci, nie udzielając wsparcia osobom pokrzywdzonym. Sytuacja uległa poprawie na przestrzeni ostatnich kilku lat.

Najnowszym watykańskim dokumentem prawnym dotyczącym tej kwestii, jest *motu proprio* papieża Franciszka *Vos estis lux mundi* z 9 maja 2019 r. Przepisy zawarte w tym liście papieskim weszły w życie 1 czerwca 2019 r. i zostały zatwierdzone *ad experimentum* na okres trzech lat. List ustanawia przepisy, które powinno zastosować się w przypadku zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa seksualnego wobec osoby małoletniej lub osoby dorosłej bezbronnej przez duchownych, osoby konsekrowane i członków stowarzyszeń życia apostołskiego. Wprowadzone zostały także dokładne przepisy określające postępowanie w przypadku podejrzenia zaniechania lub podejmowania działań zmierzających do uniknięcia dochodzeń względem oskarżanych osób, które miałyby być popełnione przez przełożonych tychże osób.

W lipcu 2020 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich* dotyczące walki z wykorzystywaniem

seksualnym nieletnich. Watykan radzi biskupom, aby zgłaszali przypadki wykorzystywania seksualnego nieletnich przez księży władzom cywilnym, nawet jeśli nie są do tego zobowiązani przez lokalne prawo. To swoisty podręcznik, który krok po kroku wyjaśnia, jak biskupi i przełożeni zakonni mają postępować, gdy otrzymają zgłoszenie dotyczące wykorzystania seksualnego dzieci. W opublikowanym komunikacie podkreślono, że dokument *nie wprowadza żadnych nowych norm, tylko w przejrzysty sposób systematyzuje dotychczasowe zasady*²⁰⁰.

Za pewną nowość zawartą w *Vademecum...* można uznać zmianę podejścia Kościoła katolickiego do zgłoszeń anonimowych. Dokument zawiera następujący zapis: *Czasami wiadomość o przestępstwie może przyjść z anonimowego źródła, a więc od osób niezidentyfikowanych lub niemożliwych do zidentyfikowania. Anonimowość osoby składającej zawiadomienie nie może sprawiać, że taka wiadomość zostanie automatycznie uznana za fałszywą. Jednakże z łatwo zrozumiałych względów należy zachować wielką ostrożność przy uwzględnianiu tego rodzaju wiadomości i w żadnym razie do takiej praktyki nie zachęcać. Podobnie nie zaleca się odrzucania a priori wiadomości o przestępstwie pochodzącej ze źródeł, których wiarygodność na wstępie wydaje się wątpliwa. Czasami wiadomość o przestępstwie nie zawiera szczegółowych okoliczności zdarzenia (nazwiska, miejsca, czas...). Jednak nawet jeżeli jest niejasna i nieokreślona, musi być odpowiednio oceniona i, na ile to możliwe, z należytą uwagą zgłębiona*²⁰¹.

200 B. Zajączkowska, *Ukazało się watykańskie vademecum nt. walki z nadużyciami*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-07/ukazalo-sie-watykanskie-wademecum-nt-walki-z-naduzyciami.html> (dostęp: 20.04.2021).

201 *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*, ver. 1.0 z 16.07.2020 r., https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20200716_vademecum-casi-abuso_pl.html (dostęp: 20.04.2021).

Zwieńczeniem zmian wprowadzanych w systemie prawnym Kościoła katolickiego, jeśli chodzi o ochronę nieletnich i walkę z pedofilią klerykalną, jest aktualna reforma *Kodeksu prawa kanonicznego*. Na mocy konstytucji apostolskiej *Pascite gregem Dei*, podpisanej 23 maja 2021 r., papież Franciszek promulgował nowy tekst księgi VI *Kodeksu prawa kanonicznego*, zawierający przepisy dotyczące sankcji karnych w Kościele. Nowe regulacje prawne wejdą w życie 8 grudnia 2021 r. Księga VI będzie regulować m.in. problem pedofilii klerykalnej. Żeby podnieść rangę tego zagadnienia, kanony dotyczące przestępstw wykorzystywania seksualnego osób nieletnich i pornografii dziecięcej zostaną przeniesione z rozdziału *Przestępstwa przeciwko szczególnym obowiązkom* do rozdziału *przestępstwa przeciwko życiu, godności i wolności osoby*, który zawiera kanony dotyczące m.in. zabójstwa, aborcji, uprowadzenia lub handlu ludźmi.

Jeśli chodzi o Kościół katolicki w naszym kraju, Konferencja Episkopatu Polski w czerwcu 2009 r. przyjęła pierwszą wersję szczegółowych wytycznych dotyczących postępowania kościelnego w przypadku oskarżeń duchownych o molestowanie osób poniżej 18 roku życia. Po akceptacji Stolicy Apostolskiej dokument zaczął obowiązywać w Polsce od 2015 r. Dwa lata później niektóre przepisy zostały zaktualizowane wraz z nowelizacją *Kodeksu karnego* wprowadzającą obowiązek niezwłocznego informowania organów ścigania o przypadkach wykorzystania seksualnego dzieci²⁰².

W znowelizowanych wytycznych²⁰³ podkreślono, że osobie oskarżającej należy wyraźnie przypomnieć o jej obowiązku złożenia doniesienia do organów ścigania, zgodnie z wszystkimi przepisami prawa polskiego. Jeśli osoba oskarżająca tego jeszcze nie uczyniła, obowiązek ciąży także na przyjmującym zgłoszenie.

W przypadku gdy z treści zgłoszenia wynika możliwość popełnienia czynu zabronionego, opisanego w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k., art. 200 k.k., a doniesienie można uznać za wiarygodne, przełożony kościelny zawiadomienia za pośrednictwem wyznaczonego pełnomocnika właściwy organ powołany do ścigania przestępstw. Nie ma takiego obowiązku, jeśli przełożony kościelny posiada wiedzę, że organy ścigania zostały powiadomione o czynie zabronionym. Pełnomocnik niezwłocznie dokonuje zawiadomienia organów ścigania w formie pisemnej, podając:

- dane domniemanego sprawcy,
- ogólny opis czynu zabronionego,
- imię i nazwisko domniemanego pokrzywdzonego,
- dane osoby, od której uzyskano informacje.

Jeżeli z treści lub charakteru zgłoszenia wynika w sposób ewidentny, że jest ono niewiarygodne, zawiadomienia organów ścigania należy dokonać niezwłocznie po tym, gdy ewentualnie podjęte wstępne dochodzenie kanoniczne potwierdziło prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k., art. 200 k.k.²⁰⁴

202 R. Dappa, *Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego*, Teka Komisji Prawniczej OL PAN, 2018, t. XI, nr 1, 37–49.

203 *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* przyjęte na mocy *Uchwały nr 13/366/2014 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 8 października 2014r.*, znowelizowane na mocy *Uchwały nr 5/376/2017 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 6 czerwca 2017 r.*

204 *Wytyczne/2017*, aneks 2, art. 1a.

Ustawodawca kościelny, w odróżnieniu od ustawodawcy państwowego, nie przewidział sankcji karnej za niedopełnienie obowiązku zgłoszenia czynów zabronionych.

Art. 1 *Wytycznych/2017* stanowi, że celem wstępnego dochodzenia kanonicznego jest zbadanie faktów i okoliczności oraz pocztytalności domniemanego sprawcy czynu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu wobec osób niepełnoletnich poniżej 18 roku życia, a także poznanie i formalne opisanie prawdy, przygotowanie właściwej dokumentacji oraz uniemożliwienie ewentualnej kontynuacji przestępstwa (jeżeli zostałyby uprawdopodobnione) i ułatwienie naprawienia zła.

Kompetentny do przyjęcia i prowadzenia sprawy jest właściwy przełożony kościelny, który – zapoznawszy się osobiście ze sprawą – powinien powierzyć jej prowadzenie odpowiedniemu kapłanowi lub powołanej przez siebie komisji. Osoba oskarżająca może zgłosić się zarówno do przełożonego osoby oskarżanej, jak i – jeśli zachodzi ku temu odpowiednia racja (np. odległość) – do biskupa diecezjalnego swojego miejsca zamieszkania. W takiej sytuacji biskup diecezjalny miejsca zamieszkania podejmuje stałą współpracę z przełożonym osoby oskarżanej, którego kompetencje pozostają nienaruszone.

Przez wiele lat procesy kanoniczne były objęte wewnątrzkościelną klauzulą tajności. Dopiero reskrypt ojca

świętego Franciszka z dnia 17 grudnia 2019 r. w sprawie wydania *Instrukcji o poufności procedur prawnych* zniósł tzw. tajemnicę papieską w sprawach dotyczących wykorzystywania seksualnego przez osoby duchowne. Z dokumentu wynika, że zgłoszenia, procesy i decyzje odnoszące się do popełnionych przez duchownych lub zakonników przestępstw przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu nie będą już objęte tajemnicą papieską. Chodzi konkretnie o następujące przestępstwa:

- dopuszczanie się czynności seksualnych z osobą małoletnią lub bezbronną dorosłą (czyli taką, która nie jest w stanie się przeciwstawić np. z powodu zależności służbowej, biedy lub niepełnosprawności),
- zmuszanie kogoś, przy stosowaniu przemocy lub groźby czy też nadużycia władzy, do dokonywania lub poddawania się czynnościom seksualnym,
- nabywanie albo przechowywanie lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych przedstawiających nieletnich poniżej 18 roku życia,
- rekrutowanie lub nakłanianie osoby małoletniej czy bezbronnej dorosłej do udziału w prezentacjach pornograficznych,
- utrudnianie przez hierarchów kościelnych wszczęcia lub prowadzenia postępowania karnego względem podejrzanych o popełnienie powyższych przestępstw.

3.2. Wystąpienie Państwowej Komisji w sprawie postępowań sądowo-kanonicznych oraz karno-administracyjnych

Powołując się na reskrypt ojca świętego Franciszka z dnia 17 grudnia 2019 r. w sprawie wydania *Instrukcji*

o poufności procedur prawnych, Państwowa Komisja zwróciła się 25 lutego 2021 r. do wszystkich sądów ko-

ścielnych w Polsce z pisemnymi wnioskami o udzielenie informacji, czy w okresie od 1 stycznia 2000 r. do chwili obecnej prowadzone były postępowania kanoniczne wobec osób duchownych wskazywanych jako sprawcy wykorzystywania seksualnego małoletnich poniżej 15 lat oraz o udostępnienie akt takich spraw.

Przez dwa miesiące od daty wystosowania ww. korespondencji na zawarty w niej wniosek Państwowa Komisja otrzymała zaledwie trzy odpowiedzi udzielone przez: Sąd Biskupi Diecezji Ełckiej, Sąd Metropolitalny w Częstochowie oraz Trybunał Metropolitalny Łódzki.

Sąd Metropolitalny w Częstochowie poinformował, że w okresie obejmującym wniosek Państwowej Komisji prowadzone były dwie sprawy wobec osób duchownych podejrzanych o wykorzystanie seksualne dziecka, z których jedna została zakończona prawomocnym wyrokiem. Jednocześnie sąd wyraził wątpliwość, czy zniezioni 17 grudnia 2019 r. tzw. sekret papieski dotyczy spraw, które toczyły się przed ww. datą. Poinformowano również, że sprawy dotyczące wykorzystania seksualnego ze strony duchownych mogą być prowadzone w dwóch różnych trybach – procesu sądowego lub administracyjnego procesu karnego. Ponadto, że decyzja co do sposobu zastosowanej procedury należy do Kongregacji Nauki Wiary.

Z udzielonej informacji wynika także, że zdecydowana większość spraw tego rodzaju prowadzona jest w trybie procesu administracyjnego i wówczas sąd nie ma dostępu do takich spraw. Sąd Metropolitalny w Częstochowie wskazał na kurie diecezjalne jako właściwego adresata wniosku Państwowej Komisji w tym zakresie.

W załączeniu do wskazanej odpowiedzi Sąd Metropolitalny w Częstochowie – jako jedyny do połowy lipca 2021 r. – przesłał Państwowej Komisji kopie akt zakoń-

czonej prawomocnie sprawy i wskazał, że oryginały zostały przesłane do Stolicy Apostolskiej. Jednocześnie odmówił przesłania akt sprawy pozostającej w toku, która – zgodnie z udzieloną informacją – ma dotyczyć duchownego skazanego prawomocnie przez sąd powszechny na karę pozbawienia wolności.

Z kolei Sąd Biskupi Diecezji Ełckiej w piśmie do Państwowej Komisji wskazał, że wnioskowane dane będą przekazywane Państwowej Komisji bezpośrednio przez Biuro Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży.

Zaś Trybunał Metropolitalny Łódzki poinformował, że w okresie wskazanym w zapytaniu Państwowej Komisji nie był prowadzony w tamtejszym trybunale żaden proces karnosądowy przeciwko duchownemu w sprawie wykorzystywania seksualnego małoletnich poniżej lat 15.

Biorąc pod uwagę uzyskanie informacji jedynie z trzech sądów kościelnych, Państwowa Komisja zwróciła się 26 kwietnia 2021 r. z tożsamym wnioskiem do Delegata Komisji Episkopatu Polski ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży jako podmiotu właściwego do przekazania oczekiwanych danych – zgodnie ze wskazaniem Sądu Biskupiego Diecezji Ełckiej.

23 marca 2021 r. Państwowa Komisja rozesłała zapytanie do wszystkich diecezji w Polsce oraz biskupa polowego Wojska Polskiego odnośnie trybu karno-administracyjnego wobec duchownych. Zapytanie dotyczyło spraw prowadzonych w powyższym trybie w okresie od 1 stycznia 2000 r. do chwili obecnej – przez biskupa miejsca bądź ustanowionego przez niego delegata.

Pod koniec maja 2021 r. Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych zabrała głos w sprawie interpretacji *Instrukcji*

o poufności procedur prawnych. Wydaje się, że stanowisko tej ważnej dykasterii Kurii Rzymskiej będzie rozstrzygało wszystkie wątpliwości, jakie dotyczą przekazywania Państwowej Komisji dokumentów przez sądy biskupie i kurie biskupie. Państwowa Komisja ma nadzieję, że będzie także otrzymywać dokumenty będące w prywatnym posiadaniu biskupów i innych urzędników kościelnych.

W dniu 7 lipca 2021 r. Państwowa Komisja wystąpiła z podobnym wnioskiem do wszystkich katolickich zgromadzeń zakonnych męskich na terenie Polski.

Wydaje się, że ciągle istnieje duża różnica między Polską i innymi krajami zachodnimi, jeśli chodzi o współpracę władz kościelnych z różnego rodzaju komisjami państwowymi ds. pedofilii. W takich krajach jak Australia czy Stany Zjednoczone liderzy kościelni wiele lat temu zrozumieli, że walka z pedofilią i współpraca z władzami państwowymi w tym obszarze to kwestia elementarnej wiarygodności ich instytucji. Dlatego władze kościelne w tych krajach na długo przed zniesieniem tzw. tajemnicy papieskiej w 2019 r. dążyły dobrowolnie do przekazywania własnych dokumentów dotyczących nadużyć seksualnych, aby zatrzymać dramatyczny proces utraty wiarygodności i zaufania społecznego.

Warto podkreślić, że w 2000 r. władze rządowe Irlandii powołały Komisję Śledczą ds. Wykorzystywania Dzieci. W latach 2003–2011 pracami komisji kierował sędzia Sean Ryan, dlatego w literaturze przedmiotu mówi się o Komisji Ryana. 20 maja 2009 r. został opublikowany raport końcowy tej komisji, który liczy 2500 stron. Raport mówi o pedofilii, która miała charakter systemowy, endemiczny. W 2011 r. z powodu skandalu pedofilii kościelnej władze w Dublinie zerwały stosunki dyplomatyczne ze Stolicą Apostolską.

W wyniku powyższych interwencji abp Stanisław Gądecki powiadomił Państwową Komisję o wyznaczeniu zespołu, który z ramienia Konferencji Episkopatu Polski będzie się z nią kontaktować. Na jego czele stanął abp Wojciech Polak. Państwowa Komisja 10 maja 2021 r. odbyła spotkanie z ww. zespołem. Celem spotkania było przede wszystkim omówienie warunków i zasad współpracy na rzecz ochrony dzieci przed przestępstwem pedofilii. Przedstawiciele Zespołu KEP ds. kontaktów z Państwową Komisją ds. Pedofilii wskazali na wątpliwości w zakresie prawa państwowego i prawa kościelnego związane z przekazaniem akt z postępowań kościelnych, o które wnioskowała Państwowa Komisja. Państwowa Komisja nie podziela wątpliwości w zakresie prawa państwowego. Została powiadomiona o podjęciu działań mających na celu uzyskanie ze strony Stolicy Apostolskiej interpretacji papieskiej **Instrukcji o poufności procedur prawnych** z 17 grudnia 2019 r., która znosi tzw. tajemnicę papieską w sprawach nadużyć seksualnych. Uzyskanie interpretacji ma umożliwić sprawne przekazanie Państwowej Komisji akt z postępowań kościelnych. Delegat Konferencji Episkopatu Polski abp Wojciech Polak jednoznacznie zadeklarował wolę współdziałania z Państwową Komisją, w tym – w zakresie wyjaśnienia wszystkich przypadków wykorzystania seksualnego małoletnich przez duchownych katolickich, a także – po wyjaśnieniu wątpliwości – przekazania akt postępowań kościelnych oraz danych dotyczących zjawiska pedofilii posiadanych przez odpowiednie agendy Kościoła katolickiego, jak też informacji dotyczących metodologii prowadzonych badań.

Informacja o przekazaniu Delegatowi KEP ds. dzieci i młodzieży stanowiska Stolicy Apostolskiej odnośnie sposobu interpretowania reskryptu papieża Franciszka w sprawie zniesienia tajemnicy papieskiej została podana do publicznej wiadomości 31 maja 2021 r. Do końca czerwca 2021 r. Państwowa Komisja nie otrzymała żadnej informacji w tym zakresie.

Państwowa Komisja ma nadzieję, że także w Polsce władze Kościoła katolickiego uczynią wszystko dla ochrony dzieci i ustalenia prawdy materialnej, jeśli chodzi o wskazanie osób odpowiedzialnych za tuszowanie pedofilii klerykalnej na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat. Z jednej strony Państwowa Komisja nie ma uprawnień komisji śledczej i dlatego nie posiada skutecznych narzędzi prawnych, jakie są typowe dla tego

rodzaju komisji. Z drugiej strony Państwowa Komisja stanowi organ państwowy, powołany do istnienia ustawą sejmową. Posiadając tak solidne umocowanie prawne i poważny mandat społeczny, Państwowa Komisja ma nadzieję, że wszyscy zainteresowani będą wykonywać rzetelnie jej polecenia i spełniać oczekiwania, także Kościoła i związki wyznaniowe.

3.3. Spotkania z przedstawicielami Kościoła katolickiego

W opublikowanym pod koniec 2013 r. raporcie pt. *O problemach Kościoła w Polsce* Centrum Badania Opinii Publicznej zwracało uwagę, że **respondenci wskazali pedofilię księży oraz osób duchownych jako największy problem, z którym Kościół sobie nie radzi** (43%)²⁰⁵. Wyniki badań z 2019 r. prowadzonych w omawianym temacie przez wskazaną tutaj pracownię zwracają uwagę na utrzymującą się negatywną społeczną ocenę sposobu reagowania władz Kościoła katolickiego na ujawnione przypadki przestępstw pedofilii dokonanych przez osoby duchowne (27% – zdecydowanie niewłaściwa reakcja, 24% – niewłaściwa reakcja). Ponadto 36% badanych zwróciło uwagę, że ich zdaniem przedstawiona skala przestępstwa wykorzystania seksualnego dzieci przez duchownych jest niepełna. Znaczna większość społeczeństwa przyznała w 2019 r., że powołanie państwowej komisji badającej przypadki sposobu reagowania na przestępstwa pedofilii jest najwłaściwszym rozwią-

zaniem (39% – zdecydowanie popiera ten pomysł, 34% popiera ten pomysł)²⁰⁶. W badaniu pracowni IBRIS, jakie przeprowadzone zostało na początku 2021 r. na zlecenie tygodnika „Rzeczpospolita”, prawie 40% uznało, że **tylko państwo ma szanse na rozwiązanie problemu pedofilii wśród księży**²⁰⁷. We wszystkich z ww. analiz w sposób jednoznaczny wskazano na istotną wagę problemu, jakim jest sposób reagowania hierarchii Kościoła katolickiego w przypadku uzyskania wiadomości dotyczącej podejrzenia popełnienia przestępstwa pedofilii. Fakt ten w sposób bezpośredni odnosi się do zadań ustawowych Państwowej Komisji. Zgodnie z zapisami art. 1 pkt 3 Ustawy, Państwowa Komisja ma za zadanie podejmowanie działań mających na celu zapewnienie szybkiej reakcji organów państwa oraz organizacji pozarządowych, podmiotów i instytucji prowadzących działalność edukacyjną, wychowawczą, opiekuńczą, kulturalną i związaną z kulturą fizyczną, wypoczynkiem

205 CBOS, *O problemach Kościoła w Polsce*. Komunikat z badań, opr. K. Pankowski, Warszawa 2013, s. 3.

206 CBOS, *Reakcje opinii publicznej na informacje o przypadkach pedofilii wśród księży*. Komunikat z badań, opr. A. Głowacki, Warszawa 2019, s. 2–12.

207 Z. Dąbrowska, *Sondaż: jak walczyć z pedofilią w Kościele*, <https://www.rp.pl/Kosciol/302259894-Sondaz-jak-walczyz-z-pedofilia-w-Kosciele.html> (dostęp 20.04.2021).

i leczeniem, a także samorządów zawodowych, kościołów oraz związków wyznaniowych, w tym kościelnych osób prawnych, zwanych dalej „organizacjami i podmiotami”, w zakresie zwalczania wykorzystania seksualnego oraz działania umożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców tych czynów. Aktywność ta, jak czytamy w art. 44 ust. 3 pkt 2 Ustawy, realizowana jest poprzez współdziałanie Państwowej Komisji ze stowarzyszeniami, samorządami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, ruchami obywatelskimi, innymi dobrowolnymi zrzeszeniami i fundacjami, organizacjami oraz z zagranicznymi i międzynarodowymi organami, a także organizacjami działającymi na rzecz ochrony praw dzieci, w szczególności działającymi na rzecz ich ochrony i przeciwdziałania przemocy, w tym przemocy seksualnej. Nie można w tym miejscu zapomnieć, że zadaniem Państwowej Komisji jest również monitorowanie działań podejmowanych przez właściwe organy oraz organizacje i podmioty na podstawie wniosków i zawiadomień (por. art. 3, ust. 2 pkt 5 Ustawy). Konteksty te przyczyniły się do aktywnego działania Państwowej Komisji w zakresie kontaktu z przedstawicielami oraz władzami Kościoła katolickiego.

Państwowa Państwowa Komisja w ciągu pierwszych miesięcy swojej aktywności odbyła spotkania z ekspertami podejmującymi temat badania zjawiska pedofilii wśród przedstawicieli duchowieństwa, sposobu reagowania władz kościelnych w omawianym typie spraw oraz problematyki wsparcia osób skrzywdzonych podobnym czynem.

Na początku grudnia 2020 r. doszło do spotkania z ks. Tadeuszem Isakowiczem-Zaleskim, który od dłuższego czasu zajmuje się badaniem zjawiska wykorzystania seksualnego przez osoby duchowne. Kapłan ten w wielu publikacjach podejmował omawiany tutaj temat, informując opinię publiczną o nieprawidłowościach, w tym nieprawidłowościach w działaniu przedstawicieli katolickiej hierarchii²⁰⁸. Następnie odbyło się spotkanie członków Państwowej Komisji z przedstawicielami zrzeszającej świeckich katolików Inicjatywy „Zranieni w Kościele”, która skupia się przede wszystkim na wsparciu osób skrzywdzonych przestępstwem wykorzystania seksualnego dokonanego przez osobę duchowną. Zawarte w niniejszym raporcie rekomendacje, mające na celu skuteczniejszą ochronę pokrzywdzonych oraz pomoc im w trudnej sytuacji, bazują na doświadczeniach podobnych do tych, o których opowiedzieli członkowie ww. Inicjatywy²⁰⁹.

W kolejnych tygodniach Państwowa Komisja odbyła spotkanie z kierownictwem Centrum Ochrony Dziecka, o. dr. Adamem Żakiem oraz Ewą Kusz. Jak zaznaczono w na stronie internetowej przywołanego tutaj ośrodka eksperckiego, *Centrum Ochrony Dziecka jest jednostką międzywydziałową działającą przy Akademii Ignatianum w Krakowie. Do podstawowych zadań COD należy działalność szkoleniowa i wychowawcza w zakresie psychologicznym, pedagogicznym i duchowym w tematyce związanej z wykorzystywaniem seksualnym małoletnich oraz opracowanie i rozwój programów prewencji i wzorów dobrych praktyk dla różnych środowisk duszpasterskich, formacyjnych i wychowaw-*

208 T. Isakowicz-Zaleski, T. Terlikowski, *Kościół ma być przeźroczysty*, Wydawnictwo Esprit, Kraków 2020.

209 *Zranieni w Kościele. Rekomendacje po pierwszym roku działalności 2019–2020*, <https://magazynkontakt.pl/zranieni-w-kościele-rekomendacje-po-pierwszym-roku-dzialalnosci-2019-2020/> (dostęp: 20.04.2021).

*czych, aby pomóc im w tworzeniu bezpiecznych środowisk dla dzieci i młodzieży*²¹⁰.

Spotkanie stanowiło podstawę do wymiany spostrzeżeń dotyczących skutecznej prewencji oraz ochrony małoletnich przed przemocą o charakterze seksualnym. Podobny cel towarzyszył spotkaniu Państwowej Komisji z ks. prof. Andrzejem Kobylińskim, etykiem z UKSW w Warszawie. Badacz ten od wielu lat analizuje zjawisko pedofilii oraz sposób reagowania na przestępstwa seksualne inicjowany przez instytucje państwowe oraz kościelne na całym świecie. Spotkanie było okazją również do bliższego zapoznania się z działaniami komisji zagranicznych podejmujących w swojej pracy temat ochrony dzieci przez przestępstwem pedofilii²¹¹.

Warto także odnotować spotkanie, jakie odbyło się w połowie marca 2021 r., z władzami Fundacji Św. Józefa, która z ramienia Konferencji Episkopatu Polski realizuje od ponad roku programy wsparcia osób, które w dzieciństwie zostały wykorzystane seksualnie przez osoby duchowne. Omówiono dobre praktyki realizowane dzięki zaangażowaniu fundacji, takie jak finansowanie terapii osób poszkodowanych czy kuratela nad sprawcami, którzy nie zostali wydaleny ze stanu duchownego. Opisano także działalność szkoleniową. Wśród wyzwań Fundacja św. Józefa wskazała potrzebę zwiększenia liczby kobiet w kościelnych strukturach po-

mocowych oraz rozszerzenie działalności na wszystkich pokrzywdzonych czynami pedofilskimi (nie tylko ofiary osób duchownych). Fundacja przedstawiła swój nowy regulamin grantowy z wyszczególnionymi formami pomocy, jaką świadczy. Rozmawiano też o konieczności weryfikacji uprawnień i superwizji terapeutów pracujących z ofiarami i z bliskimi ofiar.

Poza wskazanymi powyżej działaniami, opartymi m.in. na wymianie doświadczeń, Państwowa Komisja podjęła kroki dążące do pełniejszego poznania sposobu reagowania władz kościelnych w stosunku do osób duchownych oskarżonych o czyny o pedofilskim charakterze. Działając w oparciu o decyzję Stolicy Apostolskiej o zniesieniu tzw. tajemnicy papieskiej w sprawach dotyczących nadużyć seksualnych, Państwowa Komisja podjęła decyzję o skierowaniu pisemnych wystąpień do wszystkich sądów biskupich na terenie Polski. Zwrócono się w nich o udzielenie informacji, czy w okresie od 1 stycznia 2000 r. do końca lutego 2021 r. prowadzone były postępowania sędowo-kanoniczne wobec osób duchownych wskazywanych jako sprawcy wykorzystywania seksualnego małoletnich poniżej 15 lat. Podobne pismo skierowane zostało następnie do wszystkich polskich biskupów ordynariuszy w zakresie prowadzonych przez nich bądź przez wyznaczonych delegatów postępowań karno-administracyjnych.

210 Misja COD, <https://cod.ignatianum.edu.pl/o-nas/misja-cod.html> (dostęp: 20.04.2021).

211 A. Kobyliński, *Problem molestowania seksualnego dzieci w Australii*, *Studia Ecologiae et Bioethicae*, 2016, nr 14, s. 57–75.

3.4. Wystąpienie Państwowej Komisji do Kongregacji Nauki Wiary Stolicy Apostolskiej

Państwowa Komisja w dniu 23 czerwca 2021 r. zwróciła się o przekazanie wybranych danych do watykańskiej Kongregacji Nauki Wiary. Ważne było zwłaszcza poznanie liczby spraw prowadzonych przez Kongregację Nauki Wiary w latach 2002–2020 w stosunku do polskich duchownych w związku z przestępstwem wykorzystania seksualnego osób, które nie ukończyły 15 roku życia (z podziałem na poszczególne lata). Kolejne pytania dotyczyły liczby spraw zakończonych wyrokiem oraz

szczegółów dotyczących rodzaju przestępstw i zastosowanych kar, zwłaszcza liczby osób wydalonych ze stanu duchownego. Państwowa Komisja jest zainteresowana ponadto statystykami dotyczącymi poszczególnych polskich diecezji i zgromadzeń zakonnych oraz liczbą ukaranych hierarchów. Zwrócono się również o przekazanie szczegółów dotyczące obecnie prowadzonych postępowań.

4 Kontakty Państwowej Komisji z kościołami i związkami wyznaniowymi na terenie Polski

Państwowa Komisja wystosowała szereg pism do wspólnot chrześcijańskich. W pismach tych, powołując się na potrzebę opublikowania niniejszego raportu – w tym podjęcia opracowania rekomendacji mających na celu przeciwdziałanie przestępstwom seksualnym wobec małoletnich – zostały postawione pytania dotyczące zgłaszania przypadków przestępstw seksualnych w ramach danej wspólnoty, stosowania formalnych środków w przypadku ich zaistnienia, liczby występowania, czy też sankcji przewidzianych na gruncie regulacji wewnątrzwspólnotowych. Dodatkowo Państwowa Komisja zwróciła się o informacje dotyczące przyjętych procedur postępowania w przypadku ujawnienia przestępstwa wykorzystywania seksualnego osób małoletnich oraz ich stosowania, a także wdrożonych

programów edukacyjno-prewencyjnych skierowanych do osób małoletnich narażonych na przestępstwo wykorzystywania seksualnego.

Adresatami wyżej przedstawionych pytań byli zwierzchnicy następujących wspólnot chrześcijańskich, które działają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej: Kościoła greckokatolickiego, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, Kościoła zielonoświątkowego, Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, Świadców Jehowy w Polsce.

4.1. Kościół greckokatolicki w Polsce

Zwierzchnicy Kościoła greckokatolickiego poinformowali, że nie było zgłoszonych przypadków wykorzystywania seksualnego osób poniżej 15 roku życia przez osoby duchowne bądź inne osoby związane służbowo z Kościołem. Wskazali również na stosowanie wytycznych i zaleceń przyjętych przez Konferencję Episkopatu Polski. Zwrócili uwagę na obowiązywanie *Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską* oraz *Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*. W zakresie prawa wewnątrzkościelnego Kościół greckokatolicki posługuje się *Kodeksem kanonów Kościołów*

wschodnich, normami prawa wyznaczonymi przez Stolicę Apostolską oraz stosuje dotyczące go normy prawne przyjęte przez Konferencję Episkopatu Polski. Jednocześnie wskazano, że Kościół greckokatolicki w swojej działalności kieruje się własną autonomią, która jest widoczna m.in. w dyscyplinie kanonicznej. Oznajmiono, że zostały powołane urzędy: Delegata ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży, Duszpasterza Osób Pokrzywdzonych, Kuratora, Osoby Odpowiedzialnej za Prewencję, oraz Koordynatora Fundacji św. Józefa Konferencji Episkopatu Polski.

4.2. Kościół Ewangelicko-Reformowany

Przedstawiciel Kościoła Ewangelicko-Reformowanego poinformował, że nie zgłoszono przypadków przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletnich poniżej 15 roku życia przez osoby duchowne i współpracujące z Kościołem. Oznajmiono, że we wspólnocie obowiązuje Pragmatyka Służbowa, która przewiduje katalog sankcji, w skład którego wchodzi m.in. zawieszenie w prawie wykonywania urzędu, czy czasowe ograniczenie lub pozbawienie określonych lub wszystkich praw socjalno-bytowych.

Poinformowano, że fakt orzeczenia kary kościelnej nie zwalnia z zawiadomienia organów państwowych, jeśli wykroczenie dyscyplinarne stanowi naruszenie norm prawa powszechnego. Mimo braku sformalizowanych procedur zgłaszania przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności w Kościele Ewangelicko-Reformowanym każda osoba, której wolność została naruszona lub która posiada wiedzę o przestępstwie, ma możliwość wystąpienia z wnioskiem o powołanie komisji dyscyplinarnej.

4.3. Kościół zielonoświątkowy

Zwierzchnik Kościoła zielonoświątkowego poinformował, że wspólnota zna i respektuje wszystkie przepisy prawa państwowego odnoszące się do wykorzystywania seksualnego dzieci. Nie zgłoszono żadnych przypadków przestępstw seksualnych dokonanych na

dzieciach poniżej 15 roku życia przez osoby duchowne, bądź zatrudnione przez Kościół. Wskazano, że zgodnie z wewnątrzkościelnymi procedurami wobec potencjalnych sprawców przestępstw popełnionych przez osoby duchowne, niezależnie od prowadzonego postępowania

nia według prawa polskiego, stosuje się odpowiednie środki dyscyplinarne, o których każdorazowo decyduje Naczelna Rada Kościoła (z ekskomuniką włącznie). Kościół posiada przyjęte oraz stosowane procedury

postępowania w przypadku ujawnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego osób małoletnich, a także prowadzi działania prewencyjne i edukacyjne.

4.4. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny

Przedstawiciel Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego poinformował, iż do władz Kościoła nie zgłaszano przypadków przestępstw seksualnych dokonanych na dzieciach poniżej 15 roku życia przez osoby

duchowne bądź też osoby zatrudnione przez wspólnotę. Oznajmiono, że w sferze obyczajności i moralności stosuje się normy wynikające z Ewangelii oraz wymogów prawa kanonicznego.

4.5. Świadkowie Jehowy w Polsce

Komitet Oddziału Świadców Jehowy w Polsce poinformował, że otrzymał pismo oraz że przekaże odpowiedź

w najbliższym czasie, jednakże do dnia publikacji niniejszego raportu nie została ona udzielona.

4.6. Kościół Ewangelicko-Augsburski

Zwierzchnik Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego nie udzielił żadnej odpowiedzi na pismo Państwowej Komisji.

Podsumowując powyższe odpowiedzi, należy wskazać, iż zwierzchnicy deklarują, że w ich wspólnotach są znane i respektowane przepisy prawa państwowego odnoszące się do czynów związanych z wykorzystaniem seksualnym osób małoletnich przy jednoczesnym stosowaniu procedur

wewnętrznych. W żadnej ze wspólnot, które udzieliły merytorycznej odpowiedzi, nie zgłaszano przypadków przestępstw seksualnych dokonanych na dzieciach poniżej 15 roku życia przez osoby duchowne bądź też osoby zatrudnione przez wspólnotę.

5 Nawiązanie współpracy Państwowej Komisji z podmiotami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

5.1. Współpraca z podmiotami państwowymi

Jednym z zadań ustawowych Państwowej Komisji (zgodnie z zapisami art. 1 pkt 3 Ustawy) jest **pojęmowanie działań mających na celu zapewnienie szybkiej reakcji organów państwa oraz organizacji pozarządowych, podmiotów i instytucji prowadzących działalność edukacyjną, wychowawczą, opiekuńczą, kulturalną i związaną z kulturą fizyczną, wypoczynkiem i leczeniem, a także samorządów zawodowych, kościołów oraz związków wyznaniowych, w tym kościelnych osób prawnych, zwanych dalej „organizacjami i podmiotami”, w zakresie zwalczania nadużyć seksualnych oraz działania umożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców tych nadużyć.** Aktywność ta, jak czytamy w art. 44 ust. 3 pkt 2 Ustawy, realizowana jest poprzez współdziałanie Państwowej Komisji ze **stowarzyszeniami, samorządami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, ruchami obywatelskimi, innymi dobrowolnymi zrzeszeniami i fundacjami, organizacjami oraz z zagranicznymi i międzynarodowymi organami, i organizacjami działającymi na rzecz ochrony praw dzieci, w szczególności działającymi na rzecz ich ochrony i przeciwdziałania przemocy, w tym przemocy seksualnej.** Nie można w tym miejscu zapomnieć, że zadaniem Państwowej Komisji jest również **monitorowanie działań podejmowanych przez właściwe organy oraz organizacje i podmioty na podstawie wniosków i zawiadomień** (por. art. 3 ust. 2 pkt 5).

Dlatego w pierwszych miesiącach swojej pracy, pomimo utrudniających aktywność warunków pandemicz-

nych, Państwowa Komisja podjęła szereg działań zmierzających do podjęcia współpracy z wieloma podmiotami oraz ekspertami zajmującymi się badaniem zjawiska pedofilii oraz problematyką wsparcia osób, które są ofiarami wykorzystania seksualnego, działając w pełnej świadomości, że współpraca wszystkich instytucji jest niezbędna dla lepszej ochrony praw dzieci.

8 grudnia 2020 r. Państwowa Komisja wystąpiła do Prokuratora Krajowego Bogdana Świączkowskiego o wyznaczenie prokuratora odpowiedzialnego za kontakt z Państwową Komisją, ponieważ sprawy, które są zgłaszane do Państwowej Komisji, wymagają natychmiastowej reakcji, zaś wyjątkowy charakter tych spraw – ponadprzeciętnych kompetencji i doświadczenia śledczych w pracy z ofiarami przestępstw seksualnych. W ślad za pismem 21 stycznia 2021 r. odbyło się spotkanie członków Państwowej Komisji z Prokuratorem Krajowym Bogusławem Świączkowskim oraz przedstawicielami Prokuratury Krajowej. W spotkaniu wzięli udział wszyscy przedstawiciele Państwowej Komisji: Przewodniczący Błażej Kmiecik, zastępcy Przewodniczącego – Barbara Chrobak i Hanna Elżanowska, członkowie – Justyna Kotowska, Elżbieta Malicka, Agnieszka Rękas i Andrzej Nowarski. Ze strony prokuratury w spotkaniu uczestniczyli: Prokurator Krajowy Bogusław Świączkowski, dyrektor Departamentu Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Krajowej Barbara Sworobowicz i prokurator Ewa Burdzińska. Głównym celem spotkania było ustalenie kluczowych zasad współpracy Państwo-

wej Komisji oraz prokuratury, jak również wypracowanie najkorzystniejszych praktyk dążących do ochrony dzieci będących ofiarami przestępstwa pedofilii. Członkowie Państwowej Komisji i Prokurator Krajowy zwrócili uwagę na szczególnie wysoki stopień szkodliwości społecznej przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnianych na szkodę małoletnich poniżej lat 15, podkreślając przy tym długotrwały charakter i ogromny zakres szkody, jaką przestępstwa tego typu wyrządzają pokrzywdzonym.

Efektom spotkania była obustronna deklaracja ścisłej współpracy w zakresie ochrony pokrzywdzonych przed powtórnią wiktyimizacją i wnikliwego wyjaśnienia każdego zdarzenia o charakterze pedofilskim oraz pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności. Prokurator Krajowy wskazał osoby do bezpośredniego kontaktu z Państwową Komisją – obecne na spotkaniu dyrektor Departamentu Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Krajowej Barbarę Sworobowicz i prokurator Ewę Burdzińską – dzięki czemu znacznie ułatwiona jest współpraca pomiędzy Państwową Komisją a jednostkami organizacyjnymi prokuratury. Państwowa Komisja wraz z przedstawicielami Prokuratury Krajowej, w ramach codziennej pracy oraz spotkań roboczych, wypracowuje całkowicie nowe w polskim wymiarze sprawiedliwości zasady współdziałania ukierunkowane na dobro osób pokrzywdzonych.

27 stycznia 2021 r. członkowie Państwowej Komisji spotkali się z Komendantem Głównym Policji gen. insp. dr. Jarosławem Szymczykiem oraz zastępcą Komendanta Głównego Policji gen. insp. Pawłem Dobrodziejem. W spotkaniu uczestniczyli też dyrektorzy Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji, Biura do Walki z Cyberprzestępczością Komendy Głównej Policji oraz Biura Prewencji Komendy Głównej Policji. Podczas spotkania członkowie Państwowej Komisji mieli możliwość zapoznania się z działalnością policji w obszarze prewencji

i zwalczania przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15. Omówione zostały także najbardziej palące zagadnienia związane z ochroną dzieci przed tymi przestępstwami. Ważnym efektem spotkania było powstanie w Komendzie Głównej Policji grupy roboczej do kontaktów z Państwową Komisją.

Spotkania robocze koncentrowały się m.in. na cyberprzestępczości, w tym:

- child groomingu (uwodzeniu dzieci i wymuszeniach seksualnych na nich, głównie przez internet),
- przeprowadzaniu operacji pod przykryciem (efektywnie wykorzystywanym przez organy ścigania innych państw, np. Australię, Francję, Holandię, Kanadę czy Stany Zjednoczone Ameryki Północnej w ściganiu przestępstw pedofilskich popełnianych z wykorzystaniem internetu),
- stosowaniem nowoczesnych metod operacyjnych.

W tym kontekście został podniesiony temat braku ustawy o pracy operacyjnej, co uniemożliwia podjęcie sprawdzonych w innych krajach czynności zwiększających skuteczność ścigania sprawców czynów o charakterze pedofilskim. W rozmowach zwrócono uwagę na niezwykle ważny aspekt, jakim jest współpraca wszystkich organów zajmujących się ściganiem przestępców pedofilów, w tym współpraca międzynarodowa, której wagi nie da się przecenić. Konieczne wydaje się przeznaczenie odpowiednio wysokich środków finansowych na ten cel.

Poruszona została również kwestia dotycząca Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie i roli poszczególnych instytucji, w tym sądu i policji, w zakresie zabezpieczenia społeczeństwa przed ewentualnym przestępczym działaniem tych osób. W związku z powyższym Państwowa Komisja

zwróciła się do dyrektora ww. ośrodka o poinformowanie, jaki jest stan zabezpieczenia przebywających w ośrodku osób i o ewentualnych problemach. W odpowiedzi uzyskano informację o braku miejsc, braku przestrzeni lokalowej, nadmiernym zagęszczeniu (w ośrodku na 60 miejsc przebywa 90 pacjentów). Sytuacja taka doprowadziła do odmowy przyjęcia osoby wyjątkowo niebezpiecznej dla otoczenia, co skutkowało przebywaniem jej na wolności. Państwowa Komisja zwróciła się również do Ministerstwa Zdrowia o podjęcie pilnych działań związanych z rozbudową ośrodka. Minister odpowiedział, że we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości prowadzi prace nad wypracowaniem odpowiednich regulacji celem umożliwienia rozbudowy ośrodka.

Kolejnym poruszonym tematem, który może realizować policja we współpracy z Państwową Komisją, była praca edukacyjna: w szkołach i przedszkolach, z pedagogami, rodzicami i dziećmi, np. na wzór realizowanych przez policję programów przeciwdziałania narkomanii.

Ważnym elementem spotkania był pomysł stworzenia ogólnokrajowego programu walki z pedofilią, w który włączona byłaby policja, a także możliwość utworzenia funduszu celowego, jak również zmiany w zakresie dozoru elektronicznego. Kolejne planowane działania to m.in. przygotowanie nowych rozwiązań prawnych tak, aby działania podjęte w celu skutecznej ochrony dzieci (zwłaszcza w sieci) odbywały się zgodnie z literą prawa.

2 lutego 2021 r. miało miejsce spotkanie członków Państwowej Komisji z Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej Andrzejem Dudą. Podczas spotkania przedstawiono Prezydentowi specyfikę spraw, jakie kierowane są do Państwowej Komisji. Opisano ponadto charakter codziennych działań, jakie podejmuje Państwowa Komisja w zakresie toczących się postępowań związanych ze zgłoszeniem przestępstwa pedofilii oraz prowadzonych prac analityczno-badawczych. Członkowie Państwowej Komisji przedstawili również Prezydentowi projekt kompleksowych zmian w prawie karnym w zakresie zwiększenia ochrony prawnokarnej dzieci przed



Spotkanie Państwowej Komisji z Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej Andrzejem Dudą (fot. Grzegorz Jakubowski /KPRP)

przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i obywatelności. W ramach tej propozycji zwrócono uwagę m.in. na szersze zabezpieczenie praw osób małoletnich, a także zwiększenie bezpieczeństwa dzieci narażonych coraz częściej na przestępstwa seksualne w cyberprzestrzeni. Aktualnie Państwowa Komisja we współpracy z Kancelarią Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej kontynuuje pracę nad projektem.

Państwowa Komisja podjęła się monitorowania tematu przemocy seksualnej wobec dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. W związku z tym rozpoczęła współpracę z Pełnomocnikiem Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych Pawłem Wdówikiem.

Przypadki przemocy seksualnej wobec dzieci z niepełnosprawnościami są zgłaszane rzadko. Tymczasem dostępne badania²¹² wskazują, że diagnoza niepełnosprawności intelektualnej zwiększa ryzyko bycia skrzywdzonym od trzech do siedmiu razy w porównaniu z populacją ogólną. Konieczność zwrócenia uwagi na bezpieczeństwo tej grupy wynika ze zgłoszeń, jakie wpłynęły do Państwowej Komisji oraz konsultacji z ekspertami, którzy od dłuższego czasu badają zjawisko przemocy seksualnej kierowanej w stronę dzieci. Dlatego Państwowa Komisja zwróciła się do Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych z prośbą o przekazanie posiadanych danych dotyczących przypadków wykorzystania seksualnego małoletnich z niepełnosprawnościami:

- liczbę pytań, wniosków lub skarg skierowanych do Pełnomocnika,

- procedurę postępowania ze zgłoszeniami,
- listę występujących problemów (prawnych, organizacyjnych, psychologicznych lub innych),
- przykłady systemowych działań ochronnych podejmowanych przez placówki medyczne, edukacyjne i opiekuńczo-wychowawcze,
- przykłady inicjatyw organizacji pozarządowej dotyczących ochrony ww. grupy dzieci.

Obowiązek ochrony osób z niepełnosprawnościami przed przemocą, wykorzystaniem oraz doświadczaniem nadużyć wynika zarówno z przepisów krajowych, jak i międzynarodowych (w tym zwłaszcza z art. 19 i 34 *Konwencji o prawach dziecka*, art. 16 *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych* oraz z art. 2 *Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych*).

Z odpowiedzi skierowanej do Państwowej Komisji przez Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych wynika, że ani *Biuro Pełnomocnika*, ani *Ministerstwo Rodziny* nie otrzymywało zgłoszeń dotyczących przemocy seksualnej wobec dzieci w niepełnosprawności, również objętych opieką żłobków, klubów dziecięcych, dziennych opiekunów, czy też dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych jako kategorii szczególnej. W sygnalizowanym wskazanym tutaj instytucjom przypadkach przemocy wobec dzieci *kategoria dziecka z niepełnosprawnością nie jest specjalnie wydzielona*²¹³. Pełnomocnik zwrócił uwagę na fakt, że *problematyka ochrony dzieci przed krzywdzeniem wpisuje się*

212 J. Podlewska, *Interwencja prawna w sytuacji podejrzenia przemocy wobec dziecka z niepełnosprawnością i chorego przewlekłe*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2019, s. 8.

213 Cyt. za P. Wdówik, *Odpowiedź na pismo Przewodniczącego Państwowej Komisji ds. Pedofilii*, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Warszawa 2021, BON-VI.070.10.2021.IM.

w zakres działań Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, które od wielu lat odpowiada za koordynację działań na rzecz przeciwdziałania przemocy, a także, że w ostatnich kilkunastu latach w zakresie pomocy osobom doznającym przemocy dokonał się znaczący postęp w polskim prawie, dzięki przepisom *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*²¹⁴ oraz Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2021 przyjętego *Uchwałą nr 16 Rady Ministrów z dnia 1 lutego 2021 r.*²¹⁵, która weszła w życie z dniem ogłoszenia, z mocą od dnia 1 stycznia 2021 r. Wymienione akty prawne odnoszą się ogólnie do przeciwdziałania różnym formom przemocy w rodzinie, w tym również przemocy seksualnej (art. 2 pkt 2 Ustawy), lecz w oparciu o nie na terenie całego kraju są realizowane działania mające na celu zapewnienie ochrony i wsparcia dzieci doznających przemocy bądź zagrożonych nią.

2 i 10 marca 2021 r. odbyły się spotkania członków Państwowej Komisji z grupą parlamentarzystów. Głównym tematem spotkania było ustalenie zasad systemowej współpracy. Rozmowa dotyczyła także konieczności zmian w przepisach, odpowiedzi na zapytanie poselskie oraz konkretnych spraw, które posłowie monitorują. Wszyscy uczestnicy zgodzili się co do chęci współpracy z każdym środowiskiem, które chce działać na rzecz ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym, ścigania sprawców oraz prewencji zachowań pedofilskich. Określono wspólne obszary działania, takie jak m.in. ochrona materialnoprawna małoletnich czy ustalenie stałych kontaktów Państwowej Komisji ze środowiskiem parlamentarnym, w tym Parlamentarnego

Zespołu „Zero Tolerancji dla Pedofilii”, o którym mówili goście.

Posłowie otrzymali odpowiedzi na zadanych wcześniej 13 pytań dotyczących statystyk i kosztów działania Państwowej Komisji oraz Urzędu. Uczestnicy zgodzili się co do wizji Państwowej Komisji jako instytucji kompleksowo wspierającej pokrzywdzonych, będącej jednocześnie centrum informacji w obszarze prewencji i karania przestępstwa pedofilii w Polsce. Omówiono też warunki organizacyjne i prawne, które będą temu służyły – uzupełnienie przepisów, kompetencje Państwowej Komisji i sprawy organizacyjne Urzędu, wśród nich potrzebę zatrudniania specjalistów z doświadczeniem prokuratorским i sędziowskim.

8 marca 2021 Państwowa Komisja zwróciła się do Ministerstwa Rodziny, Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz do Ministerstwa Zdrowia z propozycją spotkania w celu omówienia wspólnych obszarów działania poszczególnych ministerstw i Państwowej Komisji.

9 kwietnia 2021 odbyło się pierwsze spotkanie Państwowej Komisji z przedstawicielami Ministerstwa Zdrowia. Głównym tematem były wspólne obszary działań Państwowej Komisji i ministerstwa – zarówno z perspektywy poszkodowanych, jak i sprawców. Poruszone zostały problemy dostępu do psychoterapii osób pokrzywdzonych oraz niewystarczającej liczby specjalistów zajmujących się leczeniem dzieci i młodzieży. Omówiono także możliwe krótkoterminowe i długoterminowe rozwiązania przeciwdziałające ryzyku przebywania na wolności osób, które opuściły zakłady karne, a nadal stwarzają istotne niebezpieczeństwo popełnienia przestępstwa,

214 Dz.U. 2020 poz. 218 i 956.

215 M.P. 2021 poz. 235.

w tym przestępstwa pedofilii (odniesiono się do wystąpienia Państwowej Komisji w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie). Współpraca z Ministerstwem Zdrowia będzie kontynuowana w ramach kontaktów roboczych. Jej celem jest wypracowanie wspólnych rozwiązań i strategii dla ochrony dzieci i młodzieży przed wykorzystaniem seksualnym.

16 kwietnia 2021 r. Państwowa Komisja zwróciła się także do sekretarza stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i Pełnomocnika Rządu ds. Cyberbezpieczeństwa Marka Zagórskiego z propozycją spotkania w celu omówienia wspólnych obszarów działania w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa dzieci w sieci. Na początku maja wpłynęła odpowiedź ministra, w której przedstawiono aktualne systemowe działania rządu w zakresie ochrony dzieci przed przestępstwami seksualnymi dokonywanymi w sieci, zaproponowano ponadto szerszą formułę prewencyjnego współdziałania, uwzględniającą reprezentację m.in. przedstawicieli resortów zdrowia, edukacji oraz sprawiedliwości.

W kwietniu 2021 r. Państwowa Komisja zwróciła się do 56 ekspertów z dziedziny seksuologii oraz do ośrodków zajmujących się zdrowiem psychicznym dzieci i młodzieży (w tym do poradni, szpitalnych oddziałów psychiatrycznych dla dzieci i młodzieży) w całej Polsce z prośbą o udzielanie odpowiedzi na pytania dotyczące szeroko pojętej ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym, pomocy osobom, które padły ofiarą przemocy seksualnej jako dzieci oraz obecnie funkcjonującego systemu. W podejmowaniu działań zmierzających do budowy spójnego i skutecznego systemu przeciwdziałania zjawisku pedofilii oraz pomocy ofiarom konieczne jest wysłuchanie głosu ekspertów praktyków. To oni na co dzień pracują z ofiarami (a także ze sprawcami). Dlatego Państwowa Komisja pragnie

pozyskać uwagi od jak najszerszego grona ekspertów – z różnych grup zawodowych. To praktycy i badacze powinni wskazać, gdzie są punkty krytyczne w aktualnie funkcjonującym systemie walki ze zjawiskiem pedofilii oraz pomocy dzieciom pokrzywdzonym tym przestępstwem, jakie rozwiązania należy wdrażać (a jakich nie), gdzie są najsilniejsze, a gdzie najłabsze strony obecnych rozwiązań mających przeciwdziałać wykorzystaniu seksualnemu dzieci, pracy i postępowania z pokrzywdzonymi przestępstwem seksualnym dzieci czy pracy i postępowania ze sprawcami czynów pedofilnych.

11 maja 2021 r. Państwowa Komisja zwróciła się do wszystkich oddziałów psychiatrii dziecięcej realizujących swoje działania na terenie Polski oraz do Rzecznika Praw Pacjenta będącego przełożonym Rzeczników Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego, realizujących swoje obowiązki na terenie całodobowych placówek ochrony zdrowia psychicznego. Poproszono o udzielenie informacji dotyczącej:

- liczby spraw małoletnich pacjentów (którzy nie ukończyli 15 roku życia), jakie w ciągu ostatnich dwóch lat prowadzili pracownicy oddziałów oraz ww. rzecznicy w związku z koniecznością wsparcia osoby będącej ofiarą wykorzystania seksualnego;
- ogólnej charakterystyki spraw dotyczących małoletnich pacjentów będących ofiarami wykorzystania seksualnego;
- charakterystyki działań podjętych przez szpital/ oddział psychiatryczny (Czy udzielone było wsparcie lekarskie/terapeutyczne dziecku oraz rodzinie dziecka? Czy zawiadomione zostały o przestępstwie organy ścigania?);
- rodzaju realizowanych przez pracowników oddziałów oraz Rzeczników działań w ramach uprawnień prze-

widzianych w *Ustawie o ochronie zdrowia psychicznego*.

Jednocześnie Państwowa Komisja zwróciła się z prośbą o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania.

- Czy w placówkach, na terenie których rzecznicy realizują swoje ustawowe zadania, dochodziło w ostatnich dwóch latach do przypadków wykorzystania seksualnego osób poniżej lat 15? Jeśli tak, to jakie zostały podjęte działania przez dany szpital/oddział?
- Czy obecne rozwiązania dotyczące pracy i postępowania z pokrzywdzonymi przestępstwem seksualnym dziećmi będącymi pacjentami oddziałów psychiatrycznych są wystarczające? Jeśli nie, to jak można je zmienić, co zaproponować?

W otrzymanych odpowiedziach skierowanych do Państwowej Komisji zwrócono szczególną uwagę na dramatyczną sytuację polskiej psychiatrii dziecięcej, konieczność poprawy dostępności do terapii indywi-

dualnej i rodzinnej, konieczność powszechnej edukacji seksualnej skierowanej do dzieci i młodzieży, podnoszenia kompetencji rodzicielskich w tej sferze (rozmowy z dziećmi na temat seksualności, stawiania granic itp.), a także podnoszenia kwalifikacji osób pracujących z dziećmi.

Zgromadzone materiały pozwoliły na opracowanie rekomendacji do niniejszego raportu, a także do planowania dalszych działań Państwowej Komisji, w tym do tworzenia regulacji prawnych opartych o spójny i przemyślany model uwzględniający interdyscyplinar-ny charakter problemu, jakim jest przestępczość seksualna i ochrona małoletnich. Diagnoza stanu faktycznego i sformułowanie wniosków z rekomendacjami dla organów państwa, organizacji i podmiotów są jednym z ustawowych celów, dla których utworzono Państwową Komisję do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15.

5.2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Budowanie sieci współpracy z organizacjami pozarządowymi, które działają na rzecz ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym, ścigania sprawców oraz prewencji zachowań pedofilskich, jest dla Państwowej Komisji niezwykle istotne. Swoje zadania edukacyjne może ona bowiem wykonywać również we współpracy ze stowarzyszeniami, fundacjami i innymi organizacjami pozarządowymi. Chodzi w szczególności o upowszechnianie wiedzy na temat zapobiegania i przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu dzieci.

31 maja 2021 r. Członkowie Państwowej Komisji spotkali się zatem z największą i najbardziej doświadczoną

organizacją, czyli z Fundacją Dajemy Dzieciom Siłę. Działa ona już od 30 lat (do 2016 r. pod nazwą Fundacja Dzieci Niczyje). Jej misją jest pomoc dzieciom, które doświadczają przemocy, m.in. prowadzi bezpłatny telefon zaufania dla dzieci i młodzieży o nr. 116 111. Ze strony Fundacji w spotkaniu z Państwową Komisją udział wzięły przedstawicielki zarządu Renata Szredzińska i Marta Skierkowska oraz mec. Katarzyna Katana. Wkrótce potem, 21 czerwca, odbyło się kolejne spotkanie robocze. Państwowa Komisja zdecydowała się wspierać ideę tworzenia Centrów Pomocy Dzieciom, które byłyby nowoczesnymi placówkami, w jakich dzieci i młodzież pokrzywdzone przestępstwem przemocy i wykorzystania

seksualnego mogą otrzymać kompleksową i bezpłatną pomoc psychologiczną, edukacyjną, prawną i medyczną. Centra Pomocy Dzieciom funkcjonują już w Warszawie, Gdańsku i Starogardzie Gdańskim. Drugim omawianym obszarem współpracy jest jak najszersze wprowadzenie autorskich „**Standardów ochrony dzieci**”, przeznaczonych dla wszelkich placówek skupiających dzieci, takich jak: żłobki, przedszkola, szkoły, placówki prowadzone przez organizacje pozarządowe i innych. Państwowa Komisja będzie w ramach swoich uprawnień promować systemowe wprowadzenie opracowanych w **Standardach** zasad profilaktyki i przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci przez dorosłych (np. rodziców, pracowników placówki) oraz rówieśników.

Państwowa Komisja spotkała się też z przedstawicielami Inicjatywy „Zranieni w Kościele”, organizacją katolików świeckich wspierających osoby pokrzywdzone wykorzystaniem seksualnym przez duchownych. Spotka-

nie odbyło się 14 grudnia 2020 r. Inicjatywę od marca 2019 r. tworzą katolicy ze środowisk Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie, Laboratorium „Więzi” oraz Fundacji Pomocy Psychologicznej Pracownia Dialogu. Państwowa Komisja zapoznała się z celami organizacji, jej strukturą i działaniami na rzecz pomocy i wsparcia osób skrzywdzonych przemocą seksualną przez duchownych i przez osoby związane z Kościołem. W trakcie spotkania omawiano rekomendacje Inicjatywy „Zranieni w Kościele” dla kościelnych środowisk i instytucji oraz dalsze kierunki jej działań. Ze strony Inicjatywy w rozmowach uczestniczyli: Barbara Smolińska, Katarzyna Sroczyńska, Zbigniew Nosowski i Jakub Kiersnowski.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi jest sukcesywnie rozwijana.

6 Wystąpienie w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie

Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie, zwany dalej Ośrodkiem, został utworzony na podstawie *Ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*²¹⁶. Ośrodek ma służyć ochronie życia i zdrowia obywateli poprzez izolację

sprawców najbardziej brutalnych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, jak również przestępstw seksualnych (w tym przestępstw seksualnych wobec dzieci), w stosunku do których zachodzi bardzo wysokie prawdopodobieństwo, że dopuszczą się czynów zabronionych ponownie.

216 Dz.U. 2020 poz. 1346, z późn. zm.

Umieszczenie w Ośrodku stanowi środek prewencyjny zabezpieczający przede wszystkim społeczeństwo przed osobą stwarzającą zagrożenie. Pobyt w Ośrodku służy także zindywidualizowanej terapii sprawców, której celem jest poprawa stanu ich zdrowia oraz zachowania w stopniu umożliwiającym funkcjonowanie w społeczeństwie.

Z uwagi na niepokojące sygnały dotyczące przepełnienia Ośrodka i przypadków odmowy przyjęcia osób opuszczających zakład karny, Państwowa Komisja w wystąpieniu z 28 stycznia 2021 r. zwróciła się do dyrektora Ośrodka z wnioskiem o udzielenie informacji o aktualnym funkcjonowaniu podległej mu placówki.

W odpowiedzi na ww. wystąpienie w piśmie z 5 lutego 2021 r. dyrektor Ośrodka potwierdził problemy wynikające z braku miejsc. Wskazał, że już w trzecim kwartale 2018 r. została przekroczona liczba dostępnych łóżek oraz że dyrekcja Ośrodka wielokrotnie informowała Ministerstwo Zdrowia o swojej trudnej sytuacji.

Jak wynika z odpowiedzi, dyrekcja Ośrodka zwracała się również do Ministerstwa Zdrowia o wskazanie tymczasowego obiektu, który pozwalałby prawidłowo realizować zadania Ośrodka.

Pierwsza sytuacja polegająca na odmowie przyjęcia pacjenta z powodu przeludnienia miała miejsce w styczniu 2021 r.

Zdaniem Państwowej Komisji w takich realiach Ośrodek nie realizuje w pełni celów, dla których został utworzony.

Obawy Państwowej Komisji w głównej mierze wynikają z ryzyka nieprzyjmowania do Ośrodka tych sprawców, którzy wkrótce opuszczą zakłady karne po zakończeniu odbywania orzeczonych kar. Pozostawanie na wolności tych sprawców może stwarzać poważne zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, w tym przede wszystkim dzieci.

W związku z tym 2 kwietnia 2021 r. Państwowa Komisja wystąpiła do Ministra Zdrowia z prośbą o udzielenie informacji o podjętych działaniach.

Ministerstwo Zdrowia poinformowało, że monitoruje sprawę, ale z uwagi na sądową procedurę zwalniania miejsc dla kolejnych pacjentów kwestia nowych przyjęć do ośrodka jest znacznie utrudniona i wymaga długoterminowej systemowej zmiany. Odpowiedź ta nie rozwiewa opisanych obaw Państwowej Komisji i dlatego Komisja jest zainteresowana niezwłocznym rozwiązaniem problemu zagrożenia ze strony sprawców, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności mogą być niebezpieczni dla społeczeństwa.



CZĘŚĆ VIII

Rekomendacje Państwowej Komisji

Rekomendacja 1

Systemowe zwiększenie ochrony praw małoletnich pokrzywdzonych przemocą seksualną

Uzasadnienie: Analiza wpływających do Państwowej Komisji spraw pokazuje, że prawa małoletnich pokrzywdzonych nie są jeszcze respektowane w wystarczającym stopniu. Konieczne jest wprowadzenie dodatkowych mechanizmów chroniących dzieci przed wykorzystaniem seksualnym, m.in. poprzez konsekwentne, spójne i surowsze traktowanie sprawców. Proponuje się w szczególności:

- wyłączenie przedawnienia karalności przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę dziecka oraz wyłączenie zatarcia skazania w odniesieniu do wszystkich rodzajów kar wymierzonych za czyny seksualne na szkodę dziecka, w tym kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania;
- wprowadzenie nowych typów przestępstw, tj.: specjalizowanie zachowania polegającego na upublicznieniu nagiego wizerunku dziecka bez stosowania przemocy, groźby karalnej, podstępny czy innej formy stosowania siły w celu zaspokojenia seksualnego siebie lub innej osoby, oraz kryminalizacja nawiązania kontaktu poprzez internet lub sieć telekomunikacyjną z małoletnim w celu jego seksualnego wykorzy-

stania wyłącznie w cyberprzestrzeni (bez kontaktu w świecie rzeczywistym);

- wprowadzenie odpowiedzialności karnej za przestępstwo seksualnego wykorzystania dziecka popełnione za granicą, bez względu na to, czy czyn ten jest karany w kraju, w którym go popełniono.
- wprowadzenie zagrożenia wyższą karą (typ kwalifikowany) dla następujących przestępstw: seksualnego wykorzystywania niepełnoletniości lub bezradności, stosunku zależności lub krytycznego położenia, zmuszania do uprawiania prostytucji oraz naruszenia intymności seksualnej – jeśli popełnione zostały wobec osoby poniżej 15 roku życia;
- zakaz warunkowego umorzenia postępowania w odniesieniu do przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę dziecka;
- ograniczenie możliwości zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy przestępstwa skierowa-

nego przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę dziecka;

- wprowadzenie obligatoryjności oddania pod dozór każdego sprawcy przestępstwa seksualnego na szkodę dziecka – niezależnie, czy zdiagnozowano u niego zaburzenia preferencji seksualnych, czy też nie, a wobec którego sąd zastosował warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności;
- odstąpienie od wymierzania kar alternatywnych (grzywna, kara ograniczenia wolności) w stosunku do kary pozbawienia wolności w przypadku takich przestępstw, jak: propagowanie pedofilii (art. 200b k.k.), publiczne prezentowanie treści (art. 202 § 1 k.k.), składanie seksualnych propozycji małoletniemu za pośrednictwem internetu lub sieci telekomunikacyjnej (art. 200a § 2 k.k.).

Realizacja: Uchwalenie przez parlament projektu opracowanego przez Państwową Komisję i złożonego Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej 2 lutego 2021 r.

Rekomendacja 2

Stosowanie art. 240 k.k. także w odniesieniu do czynów, których znamiona zostały wypełnione przed 13 lipca 2017 r. i nadal trwają od dnia 13 lipca 2017 r.

Uzasadnienie: Państwowa Komisja nie podziela przyjętej przez Prokuraturę Krajową interpretacji znowelizowanego w 2017 r. art. 240 k.k. Interpretacja ta wyklucza możliwość odpowiedzialności karnej sprawców posiadających 13 lipca 2017 r. uzyskaną przed tą datą wiarygodną wiadomość o przestępstwach przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę dzieci poniżej 15 roku życia. Państwowa Komisja, uwzględniając opinie ekspertów prawa karnego, stoi na stanowisku,

że osobom, które 13 lipca 2017 r. posiadały wiarygodną wiadomość o przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu ww. przestępstw, może zostać przypisana odpowiedzialność karna za niezawiadomienie organów ścigania od 13 lipca 2017 r. – niezależnie od tego, kiedy weszły w posiadanie tej wiadomości.

Realizacja: Zmiana przyjętej przez prokuraturę interpretacji art. 240 k.k.

Rekomendacja 3

Nowelizacja ustawy o Państwowej Komisji mająca na celu doprecyzowanie procedury postępowania wyjaśniającego, zwiększenie podmiotowości poszkodowanego oraz systematyzację pojęć

Uzasadnienie: Konieczne jest:

- całościowe uregulowanie procedury postępowania wyjaśniającego w sposób gwarantujący poszkodowanemu, osobie wskazanej jako sprawca i innym uczestnikom postępowania prawidłową realizację przysługujących im praw;

- zwiększenie podmiotowości poszkodowanego;
- usystematyzowanie pojęć dotyczących czynów będących przedmiotem zadań i uprawnień Państwowej Komisji;
- zapewnienie poprawności konstrukcyjnej przepisów oraz uczynienie ich czytelnymi w odbiorze społecznym.

Realizacja: Uchwalenie przez parlament projektu opracowanego przez Państwową Komisję i złożonego Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej 26 kwietnia 2021 r.

Rekomendacja 4

Nadanie priorytetowego charakteru sprawom karnym dotyczącym przemocy seksualnej wobec dzieci

Uzasadnienie: Postępowanie karne w sprawach dotyczących przemocy seksualnej wobec dzieci powinno mieć charakter priorytetowy zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i sądowego (analogicznie do spraw, w których stosowane jest tymczasowe aresztowanie). W sądach istotne znaczenie miałyby

zasada pierwszeństwa w wyznaczaniu terminów rozpraw – po to, by ww. sprawy przeprowadzone i zakończone były sprawne i bez nieuzasadnionej zwłoki.

Realizacja: Odpowiednie regulacje wewnętrzne dotyczące nadania priorytetowego charakteru sprawom karnym dotyczącym przemocy seksualnej wobec dzieci na poziomie właściwych regulaminów sądów i prokuratury.

Rekomendacja 5

Wprowadzenie instytucji adwokata dziecka dla małoletniego pokrzywdzonego

Uzasadnienie: W sytuacji gdy dziecko nie ma ustanowionego kuratora procesowego, wydanie decyzji o przydzieleniu mu adwokata dziecka powinno być ob-

ligatoryjne. Wprowadzenie do procedury karnej instytucji adwokata dziecka ma na celu zwiększenie ochrony dobra, praw i godności skrzywdzonego dziecka, a także właściwą jego reprezentację.

Realizacja: Uzupełnienie *Kodeksu postępowania karnego* o przepis dotyczący instytucji adwokata dziecka. Utworzenie na poziomie okręgowych rad adwokackich i okręgowych izb radców prawnych list adwokatów i radców prawnych, którzy będą się specjalizować

w ochronie praw dziecka (listy te mogą być zbieżne lub tożsame z listami adwokatów i radców prawnych, którzy wyznaczani są do pełnienia funkcji kuratora procesowego).

Rekomendacja 6

Niewłoczne wystąpienie prokuratora z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego

Uzasadnienie: W każdej sprawie karnej, w której jeden z rodziców jest podejrzany (oskarżony) o popełnienie czynu zabronionego na szkodę dziecka, sąd opiekuńczy powinien niezwłocznie ustanawiać kuratora do reprezentowania małoletniego (kurator procesowy). Obowiązek i niezwłoczność wystąpienia z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego nie zawsze są realizowane przez prokuratora, co powoduje brak repre-

zentacji małoletniego pokrzywdzonego i naruszenie jego praw procesowych (np. brak możliwości zaskarżenia decyzji kończącej postępowanie).

Realizacja: Odpowiednie zmiany w *Kodeksie postępowania karnego* nakazujące prokuratorowi wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego **niewłocznie** po uzyskaniu wiadomości o popełnieniu przestępstwa na szkodę dziecka przez jednego z rodziców.

Rekomendacja 7

Rozpoznanie przez sąd opiekuńczy w ciągu trzech dni wniosku prokuratora o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego

Uzasadnienie: Do czasu ustanowienia przez sąd opiekuńczy kuratora procesowego małoletni pokrzywdzony nie ma żadnej możliwości korzystania z przysługujących mu praw procesowych. Szybkość rozpoznania wniosku jest kluczowa z uwagi na czas trwania postępowania sprawdzającego (30 dni).

Realizacja: Odpowiednie zmiany w *Kodeksie postępowania cywilnego* nakładające na sąd opiekuńczy obowiązek rozpoznania w ciągu trzech dni wniosku prokuratora o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego – dokonane na wzór funkcjonujących aktualnie procedur ustalania obrońcy z urzędu dla osób zatrzymanych.

Rekomendacja 8

Każdy sąd rejonowy powinien dysponować aktualną listą adwokatów i radców prawnych wybranych pod kątem odpowiednich kompetencji psychospołecznych i wykazujących się szczególną znajomością spraw dotyczących dziecka

Uzasadnienie: Przepisy dotyczące kuratora procesowego niewystarczająco funkcjonują w praktyce. Dzieje się tak m.in. dlatego, że sądy opiekuńcze nie dysponują listami adwokatów i radców prawnych. Osoby znajdujące się na tej liście powinny spełniać wymogi określone w *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym*, ale także wykazywać się odpowiednimi kompetencjami psycho-

społecznymi. Jest to ważne ze względu na konieczność nawiązania przez kuratora procesowego takiego rodzaju kontaktu z dzieckiem, który zapewni mu najwyższy poziom poczucia bezpieczeństwa i pomoże uchronić osobę małoletnią przed wtórną traumatyzacją będącą skutkiem uczestniczenia w procedurach sądowych.

Realizacja: Opracowanie przez Naczelną Radę Adwokacką i Krajową Izbę Radców Prawnych list adwokatów i radców prawnych mogących pełnić funkcję kuratora procesowego zgodnie z art. 991 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* oraz przekazanie ww. list do właściwych sądów okręgowych.

Rekomendacja 9

Skuteczne przestrzeganie przez organy procesowe zasady jednorazowości przesłuchania dziecka pokrzywdzonego przestępstwem wykorzystania seksualnego

Uzasadnienie: Ze względu na dobro dziecka pokrzywdzonego konieczne jest unikanie ponownego przesłuchania, które może prowadzić do wtórnej wiktymizacji i dodatkowej traumy. Zdarza się, że w praktyce postępowań karnych organy procesowe nie planują czynności

z udziałem pokrzywdzonego dziecka tak, by zminimalizować ryzyko powstania konieczności jego powtórnego przesłuchania.

Realizacja: Odpowiednie regulacje prawne dotyczące kwestii unikania powtórnego przesłuchania dziecka pokrzywdzonego przestępstwem wykorzystania seksualnego wprowadzone na poziomie właściwego regulaminu prokuratury oraz uzupełnienie programu szkolenia Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

Rekomendacja 10

Obligatoryjna opinia biegłego dotycząca możliwości wykonania powtórnych czynności z udziałem małoletniego

Uzasadnienie: W sytuacji wystąpienia jednego z dwóch przewidzianych w prawie wyjątków od zasa-

dy jednokrotnego przesłuchania małoletniego (istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego) należy uprzednio zbadać okoliczności dotyczące stanu pokrzywdzonego i bezwzględnie zasię-

gnąć opinii biegłych specjalistów odnośnie możliwości wykonania powtórnych czynności z jego udziałem. Działanie takie pozwoli zapewnić mu pełną ochronę i bezpieczeństwo.

Realizacja: Odpowiednie zmiany w *Kodeksie postępowania karnego* zapewniające, że ponownego przesłu-

chania, o którym mowa w art. 185a § 1, nie przeprowadza się, jeżeli stan zdrowia lub kondycja psychofizyczna małoletniego pokrzywdzonego poniżej lat 15 na to nie pozwala.

Rekomendacja 11

Sprawy dotyczące przemocy seksualnej wobec dzieci powinny być prowadzone tylko przez odpowiednio przeszkolonych sędziów

Uzasadnienie: Konieczne jest, aby sędziowie prowadzący przesłuchanie w trybie art. 185a-c *Kodeksu postępowania karnego* przeszli odpowiednie szkolenia w zakresie podstaw komunikacji z dzieckiem. Niezwy-

kle delikatny charakter postępowań z udziałem dzieci wymaga posiadania przez sędziów karnistów odpowiedniej wiedzy i umiejętności w tym zakresie.

Realizacja: Uzupełnienie przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury programu szkoleniowego dla sędziów – zarówno na etapie szkolenia wstępnego, jak i ustawicznego.

Rekomendacja 12

Zmiany dotyczące przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego wykorzystaniem seksualnym

Rekomendacja 12A

Określenie płci sędziego prowadzącego przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. (inna niż płęć sprawcy)

Uzasadnienie: Obecnie żaden artykuł *Kodeksu karnego* nie wskazuje na konieczność unikania zgodności płci między sędzią a sprawcą.

Jeżeli sędzia jest tej samej płci co sprawca, może to negatywnie wpływać na stan psychiczny dziecka, a tym

samym wpływać na treść i formę ujawnianych informacji od dziecka.

Realizacja: Odpowiednie zmiany w *Kodeksie postępowania karnego* nakazujące, aby przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego było dokonywane przez sędziego innej płci niż sprawca.

Rekomendacja 12B

Określenie płci biegłego psychologa biorącego udział w przesłuchaniu małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. (taka jak płęć pokrzywdzonego) w postępowaniach o przestępstwo z art. 200 k.k.

Uzasadnienie: Warunek tej samej płci biegłego psychologa biorącego udział w przesłuchaniu pokrzywdzonego dotyczy jedynie przestępstw z art. 197–199 k.k., a powinien obejmować również przestępstwa z art. 200 k.k.

Wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa dziecka ma istotne znaczenie dla uzyskania pełnych i wiarygodnych informacji, co wpływa na rzetelność postępowania.

Realizacja: Wprowadzenie odpowiednich zmian do *Kodeksu postępowania karnego* nakazujący, aby przy przesłuchaniu małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. w postępowaniu o przestępstwo z art. 200 k.k. uczestniczył biegły psycholog tej samej płci co małoletni pokrzywdzony.

Rekomendacja 13

Zmiany dotyczące pouczeń i informacji dla małoletniego pokrzywdzonego i małoletniego świadka dotyczących uprawnień i obowiązków procesowych

Rekomendacja 13A

Wprowadzenie informacji skierowanych do małoletnich pokrzywdzonych i małoletnich świadków przygotowujących ich do uczestnictwa w postępowaniu sądowym (z wykorzystaniem istniejących już materiałów opracowanych przez organizacje pozarządowe)

Uzasadnienie: Informacje skierowane do małoletnich pokrzywdzonych i małoletnich świadków powinny być dla nich zrozumiałe – przygotowane w taki sposób, aby ich treść i forma były zrozumiałe dla dzieci. Pomoże to przesłuchiwanemu dziecku w zrozumieniu zasad przesłuchania, w tym prawa odmowy składania zeznań, obowiązku mówienia prawdy oraz konieczności utrwa-

lania czynności w formie zapisu na nośnikach danych. Obniży to także poziom lęku i niepokoję dziecka.

Realizacja: Uzupelnienie przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c *Kodeksu postępowania karnego*. Zadbanie to to, by język i forma były dostosowane do wieku dziecka (wykorzystanie w tym celu dobrych praktyk wypracowanych przez organizacje pozarządowe). Informacje te powinny być wysyłane drogą pocztową łącznie z wezwaniem do stawienia.

Rekomendacja 13B

Wprowadzenie do pouczeń dla pokrzywdzonego zapisu o prawie do reprezentowania go w postępowaniu karnym – na prawach oskarżyciela posiłkowego, po uprzednim wyrażeniu zgody na piśmie – przez Państwową Komisję.

Uzasadnienie: Osoba pokrzywdzona ma prawo do dodatkowego wsparcia poprzez działanie procesowe

Państwowej Komisji i powinna być o tym prawie poinformowana.

Realizacja: Uzupełnienie przez Ministra Sprawiedliwości (określonego w rozporządzeniu) wzoru pouczenia dla osoby pokrzywdzonej o możliwość zwrócenia się do Państwowej Komisji.

Rekomendacja 14

Obligatoryjne opiniowanie seksuologiczne i psychiatryczne sprawców wykorzystania seksualnego dzieci

Uzasadnienie: Obligatoryjne opiniowanie seksuologiczne i psychiatryczne sprawców pozwoli na zastosowanie wobec nich adekwatnych środków karnych, nałożenie właściwych obowiązków, a także będzie pomocne przy kwalifikowaniu skazanego do odpowiedniego oddziału jednostki penitencjarnej oraz zastoso-

waniu programu resocjalizacyjno-terapeutycznego. Prawidłowe zdiagnozowanie sprawcy i zastosowanie wobec niego odpowiednich środków może uchronić kolejne dzieci przed wykorzystaniem seksualnym.

Realizacja: Zmiana w *Kodeksie postępowania karnego* wprowadzająca obowiązek badania psychiatrycznego i seksuologicznego każdej osoby wskazanej jako sprawca przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka.

Rekomendacja 15

Ujednolicenie standardów dotyczących kosztów uzyskania specjalizacji w zakresie seksuologii

Uzasadnienie: Brakuje osób posiadających wiedzę specjalną w zakresie seksuologii przygotowanych do prowadzenia diagnozy i terapii osób pokrzywdzonych przestępstwem na tle seksualnym. Jedną z podstawo-

wych przeszkód są koszty związane z uzyskaniem specjalizacji w tym zakresie.

Realizacja: Refundacja przez odpowiednie instytucje kształcenia specjalistycznego z zakresu seksuologii.

Rekomendacja 16

Orzekanie terapii uzależnień u sprawców uzależnionych

Uzasadnienie: Zgodnie z wynikami badań aktowych znaczna część sprawców przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka popełnia czyn pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych, a część

z nich spełnia kryteria uzależnienia. W tej sytuacji złamanie abstynencji stanowi istotny czynnik ryzyka powrotu do przestępstwa. Aby temu zapobiec, konieczne są oddziaływania terapeutyczne również w tym obszarze.

Realizacja: Szkolenie sędziów w zakresie konieczności stosowania programów korekcyjno-terapeutycznych.

Rekomendacja 17

Przeciwdziałanie wykorzystaniu seksualnemu dziecka w miejscach, w których to ryzyko jest zwiększone

Uzasadnienie: Ważna jest odpowiednia kontrola miejsc, w których dochodzi do kontaktu potencjalnych ofiar i potencjalnych sprawców. Dotyczy to przestrzeni publicznej, np. basenów, galerii handlowych, placów zabaw, placówek prowadzonych przez instytucje kościelne, hoteli i innych miejsc wypoczynku. W ten spo-

sób można by uniknąć wielu przypadków wykorzystania seksualnego dzieci.

Realizacja: Zwiększenie liczby bezpiecznych miejsc poprzez np. monitoring, patrołowanie przez odpowiednie służby, uwrażliwienie personelu odpowiedzialnego za te miejsca na niepokojące zachowania ze strony dorosłego wobec dziecka oraz wdrażanie procedur reagowania w takich sytuacjach. Przyjęcie przez odpowiednie instytucje i podmioty dobrych praktyk opartych na już wypracowanych wzorcach.

Rekomendacja 18

Objęcie obszarów wiejskich i małych miast działaniami podnoszącymi społeczną wiedzę na temat wykorzystywania seksualnego dzieci

Uzasadnienie: Z prowadzonych przez Państwową Komisję badań aktowych wynika, że obszary małych miast (poniżej 50 tys. mieszkańców) i wsi są terenami, gdzie istotnie częściej występuje zjawisko wykorzystania seksualnego dzieci. Dlatego to tu szczególnie potrzebne jest upowszechnienie wiedzy o problemie wykorzystania seksualnego i kształtowanie gotowości oraz umie-

jętności reagowania na podejrzenia, że dziecko jest krzywdzone.

Realizacja: Aktywizacja odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego oraz wszystkich innych instytucji i podmiotów, które zajmują się ochroną praw dziecka poprzez:

- kampanie informacyjne i edukacyjne;

- wzmocnienie sieci placówek oferujących poradnictwo (np. zwiększenie liczby konsultacji profilaktycznych, wychowawczych i terapeutycznych);
- propagowanie wśród dzieci i rodziców informacji o tym, gdzie szukać pomocy w związku z niepokojącymi sygnałami (telefony zaufania, czat, aplikacje pomocowe, adresy instytucji i placówek);
- włączenie w działania informacyjne i psychoedukacyjne pracowników szkół (psychologów, pedagogów i wychowawców), poradni psychologiczno-pedagogicznych, ośrodków pomocy społecznej, członków zespołów interdyscyplinarnych, placówek ochrony zdrowia (pediatrów, lekarzy medycyny rodzinnej, stomatologów, pielęgniarek) oraz lokalnych organizacji pozarządowych znających potrzeby dzieci i rodziców.

Rekomendacja 19

Stworzenie oraz sfinansowanie szybkiej ścieżki interwencyjnej zapewniającej priorytetowy dostęp do opieki psychologicznej dla dzieci, co do których wystąpiło podejrzenie wykorzystania seksualnego

Uzasadnienie: Czas, w którym dziecko ujawnia fakt wykorzystania seksualnego, jest okresem szczególnie wrażliwym. Brak właściwego wsparcia w tym czasie może skutkować: wtórnym zranieniem, powstaniem trudnych nieodwracalnych zmian w psychice dziecka oraz zwiększać ryzyko wycofania wcześniej ujawnionych informacji mimo ich prawdziwości. Sprzyja to unikaniu przez sprawców odpowiedzialności karnej.

Realizacja: Przekazanie dodatkowych funduszy na zatrudnienie większej liczby odpowiednio przeszkolonych psychologów m.in. w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, ośrodkach zdrowia psychicznego i przyjęcie takiego sposobu organizacji tych placówek, który zapewni możliwość interwencyjnego przyjęcia dziecka w ciągu siedmiu dni od zgłoszenia. Przeznaczenie na tego rodzaju szybką ścieżkę interwencyjną dodatkowych środków także przez Narodowy Fundusz Zdrowia. W razie potrzeby dziecko powinno mieć możliwość refundacji pomocy psychologicznej w prywatnej placówce.

Rekomendacja 20

Włączenie potencjalnych sprawców przestępstw seksualnych do kategorii adresatów działań profilaktycznych

Uzasadnienie: Badania aktowe wskazały, że znaczna część skazanych sprawców dopuszczała się w przeszłości łamania norm społecznych. Może to wskazywać na prawdopodobieństwo kształtowania się nieprawidłowej osobowości, co stanowi czynnik ryzyka popełnienia przestępstwa na tle seksualnym. Jednym z ważnych

celów profilaktyki wykorzystania seksualnego powinno być podjęcie takich działań, które pomogą powstrzymać w przyszłości potencjalnych sprawców przed skrzywdzeniem dziecka.

Realizacja: Wprowadzenie elementów profilaktyki wykorzystania seksualnego dzieci do programów psychoedukacyjnych obejmujących młodzież poddawaną oddziaływaniom resocjalizacyjno-wychowawczym. Stworzenie sieci placówek leczenia ambulatoryjnego

dla osób łamiących normy społeczne – także takich, u których rozpoznano zaburzenia rozwoju psychoseksualnego lub zaburzenia preferencji seksualnych, a któ-

re nie dopuścili się jeszcze przestępstw o charakterze seksualnym.

Rekomendacja 21

Wprowadzenie oddziaływań terapeutycznych do opieki postpenitencjarnej dla opuszczających zakłady karne osób uprzednio skazanych za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15

Uzasadnienie: Aktualne wsparcie postpenitencjarne skierowane do osób opuszczających zakłady karne i oddziały psychiatrii sądowej, u których uprzednio rozpoznano zaburzenia rozwoju psychoseksualnego

lub zaburzenia preferencji seksualnych, nie jest wystarczające. Systematyczne wsparcie resocjalizacyjno-terapeutyczne przyczynić się może do zmniejszenia ryzyka ponownego popełnienia przestępstwa.

Realizacja: Wsparcie finansowe ze strony państwa dla działalności organizacji pozarządowych, które już zajmują się pomocą postpenitencjarną i mają w tym zakresie doświadczenie i wypracowane dobre praktyki.

Rekomendacja 22

Uzupełnienie podstawy programowej Ministerstwa Edukacji i Nauki o tematykę profilaktyki wykorzystania seksualnego

Uzasadnienie: Bezpieczeństwo dzieci oraz młodzieży stanowi szczególny element działań społecznych oraz pedagogicznych. Ważnym kierunkiem strategii profilaktycznych skupionych na potencjalnych pokrzywdzonych są m.in. edukacyjne programy profilaktyki wykorzystania seksualnego. Należy zapewnić dzieciom i młodzieży dostęp do rzetelnych oraz dostosowanych do ich wieku materiałów dotyczących ich ochrony przed przemocą oraz wykorzystaniem seksualnym zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym. Powinny wiedzieć, jak rozpoznawać zagrożenia, jak ich unikać i jak zachować się w sytuacji istniejącego już zagrożenia.

Realizacja: Wprowadzenie do podstawy programowej Ministerstwa Edukacji i Nauki tematyki profilaktyki wykorzystania seksualnego (również oferty przeznaczonej dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi). Programy wykorzystujące materiały już opracowane przez właściwe organizacje pozarządowe powinny wzmacniać bezpieczeństwo osobiste dzieci oraz kształtować umiejętności rozpoznawania i unikania zagrażających sytuacji, umiejętności fizycznego i werbalnego stawiania oporu potencjalnemu sprawcy, umiejętności odnajdywania i informowania osób dorosłych o zaistniałej sytuacji.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

Codex canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus - Kodeks kanonów Kościołów wschodnich.

DECRETUM Num. 48/84/P. PRIMAS POLONIAE z dnia 4 grudnia 1983 r. - Kodeks prawa kanonicznego.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar (Dz.U.UE.L.2011.101.1).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej (Dz.U.UE.L.2011.335.1).

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz.U. z 1998 r. poz. 318).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526).

Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r. (Dz.U. 2015 poz. 608).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. 2020 poz. 1691).

Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2019 poz. 1146).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019 poz. 1347).

Ustawa z dnia 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, (Dz.U. 2004, nr 69, poz. 626).

Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2020 poz. 1346, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2017 poz. 773).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 nr 35 poz. 228).

Ustawa z dnia 26 września 2014 r. o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzonej w Lanzarote w dniu 25 października 2007 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 1623).

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy, (Dz. U. 2005, nr 163, poz. 1363).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 Nr 180 poz. 1493).

Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 (Dz.U. 2019 poz. 1820).

Monografie i czasopisma:

Allnutt S.H., Bradford J.M., Curry S., Greenberg D.M., *Co-morbidity of alcoholism and the paraphilias*, Journal of forensic sciences, 1996, 41(2).

Bardwick J.M., Douvan E., *Ambiwalencja: socjalizowanie kobiet*, [w:] *Nikt nie rodzi się kobietą*, (red.) T. Hołówka, Warszawa 1982.

Beisert M., *Pedofilia: geneza i mechanizm zaburzenia*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2017.

Beltran N.P., *Long-term psychological consequences of child sexual abuse*, Papeles del Psicólogo, 2010, 31(2).

- Beltran N.P., *Short-term psychological consequences of child sexual abuse*, Papeles del Psicólogo, 2009, 30(2).
- Bocheński M., *Pomiędzy zasadą poufności zawodowej a obowiązkiem denuncjacji – czy polskie prawo lekceważy, czy chroni tajemnicę zawodową psychologa?*, Psychologia Wychowawcza, 2019, nr 15.
- Cieply F., *Prawne określenia człowieka w prenatalnej fazie rozwoju*, Ius Novum, 2015, nr 4.
- Cohen L.J., Grebchenko Y.F., Steinfeld M., Frenda S.J., Galynker I.I., *Comparison of personality traits in pedophiles, abstinent opiate addicts, and healthy controls: Considering pedophilia as an addictive behavior*, Journal of Nervous and Mental Disease, 2008, 196(11).
- Cywiński Z., *Kilka uwag o ujęciach świadomości prawnej*, Studia Iuridica, 1996, nr 31.
- Czarnek P., *Konstytucyjnoprawna ochrona dziecka*, [w:] *Prawo karne w ochronie praw dziecka*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2018.
- Dappa R., *Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego*, Teka Komisji Prawniczej OL PAN, 2018, t. XI, nr 1.
- Dean E., *NICE guidance on child abuse and neglect*, Nursing Standard (2014+), 2017, 32(12).
- Fedoroff J.P., *Can people with pedophilia change?: Yes they can!*, Current Sexual Health Reports, 2018, 10(4).
- Filar M., (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Finkelhor D., Shattuck A., *Characteristics of crimes against juveniles*, Crimes against Children Research Center, Durham NH 2012.
- Frieske K., *Socjologia prawa*, Wydawnictwo Iuris, Warszawa –Poznań 2001.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2017.
- Grześkowiak A., *Komentarz do art. 198 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, 2021, Legalis.
- Grześkowiak A., *Pojęcie dziecka w prawie karnym*, [w:] *Prawo karne w ochronie praw dziecka*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2018.
- Hanson R. K., Morton-Bourgon K. E., *The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies*, Clinical Forensic Psychology and Law, 2019.
- Hanson R.K., Bourgon G., Helmus L., Hodgson S., *The principles of effective correctional treatment also apply to sexual offenders: a meta – analysis*, Database od Abstracts of Reviews of Effects (DARE): Quality – assessed Reviews, 2009.
- Hébert M., Parent N., Daignault I.V., Tourigny M., *A typological analysis of behavioral profiles of sexually abused children*, Child maltreatment, 2006, 11(3).
- Heitzman J., Lew-Starowicz M., Pacholski M., Lew-Starowicz Z., *Wykorzystywanie seksualne dzieci w Polsce – analiza badań 257 sprawców, którzy popełnili przestępstwa seksualne wobec małoletnich*, Psychiatria Polska, 2014, 48(1).
- Hypś S., *Komentarz do art. 197 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, Legalis.
- Hypś S., *Komentarz do art. 200a k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, Legalis.
- IF, *Andrzej Samson – gwiazda skazana*, Policja 997, 2007, nr 2.
- Isakowicz-Zaleski T., Terlikowski T., *Kościół ma być przeźroczysty*, Wydawnictwo Esprit, Kraków 2020.
- Jong de R., Alink L., Bijleveld C., Finkenauer C., Hendriks J., *Transition to adulthood of child sexual abuse victims*, Aggression and Violent Behaviour, 2015, nr 24.
- Kamińska E., *Przekaz mediów a populizm penalny i jego znaczenie społeczne (na przykładzie sprawy „polskiego Fritzla”)*, Zeszyty Prasoznawcze, 2014, nr 1.
- Kendall-Tackett K.A., Williams L.M., Finkelhor D., *Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies*, Psychological Bulletin, 1993, 113(1).
- Kimerling R., Calhoun K.S., *Somatic symptoms, social support, and treatment seeking among sexual assault victims*, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1994, 62(2).
- Klimaszewski M., *Pozycja ustrojowa Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*, Resocjalizacja Polska, 2020, nr 19.
- Kobyliński A., *Problem molestowania seksualnego dzieci w Australii*, Studia Ecologiae et Bioethicae, 2016, nr 14.
- Konarska-Wrzosek V., *art. 200*, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, LEX.

- Konarska-Wrzosek V., *art. 204*, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, LEX.
- Kubiak R., Szewczyk K., *Kazus Wojciecha Kroloppa*, Interdyscyplinarne Centrum Etyki UJ, Kraków 2014.
- Leśniczak R., *Komunikowanie polskich biskupów w kontekście kryzysu pedofilii. W trosce o zasady skutecznej komunikacji*, Kultura – Media – Teologia, 2020, nr 42.
- Łapiński J., *Społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, Prokuratura i Prawo, 2009, nr 1.
- Maikovich-Fong A.K., Jaffee S.R., *Sex differences in childhood sexual abuse characteristics and victims' emotional and behavioral problems: Findings from a national sample of youth*, Child Abuse and Neglect, 2010, 34(6).
- Maletzky B. M., Steinhäuser C., *A 25-year follow-up of cognitive/behavioral therapy with 7,275 sexual offenders*, Behavior modification, 2002, 26(2).
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Lexis Nexis, 2010.
- Mierzińska-Lorencka J., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do nowelizacji 2019*, WKP, 2020.
- Moulden H.M., Firestone P., Kingston D., Bradford J., *Recidivism in pedophiles: An investigation using different diagnostic methods*, The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 2009, 20(5).
- Mozgawa M., (red.), *Prostytucja*, Warszawa 2014, LEX.
- Mozgawa M., *art. 199*, [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2021, LEX.
- Olszewski B., *Uniwersalna definicja dziecka?*, Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji, 2011, nr 85.
- Oronowicz-Jaśkowiak W., *The application of neural networks in the work of forensic experts in child abuse cases*, Advances in Psychiatry and Neurology, 4/2019.
- Paprzycki L., *Oczywista bezzasadność i oczywista zasadność kasacji*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga pamiątkowa ku czci prof. K. Marszałka*, red. P. Hofmański, K. Zgrzyzek, Katowice 2003.
- Podlewska J., *Interwencja prawna w sytuacji podejrzenia przemocy wobec dziecka z niepełnosprawnością i chorego przewlekle*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2019.
- Popielec D., *„Social media muckraking” na przykładzie filmu dokumentalnego „Tylko nie mów nikomu” – charakterystyka i kierunki oddziaływania*, Zarządzanie Mediami, 8(4), 2020.
- Santelli J.S., Grilo S.A., Choo T.H., Diaz G., Walsh K., Wall M., Mellins C.A., *Does sex education before college protect students from sexual assault in college*, PLOS ONE, 2018, 13(11), e0205951.
- Schiffer B., Paul T., Gizewski E., Forsting M., Leygraf N., Schedlowski M., Kruger T.H., *Functional brain correlates of heterosexual paedophilia*, Neuroimage, 2008, 41(1).
- Seto M.C., *Pedophilia*, Annual Review of Clinical Psychology, 2009, 5.
- Skwarzyński M., *Analiza prawna przypadku bpa Edwarda Janiaka w kontekście filmu „Zabawa w chowanego” Marka i Tomasza Sekielskich*, Studia z Prawa Wyznaniowego, 2020, t. 23.
- Sobolewska Z., *Interwencje, diagnoza, terapia dzieci-ofiar przemocy seksualnej z doświadczeń terapeutów Centrum Dziecka i Rodziny Fundacji Dzieci Niczyje*, Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 2002, 1(1).
- Springer C., Misurell J.R., Hiller A., *Game-Based Cognitive-Behavioral Therapy (GB-CBT) group program for children who have experienced sexual abuse: A three-month follow-up investigation*, Journal of Child Sexual Abuse, 2012, 21(6).
- Stepulak M.Z., *Moralna odpowiedzialność psychologa w środkach społecznego przekazu*, Łódzkie Studia Teologiczne, 2008, nr 17.
- Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1978.
- Templeman T. L., Stinnett R. D., *Patterns of sexual arousal and history in a “normal” sample of young men*, Archives of Sexual Behavior, 1991, 20(2).
- Terry K. J., Ackerman A., *Child sexual abuse in the Catholic Church: How situational crime prevention strategies can help create safe environments*, Criminal Justice and Behavior, 2008, 35(5).
- Walencik D., *Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych a prawo polskie* (PS 2013/5/11-25).
- Ward T., Siegert R.J., *Toward a comprehensive theory of child sexual abuse: A theory knitting perspective*, Psychology, Crime and Law, 2002, 8(4).
- Whitaker D. J., Le B., Karl Hanson R., Baker C. K., McMahon P. M., Ryan G., Klein A., Rice D. D., *Risk factors for the perpetration of child sexual abuse: a review and meta-analysis*, Child Abuse and Neglect, 2008, 32(5).



Yates P.M., *Is sexual offender denial related to sex offence risk and recidivism? A review and treatment implications*, Psychology, Crime and Law, 2009, 15(2-3).

Zmarzlik J., Pawlak-Jordan B., *Pomoc psychologiczna dzieciom wykorzystywanym seksualnie*, [w:] M. Sajkowska (red.) *Dziecko wykorzystywane seksualnie. Diagnostyka, interwencja, pomoc psychologiczna*, Fundacja Dzieci Niczyje, 2010.

Żelichowski M., *Podmiotowość prawna człowieka w okresie życia embrionalno-płodowego. Na Kanwie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, 1997, z. 1.

Orzecznictwo:

Postanowienie Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2008 r., V KK 139/08, Legalis/el. – nr 108160

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1974 r., Z 41/74, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 48.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 2010/10/84; *Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2015 r., I KZP 8/15*, OSNKW 2015/12/100.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 maja 2009 r., II Aka 102/09, Leaglis/el.

Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 21 marca 2013 r., II Aka 31/13, LEX nr 1298945.

Wyrok Sądu Najwyższego z 4 marca 2009 r., IV KK 339/08, Biul. PK 2009, nr 5.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2007 r., III KK 116/07, Legalis/el. – nr 165621.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2000 r., V KKN 390/00, Prokuratura i Prawo, 2001, wkł. nr 3, poz. 1.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1998 r., V KKN 314/97, OSNKW 1998/11-12/60.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2011 r., III KK 144/11, LEX nr 860609;

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2021 r., V KK 374/20, LEX nr 3170925;

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r., II CSK 124/19, OSNC 2021/1/4.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2021r., II KK 30/12, LEX nr 1165241.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 1987r., WR 28/87, OSNKW 1987, nr 9–10, poz. 85.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2009r., K 55/07, OTK-A 2009/11/167.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2009r., K 55/07, OTK-A 2009/11/167

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 października 2010r., K 35/09, OTK-A 2010/8/77.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 października 2010r., K 10/08, OTK-A 2010/8/81.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997r., K 26/96, LEX nr 29143.

Źródła internetowe:

arak, AP, *Pedofil, gwałcień, sutener, ojciec. Wyrok? Dożycie*, https://www.tokfm.pl/Tokfm/1,103086,9304230,Pedofil__gwalcień__sutener__ojciec__Wyrok__Dożycie.html (dostęp: 28.05.2021).

CBOS, *Jak postępować wobec osób karanych za pedofilię*, Komunikat z badań, oprac. M. Gwiazda, 2004, nr 78, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_078_04.PDF (dostęp: 30.06.2021).

CBOS, *O problemach Kościoła w Polsce*. Komunikat z badań, opr. K.Pankowski, Warszawa 2013, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_145_13.PDF (dostęp: 30.06.2021).

CBOS, *Reakcje opinii publicznej na informacje o przypadkach pedofilii wśród księży*. Komunikat z badań, opr. A. Głowacki, Warszawa 2019, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_088_19.PDF (dostęp: 30.06.2021).

CBOS, *Reakcje opinii publicznej na informacje o przypadkach pedofilii wśród księży*. Komunikat z badań, oprac. A. Głowacki, 2019, nr 88, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_088_19.PDF (dostęp: 30.06.2021).

Centrum Ochrony Dziecka, <https://cod.ignatianum.edu.pl/o-nas/misja-cod.html> (dostęp: 20.04.2021).

Dąbrowska Z., *Sondaż: jak walczyć z pedofilią w Kościele*, <https://www.rp.pl/Kosciol/302259894-Sondaz-jak-walczy-z-pedofilia-w-Kosciole.html> (dostęp: 20.04.2021).

Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/dziecko.html> (dostęp: 30.05.2021).

Grochot A., *Morawiecki zapowiada powołanie komisji do spraw pedofilii*, https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-morawiecki-zapowiada-powolanie-komisji-do-spraw-pedofilii,nld,3002466#crp_state=1 (dostęp: 28.05.2021).

Słownik języka polskiego, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/denuncjacja.html> (dostęp: 20.04.2021).

Stanowisko Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego w sprawie leczenia przestępców seksualnych, <https://pts-seksuologia.pl/sites/strona/65/stanowisko-pts-w-sprawie-leczenia-przestepcow-seksualnych> (dostęp: 20.05.2021).

Stanowisko Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego w sprawie rozróżnienia dwóch odrębnych, lecz nagminnie mylonych pojęć: homoseksualizm i pedofilia z dnia 29.06.2017 r., <https://ptsseksuologia.pl/sites/strona/85/stanowisko-pts-w-sprawie-rozroznienia-dwoch-poiec-homoseksualizm-i> (dostęp: 28.05.2021).

Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich, ver. 1.0 z 16.07.2020 r.,

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20200716_vademecum-casi-abuso_pl.html (dostęp: 20.04.2021).

Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostolskiego w Polsce, www.episkopat.pl (dostęp: 10.05.2021).

Wyniki kwerendy dotyczącej wykorzystywania seksualnego osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostolskiego w Polsce. Zgłoszenia z okresu od 1 lipca 2018 do 31 grudnia 2020 dotyczące lat 1958-2020 dostęp 5 lipca 2021 https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2021/06/Wyniki_kwerendy_2021_etap_1.pdf (dostęp: 10.05.2021).

Zajączkowska B., *Ukazało się watykańskie vademecum nt. walki z nadużyciami*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-07/ukazalo-sie-watykanskie-wademecum-nt-walki-z-naduzykami.html> (dostęp: 20.04.2021).

Zranieni w Kościele. Rekomendacje po pierwszym roku działalności 2019–2020, <https://magazynkontakt.pl/>

zranieni-w-kościele-rekomendacje-po-pierwszym-roku-dzialalnosci-2019-2020/ (dostęp: 20.04.2021).

Inne:

Analiza Rzecznika Praw Dziecka w związku z opublikowanym w dniu 25 lipca 2007 r. Raportem Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczącym pobytu wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych w szpitalach psychiatrycznych w latach 2004–2006, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2007.

Zabawa w chowanego [film], reż. M. Sekielski, T. Sekielski, 2020.

Nic się nie stało [film], reż. S. Latkowski, 2020.

Załącznik nr 1 do Uchwały Państwowej Komisji ds. Pedofilii nr 1/2020 z dnia 24 lipca 2020 r.

Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia przyjęte na mocy *Uchwały nr 13/366/2014 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 8 października 2014 r.*, znowelizowane na mocy *Uchwały nr 5/376/2017 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 6 czerwca 2017 r.*

Wdówik P., *Odpowiedź na pismo Przewodniczącego Państwowej Komisji ds. Pedofilii*, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Warszawa 2021, BON-VI.070.10.2021.IM.



PAŃSTWOWA KOMISJA
do spraw wyjaśniania przypadków
czynności skierowanych przeciwko
wolności seksualnej i obyczajności
wobec małoletniego poniżej lat 15

PAŃSTWOWA KOMISJA

ul. Twarda 18, 00-105 Warszawa
tel. 22 699 60 52
fax 22 699 60 48

www.pkdp.gov.pl
zgloszenie@pkdp.gov.pl (dla zgłaszających)
komisja@pkdp.gov.pl
media@pkdp.gov.pl (dla mediów)